

Mohorjev koledar 2002

MOHORJEVA
DRUŽBA

Celje 2001

MOHORJEV KOLEDAR 2002

Izdala in založila Mohorjeva družba v Celju
v redni knjižni zbirki 2001

JANUAR – PROSINEC

1. Torek	NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA, DAN MIRU (1) Našli so Marijo, Jožefa in dete (Lk 2,16-21), d. p.
2. Sreda	Bazilij Vel.; Gregor Nac., š. in c. u. (3); Telesfor, pp., d. p.
3. Četrtek	Genovefa Pariška, d.; Anter, pp., m.; Ciriak, r.
4. Petek	Angela Folinjska, r.; Rigobert, op.; Gregor, š.
5. Sobota	Edvard, k.; Emilijana (Milena), d.; Janez Neumann, mis.
6. Nedelja	GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, Sv. Trije kralji (1) Z vzhoda smo se prišli poklonit kralju (Mt 2,1-12) ☾ 04.55
7. Ponedeljek	Rajmund Penjafortski, duh. (4); Lucijan Antioh., duh., m.
8. Torek	Peter, š.; Severin Noriški, op.; Jurij iz Hozibe, r.; Lovrenc, duh.
9. Sreda	Andrej Corsini, š.; Hadrijan, op.; Barbasimas, š., m.
10. Četrtek	Viljem iz Bourgesa, š.; Agaton, pp.; Gregor iz Nise; Peter Orseolo
11. Petek	Pavlin Oglejski, š. (3); Teodozij, op.; Higin, pp.
12. Sobota	Aelred, op.; Tatjana (Tanja), m.; Bernard Korleonski, r.
13. Nedelja	JEZUSOV KRST (1); Hilarij, š., c. u. ; Remigij, š. Nad Jezusa prihaja Božji Duh (Mt 3,13-17) ● 14.29
14. Ponedeljek	Feliks (Srečko) Nolanski, duh.; Odon iz Novare, r.; Odorik, mis.
15. Torek	Maver, op.; Placid, r.; Pavel, p.
16. Sreda	Marcel, pp.; Berard in bratje franč. m.
17. Četrtek	Anton (Zvonko), p. (3); Sulpicij, š.; Rozalina, r.
18. Petek	Marjeta Ogrska, r.; Priska, m.
19. Sobota	Jakob Sales, r., m.; Germanik, m.; Arsenij, r.
20. Nedelja	2. NAVADNA (2); Fabijan, pp. in Boštjan (Sebastijan), m. Jagnje Božje odjemlje greh sveta (Jn 1,29-34)
21. Ponedeljek	Neža (Agnes, Janja), d., m. (3); Epifanij, š. ☾ 18.46
22. Torek	Vincenc (Vinko), di., m. (4); Anastazij, m.; Lavra
23. Sreda	Henrik, mist. pisatelj; Ildefonz, š.; Zaroka Marije in Jožefa
24. Četrtek	Frančišek Saleški, š., c. u. (3); Felicijan, š.; Jožef Timotej, ap. tiska
25. Petek	Spreobrnitev ap. Pavla (2); Ananija iz Damaska
26. Sobota	Timotej in Tit, š. (3); Robert, Štefan, Alberik, op.; Pavla, v.
27. Nedelja	3. NAVADNA (2); Angela Merici, r. ust.; Henrik, duh. Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4,12-23)
28. Ponedeljek	Tomaž Akvinski, duh., c. u. (3); Karel Veliki, cesar ○ 23.50
29. Torek	Valerij, š.; Julijan Ubogi, spok.; Papija, Maver, m.
30. Sreda	Martina, m.; Hiacinta (Jacinta) Marescotti, r.
31. Četrtek	Janez Bosco, r. ust. (3); Marcela, v.; Sergij, vojak

	*	
	*	
	*	
	škropimo, pregledujemo shranke, čistimo, zračimo lončnice v prezimovališču	
	škropimo, pregledujemo shranke, čistimo, zračimo lončnice v prezimovališču	
	zalivamo	
	zalivamo	
	*	
	zalivamo, gnojimo (zrel kompost)	
	zalivamo, gnojimo (zrel kompost)	
	obrezujemo, škropimo, uničujemo škodljivce	
	obrezujemo, škropimo, uničujemo škodljivce	
	premečemo kompost, gnojimo (zrel kompost)	
	premečemo kompost, gnojimo (zrel kompost)	
	premečemo kompost, gnojimo (zrel kompost)	
	*	
	*	
	*	
	sejemo v zabojčke, zalivamo	
	sejemo v zabojčke, zalivamo	
	sejemo v zabojčke, zalivamo	
	*	
	*	
	*	
	*	
	sejemo v zabojčke, zalivamo	
	sejemo v zabojčke, zalivamo	
	pregledujemo shranke, čistimo, zračimo lončnice v prezimovališču	
	pregledujemo shranke, čistimo, zračimo lončnice v prezimovališču	
	sejemo v zabojčke, zalivamo	
	sejemo v zabojčke, zalivamo	
	*	
	škropimo, uničujemo mrčes in druge škodljivce	
	škropimo, pregledujemo shranke, zračimo	
	škropimo, pregledujemo shranke, zračimo	
	škropimo, pregledujemo shranke, zračimo	

FEBRUAR – SVEČAN

1. Petek	Rajmund, r.; Brigita Irska, d.; Odila, r.
2. Sobota	JEZUSOVO DAROVANJE, SVEČNICA (2) - Kornelij, vojak Jezusa prinesejo v tempelj (Lk 2,22-40)
3. Nedelja	4. NAVADNA (2); Blaž, š., m.; Oskar, š.; Simeon, Ana Blagor ubogim v duhu (Mt 5,1-12a)
4. Ponedeljek	Katarina de Ricci, r.; Jožef, mis.; Janez de Britto, m. ☾ 14.33
5. Torek	Agata, d., m. (3); Ingenuin in Albuin, š.; Domicijan, vojvoda
6. Sreda	Pavel Miki in drugi jap. m. (3); Doroteja, m.; Amand, mis.
7. Četrtek	Koleta, r.; Nivard, r.; Egidij, r.
8. Petek	Hieronim Emiliani, r. (4); Juvencij, š.; Prešernov dan, d. p.
9. Sobota	Apolonija, m.; Nikefor, m.; Marijan, op.
10. Nedelja	5. NAVADNA (2); Sholastika, d.; Viljem Veliki, p. Vi ste luč sveta (Mt 5,13-16)
11. Ponedeljek	Lurška Mati božja (4) - dan bolnikov; Saturnin, m.
12. Torek	Humbelina, r.; Evalija, m.; Reginald, r.; pust ● 08.41
13. Sreda	++ PEPELNICA (1); Adolf, š.; Jordan, r.; Kristina, v.
14. Četrtek	Valentin (Zdravko), m.; Zenon, m.; Vincenc, zakonski mož
15. Petek	+ Klavdij de la Colombiere, r.; Georgija, p.
16. Sobota	Peter, m.; Onezim, š., m.; Julijana, m.
17. Nedelja	1. POSTNA (1); Sedem ustanoviteljev servitov; Luka Belludi, r. Jezus se je štirideset dni postil in je bil skušan (Mt 4,1-11)
18. Ponedeljek	Janez iz Fiesole, r.; Francišek Clet, m.; Flavijan, patriarh
19. Torek	Konrad iz Piacence, spok.; Barbat, š.; Beat, r.
20. Sreda	Sadot in drugi perz. m.; Evharij, š.; Leon, š. ☾ 13.02
21. Četrtek	Peter Damiani, š., c. u. ; Evstatij, š.; Irena, d.
22. Petek	+ Sedež ap. Petra (2); Maksimijan, š.; Marjeta, spok.
23. Sobota	Polikarp, š., c. u. ; Rafaela, v.; Vilburga, d. - kvatre
24. Nedelja	2. POSTNA (1); Matija, ap.; Robert, p. Jezusov obraz je zasijal kakor sonce (Mt 17,1-9)
25. Ponedeljek	Valburga, r.; Tarazij, patriarh; Adeltruda, op.
26. Torek	Porfirij, š.; Pavla, r.; Aleksander, š.
27. Sreda	Gabrijel Žalostne Matere Božje, r.; Ana Line, m. ○ 10.17
28. Četrtek	Roman, op.; Ožbolt, š.; Hilarij, pp.

- zalivamo
- zalivamo
- *
- zalivamo, gnojimo (trata)
- *
- zalivamo, gnojimo (trata)
- obrezujemo drevje, hortenzije, maline, jagodičje, lončnice
- obrezujemo drevje, hortenzije, maline, jagodičje, lončnice
- obrezujemo drevje, hortenzije, maline, jagodičje, lončnice
- gnojimo (zrel kompost) trato!, vrtnice; obrezujemo
- gnojimo (zrel kompost) trato!, vrtnice; obrezujemo
- škropimo, čistimo (krtačimo) drevesna debela, zatiramo škodljivce

*

- škropimo, čistimo (krtačimo) drevesna debela, zatiramo škodljivce
- sejemo, presajamo lončnice, zalivamo
- sejemo, presajamo lončnice, zalivamo
- sejemo, presajamo lončnice, zalivamo
- pripravljamo zemljo za setev, zatiramo škodljivce
- pripravljamo zemljo za setev, zatiramo škodljivce
- sejemo in sadimo v zabožčke in tople grede, presajamo lončnice

*

- sejemo in sadimo v zabožčke in tople grede, presajamo lončnice
- sejemo in sadimo v zabožčke in tople grede, presajamo lončnice
- pregledamo shranke in lončnice, premečemo kompostni kup
- pregledamo shranke in lončnice, premečemo kompostni kup
- sejemo in sadimo v zabožčke in tople grede, presajamo lončnice
- sejemo in sadimo v zabožčke in tople grede, presajamo lončnice
- pregledujemo shrambe, pripravljamo zemljo

*

- pregledujemo shrambe, pripravljamo zemljo
- čistimo drevesna debela
- čistimo drevesna debela
- zalivamo, nabiramo zdravilne rastline (korenine)

MAREC – SUŠEC

1. Petek	+ Feliks, pp.; Albin, š.; Svibert, mis.
2. Sobota	Neža Praška, r.; Karel Dobri, knez; Angela od Križa, r.
3. Nedelja	3. POSTNA (1); Marin in Asterij, m.; Kunigunda, cesarica Izvir vode, ki teče v večno življenje (Jn 4,5-42)
4. Ponedeljek	Kazimir, kraljevič; Lucij, pp.; Julijana, m.
5. Torek	Hadrijan, m.; Janez Jožef od Križa, r.; Marko, p.
6. Sreda	Konon, vrtnar, m.; Fridolin (Miroslav), op. ☾ 02.24
7. Četrtek	Perpetua in Felicita, m.; German, m.
8. Petek	+ Janez od Boga, r. ustanovitelj; Štefan, op.
9. Sobota	Franciška Rimska, žena; Bruno, mis.; Vital, op.
10. Nedelja	4. POSTNA (1); 40 muč.; Makarij š.; Jezus in sleporojeni (Jn 9,1-41)
11. Ponedeljek	Sofronij, š.; Evlogij, m.; Agapa, m.
12. Torek	Pionij, m.; Maksimilijan, m.; Alojzij Orione, duh.
13. Sreda	Leander, š.; Patricija, Modesta
14. Četrtek	Matilda, k.; Aleksander, m.; Lazar, š. ● 03.02
15. Petek	+ Ludovika de Marillac, r. ust.; Klemen M. Dvořak, r.
16. Sobota	Hilarij in Tacijan, m.; Julijan, m.; Herbert, š.
17. Nedelja	5. POSTNA - TIHA (1); Patrik, š.; Jedrt Nivelska, op. Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11,1-45)
18. Ponedeljek	Ciril Jeruzalemski, c. u. ; Anzelm, š.; Salvator, r.
19. Torek	JOŽEF, mož Device Marije (1); Sibilina, tretjerednica Jožef je ubogal angela (Mt 1,16.18-21.24a)
20. Sreda	Martin, c. u. ; Kutbert, š.; Marija Srca Jez., r.
21. Četrtek	Serapion, m.; Hugolin Zeffirini, r.
22. Petek	+ Lea, v.; Bazilij, duh., m.; Benvenut, š. ☾ 03.28
23. Sobota	Alfonz Turibij iz Mongroveja, š.; Rebeka, r.; Viktorijan
24. Nedelja	CVETNA (1); Dionizij in drugi palest. m.; Katarina Švedska, r. Blagoslovljen, ki prihaja v Gospodovem imenu (Mt 21,1-11) Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mt 26,14-75; 27,1-66)
25. Ponedeljek	Gospodovo oznanjenje; Dizma, desni razbojnik; Matrona, m.
26. Torek	Kastul, m.; Evgenija, m.; Ludgar, š.
27. Sreda	Rupert Salzburški, š.; Francišek, vzgojitelj; Peregrin, r.
28. Četrtek	VEL. ČETRTEK; Milada Praška; Ivana, tretjerednica ○ 19.25
29. Petek	++ VEL. PETEK; Bertold, r. ustanovitelj; Evstracij, m.; Štefan IX., pp.
30. Sobota	VEL. SOBOTA; Janez, bogolj. pisatelj; Amadej Savojski, knez
31. Nedelja	VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE; Modest, ap. Slovencev Jezus vstane od mrtvih (Jn 20,1-9)

- zalivamo, nabiramo zdravilne rastline (korene) ●
- cepimo drevje in vrtnice, sadimo in presajamo trajnice in grmovnice ● ●
- cepimo drevje in vrtnice, sadimo in presajamo trajnice in grmovnice ● ●

*

- obrezujemo, nabiramo zdravilne rastline, odstremo grede, gnojimo (zrel kompost) ● ●
- obrezujemo, nabiramo zdravilne rastline, odstremo grede, gnojimo (zrel kompost) ● ●
- obrezujemo, nabiramo zdravilne rastline, odstremo grede, gnojimo (zrel kompost) ● ●
- obrezujemo (drevje in žive meje) ●
- obrezujemo (drevje in žive meje) ●

- čistimo drevesna debla, odstremo grede, škropimo, nabiramo zdravilne rastline (korene) ● ●
- čistimo drevesna debla, odstremo grede, škropimo, nabiramo zdravilne rastline (korene) ● ●
- čistimo drevesna debla, odstremo grede, škropimo, nabiramo zdravilne rastline (korene) ● ●

- zalivamo, gnojimo, obrezujemo ●
- zalivamo, gnojimo, obrezujemo ●

- pripravljamo zemljo za sajenje, zatiramo bolezni in škodljivce
- pripravljamo zemljo za sajenje, zatiramo bolezni in škodljivce
- pripravljamo zemljo za sajenje, zatiramo bolezni in škodljivce

- sejemo, sadimo trajnice (grmovnice, gomolje, korene) presajamo ● ● ●

*

- sejemo, sadimo trajnice (grmovnice, gomolje, korene), presajamo ● ● ●
- sadimo buče v zabojček!, uničujemo zajedalce ●

*

- sadimo buče v zabojček!, uničujemo zajedalce ●
- sadimo buče v zabojček!, uničujemo zajedalce ●

- presajamo, sejemo, cepimo drevje in vrtnice, zalivamo ● ●
- presajamo, sejemo, cepimo drevje in vrtnice, zalivamo ● ●

- pripravljamo zemljo, odstiramo grede, škropimo ●

*

*

- pripravljamo zemljo, odstiramo grede, škropimo ●

- sejemo rože, škropimo ● ●

- sejemo rože, škropimo ● ●

- zalivamo

- zalivamo, nabiramo zdravilne rastline ●

- sejemo dvoletnice, sadimo trajnice, zalivamo, cepimo ● ●

- cepimo drevje in vrtnice, zalivamo, sadimo trajnice ●

*

APRIL – MALI TRAVEN

1. Ponedeljek	Velikon. pon.; Nonij, r.; Venancij, š., m.; d. p. d.
2. Torek	Frančišek Paolski, r. ust.; Teodozija, m.; Marija, spok.
3. Sreda	Rihard, š.; Sikst I., pp.; Alojzij Scrosoppi, vzgojitelj
4. Četrtek	Izidor Sevilj., š., u.; Franček Marto, fatim. pastir; Benedikt ☾ 17.29
5. Petek	Vincenc Ferrer, duh.; Albert, š.; Julijana
6. Sobota	Irenej Sirmijski, š., m.; Notkar, glasbenik; Katarina, d.
7. Nedelja	2. VELIKON. - BELA (1); Janez Krstnik de la Salle, r. ust. Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20,19-31)
8. Ponedeljek	Dionizij, š.; Valter, op., Julija, vzgojiteljica
9. Torek	Valtruda, r.; Anton Pavoni, m.
10. Sreda	Ezekijel, pr.; Domnij, š.; Apolonij, duh., m.
11. Četrtek	Stanislav, š., m.; Biserka; Helena, r.
12. Petek	Zenon, š.; Julij I., pp.; Sava, m.; Alferij, državnik ● 21.21
13. Sobota	Martin I., pp., m.; Ida, v.; Hermenegild, m.
14. Nedelja	3. VELIKONOČNA (1); Lidvina, trpinka; Valerijan, Maksim, m. Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24,13-35)
15. Ponedeljek	Peter Gonzales, r.; Cezar de Bus, r.
16. Torek	Bernardka Lurška, r. (3); Benedikt J. Labre, berač; Drago
17. Sreda	Janez, r.; Simon, m.; Robert, op.; Katarina, spok.
18. Četrtek	Marija, r.; Sabina Petrilli, r.; Viktor, m.
19. Petek	Leon IX., pp.; Marcel Callo, delavski ap.; Konrad, r.
20. Sobota	Neža Montepulčanska, r.; Teotim, mis.; Marcelin, mis. ☾ 14.48
21. Nedelja	4. VELIKONOČNA (2); Anzelm, š., c. u.; Apolonij, m. Jezus je pastir in vrata k ovcam (Jn 10,1-10)
22. Ponedeljek	Marija, r.; Hugo, š.; Agapit, pp.; Oportuna, r.
23. Torek	Jurij, m. (4); Vojteh, š.; Egidij, r.
24. Sreda	Franka, r.; Fidel (Zvest) Sigmarinški, duh., m.
25. Četrtek	Marko, evangelist (2); Erminij, op.; Janez K. Piamarta, duh.
26. Petek	Rafael, r.; Mati dobrega sveta; Marcelin, pp.
27. Sobota	Hozana, samotarka; Cita, dekla; Marija Bandres, r.; Dan upora ○ 05.00
28. Nedelja	5. VELIKONOČNA (1); Ludvik Grignon, misij.; Peter Chanel, m. Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14,1-12)
29. Ponedeljek	Katarina Sienska, sozavet. Evrope (2); Vilfrid, š.
30. Torek	Pij V., pp. (4); Jožef Cottolengo, r. ust.; Marija, r.

- kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, sadimo trajnice, grmovnice ● ●
- kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, sadimo trajnice, grmovnice ● ●
- cepimo drevje in vrtnice, obrezujemo, sejemo enoletnice, korenaste vrtnice ● ●
- cepimo drevje in vrtnice, obrezujemo, sejemo enoletnice, korenaste vrtnice ● ●
- kosimo zelenice, zatiramo škodljivce (škropimo) ●
- kosimo zelenice, zatiramo škodljivce (škropimo), nabiramo zdravilne rastline, gnojimo ● ●
- kosimo zelenice, zatiramo škodljivce (škropimo), nabiramo zdravilne rastline, gnojimo ● ●

*

- zalivamo, gnojimo
- zalivamo, gnojimo
- nabiramo zdravilne rastline, škropimo, rahljamo zemljo, okopavamo, plevemo, gnojimo ● ●
- nabiramo zdravilne rastline, škropimo, rahljamo zemljo, okopavamo, plevemo, gnojimo ● ●
- nabiramo zdravilne rastline, škropimo, rahljamo zemljo, plevemo, gnojimo ● ●
- presajamo, sadimo (krompir) ● ●
- presajamo, sadimo (krompir) ● ●

*

- sadimo buče (samo buče!) ●
- sadimo buče (samo buče!) ●
- sadimo buče (samo buče!) ●
- sejemo, sadimo krompir (fižol, grah), presajamo, zalivamo ● ● ●
- sejemo, sadimo krompir (fižol, grah), presajamo, zalivamo ● ● ●
- rahljamo prst
- rahljamo prst

*

- sejemo, sadimo rože in drugo ● ●
- sejemo, sadimo rože in drugo ● ●
- sejemo, sadimo rože in drugo, zalivamo ● ●
- sejemo, sadimo rože in drugo, zalivamo ● ●
- sadimo krompir, cepimo sadno drevje in vrtnice, zalivamo ●
- sadimo trajnice, cepimo sadno drevje in vrtnice, zalivamo ●
- sadimo jablane, nabiramo zdravilne rastline ● ●

*

- sadimo jablane, nabiramo zdravilne rastline ● ●
- cepimo drevje in vrtnice, obrezujemo, sejemo korenaste vrtnice ● ●

MAJ – VELIKI TRAVEN

1. Sreda	Jožef Delavec (2); Rihard Pampuri, zdravnik; Praznik dela - d. p.
2. Četrtek	Atanazij, š., c. u. (3); Boris, k.; - d. p.
3. Petek	Filip in Jakob ml., ap. (2); Teodozij Kijevski, menih
4. Sobota	Florijan, m. (4); Lazar, m.; Janez M. Moyč, katehet ☾ 09.16
5. Nedelja	6. VELIKONOČNA (1); Gotard, š.; Angel, m.; Edmund, r.
	Na Jezusovo prošnjo prejememo Duha Tolažnika (Jn 14,15-21)
6. Ponedeljek	Prošnji dan; Dominik Savio, dijak; Edvard, duh., m.
7. Torek	Prošnji dan; Gizela, op.; Dominicijan, š.; Avguštin, vzgojitelj
8. Sreda	Prošnji dan; Ulrika, r.; Viktor Milanski, m.; Magdalena Canossa
9. Četrtek	VNEBOHOD (1); Katarina, pesnica; Marija T. Gerhardinger, r. ustanov.
	Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28,16-20)
10. Petek	Antonin, š.; Janez Avilski, vzgojitelj; Damijan, mis.
11. Sobota	Ignacij Lakonijski, r.; Matej, m.; Mamert, š.
12. Nedelja	7. VELIKONOČNA (1); Leopold Mandič, duh.; Pankracij, m.
	Oče bo poveljčal svojega Sina (Jn 17,1-11a) ● 12.45
13. Ponedeljek	Imelda, deklica; Servacij, š.; Andrej, župnik
14. Torek	Bonifacij, m.; Lino Parmski; Justina, m.
15. Sreda	Zofija (Sonja), m.; Izidor, kmet; Pahomij, op.
16. Četrtek	Janez Nepomuk, duh., m. (3); Andrej Bob., m.; Margareta, spok.
17. Petek	Jošt, p. (4); Pashal Bajlon, r.; Antonija, d.
18. Sobota	Janez I., pp., m. (4); Feliks, r.; Erik, k., m.
19. Nedelja	BINKOŠTI (1); Peter Celestin, pp.; Leonard, duh.; Ivo, sp.
	Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošiljam (Jn 20,19-23) ☾ 21.42
20. Ponedeljek	Marija Mati Cerkve (2); Bernardin Sienski, duh.
21. Torek	Jožef, r.; Hospicij, p.; Karel, š.
22. Sreda	Joahima, vzgojiteljica; Marjeta (Rita) Kasijska, r.; Mihael, kmet
23. Četrtek	Janez de Rossi, duh.; Ivana, dobrodelnica; Viljem, m.
24. Petek	Marija Pomagaj (3); Socerb, m.
25. Sobota	Urban I., pp. (4); Beda Častitljivi, c. u. (4); Gregor VII., pp. (4); kvatre
26. Nedelja	SVETA TROJICA (1); Filip Neri, duh.; Lambert de Vence, š.
	Oče je poslal Sina, da bi se svet po njem rešil (Jn 3,16-18) ○ 13.51
27. Ponedeljek	Avguštin Canterburyški, š.; Julij, m.
28. Torek	German Pariški, š.; Ignacij Rostovski, š.
29. Sreda	Maksim Emonski, š. (4); Bona, d.; Viljem, m.
30. Četrtek	SV. REŠNJE TELO IN KRI (1); Kancijan in tov. m.
	Jezusovo telo je resnična hrana (Jn 6,51-58)
31. Petek	Obiskanje Device Marije (2); Vital, menih; Silvij, š.

- sejemo korenaste vrtnine, cepimo drevje in vrtnice, obrezujemo, sadimo dvoletnice, trajnice
- sejemo korenaste vrtnine, cepimo drevje in vrtnice, obrezujemo, sadimo dvoletnice, trajnice
- kosimo zelenice, zatiramo škodljivce, nabiramo zdravilne rastline, rahljamo prst
- kosimo zelenice, zatiramo škodljivce, nabiramo zdravilne rastline, rahljamo prst, plevemo
- rahljamo prst, zalivamo, gnojimo
- *
- rahljamo prst, zalivamo, gnojimo
- rahljamo prst, zalivamo, gnojimo
- plevemo, rahljamo prst, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelek, vlagamo
- plevemo, rahljamo prst, nabiramo zdravilne rastline, škropimo, kosimo zelenice, vlagamo
- *
- rahljamo prst, gnojimo, škropimo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline
- rahljamo prst, gnojimo, škropimo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline
- rahljamo prst, gnojimo, škropimo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline
- *
- pobiramo pridelek, nabiramo zdravilne rastline, kosimo travnike, sadimo buče
- pobiramo pridelek, nabiramo zdravilne rastline, kosimo travnike, sadimo buče
- sejemo, sadimo (rože, buče, fižol, grah, kumare), zalivamo, obrezujemo
- sejemo, sadimo (rože, buče, fižol, grah, kumare), zalivamo, obrezujemo
- kosimo travnike
- kosimo travnike
- sejemo in sadimo rože
- *
- sejemo in sadimo rože
- sejemo in sadimo rože
- sejemo in sadimo rože, zalivamo
- sejemo in sadimo rože, zalivamo
- presajamo enoletnice in trajnice, sadimo fižol, grah, buče, kumare, zalivamo, obrezujemo
- presajamo, sadimo, obrezujemo, zalivamo
- rahljamo prst, kosimo zelenice
- *
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo zelenice
- presajamo dvoletnice in trajnice, obrezujemo žive meje, sejemo trajnice
- presajamo dvoletnice in trajnice, obrezujemo žive meje, sejemo trajnice
- kosimo zelenice, rahljamo prst, zatiramo škodljivce
- *
- kosimo zelenice, rahljamo prst, zatiramo škodljivce

JUNIJ – ROŽNIK

1. Sobota	Justin, m.; Klavdij, š.; Kaprazij, op.
2. Nedelja	9. NAVADNA (2); Marcellin in Peter, m.; Erazem, š., m. Hiša na skali in hiša na pesku (Mt 7,21-27)
3. Ponedeljek	Karel Lwanga in drugi ugandski m. (3); Klotilda, v. ☾ 02.05
4. Torek	Francišek Caracciolo, r. ust.; Kvirin iz Siscije, š.
5. Sreda	Bonifacij, š., m. (3); Svetko (Svetopolk), m.; Igor, m.
6. Četrtek	Norbert, r. ust. (4); Bertrand Oglejski, š.; Pavlina, m.
7. Petek	SRCE JEZUSOVO (1); Robert, op.; Bogumil, op.
8. Sobota	Srce Marijino (3); Medard, š.; Viljem iz Yorka, š.
9. Nedelja	10. NAVADNA (2); Efrem di., c. u.; Primož in Felicijan, m. Kristus je prišel iskat grešnike (Mt 9,9-13)
10. Ponedeljek	Janez Dominici, š.; Henrik, delavec; Bogumil, š.
11. Torek	Barnaba, ap. (2); Janez Fakundski, glasnik sprave ● 01.46
12. Sreda	Jolenta, kneginja; Alejda, r.; Eskil, m.; Odulf, duh.
13. Četrtek	Anton Padovanski, r., c. u. (3); Akvilina, m.
14. Petek	Metodij, š.; Gerard, r.; Valerij, Rufin, m.
15. Sobota	Vid (Vitomir), m. (4); Bernard Mentonski; Benilda, m.; Germana
16. Nedelja	11. NAVADNA (2); Beno, š.; Marija T. Scherer, r. Jezus pokliče in razpošlje dvanajstere (Mt 9,36-38; 10,1-8)
17. Ponedeljek	Jan, glasnik Mar. časti; Albert, ap. ubogih
18. Torek	Marko in Marcelijan, m.; Gregor Barbarigo, dušni pastir ☾ 02.29
19. Sreda	Romuald, op. (4); Nazarij, š.; Gervazij, Protazij, m.
20. Četrtek	Florentina, r.; Adalbert, š.; Vincencija, r.
21. Petek	Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, r. (3); Julijan, m.
22. Sobota	Pavlin iz Nole, š.; Tomaž More, m.; Ahac, m.
23. Nedelja	12. NAVADNA (2); Jožef Cafasso, duh.; Marija Oignieška, v. Jezus nam vliva pogum (Mt 10,26-33)
24. Ponedeljek	ROJSTVO JANEZA KRSTNIKA (1); kres; Rumold, m. ○ 23.42 Janez je njegovo ime (Lk 1,57-66.80)
25. Torek	Viljem, op.; Doroteja, mati; Amand, p.; Dan državnosti - d. p.
26. Sreda	Vigilij (Stojan), š.; Pelagij, m.; David, p.
27. Četrtek	Ema (Hema) Krška, kneginja (3); Ciril Aleksandrijski, cer. u.
28. Petek	Irenej, š., m. (3); Potamijena, m.; Teodehilda, d.
29. Sobota	PETER IN PAVEL, ap. (1); Judita, Saloma Jezus obljubi Petru najvišjo oblast (Mt 16,13-19)
30. Nedelja	13. NAVADNA (2); Prvi m. rim. Cerkve; Ladislav, k.; Oton, š. Kdor ne sprejme svojega križa, ni vreden Kristusa (Mt 10,37-42)

 plevemo, kosimo zelenice, redčimo pregoste plodove, zatiramo škodljivce

 obrezujemo grmičevje, odstranjujemo odcvetele cvete, zalivamo

*

 obrezujemo grmičevje, odstranjujemo odcvetele cvete, zalivamo

 pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, nabiramo zdravilne rastline

 pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, nabiramo zdravilne rastline

 pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, nabiramo zdravilne rastline

 dognojujemo, okopavamo, zastiramo drevje in grmičje

 dognojujemo, okopavamo, zastiramo drevje in grmičje

 plevemo, rahljamo prst, škropimo, nabiramo zdravilne rastline

*

 plevemo, rahljamo prst, škropimo, nabiramo zdravilne rastline

 zalivamo

 sadimo, presajamo, sejemo listnate vrtnine, zalivamo

 sadimo, presajamo, sejemo listnate vrtnine, zalivamo

 kosimo travnike

 kosimo travnike

 sejemo, presajamo rože

*

 sejemo, presajamo rože

 sejemo, presajamo, obrezujemo okrasne grme, zalivamo

 sejemo, presajamo, obrezujemo okrasne grme, zalivamo

 presajamo, obrežemo obrane češnje, grme in žive meje

 presajamo, obrežemo obrane češnje, grme in žive meje

 kosimo travnike, oskrbujeemo vrtnine

 kosimo travnike, oskrbujeemo vrtnine

*

 obrezujemo, presajamo

*

 sadimo trajnice

 izkopljemo spomladanske čebulnice, plevemo, pobiramo pridelke, zdravilne rastline, vlagamo

 izkopljemo spomladanske čebulnice, plevemo, pobiramo pridelke, zdravilne rastline, vlagamo

 izkopljemo spomladanske čebulnice, plevemo, pobiramo pridelke, zdravilne rastline, vlagamo

 sadimo trajnice, zalivamo

*

 sadimo trajnice, zalivamo

*

JULIJ – MALI SRPAN

1. Ponedeljek	Oliver, m.; Julij, Aron, m.; Domicijan, op.
2. Torek	Frančišek Regis, r.; Liberat, m. ☾ 19.19
3. Sreda	Tomaž, ap. (2); Anatolij, š.; Heliodor, š.
4. Četrtek	Urh, š. (4); Elizabeta Portugalska; Berta, v.
5. Petek	CIRIL in METOD, slovanska ap. (1); Anton M. Zaharia, r.
6. Sobota	Marija Goretti, m. (4); Nazarija, r.
7. Nedelja	14. NAVADNA (2); Vilibald, š.; Edilburga, r.; Peregrin, m. Jezus je krotak in iz srca ponižen (Mt 11,25-30)
8. Ponedeljek	Kilijan, š., m.; Prokop, m.
9. Torek	Gorkumski m.; Ivana, r.; Pavlina, r.
10. Sreda	Veronika Giuliani, r.; Amalija (Ljuba), r.; Rufina in Sekunda, m. ● 12.26
11. Četrtek	Benedikt, op. (2); Olga Kijevska, kneginja; Placid, m.
12. Petek	Mohor in Fortunat, m. (4); Janez Gualbert, r. ust.
13. Sobota	Henrik I. (Hinko), k. (4); Evgen, š.; Klelija, r.
14. Nedelja	15. NAVADNA (2); Kamil de Lellis, red; Frančišek Solan, r. Sejalec je šel sejat (Mt 13,1-13)
15. Ponedeljek	Bonaventura, c. u. (3); Vladimir Kijevski, knez
16. Torek	Karmelska Mati božja (4); Rajnelda, m.
17. Sreda	Aleš (Aleksej), spok.; Hedvika, k.; Marcelina ☽ 06.47
18. Četrtek	Friderik (Miroslav), š., m.; Emilijan, m.; Arnold, š.
19. Petek	Arsen, p.; Ambrozij, op.; Justa, Rufina, m.
20. Sobota	Marjeta, m.; Elija, pr.; Ludovika, v.
21. Nedelja	16. NAVADNA (2); Lovrenc Brindiški, c. u.; Danijel (Danilo), pr. Pustite oboje skupaj rasti do žetve (Mt 13,24-43)
22. Ponedeljek	Marija Magdalena (Majda) (4); Menelej, op.; Beno, op.; Valter, bolničar
23. Torek	Brigita Švedska, soz. Evrope (2); Apolinarij, š., m.
24. Sreda	Krištof (Kristo), m. (4); Kristina, m.; Boris, m.; Kunigunda, k. ○ 11.07
25. Četrtek	Jakob st., ap. (2); Olimpija, r.; Magnerik, š.
26. Petek	Joahim in Ana, starša (3); Kamila, m.; Bartolomeja, r.
27. Sobota	Gorazd, Kliment, Naum in drugi učenci Cirila in Metoda (3)
28. Nedelja	17. NAVADNA (2); Viktor (Zmago), pp.; Urban, pp.; Samson (Samo), š. Nebeško kraljestvo je podobno zakladu (Mt 13,44-52)
29. Ponedeljek	Marta iz Betanije (3); Olaf, k.; Beatrika, m.
30. Torek	Peter Krizolog, š., c. u. (4); Justin, mis.; Maksima, m.
31. Sreda	Ignacij Lojolski, r. ust. (3); Fabij, m.; Helena, v.

	plevemo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo	
	plevemo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo	
	plevemo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo	
	škropimo, plevemo, rahljamo, uničujemo mrčes	
	škropimo, plevemo, rahljamo, uničujemo mrčes	
	kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo	
	kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo	
*		
	kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, plevemo	
	zalivamo, gnojimo	
	zalivamo, gnojimo	
	zalivamo, sejemo, presajamo	
	zalivamo, sejemo, presajamo	
	sejemo (dvoletnice), presajamo rože	
	sejemo (dvoletnice), presajamo rože	
*		
	sejemo (dvoletnice), presajamo rože, zalivamo	
	sejemo (dvoletnice), presajamo rože, zalivamo	
	vrščkamo mladike sadnega drevja, sejemo, presajamo, zalivamo	
	vrščkamo mladike sadnega drevja, sejemo, presajamo, zalivamo	
	kosimo travnike, pobiramo pridelke, vlagamo	
	kosimo travnike, pobiramo pridelke, vlagamo	
	kosimo travnike, pobiramo pridelke, vlagamo	
*		
	sejemo, sadimo, presajamo, obrezujemo	
	sejemo, sadimo, presajamo, obrezujemo	
	nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo	
	nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo	
	vrščkamo sadno drevje, obrezujemo ribez, cepimo vrtnice, dognojujemo, zalivamo	
	vrščkamo sadno drevje, obrezujemo ribez, cepimo vrtnice, dognojujemo, zalivamo	
	vrščkamo sadno drevje, obrezujemo ribez, cepimo vrtnice, dognojujemo, zalivamo	
*		
	kosimo zelenice, plevemo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo	
	kosimo zelenice, plevemo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo	
	plevemo, rahljamo, škropimo, sadimo trajnice	

AVGUST – VELIKI SRPAN

1. Četrtek	Alfonz Marija Ligorij, c. u. (3); Makabejski bratje ☾ 12.22
2. Petek	Porcijunkula; Evzebij, š. (4); Ivana, mati
3. Sobota	Lidija, žena; Avguštin Kazotić, zagreb. š.; Konrad, r.
4. Nedelja	18. NAVADNA (2); Janez M. Vianney, duh.; Amata, r.
	Jezus nasiti množico (Mt 14,13-21)
5. Ponedeljek	Marija Snežna (4); Ožbolt, k.; Viljem, m.
6. Torek	JEZUSOVA SPREMENITEV NA GORI (2); Pastor, m.
7. Sreda	Sikst II., pp. (4); Kajetan, duh. (4); Albert, r.
8. Četrtek	Dominik (Nedeljko), r. ust. (3); Ciriak, m.; Hugolina, p. ● 21.15
9. Petek	Terezija Benedikta (Edita Stein), sozav. Evrope (2); Roman, m.
10. Sobota	Lovrenc, di., m. (2); Hugo, š.
11. Nedelja	19. NAVADNA (2); Klara (Jasna), r.; Tiburcij in Suzana, m.
	Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14,22-33)
12. Ponedeljek	Evplij, m.; Inocenc XI., pp.; Lelija, d.
13. Torek	Poncijan, Hipolit, š., m. (4); Radegunda, r.; Gertruda, r.
14. Sreda	Maksimilijan Kolbe, m. (3); Evzebij iz Rima
15. Četrtek	MARIJINO VNEBOVZETJE (1); Atanazija, p.; d. p. d.
	Bog povišuje nizke (Lk 1,39-56) ☽ 12.12
16. Petek	Rok, spok. (4); Štefan Ogrski, k. (4); Roza, m.
17. Sobota	Hijacint Poljski, r.; Klara, r.; Beatrika, r.
18. Nedelja	20. NAVADNA (2); Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Agapit iz Preneste
	Jezus hvali vero poganke žene (Mt 15,21-28)
19. Ponedeljek	Janez Eudes, red, ust. (4); Ludvik Toulouški, š.
20. Torek	Bernard, op., c. u. (3); Samuel (Samo), pr.
21. Sreda	Pij X., pp. (3); Sidonij, š.; Viktorija, žena
22. Četrtek	D. Marija Kraljica (3); Siegfried (Zmago), op.
23. Petek	Roza iz Lime, r. (4); Evgenij, š.; Justinijan, p. ○ 00.29
24. Sobota	Jernej, ap. (2); Emilija de Vialar, r.
25. Nedelja	21. NAVADNA (2); Ludvik IX., k.; Jožef Kalasanc, r.
	Jezus obljubi Petru ključke kraljestva (Mt 16,13-20)
26. Ponedeljek	Tarzicij, m.; Ivana Elizabeta Bichier, r. ust.; Hadrijan, m.
27. Torek	Monika, mati (3); Cezarij, š.; Amadej, š.
28. Sreda	Avguštin, š., c. u. (3); Hermes, m.
29. Četrtek	Mučeništvo Janeza Krstnika (3); Sabina, m.
30. Petek	Feliks (Srečko) in Adavkt, m.; Alfred; Ildefonz, š.
31. Sobota	Rajmund (Rajko) Nonat, r.; Pavlin, š. ☾ 04.31

- sadimo trajnice, plevemo, rahljamo, škropimo ● ●
- sadimo trajnice, plevemo, rahljamo, škropimo, gnojimo ● ●
- kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo ● ●
- kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo ● ●
- cepimo vrtnice, gnojimo, zalivamo
- cepimo vrtnice, gnojimo, zalivamo
- plevemo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, vlagamo pridelke, škropimo ● ●
- plevemo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, vlagamo pridelke, škropimo ● ●
- sejemo in sadimo rože ● ●
- sejemo in sadimo rože ● ●
- sejemo in sadimo rože, zalivamo ● ●
- sejemo in sadimo rože, zalivamo ● ●
- sejemo, presajamo in zastiramo, obrezujemo, cepimo (vrtnice), sadimo potaknjence, zalivamo ● ● ● ●
- sejemo, presajamo in zastiramo, obrezujemo, cepimo (vrtnice), sadimo potaknjence, zalivamo ● ● ● ●
- sejemo, presajamo in zastiramo, obrezujemo, cepimo (vrtnice), sadimo potaknjence, zalivamo ● ● ● ●
- kosimo travnike, obrezujemo ●
- kosimo travnike, obrezujemo ●
- obrezujemo, gnojimo (trato), sejemo, sadimo, cepimo vrtnice ● ● ●
- obrezujemo, gnojimo (trato), sejemo, sadimo, cepimo vrtnice ● ● ●
- kosimo travnike, rahljamo prst
- kosimo travnike, rahljamo prst
- kosimo travnike, rahljamo prst
- cepimo (vrtnice), zalivamo
- cepimo (vrtnice), zalivamo
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo ● ●
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo ● ●
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo ● ●
- sejemo, presajamo trajnice, škropimo ● ● ●
- sejemo, presajamo trajnice, škropimo ● ● ●
- cepimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo ●
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo ● ●

SEPTEMBER – KIMOVEC

1. Nedelja	22. NAVADNA - ANGELSKA; Egidij (Tilen), op.; Verena, p. Hoja za Kristusom zahteva odpoved (Mt 16,21-27)
2. Ponedeljek	Janez Burté, m.; Antonin, m.
3. Torek	Gregor Veliki, pp. (3); Bazilisa, m.
4. Sreda	Rozalija (Zalka), d.; Ida, grofica; Robert, politik; Irma, grofica
5. Četrtek	Viktorin, m.; Viljem, m.; Urban, m.
6. Petek	Magnus, mis.; Bertrand, r.; Zaharija, pr.
7. Sobota	Regina, d., m.; Marko Križevčan, m.; Oton, š. ● 05.10
8. Nedelja	23. NAVADNA - MAR. ROJSTVO (2); Serafina, v. Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18,15-20)
9. Ponedeljek	Peter Klaver, r.; Dorotej in Gorgonij, m.; Angela, tretjerednica
10. Torek	Nikolaj Tolentinski, spok.; Oglerij, op.
11. Sreda	Prot in Hijacint, m.; Sperandea, op.
12. Četrtek	Marijino ime; Gvido, cerkovnik; Peter, op.
13. Petek	Janez Zlatousti, cer. u. (3); Notburga; Ljubo (Amat), op. ☽ 20.08
14. Sobota	Povišanje Sv. Križa (2); Maternus, š.
15. Nedelja	24. NAVADNA (2); Žalostna Mati Božja (Dolores) Odpuščanje nima meje (Mt 18,21-35)
16. Ponedeljek	Kornelij, pp. in Ciprijan, š., m.(4); Ljudmila, kneginja
17. Torek	Robert Belarmino, š., c. u. (4); Lambert, š., m.; Kolumba, m.
18. Sreda	Jožef Kupertinski, r.; Riharda, cesarica
19. Četrtek	Januarij, š., m. (4); Emilija de Rodat, r.
20. Petek	Korejski m. (3); Evstahij, š.
21. Sobota	Matej (Matevž), ap., evang. (2); Jona, pr.; kvatre ○ 15.59
22. Nedelja	25. NAVADNA (2); Mavricij m.; Emerita, m. Božja dobrotà presega človekov pogled (Mt 20,1-16a)
23. Ponedeljek	Lin, pp.; Tekla, m.; Bernardina, r.
24. Torek	Anton M. Slomšek, š. (2); Rupert Salzburški, š.
25. Sreda	Sergij Radoneški, menih; Nikolaj iz Flüe, kmet
26. Četrtek	Kozma in Damijan, m. (4); Nil, spok.
27. Petek	Vincenc Pavelski, duh. (3); Adolf Španski, m.
28. Sobota	Venčeslav (Vaclav), m. (4); Lovrenc Ruiz in japonski m. (4)
29. Nedelja	26. NAVADNA (2); Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli ☾ 19.03 Grešniki pojdejo v Božje kraljestvo (Mt 21,28-32)
30. Ponedeljek	Hieronim, c. u. (3); Felicija, r.

 zalivamo, gnojimo

 zalivamo, gnojimo

 zalivamo, gnojimo

 plevemo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, zatiramo škodljivce ●

 plevemo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, zatiramo škodljivce ●

 rahljamo prst, nabiramo zdravilne rastline, zatiramo bolezni in škodljivce ●

 rahljamo prst, nabiramo zdravilne rastline, zatiramo bolezni in škodljivce ●

 sejemo rože, sadimo (trajnice), pobiramo pridelke, zalivamo, obrezujemo ● ● ● ● ●

 sejemo rože, sadimo (trajnice), pobiramo pridelke, zalivamo, obrezujemo ● ● ● ● ●

 sejemo, presajamo, zalivamo, gnojimo prazne grede z nezrelim kompostom ● ● ●

 sejemo, presajamo, zalivamo, gnojimo prazne grede z nezrelim kompostom ● ● ●

 sadimo jablane (samo!), kosimo travnike ●

 sadimo jablane (samo!), kosimo travnike ●

 sejemo, sadimo, presajamo ● ● ●

 sejemo, sadimo, presajamo ● ● ●

 zaščitimo vrtnice pred meglo in slano, škropimo, rahljamo prst ●

 zaščitimo vrtnice pred meglo in slano, škropimo, rahljamo prst ●

 zaščitimo vrtnice pred meglo in slano, škropimo, rahljamo prst ●

 sejemo, sadimo, presajamo, pokrivamo nedozorele pridelke ● ● ● ●

 sejemo, sadimo, presajamo, pokrivamo nedozorele pridelke ● ● ● ●

 kosimo zelenice, pobiramo pridelke, vlagamo, rahljamo, zastiramo prazne grede, nabiramo zdravilne rastline ●

 kosimo zelenice, pobiramo pridelke, vlagamo, rahljamo, zastiramo prazne grede, nabiramo zdravilne rastline ●

 kosimo zelenice, pobiramo pridelke, vlagamo, rahljamo, zastiramo prazne grede, nabiramo zdravilne rastline ●

 sadimo trajnice (gomolje, korene, čebulice), gnojimo ●

 sadimo trajnice (gomolje, korene, čebulice), gnojimo ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, zatiramo škodljivce ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, zatiramo škodljivce ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, zatiramo škodljivce ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke ●

 gnojimo prazne grede z nezrelim kompostom, zalivamo

OKTOBER – VINOTOK

1. Torek	Terezija DJ, cer. u. (3); Roman, pesnik; Germana, m.
2. Sreda	Angeli varuhi (3); Leger, š.
3. Četrtek	Evald, m.; Kandida (Žarko), m.; Frančišek Borgia, r.
4. Petek	Frančišek Asiški, r. ust. (3); Petronij, š.
5. Sobota	Rajmund, r.; Flavija, m.; Flora, r.
6. Nedelja	27. NAVADNA - ROŽNOVENSKA (2); Bruno, r. ust.; Vera, m. Gospod bo dal vinograd v najem drugim (Mt 21,33-43) ☀ 13.17
7. Ponedeljek	Rožnovenska Mati Božja (3); Justina, m.
8. Torek	Sergij, m.; Pelagija, m.; Benedikta, m.
9. Sreda	Dioniz, š., m. (4); Janez Leonardi, r. (4); Ludvik, r.
10. Četrtek	Daniel, mis.; Florencij, m.; Pavlin, š.
11. Petek	Filip, di.; Bruno, š.; Aleksander Sauli
12. Sobota	Maksimilijan Celjski, m. (4); Serafin, r.
13. Nedelja	28. NAVADNA (2); Fatimska Mati Božja; Koloman, m. Vsi smo povabljeni na nebeško svatbo (Mt 22,1-14) ☾ 07.33
14. Ponedeljek	Kalist I., pp., m. (4); Gavdencij (Veselko), š.
15. Torek	Terezija (Zinka) Jezusova, c. u. (3); Filipa, d.
16. Sreda	Hedvika, kneginja (4); Marjeta M. Alakok, r. (4); Gal, p.
17. Četrtek	Ignacij Antioh., š., m. (3); Suzana, m.
18. Petek	Luka, evangelist (2); Peter Alkantarski, r.
19. Sobota	Izak Jogues in kanadski m. (4); Pavel od Križa (4)
20. Nedelja	29. NAVADNA - MISIJONSKA (2); Irena (Miroslava), m.; Vendelin, op. Dajte cesarju cesarjevo in Bogu Božje (Mt 22,15-21)
21. Ponedeljek	Uršula, d. m.; Hilarion, op. ☉ 09.20
22. Torek	Marija Saloma, svetop. žena; Alodija, m.
23. Sreda	Janez Kapistran, duh. (4); Severin, š.
24. Četrtek	Anton Marija Claret, š. (4); Jožef, vietnam. m.
25. Petek	Krizant, Darinka (Darija), m.; Krišpin, m.
26. Sobota	Lucijan, m.; Demetrij, m.
27. Nedelja	30. NAVADNA - ŽEGNANJSKA (2); Vincenc in Sabina, m. Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22,34-40)
28. Ponedeljek	Simon in Juda Tadej, ap. (2)
29. Torek	Narcis, š.; Ermelinda, d.; Restituta, m. ☾ 06.28
30. Sreda	Marcel, š.; Benvenuta, tretjerednica; Angel, r.; German, š.
31. Četrtek	Alfonz Rodriguez, r.; Volbenk (Bolfenk), š.; Dan ref. - d. p.

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, rahljamo prst

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, rahljamo prst

 trosimo nezrel kompost na izpraznjene grede in jih zastiramo, škropimo

 trosimo nezrel kompost na izpraznjene grede in jih zastiramo, škropimo

 zalivamo (drevje), pobiramo pridelke, nabiramo zdravilne rastline

 zalivamo (drevje), pobiramo pridelke, nabiramo zdravilne rastline

*

 presajamo lončnice, gnojimo, zalivamo zimzelene rastline

 presajamo lončnice, gnojimo, zalivamo zimzelene rastline

 sadimo jablane

 sadimo jablane

 sadimo trajnice s koreniko, čebulice, grmovnice, presajamo lončnice

 sadimo trajnice s koreniko, čebulice, grmovnice, presajamo lončnice

 sadimo trajnice s koreniko, čebulice, grmovnice, presajamo lončnice

*

 *

 *

 presajamo trajnice in lončnice, sadimo vrtnice in sadno drevje, zalivamo zimzelene rastline

 presajamo trajnice in lončnice, sadimo vrtnice in sadno drevje, zalivamo zimzelene rastline

 presajamo trajnice in lončnice, sadimo vrtnice in sadno drevje, zalivamo zimzelene rastline

 zastiramo prazne grede

 zastiramo prazne grede

*

 sadimo trajnice, drevesa, grmovnice

 sadimo trajnice, drevesa, grmovnice

 sadimo trajnice, drevesa, grmovnice

 pobiramo pridelke, vlagamo, gnojimo izpraznjene grede

 kosimo bujne zelenice, pobiramo pridelke, vlagamo, gnojimo izpraznjene grede

 sadimo drevesa, grmovnice, trajnice, zalivamo, škropimo

 sadimo drevesa, grmovnice, trajnice, zalivamo, škropimo

*

 pobiramo pridelke, vlagamo

 pobiramo pridelke, vlagamo

 pobiramo pridelke, vlagamo

 trosimo nezrel kompost na izpraznjene grede

NOVEMBER – LISTOPAD

1. Petek	VSI SVETI (1) - d. p. Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5,1-12a)
2. Sobota	Spomin vseh vernih rajnih (1)
3. Nedelja	31. NAVADNA - ZAHVALNA (2); Viktorin Ptujski, š.; Just, m. Eden je naš učitelj, mi vsi smo pa bratje (Mt 23,1-12)
4. Ponedeljek	Karel Boromejski, š. (4); Modesta, r. ● 21.34
5. Torek	Zaharija in Elizabeta, starša Jan. Krst.; Bertila, op.
6. Sreda	Lenart (Narte), op. (4); Kristina, tretjerednica
7. Četrtek	Engelbert, š.; Vilibrord, š.; Florencij, š.
8. Petek	Bogomir (Mirko), š.; Janez Duns Skot, bogos. pisatelj
9. Sobota	Posvet. lateran. bazilike (2); Teodor (Božidar), m.
10. Nedelja	32. NAVADNA (2) Leon Veliki, pp., c. u.; Andrej Avelinski, duh. Gospod prihaja, pojdimo mu naproti (Mt 25,1-13)
11. Ponedeljek	Martin iz Toursa, š. (3); Menas, p. ☽ 21.52
12. Torek	Jozafat Kunčević, š., m. (3); Kunibert, š.; Emilijan, duh.
13. Sreda	Stanislav Kostka, r. (4); Brikcij, š.; Homobonus, trgovec
14. Četrtek	Nikolaj Tavelić, m.; Lovrenc O'Toole, š.
15. Petek	Albert Veliki, šk, c. u. (4); Leopold (Polde), knez
16. Sobota	Marjeta Škotska, k. (4); Jedrt (Gertruda) iz Helfe, r. (4); Otmar, op.
17. Nedelja	33. NAVADNA (2); Elizabeta Ogrska, r. (3); Evfemija in Tekla, m. Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25,14-30)
18. Ponedeljek	Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla (4); Odo, op.
19. Torek	Matilda, mistikinja; Rafael, r.; Neža Asiška, r.
20. Sreda	Edmund, k.; Liberat, m. ○ 02.34
21. Četrtek	Marijino darovanje (3); Gelazij I., pp; Maver, š.
22. Petek	Cecilija, m. (3); Salvator, mis.; Benigen, š.
23. Sobota	Klemen, pp., m. (4); Kolumban, op. (4); Felicita, m.
24. Nedelja	KRISTUS KRALJ (1); Andrej Dung-Lac in drugi vietnam. m. Kristus pride sodit v slavi (Mt 25,31-46)
25. Ponedeljek	Katarina, m.; Beatrika, r.; Nikolaj Stensen, naravoslovec
26. Torek	Leonard Portomavriški, r.; Valerijan, š.
27. Sreda	Virgil, ap. Karantanije (4); Marija s čud. svetinjo; Fakund, m. ☾ 16.46
28. Četrtek	Jakob iz Marke, duh.; Katarina Labouré, r.
29. Petek	Saturnin, m.; Radogost (Radbod), š.
30. Sobota	Andrej, ap. (2); Friderik, eremit

- trosimo nezrel kompost, kosimo bujne zelenice
- *
- zalivamo drevesa in zimzelene rastline
- zalivamo drevesa in zimzelene rastline
- *
- zalivamo, trosimo nezrel kompost
- zalivamo, trosimo nezrel kompost, v plitvo posodo posejemo krešo
- pospravljamo vrt, vlagamo, pokrivamo pred meglo in slano
- pospravljamo vrt, vlagamo, pokrivamo pred meglo in slano
- sadimo trajnice (drevesa, grmovnice)
- sadimo trajnice (drevesa, grmovnice)
- *
- *
- zaščitimo vrtnine pred meglo in slano, trajnice pred mrazom
- zalivamo drevje, gnojimo z lesnim pepelom
- zalivamo drevje, gnojimo z lesnim pepelom
- zalivamo drevje, gnojimo z lesnim pepelom
- pospravljamo vrt
- pospravljamo vrt
- *
- *
- pregledujemo lončnice v prezimovališču
- pregledujemo lončnice v prezimovališču
- pospravljamo po vrtu, obrezujemo
- pospravljamo po vrtu, obrezujemo
- obrezujemo
- obrezujemo
- *
- *
- obrezujemo, pospravljamo vrt, zagrinjamo korenine vrtnic, kosimo bujne zelenice
- obrezujemo, pospravljamo vrt, zagrinjamo korenine vrtnic, kosimo bujne zelenice
- pregledujemo lončnice, zatiramo škodljivce in bolezni, zaščitimo trajnice pred mrazom
- pregledujemo lončnice, zatiramo škodljivce in bolezni, zaščitimo trajnice pred mrazom
- zalivamo
- zalivamo

DECEMBER – GRUDEN

1. Nedelja	1. ADVENTNA (1); Eligij, š.; Edmund, m. Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13,33-37)
2. Ponedeljek	Bibijana (Vivijana, Živka), m.; Kromacij, š.
3. Torek	Francišek Ksaver, mis. (3); Kasijan, m.
4. Sreda	Janez Damaščan, c. u. (4); Barbara, m.; Adolf, duh. ● 08.34
5. Četrtek	Saba (Sava), op.; Filip Rinaldi, duh.; Krispina, m.
6. Petek	Miklavž (Nikolaj), š. (3); Apolinarij, m.
7. Sobota	Ambrož, š., c. u. (3); Fara, r.
8. Nedelja	BREZM. SPOČ. D. M. (1); Zdrava, milosti polna (Lk 1,26-38)
9. Ponedeljek	Peter Fourier, r.; Leokadija, m.
10. Torek	Loretska Mati božja; Gregor III., pp.
11. Sreda	Damaz I., pp. (4); Danijel Stilit, asket ☽ 16.48
12. Četrtek	Ivana Franciška Šantalska, r. (4); Finian, op.
13. Petek	Lucija, m. (3); Tilka (Otilija), op.
14. Sobota	Janez od Križa, duh., c. u. (3); Spiridion (Dušan), š.
15. Nedelja	3. ADVENTNA (1); Virginija, žena; Marija di Rossa, r. ust. Sredi med vami stoji, a ga vi ne poznate (Jn 1,6-8.19-28)
16. Ponedeljek	Viljem, r.; Adelhajda (Adela), k.
17. Torek	Lazar iz Betanije; Hijacint, r.
18. Sreda	Vunibald, mis.; Gacijan, š.; Flor, š.
19. Četrtek	Urban V., pp.; Anastazij, pp.; Arntana, op. ○ 20.10
20. Petek	Amon, Zenon, m.; Dominik, op.
21. Sobota	Peter Kanizij, duh., c. u. (4); Temistokles, m.; kvatre
22. Nedelja	4. ADVENTNA (1); Franciška Cabrini, r.; Hunger, š. Glej, spočela boš in rodila sina (Lk 1,26-38)
23. Ponedeljek	Janez Kancij, duh., profesor (4); Servul, berač
24. Torek	Sveti večer; Adam in Eva; Adela, op.
25. Sreda	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1) - d. p. d. O Jezusovem rojstvu (Lk 2,1-14; Lk 2,15-20; Jn 1,1-18)
26. Četrtek	ŠTEFAN, prvi m. (2); Sekund, kurat; Dan samostojnosti - d. p. Božji Duh bo v vas govoril (Mt 10, 17-22)
27. Petek	Janez, evangelist, ap. (2); Fabiola, spok. ☾ 01.31
28. Sobota	Nedolžni otroci, m. (2); Gašper, mis.
29. Nedelja	SV. DRUŽINA (1); Tomaž Becket, š., m.; David, k. Otrok je rasel in bil vedno bolj poln modrosti (Lk 2,22-40)
30. Ponedeljek	Feliks, pp.; Evgen, š.; Perpetuus, š.
31. Torek	Silvester, pp. (4); Melanija, op.

 zalivamo zimzelene rastline, gnojimo izpraznjene grede

*

 zalivamo zimzelene rastline, gnojimo izpraznjene grede

 redčimo in pomlajujemo drevje, grmovnice, žive meje

 okrog drevja trosimo lesni pepel

 obrezujemo, sejemo krešo v plitvo posodo in žito (za jaslice) ● ●

 obrezujemo, sejemo krešo v plitvo posodo in žito (za jaslice) ● ●

 pospravljamo po vrtu

 *

 *

 zalivamo, sejemo krešo, žito (za jaslice) ●

 zalivamo, sejemo krešo, žito (za jaslice) ●

 načrtujemo vrt za naslednje leto

 zatiramo škodljivce med shranki in lončnicami

 zatiramo škodljivce med shranki in lončnicami

 *

*

 *

 zatiramo zajedalce in bolezni pri lončnicah v prezimovališču

 načrtujemo vrt za naslednje leto

 *

 zalivamo

 zalivamo

 *

*

 obrezujemo drevje, grmovnice ●

 *

 *

*

 *

*

 zalivamo

 zalivamo

 *

*

 pregledamo shranke in lončnice v prezimovališču

 *

Januar	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.44	07.44	07.42	07.40	07.36	07.32	07.26
zahod Sonca	16.27	16.32	16.37	16.44	16.51	16.58	17.05
dolžina dneva	08.42	08.48	08.55	09.04	09.14	09.26	09.39
	Do konca meseca se dan podaljša za 57 minut. Sonce stopi v znamenje vodnarja 20. ob 07.02. Lunine mene: zadnji krajec 6. ob 04.55, mlaj 13. ob 14.29, prvi krajec 21. ob 18.46, ščip 28. ob 23.50.						
Februar	1.	6.	11.	16.	21.	26.	
vzhod Sonca	07.25	07.19	07.11	07.04	06.55	06.47	
zahod Sonca	17.07	17.14	17.22	17.29	17.37	17.44	
dolžina dneva	09.42	09.56	10.10	10.26	10.41	10.57	
	Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 22 minut. Sonce stopi v znamenje rib 18. ob 21.13. Lunine mene: zadnji krajec 4. ob 14.33, mlaj 12. ob 08.41, prvi krajec 20. ob 13.02, ščip 27. ob 10.17.						
Marec	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	06.41	06.32	06.23	06.13	06.04	05.54	06.45
zahod Sonca	17.48	17.55	18.02	18.09	18.15	18.22	19.28
dolžina dneva	11.07	11.23	11.39	11.55	12.12	12.28	12.44
	Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 37 minut. Sonce stopi v znamenje ovna 20. ob 20.16. Začetek pomladi. Lunine mene: zadnji krajec 6. ob 02.24, mlaj 14. ob 03.02, prvi krajec 22. ob 03.28, ščip 28. ob 19.25.						
April	1.	6.	11.	16.	21.	26.	
vzhod Sonca	06.43	06.33	06.24	06.15	06.06	05.57	
zahod Sonca	19.30	19.36	19.43	19.50	19.56	20.03	
dolžina dneva	12.47	13.03	13.19	13.35	13.51	14.06	
	Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 31 minut. Sonce stopi v znamenje bika 20. ob 07.20. Lunine mene: zadnji krajec 4. ob 17.29, mlaj 12. ob 21.21, prvi krajec 20. ob 14.48, ščip 27. ob 05.00.						
Maj	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.49	05.42	05.35	05.29	05.23	05.19	05.15
zahod Sonca	20.10	20.16	20.23	20.29	20.34	20.40	20.45
dolžina dneva	14.21	14.35	14.48	15.00	15.11	15.21	15.29
	Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 8 minut. Sonce stopi v znamenje dvojčkov 21. ob 06.29. Lunine mene: zadnji krajec 4. ob 09.16, mlaj 12. ob 12.45, prvi krajec 19. ob 21.42, ščip 26. ob 13.51.						
Junij	1.	6.	11.	16.	21.	26.	
vzhod Sonca	05.14	05.12	05.11	05.10	05.11	05.12	
zahod Sonca	20.45	20.49	20.53	20.55	20.57	20.57	
dolžina dneva	15.31	15.37	15.42	15.45	15.46	15.45	
	Do 18. se dan podaljša za 15 minut, nato se do konca meseca skrajša za 3 minute. Sonce stopi v znamenje raka 21. ob 14.24. Začetek poletja. Lunine mene: zadnji krajec 3. ob 02.05, mlaj 11. ob 01.46, prvi krajec 18. ob 02.29, ščip 24. ob 23.42.						

Julij	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.14	05.18	05.22	05.26	05.31	05.37	05.42
zahod Sonca	20.57	20.55	20.53	20.49	20.45	20.40	20.34
dolžina dneva	15.42	15.38	15.31	15.23	15.14	15.03	14.51
Do konca meseca se dan skrajša za 51 minut. Sonce stopi v znamenje leva 23. ob 01.15. Lunine mene: zadnji krajec 2. ob 19.19, mlaj 10. ob 12.26, prvi krajec 17. ob 06.47, ščip 24. ob 11.07.							
Avgust	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.44	05.50	05.56	06.02	06.08	06.15	06.21
zahod Sonca	20.32	20.25	20.18	20.10	20.01	19.52	19.43
dolžina dneva	14.49	14.36	14.22	14.07	13.53	13.37	13.22
Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 27 minut. Sonce stopi v znamenje device 23. ob 08.17. Lunine mene: zadnji krajec 1. ob 12.22, mlaj 8. ob 21.15, prvi krajec 15. ob 12.12, ščip 23. ob 00.29, zadnji krajec 31. ob 04.31.							
September	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	06.22	06.29	06.35	06.41	06.47	06.54	
zahod Sonca	19.41	19.31	19.22	19.12	19.02	18.52	
dolžina dneva	13.18	13.03	12.47	12.31	12.15	11.59	
Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 32 minut. Sonce stopi v znamenje tehtnice 23. ob 05.55. Začetek jeseni. Lunine mene: mlaj 7. ob 05.10, prvi krajec 13. ob 20.08, ščip 21. ob 15.59, zadnji krajec 29. ob 19.03.							
Oktober	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.00	07.06	07.13	07.19	07.26	07.33	06.40
zahod Sonca	18.43	18.33	18.24	18.15	18.06	17.58	16.50
dolžina dneva	11.43	11.27	11.11	10.55	10.40	10.24	10.09
Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 34 minut. Sonce stopi v znamenje škorpiona 23. ob 15.18. Lunine mene: mlaj 6. ob 13.17, prvi krajec 13. ob 07.33, ščip 21. ob 09.20, zadnji krajec 29. ob 06.28.							
November	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	06.42	06.49	06.56	07.04	07.10	07.17	
zahod Sonca	16.48	16.41	16.35	16.29	16.24	16.21	
dolžina dneva	10.06	09.52	09.38	09.26	09.14	09.04	
Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 10 minut. Sonce stopi v znamenje strelca 22. ob 12.54. Lunine mene: mlaj 4. ob 21.34, prvi krajec 11. ob 21.52, ščip 20. ob 02.34, zadnji krajec 27. ob 16.46.							
December	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.23	07.29	07.34	07.38	07.41	07.43	07.44
zahod Sonca	16.18	16.17	16.16	16.17	16.19	16.22	16.26
dolžina dneva	08.55	08.48	08.42	08.39	08.38	08.38	08.41
Do 21. se dan skrajša za 17 minut do konca meseca pa se podaljša za 3 minute. Sonce stopi v znamenje kozoroga 22. ob 02.14. Začetek zime. Lunine mene: mlaj 4. ob 08.34, prvi krajec 11. ob 16.48, ščip 19. ob 20.10, zadnji krajec 27. ob 01.31.							

MALI KALENDARIJ ZA LETO 2003

Januar

- 1 **Sr** Novo leto - d. p.
- 2 **Če** Bazilij - d. p.
- 3 **Pe** Genovefa
- 4 **So** Angela
- 5 **Ne** 2. po božiču, **Edvard**
- 6 **Po** Trije kralji
- 7 **To** Rajmund Pen.
- 8 **Sr** Severin
- 9 **Če** Hadrijan
- 10 **Pe** Viljem
- 11 **So** Pavel Oglej.
- 12 **Ne** Jezusov krsni, **Alekd**
- 13 **Po** Hilarij
- 14 **To** Feliks
- 15 **Sr** Pavel Pusk.
- 16 **Če** Marcel
- 17 **Pe** Anton
- 18 **So** Priska
- 19 **Ne** 2. navadna, **Arsen**
- 20 **Po** Bosijan, Fabijan
- 21 **To** Neža
- 22 **Sr** Vincencij
- 23 **Če** Ildefonz
- 24 **Pe** Francisek Sal.
- 25 **So** Srebrnoveč. ap. Pavla
- 26 **Ne** 3. navadna, **Timotej, Ti**
- 27 **Po** Angela
- 28 **To** Tomaz Akv.
- 29 **Sr** Valerij
- 30 **Če** Martina
- 31 **Pe** Janez Bosko

Februar

- 1 **So** Brigita
- 2 **Ne** Svečnica
- 3 **Po** Blaž
- 4 **To** Katarina
- 5 **Sr** Agata
- 6 **Če** Pavel
- 7 **Pe** Kolača
- 8 **So** Hieronim, Pres. d., d. p.
- 9 **Ne** 5. navadna, **Apolonija**
- 10 **Po** Sholasika
- 11 **To** Lurška MB
- 12 **Sr** Evaldija
- 13 **Če** Adolf, Kristina
- 14 **Pe** Valentin
- 15 **So** Klavdij
- 16 **Ne** 6. navadna, **Julijana**
- 17 **Po** Silvin
- 18 **To** Flavijan
- 19 **Sr** Konrad
- 20 **Če** Leon
- 21 **Pe** + Justinijan
- 22 **So** Lea
- 23 **Ne** 7. navadna, **Polikarp**
- 24 **Po** Marija
- 25 **To** Valburga
- 26 **Sr** Aleksander
- 27 **Če** Gabrijel ZMB
- 28 **Pe** Ožbolt, Roman

Marec

- 1 **So** Albin
- 2 **Ne** 8. navadna, **Neža**
- 3 **Po** Kunigunda
- 4 **To** Kazimir
- 5 **Sr** ++ Pepelnica
- 6 **Če** Fridolin
- 7 **Pe** + Perpetua
- 8 **So** Janez od Boga
- 9 **Ne** 1. postna, **Franciška**
- 10 **Po** 40 mučencev
- 11 **To** Sofronij
- 12 **Sr** Gregor
- 13 **Če** Modesta
- 14 **Pe** + Marišda
- 15 **So** Klemen Dvojak
- 16 **Ne** 2. postna, **Herbert**
- 17 **Po** Patik
- 18 **To** Ciril Jeruz.
- 19 **Sr** Jozef
- 20 **Če** Klavdija
- 21 **Pe** + Justinijan
- 22 **So** Lea
- 23 **Ne** 3. postna, **Robeka**
- 24 **Po** Dionizij
- 25 **To** Gospodovo oznanjenje
- 26 **Sr** Evgenija
- 27 **Če** Rupert
- 28 **Pe** + Milada
- 29 **So** Bernold
- 30 **Ne** 4. postna, **Amadej**
- 31 **Po** Modest

April

- 1 **To** Teodora
- 2 **Sr** Francisek
- 3 **Če** Ričard
- 4 **Pe** + Izidor
- 5 **So** Vincenc Ferrer
- 6 **Ne** 5. postna, **Irenej**
- 7 **Po** Janez de la Salle
- 8 **To** Valter
- 9 **Sr** Valtrada
- 10 **Če** Apolonij
- 11 **Pe** Stanislav
- 12 **So** Julij
- 13 **Ne** Cvetna, **Ida**
- 14 **Po** Libyina
- 15 **To** Anastazija
- 16 **Sr** Bernarda
- 17 **Če** Vel. četrtek
- 18 **Pe** ++ Vel. petek
- 19 **So** Vel. sobota
- 20 **Ne** VELIKA NOČ
- 21 **Po** Anzelm, d. p. d.
- 22 **To** Hugo
- 23 **Sr** Jurij
- 24 **Če** Fidelis
- 25 **Pe** Murko
- 26 **So** Marcelin
- 27 **Ne** Bela n.
- 28 **Po** Peter Chanel
- 29 **To** Katarina
- 30 **Sr** Pij V.

Maj

- 1 **Če** Jozef delavec, d. p.
- 2 **Pe** Ananazij, d. p.
- 3 **So** Filip, Jacob
- 4 **Ne** 3. velikonocna, **Flurijan**
- 5 **Po** Gotard
- 6 **To** Dominik
- 7 **Sr** Girela
- 8 **Če** Viktor
- 9 **Pe** Katarina
- 10 **So** Antonin
- 11 **Ne** 4. velikonocna, **Mamert**
- 12 **Po** Leopold
- 13 **To** Servacij
- 14 **Sr** Bonifacij
- 15 **Če** Zofija
- 16 **Pe** Janez Nepomuk
- 17 **So** Jošt
- 18 **Ne** 5. velikonocna, **Erik**
- 19 **Po** Leonard
- 20 **To** Bernardin
- 21 **Sr** Hospicij
- 22 **Če** Marjeta
- 23 **Pe** Janez de Rossi
- 24 **So** Marija Pomagaj
- 25 **Ne** 6. velikonocna, **Beda**
Castiljvi
- 26 **Po** Filip Neri
- 27 **To** Avgustin
- 28 **Sr** German
- 29 **Če** Vnebohod, **Maksim**
- 30 **Pe** Kancijan
- 31 **So** Marijino obiskanje

Junij

- 1 **Ne** 7. velikonocna, **Justin**
- 2 **Po** Marcin, Enzem
- 3 **To** Karel Lwaga
- 4 **Sr** Francisek
- 5 **Če** Bonifacij
- 6 **Pe** Norbert
- 7 **So** Robert
- 8 **Ne** BINKOŠTI, **Medard**
- 9 **Po** Primož
- 10 **To** Bogumil
- 11 **Sr** Barnaba
- 12 **Če** Eskil
- 13 **Pe** Anton
- 14 **So** Valerij
- 15 **Ne** Sr. Trojica, **Vid**
- 16 **Po** Beno
- 17 **To** Albert
- 18 **Sr** Marcel
- 19 **Če** Sr. Rešnjé telo
- 20 **Pe** Florentina
- 21 **So** Alojzij
- 22 **Ne** 12. nav., **Pavlin**
- 23 **Po** Agripina
- 24 **To** Janez Krstnik - kres
- 25 **Sr** Viljem, **Dan drž.**, d. p.
- 26 **Če** Vigilij
- 27 **Pe** Ema
- 28 **Sr** Irenej
- 29 **Ne** 13. nav., **Peter in Pavel**
- 30 **Po** Ladislav

MALI KALENDARIJ ZA LETO 2003

Julij

- 1 To Oliver
- 2 Sr Liberat
- 3 Če Tomaž
- 4 Pe Urh
- 5 So Ciril, Metod
- 6 **Ne 14. nov., Marija Goretti**
- 7 Po Vilhald
- 8 To Kilijan
- 9 Sr Pavlina
- 10 Če Analija
- 11 Pe Benedikt
- 12 So Mohor, Fortunat
- 13 **Ne 15. nov., Henrik**
- 14 Po Kamil
- 15 To Bonaventura
- 16 Sr Karmelska MB
- 17 Če Aleš
- 18 Pe Friderik
- 19 So Arsen
- 20 **Ne 16. nov., Marijeta**
- 21 Po Danijel
- 22 To Marija Magdalena
- 23 Sr Brigita
- 24 Če Kristof
- 25 Pe Jacob
- 26 So Ana, Jožim
- 27 **Ne 17. nov., Gorazd, Kliment**
- 28 Po Viktor
- 29 To Marta
- 30 Sr Peter Krizolog
- 31 Če Ignacij

August

- 1 Pe Alfonz
- 2 So Erzej
- 3 **Ne 18. nov., Lidija**
- 4 Po Janez Vianey
- 5 To Marija Snežna
- 6 Sr Jezusovo spreminjanje
- 7 Če Kajetan
- 8 To Dominik
- 9 So Edita, Roman
- 10 **Ne 19. nov., Lovrenc**
- 11 Po Klara
- 12 To Evplij, Lelija
- 13 Sr Ponsijan, Hipolit
- 14 Če Maksimilijan Kolbe
- 15 **Pe Marijin vnebovzeje, d. p. d.**
- 16 So Rok
- 17 **Ne 20. nov., Hijacint**
- 18 Po Helena
- 19 To Janez Eudes
- 20 Sr Bernard
- 21 Če Pij X.
- 22 To Marija Kraljica
- 23 So Roza iz Lame
- 24 **Ne 21. nov., Jernej**
- 25 Po Ludvik
- 26 To Tarzij
- 27 Sr Monika
- 28 Če Avgustin
- 29 Pe Milčen, Jan, Ksinka
- 30 So Feliks
- 31 **Ne 22. nov., Rajmond**

September

- 1 Po Egidij
- 2 To Antonin
- 3 Sr Gregor Veliki
- 4 Če Rozalija
- 5 Pe Viktorin
- 6 So Zaharija
- 7 **Ne 23. nov., Marko, Regina**
- 8 **Pe Marijino rojstvo**
- 9 To Peter Klaver
- 10 Sr Nikolaj
- 11 Če Prot, Hijacint
- 12 Pe Gvido
- 13 So Janez Zlatousti
- 14 **Ne Povisjanje sv. Križa**
- 15 Po Zalosina MB
- 16 To Konezij
- 17 Sr Robert Belamin
- 18 Če Jozef Kupertin
- 19 Pe Janužij
- 20 So Evstahij
- 21 **Ne 25. nov., Matej**
- 22 Po Eneerita
- 23 To Tekla, Bernardina
- 24 Sr Anon M. Slomšek
- 25 Če Seržij
- 26 Pe Kozma, Danijan
- 27 So Vincenc Pavelski
- 28 **Ne 26. nov., Venceslav**
- 29 Po Mihal, Gabrijel, Rafael
- 30 To Hieronim

Oktober

- 1 Sr Terezija DJ
- 2 Če Angelj varuhi
- 3 Pe Žarko
- 4 So Francišek Asiški
- 5 **Ne 27. nov., Flura**
- 6 Po Bruno
- 7 To Rožnovenska MB
- 8 Sr Pelagij
- 9 Če Dionizij
- 10 Pe Florencij
- 11 So Emilijan
- 12 **Ne 28. nov., Maksimilijan**
- 13 Po Fatimska MB
- 14 To Kalist I.
- 15 Sr Terezija Jezusova
- 16 Če Hedvika
- 17 Pe Ignacij Antiohijski
- 18 So Luka
- 19 **Ne 29. nov., Pavel od Križa**
- 20 Po Irena, Vendelin
- 21 To Ursula
- 22 Sr Marija Saloma
- 23 Če Janez Kapistran
- 24 Pe Dejan
- 25 So Krizant, Darinka
- 26 **Ne 30. nov., Lucijan**
- 27 Po Vincenc, Sabina
- 28 To Simon, Juda
- 29 Sr Restituta
- 30 Če Angel, Benvenuta
- 31 **Pe Volbenk, Dan rel., d. p.**

November

- 1 **So Vsi sveti - d. p.**
- 2 **Ne 31. nov., Spomin veruh rajnih**
- 3 Po Vitarin Pujski
- 4 To Karel Boromejski
- 5 Sr Zaharija, Elizabeta
- 6 Če Lenar
- 7 Pe Engelbert
- 8 So Bogomir
- 9 **Ne 32. nov., Božidar**
- 10 Po Leon Veliki
- 11 To Martin
- 12 Sr Jozafat
- 13 Če Stanislav Koska
- 14 Pe Nikolaj
- 15 So Leopold, Albert
- 16 **Ne 33. nov., Jodit**
- 17 Po Elizabeta
- 18 To Odo
- 19 Sr Marija
- 20 Če Edmund
- 21 Pe Maver
- 22 So Cecilija
- 23 **Ne Kristus Kralj, Kliment**
- 24 Po Križovan
- 25 To Kasimiro
- 26 Sr Leonard Portomavriški
- 27 Če Virgil
- 28 Pe Berta
- 29 So Saurin
- 30 **Ne 1. adv., Andrej**

December

- 1 Po Eligij
- 2 To Blijana
- 3 Sr Francišek Ksaver
- 4 Če Barbara
- 5 Pe Krispina
- 6 So Miklavž
- 7 **Ne 2. adv., Ambroz**
- 8 **Pe Bremezadina**
- 9 To Peter Fourier
- 10 Sr Lorenska MB
- 11 Če Danaj
- 12 Pe Ivana Samalska
- 13 So Lucija
- 14 **Ne 3. adv., Janez od Kr.**
- 15 Po Virginija
- 16 To Albina
- 17 Sr Lazar
- 18 Če Troim
- 19 Pe Urban
- 20 So Anon
- 21 **Ne 4. adv., Peter Kantič**
- 22 Po Deneirij
- 23 To Janez Kancij
- 24 Sr Adam, Eva
- 25 **Če BOŽIC, d. p. d.**
- 26 **Pe Sečen, Dan sam, d. p.**
- 27 So Janez Evangelist
- 28 **Ne 5. Družina, Nedolžni otroci**
- 29 Po Tomaž Becket
- 30 To Evgen
- 31 Sr Silvester

PRAZNIKI V LETU 2002

Bogoslužno leto se prične na 1. adv. nedeljo 2. 12. 2001 in traja do 1. adv. nedelje 1. 12. 2002. Pri nedeljskih mašah se berejo berila leta A.

POLETNI ČAS: Na poletni čas (kazalci za eno uro naprej) preidemo v noči na zadnjo nedeljo v marcu (**31. 3.**), na srednjeevropski čas se vrnemo v noči na zadnjo nedeljo v oktobru (**27. 10.**).

[illegible]

1. Zapovedani katoliški prazniki: Poleg nedelj so v letu 2002 zapovedani prazniki: **telovo** (sv. Rešnje telo) – 30. 5.; **veliki šmaren** (Marijino vnebovzetje) – 15. 8.; **vsí sveti** – 1. 11.; **božič** – 25. 12.

2. Slovesni katoliški prazniki: novo leto – 1. 1.; Trije kralji – 6. 1.; svečnica – 2. 2.; sv. Jožef – 19. 3.; Gospodovo oznanjenje – 25. 3.; velikonočni ponedeljek – 1. 4.; vnebohod – 9. 5.; sv. Peter in Pavel – 29. 6.; mali šmaren – 8. 9.; Brezmadežna – 8. 12.; sv. Štefan – 26. 12.

3. Premakljivi katoliški prazniki: pepelnica – 13. 2.; velika noč – 31. 3.; vnebohod – 9. 5.; binkošti – 19. 5.; Sveta trojica – 26. 5.; telovo – 30. 5.; misijonska n. – 20. 10.; žegnanjska n. 27. 10.; zahvalna n. – 3. 11.; Kristus Kralj – 24. 11.; 1. adventna n. – 1. 12.

4. Verski prazniki, ki so dela prosti: vel. ponedeljek – 1. 4.; Marijino vnebovzetje – 15. 8.; dan reformacije – 31. 10.; božič – 25. 12.

DRUGI VERSKI PRAZNIKI

Pravoslavni: božič – 7. 1.; novo leto 2002 – 14. 1.; velika noč – 5. 5.;
vnebohod – 13. 6.; binkošti – 23. 6.; Marijino vnebovzetje – 28. 8.

Judovski: pasha – 8. 3. do 4. 4.; praznik tednov – 17. 5.; novo leto (1. tišri 5763) – 7. 9.; praznik sprave – 16. 9.; šotorski praznik – 21. 9.; veselje nad postavo – 29. 9.; praznik luči – 30. 11.

Muslimanski: 1. zul-ka-da 1422 – 15. 1.; gorban, 10. zul-ka-da – 24. 1.; novo leto, 1. moharam 1423 – 15. 3; id-ul-fitr, 1. šaval – 6. 12.

NAVADNO LETO

Navadno leto 2002 ima 365 dni, začne se s torkom in konča s torkom.

ZAČETEK LETNIH ČASOV

Začetek pomladi: dne 20. marca ob 20.16; Sonce stopi v znamenje Oвна (pomladno enakonočje);

Začetek poletja: dne 21. junija ob 15.24; Sonce na Rakovem obratniku;

Začetek jeseni: dne 23. septembra ob 6.56; Sonce stopi v znamenje Tehtnice (jesensko enakonočje);

Začetek zime: dne 22. decembra ob 2.15; Sonce na Kozorogovem obratniku.

POLETNI ČAS

Poletni čas se začne 31. marca (ob 2. uri zjutraj se premakne uro na 3. uro). Poletni čas se konča 27. oktobra (ob 3. uri zjutraj se premakne uro na 2. uro).

SONČEVI IN LUNINI MRKI V LETU 2002

V letu 2002 sta dva Sončeva in trije Lunini mrki.

26. maja je polsenčni Lunin mrk, ki je viden iz južnih delov Azije, na Tihem oceanu in iz zahodnih delov Severne in Južne Amerike. Pri nas mrk ni viden.

10. junija je kolobarjast Sončev mrk, ki je viden v ozkem pasu, ki teče čez Tihi ocean. Delni Sončev mrk je viden iz vzhodnih delov Azije, severovzhodne Avstralije ter zahodnih delov Severne Amerike. Pri nas mrk ni viden.

24. junija je polsenčni Lunin mrk, ki je viden iz Avstralije, Azije, Evrope, Afrike in vzhodnih delov Južne Amerike. Pri nas je mrk viden. Sredina mrka je ob 23. uri in 27 minut po SEP°.

20. novembra je polsenčni Lunin mrk, ki je viden iz zahodnega dela Tihega oceana, Severne in Južne Amerike, Evrope, Afrike in vzhodnega ter srednjega dela Azije. Pri nas je mrk viden. Sredina mrka je ob 2. uri in 46 minut po SE°.

4. decembra je popolni Sončev mrk, ki je viden v ozkem pasu, ki teče čez Južno Afriko, Indijski ocean in zahodno Avstralijo. Kot delni mrk je viden v večjem delu Afrike, na Antarktiki, na Indijskem oceanu, v Indoneziji in v zahodnih delih Avstralije. Pri nas mrk ni viden.

METEORSKI ROJI V LETU 2002

Vsako jasno noč lahko občasno na nebu vidimo utrinke ali meteorje. To so drobcena prašna zrnca, ki med letom po osončju zaidejo v Zemljino atmosfero. Ob trenju z zrakom se segrejejo in izparijo. Tej svetli sledi, ki jo puščajo za seboj, pravimo meteor. Ponavadi lahko vidimo 5 meteorjev na uro. Ob določenih datumih v letu pa Zemlja prečka gostejše predele prašnih delcev, ki so jih za sabo pustili kometi. Takrat se število meteorjev močno poveča. Pravimo, da je aktiven meteorski roj. Vsi meteorji istega roja priletijo iz določenega predela neba, ki mu rečemo radiant.

4. januarja je maksimum aktivnosti meteorskega roja Kvadrantidov z radiantom v ozvezdju Volarja. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

5. maja je maksimum aktivnosti meteorskega roja Eta Aquaridov z radiantom v ozvezdju Vodnarja. Ob maksimumu je v povprečju 60 utrinkov na uro.

12. avgusta je maksimum aktivnosti meteorskega roja Perzeidov z radiantom v ozvezdju Perzeja. Ob maksimumu je v povprečju 100 utrinkov na uro.

17. novembra je maksimum aktivnosti meteorskega roja Leonidov z radiantom v ozvezdju Leva. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

13. decembra je maksimum aktivnosti meteorskega roja Geminidov z radiantom v ozvezdju Dvojčka. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

VIDNOST PLANETOV V LETU 2002

MERKUR

Merkur je Soncu najbližji planet in je v povprečju od njega oddaljen le 57,9 milijona kilometrov. Obhod okoli Sonca zaključi v 88 dneh. Okoli svoje osi se zavrti v 58,7 dneva, kar pomeni, da je dan na Merkurju dolg kar dve tretjini njegovega leta. Po svoji velikosti in masi je Merkur bolj podoben Luni kot Zemlji. Njegov premer je le 4880 kilometrov. Ubežna hitrost z njegovega površja je 4,3 kilometra na sekundo in je torej premajhen, da bi mogel obdržati omembe vredno atmosfero. Okoli Merkurja ne kroži nobena luna.

Opazovanje: Ker je Merkur bližje Soncu kot Zemlja, je na našem nebu vedno navidezno zelo blizu Sonca. Občasno ga lahko vidimo s prostimi očmi, vendar ga veliko težje opazimo kot ostale planete. Največji navidezni odmik

od Sonca, ki ga lahko doseže, je 27,7 stopinje, zato planeta nikoli ne moremo videti sredi noči. Opazujemo ga lahko zjutraj nad vzhodnim obzorjem, ko vzhaja pred Soncem ali zvečer nad zahodnim obzorjem, ko zahaja za njim.

Vidnost Merkurja v letu 2002: V letu 2002 bomo lahko Merkur opazovali zjutraj (pred vzhodom Sonca) nad vzhodnim obzorjem v dneh okoli 21. februarja, 21. junija in 13. oktobra.

Zvečer (po zahodu Sonca) bomo lahko planet opazovali nad zahodnim obzorjem v dneh okoli 12. januarja, 4. maja, 1. septembra in 26. decembra.

VENERA

Venera je drugi planet v našem osončju. Od Sonca je povprečno oddaljena 108,2 milijona kilometrov, za pot okoli njega pa potrebuje 224,7 dneva. Planet se zelo počasi vrti okoli svoje osi. Za en obrat potrebuje kar 243 dni, kar pomeni, da je Venerin dan celo nekoliko daljši od njenega leta. Venera je po masi in velikosti na moč podobna Zemlji. Njena masa znaša približno štiri petine mase Zemlje, njen premer pa je le malo manjši od Zemljinega – 12.100 kilometrov. Planet obdaja gosta in nepredirna atmosfera. Venera nima svojega naravnega satelita.

Opazovanje: Tudi Venera je bližje Soncu kot Zemlja, zato jo lahko opazujemo le zjutraj ali zvečer. Ko vzhaja pred Soncem, jo najdemo nad vzhodnim obzorjem jutranjega neba. Takrat jo imenujemo Danica. Kadar pa zahaja za Soncem, jo lahko vidimo nad zahodnim večernim obzorjem, in ji rečemo Večernica. Venera nam podobno kot Luna kaže mene od kraja do polne Venere. Na nebu je prav gotovo ne moremo zgrešiti, saj je za Luno in Soncem najsvetlejše nebesno telo.

Vidnost Venere v letu 2002: Venera v začetku leta ni vidna, saj je navidezno preblizu Sonca. V zgornjo konjunkcijo s Soncem pride 14. januarja. Februarja se pojavi nad večernim zahodnim obzorjem, kjer vse do oktobra sije kot Večernica in je za soncem in Luno najsvetlejše nebesno telo. Konec oktobra je v spodnji konjunkciji s Soncem (točno med Soncem in Zemljo) in ni vidna. Proti koncu novembra se pojavi na notranjem nebu in sveti do konca leta kot Danica.

MARS

Mars je četrti planet po vrsti. Njegova povprečna oddaljenost od Sonca je 228 milijonov kilometrov, obkroži pa ga v 687 dneh, kar je le malo manj od dveh zemeljskih let. Mars se okoli svoje osi zavrti v približno enakem času

kot Zemlja – njegov dan traja 24 ur in 37 minut. Skoraj za polovico je manjši od Zemlje, njegov premer je 6790 kilometrov. Ubežna hitrost na njem je nizka in zaradi tega ima planet redko atmosfero, sestavljeno večinoma iz ogljikovega dioksida. Mars obkrožata dva majhna satelita, Fobos in Deimos.

Opazovanje: Mars je v ugodni legi za opazovanje približno vsaki dve leti. Na nebu sveti s svojo značilno rdečeoranžno barvo, ki so jo že stari narodi povezovali s krvjo, planet sam pa z bogom vojne. S srednje velikim amaterskim teleskopom lahko na Marsu vidimo nekaj značilnih površinskih tvorb: severno in južno polarno kapico ter velika temnejša in svetlejša oranžna področja, ki se z Marsovimi letnimi časi spreminjajo.

Vidnost Marsa v letu 2002: Mars je v začetku leta večerni planet in je torej viden zvečer po zahodu Sonca na zahodnem delu neba. Spoznamo ga po značilni rdečeoranžni barvi. V začetku januarja zahaja približno 4 ure za Soncem. Najdemo ga v ozvezdju Vodnarja, že sredi meseca pa se preseli v ozvezdje Ribi, kjer ostane do konca februarja. Nato potuje čez Ovna (zahaja približno 2 uri za Soncem in ni več v ugodni legi za opazovanje), v začetku aprila pa vstopi v ozvezdje Bika, kjer ostane do začetka junija. Do srede julija potuje čez ozvezdje Dvojčkov, nato pa vstopi v ozvezdje Rak. 11. avgusta je v konjunkciji s Soncem in nekaj časa ni viden. Proti koncu avgusta pa se že pojavi na jutranjem nebu. Najdemo ga v ozvezdju Lev, kjer se zadržuje do začetka oktobra. Oktobra in novembra je v ozvezdju Device, nato pa se preseli v ozvezdje Tehtnice, kjer ostane do konca leta.

JUPITER

Jupiter je peti po vrsti in največji planet v našem Osončju. Njegova masa je večja kot masa vseh ostalih planetov skupaj. Je velikanska krogla, v katero bi stlačili kar 1330 Zemelj! Od Sonca je povprečno oddaljen 778,3 milijona kilometrov, za en obhod okoli njega pa potrebuje 11,86 leta.

Dan na Jupitru traja le 9,8 ure. Ker se planet izredno hitro vrti okoli svoje osi in ker ima majhno povprečno gostoto, je močno sploščen. Premer Jupitra vzdolž ekvatorja je 143.000 kilometrov, premer čez pola pa le 134.000 kilometrov. Danes poznamo 16 Jupitrovih satelitov, od katerih so štirje (Jo, Evropa, Ganimed in Kalisto) vidni že z manjšimi amaterskimi teleskopi.

Opazovanje: Jupiter je več mesecev v letu v ugodni legi za opazovanje. Na nočnem nebu je zelo svetlo nebesno telo; po siju ga prekaša le Venera in občasno Mars. Z amaterskimi teleskopi vidimo Jupitra kot rumeno ploščico, ki jo prepredajo temnejši pasovi. V manjših teleskopih opazimo dva izrazita pasova, po enega na vsaki strani planetovega ekvatorja. Z boljšimi teleskopi

vidimo več pasov, opazimo pa lahko tudi druge atmosferske tvorbe, ki se stalno spreminjajo, saj ima planet zelo razgibano in nemirno atmosfero.

Vidnost Jupitra v letu 2002: Jupiter je v začetku leta (1. januarja) v opoziciji s Soncem. Takrat je najbližje Zemlji, viden je vso noč in je v najugodnejši legi za opazovanje. Najdemo ga v ozvezdju Dvojčka. Z vsakim dnem zahaja vedno prej in je aprila viden le še prvo polovico noči. Maja in junija je večerni planet in zahaja kmalu za Soncem. Proti koncu julija vstopi v ozvezdje Rak, je v konjunkciji s Soncem (20. julij) in nekaj časa ni viden. Avgusta se pojavi na vzhodnem jutranjem nebu kot jutranji planet. Vzhaja vedno prej: sredi septembra okoli 2. ure, sredi oktobra okoli polnoči, sredi decembra pa okoli 21. ure in prihaja v vse ugodnejšo lego za opazovanje. Vse do konca leta ostane v ozvezdju Rak.

SATURN

Saturn je šesti po vrsti in drugi največji planet v našem osončju. Vanj bi lahko stlačili 744 Zemelj. Od Sonca je povprečno oddaljen 1,427 milijarde kilometrov, obkroži pa ga v 29,46 leta. Tudi Saturn je plinasti velikan, ki se hitro vrti okoli svoje osi. Za en zasuk potrebuje le 10 ur in 12 minut. Zaradi tega in zaradi majhne povprečne gostote je močno sploščen. Njegov ekvatorski premer je 120.700 kilometrov, premer čez pola pa je znatno manjši – 108.000 kilometrov. Saturn je najbolj znan po čudovitih kolobarjih, ki ga obdajajo. Trenutno je znanih 18 satelitov, ki krožijo okoli njega. Največji med njimi je Titan.

Opazovanje: Saturn je vsako leto nekaj mesecev v ugodni legi za opazovanje. Že manjši teleskop pokaže enega najlepših prizorov, kar jih ponuja nebo – planet je obdan z velikim in svetlim kolobarjem. Saturna vidimo kot rumenkasto ploščico, ki je preprejena z vzporednimi temnejšimi pasovi. Le redko lahko opazimo še druge atmosferske tvorbe, saj je planet manjši in mnogo bolj oddaljen od nas kot Jupiter.

Vidnost Saturna v letu 2002: Saturn je v začetku leta v ugodni legi za opazovanje. Nahaja se v ozvezdju Bik. Nato zahaja vedno prej: v začetku februarja okoli 3. ure zjutraj, v začetku aprila pa okoli polnoči. Maja je večerni planet, v začetku junija pa je v konjunkciji s Soncem (9. junija) in nekaj časa ni viden. Konec junija se pojavi na jutranjem nebu, ko ga lahko vidimo zjutraj nad vzhodnim obzorjem. Nato vzhaja vedno prej in oktobra je ponovno v ugodni legi za opazovanje. V najugodnejšo lego za opazovanje pride sredi decembra, ko je v opoziciji s Soncem (18. december) in je dobro viden vse do konca leta. Vse leto se nahaja v ozvezdju Bika.

URAN

Uran je sedmi planet po vrsti in prvi, ki smo ga odkrili v modernih časih. Je na meji vidljivosti s prostimi očmi, zato ga stari narodi niso poznali. Leta 1781 ga je s teleskopom povsem po naključju odkril William Herschel, ko je risal zvezdno karto. Tudi Uran sodi med plinaste planete velikane, čeprav je mnogo manjši od Jupitra in Saturna. Njegov ekvatorski premer je 51.800 kilometrov, premer čez pola pa 49.000 kilometrov. Od Sonca je povprečno oddaljen 2,87 milijarde kilometrov, za pot okoli njega pa potrebuje kar 84 let. Dan na Uranu traja 18 ur. Danes je znanih 21 Uranovih lun.

Opazovanje: Uran je na meji vidljivosti s prostimi očmi, lahko pa ga vidimo že v manjših teleskopih. Vendar pa je zaradi velike oddaljenosti njegov navidezni premer zelo majhen. Zato je v amaterskih teleskopih videti kot majhna zelenkasta plosčica, na njem pa ne moremo videti atmosferskih podrobnosti.

Vidnost Urana v letu 2002: Na začetku leta planet ni viden, saj je navidežno v bližini Sonca. 14. februarja je v konjunkciji s Soncem. Marca ga že lahko opazimo na jutranjem nebu, nato pa vzhaja vedno prej in pride 20. avgusta v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši legi za opazovanje; viden je vso noč. Proti koncu leta je Uran večerni planet, ki se že izgublja v večerni zarji. Do aprila se zadržuje v ozvezdju Kozoroga, od aprila do avgusta je v Vodnarju, nato pa se vrne v ozvezdje Kozoroga, kjer ostane do konca leta.

NEPTUN

Neptun je osmi planet po vrsti. Astronomi so ga odkrili leta 1846. Na moč je podoben Uranu in tudi njega uvrščamo med plinaste planete velikane. Njegov ekvatorski premer je 49.500 kilometrov, premer čez pola pa je 47.400 kilometrov. Od Sonca je povprečno oddaljen kar 4,5 milijarde kilometrov, za en obhod pa potrebuje kar 164,8 leta. Okoli svoje osi se zavrti v 19,2 ure. Danes je znanih 8 Neptunovih satelitov. Največji med njimi je Triton, ki je večji od naše Lune.

Opazovanje: Neptun je tudi v največjih amaterskih teleskopih komaj kaj večji od zvezd. Vidimo ga kot majhno, enakomerno modrikasto plosčico, na njegovi površini pa ne moremo videti prav nobenih podrobnosti.

Vidnost Neptuna v letu 2002: Neptun se vse leto zadržuje v ozvezdju Kozoroga. Na začetku leta ni viden, saj je 29. januarja v konjunkciji s Soncem. Marca ga že lahko opazimo na jutranjem nebu, nato pa vzhaja vedno prej in pride 2. avgusta v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši legi za opazovanje; viden je vso noč. Proti koncu leta je Neptun večerni planet, ki se že izgublja v večerni zarji.

PLUTON

Pluton je deveti in najmanjši planet v našem Osončju. Manjši je celo od naše Lune. Odkrili so ga šele leta 1930. Od Sonca je povprečno oddaljen 5,9 milijarde kilometrov, obkroži pa ga v 247,7 leta. Okoli svoje osi se zavrti v 6,4 dneva. Pluton je majhen, kamnit planet. Njegov premer ocenjujejo na 2350 kilometrov. Planet obkroža satelit Haron, ki je le polovico manjši od Plutona.

Opazovanje: Pluton je tako majhen in tako oddaljen od Sonca, da ga tudi v največjih teleskopih ne moremo ločiti od zvezd. Da gre za planet in ne za zvezdo, lahko ugotovimo le po njegovem lastnem gibanju pred nepremičnim ozadjem zvezd. Na ta način so ga tudi odkrili.

Vidnost Plutona v letu 2002: Pluton se vse leto zadržuje v ozvezdju Kačenosca. Na začetku leta ga lahko opazimo na jutranjem nebu. Nato vzhaja vedno prej in pride 7. junija v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši leti za opazovanje, viden je vso noč. Proti koncu leta Pluton ni več viden, saj je 10. decembra v konjunkciji s Soncem.

Tri Mohorjeve družbe praznujejo

OB 150-LETNICI MOHORJEVE DRUŽBE

Foto: Marjan Paternoster

Jeseni 2001 so sestrške Mohorjeve iz Celovca, Celja in Gorice praznovale 150-letnico ustanovitve. Ker je Mohorjeva nastala v Celovcu, je bila tam tudi skupna osrednja proslava 28. septembra. V navzočnosti najvišjih predstavnikov avstrijskega in slovenskega javnega življenja je imel pisatelj Alojz Rebula slavnostni nagovor.

Že prej, v ponedeljek 24. septembra, pa je na proslavi celjske Mohorjeve v Narodnem domu v Celju govoril njen predsednik g. Jože Planinšek. Oba govora in nekaj fotografij s proslave v Celju objavljamo na naslednjih straneh.

NAGOVOR PISATELJA ALOJZA REBULE V CELOVCU, 28. SEPTEMBRA

Če je v tisočletni zgodovini slovenskega naroda kakšen datum, ki je vreden, da ga zapišemo z zlatimi številkami, je to tisti 27. julij 1851, ko je v Celovcu osem koroških domoljubov s posebnim razglasom napovedalo ustanovitev Mohorjeve družbe.

Naj na dan, ko proslavljamo ta dogodek, z vso častjo izpostavimo imena te žlahtne osmerice: Andrej Einspieler, Franjo Zorčič, Jožef Rozman, Anton Janežič, Dragotin Robida, Matija Majar, Balant Lesjak, Gregor Somer.

Iz razumljivih razlogov je manjkal podpis človeka, ki je bil dejansko duša tega podviga, Antona Martina Slomška, že šesto leto škofa v Št. Andražu v Labotski dolini.

Skladno z genijem naroda, bolj nagnjenega k privzemanju kot k izvirnemu tveganju, Slomšek do te zamisli ni prišel sam. Prevzel jo je od sosedov. V zgled so mu bili ne samo nemški katoličani s svojim Mecharistenverein, ampak še bolj češki z Društvom sv. Janeza Nepomuka. Ti so v omenjenem razglasu tudi izrecno omenjeni.

Kar se samega razglasa tiče, ga lahko označimo za žlahten dokument krščanskega humanizma, posebno dragocen glede na to, da je bil napisan komaj tri leta po vihnem letu 1848. V njem so omenjeni ne samo češki, ampak celo nemški »bratje«. Še več, v njem najdemo izraz »prijatelji človeškega rodu«, kar je tudi duh Prešernove *Zdravljice*.

Program, ki se je za novo društvo predvideval, ne bi mogel biti plemenitejši: »slovenski narod na višjo stopnjo prave krščanske omike in izobraženosti povzdigniti«.

Krščanska označenost je priporočala društvo vernim slovenskim ljudem, ne pa mora nemškemu in slovenskemu liberalizmu. Koliko preizkušenj je potem čakalo to društvo, pozneje preimenovano v Mohorjevo družbo!

Naj omenimo nekaj postaj na njenem križevem potu. Najprej začetni vladni NE Slomšku. Zatem nasprotovanje, da bi si uredila svojo tiskarno v Celovcu. Dalje prepoved, ki jo je dala Samostalna demokratska stranka, da bi se iz begunskih Prevalj preselila v Celje. Vrh Golgote je zaznamovala nemška okupacija, ko je njena moderna tiskarna morala namesto slovenskih knjig tiskati nacistično *Zillier Zeitung*. In zadnja postaja: jugoslovanska komunistična diktatura, ki si Slomškove ustanove sicer ni upala ukiniti, a jo je vsestransko ovirala, tako s »pomanjkanjem papirja« kakor s konkurenčno Prešernovo družbo in policijskim šikaniranjem.

Vendar lahko tvegamo vtis, da se v teh 150 letih božja roka le ni odtegnila od Mohorjeve hiše. Splošno znan je fantastični rekord, do katerega se je vzpela s številom svojih udov leta 1918: 90.412! Mohorska knjiga je preplavila Slovenijo, njene sinove pa je spremljala tudi v izseljenstvo, v rudnike Westfalije in železarne Colorada, med prvo vojno pa v strelske jarke ruske in italijanske fronte.

A če je bil njen prvi nagovorjenec preprost slovenski človek, se s tem ni odpovedala višji kulturni ambiciji. Tako je po drugi svetovni vojni izdala izbrane spise avtorjev, ki niso imeli dostopa v uradni Panteon: Meška, Finžgarja, Detelo, Janžekoviča, Trstenjaka. A da se Mohorjeva družba ni omejevala na slovenski kulturni prostor, dokazuje verjetno najelitnejša od njenih izdaj – Avguštinove *Izpovedi* ob sodelovanju dveh mojstrov, prevajalskega mojstra Antona Sovreta in likovnega mojstra Jožeta Plečnika. Drug njen elitni založniški dosežek, komaj natisnjeno Sovretovo *Zgodovino starih Grkov*, pa je nacistično barbarstvo zmlelo v papirnici v Radečah.

Nekoč vseslovenska Mohorjeva družba stopa v novo tisočletje žal razdeljena na tri veje – osrednjo celjsko ter zamejski goriško in celovško. Stopa v razkristjanjen in nihilističen prostor, čedalje manj dovzeten za humanistično, kaj šele krščansko sporočilo. Stopa v kulturno atmosfero, kjer elektronika spodriva njen osnovni inštrument, knjigo. Stopa v dobo vrednostne praznine in novega poganstva.

Ta situacija more njeno kulturno in etično vlogo samo aktualizirati. Kaj more biti aktualnejše kot klicati slovenskega človeka k zvestobi tisti krščanski kulturi, ki je ustvarila tudi njegovo evropskost? Kaj je aktualnejše za krščansko založbo, po beatifikaciji njenega ustanovitelja, kakor služiti neminljivemu sporočilu Njega, ki se je proglasil za Pot, Resnico in Življenje?

Med slovenskimi založbami naj bi Mohorjeva družba poleg primata starosti ohranila primat duha: ostala naj bi, kar je bila teh 150 let, žarišče smisla slovenskemu narodu in slovenskemu človeku.

Če smo prej častno izpostavili osmerico ustanoviteljev Mohorjeve družbe, naj na koncu isto čast izkažemo vsaj nekaterim najvidnejšim in najmarljivejšim delavcem na njeni kulturni njivi. Naj omenimo na primer urednike Finžgarja, Pogačnika, Dolenca in Bordona, sodelavce, profesorje Šolarja, Koblarja in Smoleja.

Za goriško Mohorjevo naj bo prav tako častno omenjen Rudolf Klinec, za celovško pa Janez Hornböck.

Verjeti smemo, da se danes vsi ti pokojni delavci na Mohorjevi njivi in z njimi vsi stotisoči pokojnih mohorjanov veselijo z nami v večni Sloveniji in kličejo Slomškovi ustanovi: vivat, floreat!

NAGOVOR PREDSEDNIKA G. JOŽETA PLANINŠKA OB OBLETNICI MOHORJEVE CELJE V NARODNEM DOMU, 24. SEPTEMBRA

Spoštovani,

nikogar ne nameravam posebej pozdraviti, kajti pred tako častitljivo, prekaljeno in žlahtno ustanovo, kot je nocojšnja slavljenka, s tolikimi velikimi ljudmi skozi zgodovino, s tolikimi dobro prestanimi preizkušnjami in z blaženim Slomškom v korenini, se lahko vsi skupaj, pa kdorkoli je že tukaj, samo spoštljivo priklonimo.

Drznem si trditi, nikoli v zgodovini ni zgrešila svojega trenutka. Tako je današnji praznik lahko najprej dan zahvale vsem, ki so pomenili njeno dragoceno življenje. Zahvale vsega našega naroda, ki je z Mohorjevo dobil, imel in ima ponudbo in povabilo prave in čvrste pobožnosti, ponudbo zdrave kmečke pameti, ponudbo izražanja in ponudbo ter vir duhovne in kulturne rasti. To je bilo v naši preteklosti še kako dobro. Tako nismo tukaj nikoli životarili, temveč vedno živeli, tako živo, da se nismo izgubili ne v germanizaciji ne v jugoslovanizaciji, in nas nista pokopala ne fašizem ne nacizem in tudi komunizem v svojih najbolj prefinjeno vrinjenih poskusih ne.

Danes smo tukaj, mi, naš narod in naša Mohorjeva, živi in na praznovanju.

Zunaj in med nami je sicer tudi hladno, v marsikaterem teroristično usmerjenem srcu, žal, celo ledeno. Tudi vsakdan nas vedno znova preseneča s čudnim in nenavadnim, kar ne izvira od Mohorjeve in njenih dobrot, temveč se oplaja drugod in išče poti daleč od njenih ponudb.

V Celju, ki nas je v določenem času sicer težko sprejelo, smo sedaj doma in dobro se počutimo, pa vendar smo tudi pred zaprekami ob novogradnji, ki jih bo treba prebroditi.

Imamo posluh za ta svet, zavedamo se stisk in bolečin, čutimo probleme – vendar tudi praznujemo. In tako danes, kakor takrat, še vedno »vzhaja ena luč«, s katero nočemo v malodušje in črnogledost. V tej luči so nam domovina, svet in trenutek izziv za delo in napore; čutimo, da smo smiselni, takšni, kakršni smo. Gremo v prihodnost, saj kar korenini v žlahtnem, ne more usahniti, čeprav mora biti v rasti tudi iznajdljivo. V tej iznajdljivosti se je Mohorjeva delila in zakaj se ne bi v isti iznajdljivosti spet edinila. Po tem kliče povezovanje slovenskega prostora ob izginjanju meja v Evropi in to naznanja skupna izjava iz Bilčovsa vseh treh sestra ter njihovo močnejše sodelovanje v zadnjem času.

To pa je drugi razlog za današnje praznovanje. Da smo skupaj, da se odločimo za danes in za jutri – in hvala vam, da ste prišli.

Hvala vsem današnjim sodelavcem Mohorjeve, zaposlenim in zunanjim za zvestobo in za ljubezniv trud zanjo. Izrazito mislim tudi na vse, ki vas ni

tukaj in ste v večini, ter radi in z ljubeznijo sežete po mohorjanskih knjigah in z naklonjenostjo gledate na naš trud. Samo z vami vsemi bo lahko nadaljevala svoje vzvišeno poslanstvo in dodala času delček, ki bo vreden njene zgodovine.

Da pa ne bo vzvišena in z resnico v posesti, bodimo pred njenim poslanstvom spet skromni in spoštljivi, tako bomo lahko vsi, ki se trudimo ob njej, našli prave poti in ne bomo nagovarjali v prazno ali s seboj. Tudi blaženi Slomšek se bo v naši odprtosti sodobnemu času in temeljiti iznajdljivosti za nagovor tega časa, dobro počutil med nami, njegova priprošnja bo zagotovo močna.

In nič močnejšega in pomembnejšega ni, kar bi si za praznik lahko še želeli.

Celje, 15. septembra 2001

Jože Planinšek CM

Vse fotografije Alenka Veber

Ustvarjalci slovesnega razpoloženja na akademiji v Celju: oktet Deseti brat, igralki in igralci

Pokrovitelj mariborski škof Franc Kramberger, koprski škof Metod Pirih in mariborski pomožni škof Anton Stres ob nazdravljanju

Janez Janša in Janez Jeromen v živahnem pogovoru po slovesnosti

Zbrane so nagovorili predsednik Jože Planinšek, škof pokrovitelj dr. Franc Kramberger, predsednik SAZU dr. France Bernik in predstavnik slovenskih pesnikov, pisateljev France Pibernik (zgoraj od leve), predsednik Slovenske matice dr. Joža Mahnič in celjski župan Bojan Šrot.

*Tri Mohorjeve na proslavi v Celju:
v prvi vrsti z leve Oskar Simčič,
Jože Kopeinig in Jože Planinšek;
zadaj z leve Berta Golob
in Marija Češčut*

Slavljenki nazdravljajo (z leve) Borut Pahor, Marko Pogorevc, Bojan Šrot in metropolit Franc Rode

Predsednik Slovenske matice dr. Joža Mahnič v sproščenem pogovoru s pisateljem Zorkom Simčičem in njegovo soprogo Minko

KAKO SMO REŠEVALI DEDIŠČINO MOHORJEVE DRUŽBE NA KOROŠKEM PRED PETDESETIMI LETI

Vsak na svojem področju smo uspešno zaključili študij na Filozofski fakulteti in pred nami je bil krajši čas sprostitve. Miro je postal diplomirani geograf, Boris diplomirani slavist in jaz diplomirani zgodovinar. Z Mirom sva bila pred II. svetovno vojno sošolca na gimnaziji, z Borisom pa sva se spoznala na fakulteti. Miro, že v času študija znan kot dober organizator, je dal pobudo za kolesarsko potepanje po Koroški. Z Borisom sva se z navdušenjem odzvala njegovemu povabilu, saj smo študentje takrat budno spremljali usodo naše manjšine na Koroškem, jaz pa sem se leto prej (1950) prvič spoznal s Koroško na turneji Akademskega pevskega zbora Tone Tomšič, katerega član sem bil. Miro je naredil delovni načrt našega potovanja, saj naj bi bil naš cilj strokovne narave. Nameravali smo spoznati koroško stvarnost, položaj Slovencev, narodnostne razmere ter se seznaniti z nekaterimi zgodovinskimi dogodki iz bližnje in daljne preteklosti. Obiskati smo nameravali tudi nekatere tedaj vodilne politične in kulturne osebnosti slovenske skupnosti. Izkoristiti smo hoteli trenutek, ko so se začele meje narahlo odpirati.

Napočil je dan odhoda. Z Mirom sva naložila na vlak »jeklena konjička« in se v ponedeljek 15. oktobra 1951 odpeljala prek Jesenic do Podrožce. Po opravljenih mejnih formalnostih, so nama raztovorili najini kolesi in krenila sva proti Celovcu. Dan je bil čudovit in zato sva vozila počasi in občudovala lepote koroške zemlje. Popoldne sva prispela v Celovec, kjer se nama je pridružil še Boris, ki se je pripeljal s popoldanskim vlakom. Na Prosvetni zvezi so nas lepo sprejeli in nam pri njihovih članih preskrbeli prenočišče.

Že naslednji dan (16. oktobra) smo se lotili strokovnih opravkov in poizvedovanj. Najprej smo se oglasili v Deželnem muzeju pri ravnatelju dr. Moru. Borisa, ki se je že kot študent ukvarjal s Prešernom, je zanimala njegova literarna zapuščina. Dr. Moro je bil sicer zelo prijazen, vendar o arhivskemu gradivu, ki nas je zanimalo, ni vedel veliko. Omenil je, da bi se to gradivo verjetno nahajalo v Pokrajinskem arhivu. Z Borisom sva odhitela v arhiv, kjer naju je sprejel ravnatelj dr. Wisser. Bil je sicer zelo dostopen in ljubezniv, o usodi novejših arhivalij pa ni vedel veliko. On in njegovi arhivarji so se, če se je le dalo, izgovarjali na dobo nacizma. Govorili so, da je bilo v času Hitlerjeve okupacije vse, kar je bilo slovenskega ali v zvezi s slovenstvom, uničeno ali požgano. Zato tudi nisva dobila podatkov o novejši zgodovini

Dva znaka Družbe sv. Mohorja je naslikal Anton Koželj, desnega pa Ivan Vavpotič.

Slovencev na Koroškem ali odkrila sledov o arhivu Mohorjeve družbe ter zapuščinah Einspielerja, Janežiča, kar naju je tudi zanimalo. Mnogo bolj dostopen bi nama bil srednjeveški arhiv in bi lahko dobila arhivalije na vpogled, vendar se zaradi kratko odmerjenega časa tega nisva lotila. Spraševala sva se, ali lahko izjavam arhivarjev verjameva? Popoldne smo vsi trije odšli še v Sodnijski arhiv, kjer je Boris iskal Prešernove izpitne akte. Ugotovili smo lahko samo to, da hrani sodnijski arhiv arhivalije le od leta 1851 dalje, vse arhivalije do tega leta pa naj bi bile po izjavah arhivarjev požgane ali uničene. Dobili smo namig, da obstaja zelo majhna možnost, da bi bil del teh spisov odpeljan na Apelacijsko sodišče v Gradcu. Bili smo razočarani, ker naše poizvedovanje ni dalo želenih rezultatov. Nismo pa izgubili upanja, da bomo morda v naslednjih dneh še kaj odkrili.

Tretji dan našega bivanja v Celovcu smo se dopoldne namenili obiskati kanonika msgr. Valentina Podgorca. Vedeli smo, da je bil od leta 1907 do 1920 tajnik in po letu 1920 predsednik celovškega odbora Mohorjeve družbe. Prav tako naj bi bil po letu 1945 zaslužen pri obnovi delovanja MD v Celovcu in celo častni predsednik. Morda bi on lahko kaj vedel o usodi arhiva MD, smo se spraševali? Pozvonili smo v njegovem stanovanju. Čez nekaj časa nam je odprla njegova kuharica in nas najavila. Sprejel nas je precej zadržano, toda ko smo mu pojasnili, kdo smo in zakaj smo prišli na Koroško, je postal zaupljivejši in nam pokazal nekaj rokopisov in del arhiva MD. Domenili smo se, da se oglasimo pri njem še enkrat, v soboto pred odhodom iz Koroške. Prosili smo ga, naj nam omogoči narediti popis dokumentov in rokopisov. Zdelo se nam je, da se je del našega cilja uresničil. Veseli smo zapuščali njegovo stanovanje.

Popoldne smo se podali na teren. Z Mirom sva neutrudno vrtela pedala po Dravski dolini skozi lepe koroške vasi in po naporni vožnji v večernih urah prispela v Dobro vas. Boris je prišel za nama z vlakom. Bili smo gostje znanega narodnega delavca, živinozdravnika dr. Luke Sienčnika. Po večerji

se je razvila živahna debata, ki je trajala pozno v noč. Orisal nam je težek boj za obstoj slovenstva na Koroškem ter izjavil, da je za koroške Slovence edina rešitev skupen nastop.

Boris si je pri dr. Sienčniku izposodil kolo in v četrtek 18. oktobra dopoldne smo vsi trije nadaljevali kolesarsko turnejo po Koroški. Najprej smo se zaustavili v Železni Kapli, kjer smo se srečali s prof. Perčem, diplomantom geografije na Ljubljanski univerzi, ki se je kot zaveden Slovenec in eden redkih Korošcev po končanem študiju vrnil med svoje rojake. Orisal je težko stanje slovenskega prosvetnega delavca na Koroškem v borbi proti naraščajoči germanizaciji, ki se je širila predvsem prek šolstva. Omenil je velike težave pri pouku slovenščine, ker oblast zelo zavlačuje z izdajanjem slovenskih učnih knjig. Želeli smo mu veliko mero poguma in vztrajnosti pri njegovem odgovornem delu.

Popoldne smo nadaljevali pot proti Kortam. Cesta nas je vodila skozi prekrasno sotesko, neokrnjen del narave. Del strme poti smo morali prepešati, ker takratna kolesa niso bila prirejena za takšno strmino. Zvečer smo dosegli svoj cilj. Sprejela nas je zavedna Smrtnikova družina. Po izdatni večerji so nas Smrtnikova dekleta razveselila z venčkom koroških pesmi, ki so čudovito izzvenele v pristnem okolju. Doživeli smo nepozaben koroški večer visoko v koroških hribih. Ko smo se zjutraj poslavljali, nam je oče Smrtnik zaupal, da imajo na podstrešju stare knjige, in nas povabil, naj se oglasimo takrat, ko bodo razkrivali in popravljali streho. Žal obljube nismo izpolnili. V petek 19. oktobra smo se po kosilu poslovili od prijazne Smrtnikove družine in se spustili v dolino ter naprej proti Št. Vidu. Ustavili smo se v Veselah pri Tonetu Wuteju, dr. filozofije. Ta koroški intelektualec nas je z vso odprtostjo sprejel in prenočil. Nakazal nam je svoje probleme pri znanstvenem delu in izrazil željo po sodelovanju z našimi znanstvenimi delavci. Priznal je, da ima zelo slabe ekonomske pogoje za delo in da se čuti nekako odrinjenega.

V soboto 20. oktobra smo bili spet v Celovcu. Čeprav smo bili dogovorjeni, da se bomo dopoldne oglasili pri msgr. Podgorcu, smo obisk zamudili. Kaj sedaj? Bomo kljub temu uspeli pregledati zapuščino MD? Odločili smo se, da ponovno poskusimo še enkrat popoldne. Pozvonili smo in nestrpno čakali. Vrata so se odprla in sprejel nas je sam msgr. Podgorc. Smejal se je in dejal: »Pa so le prišli sv. Trije kralji.« Peljal nas je v sobo, kjer so bili pripravljeni trije paketi. V njih je bila prva vpisna knjiga članov Mohorjeve družbe s prvim vpisanim Andrejem Einspielerjem, del arhiva MD in veliko rokopisov, objavljenih v Mohorjevkah, del mojstrov naše besede Cankarja, Finžgarja, Preglja, Meška in drugih. Rekel nam je: »Odnosite to v domovino, kajti jaz sem že star in nič ne

Še trije znaki Družbe sv. Mohorja uporabljeni v Cvetju in domačih in tujih logov in Mladiki

vem, kaj se bo po moji smrti zgodilo s tem gradivom. Če bo prišlo v roke Nemcev, ga bodo gotovo uničili.« Ko nas je pogostil še s čajem in keksi, smo se od dobrohotnega prelata poslovili in zahvalili za njegovo odločitev. Ko smo se otovorjeni z dragocenim gradivom znašli na cesti, smo se začeli spraševati, kako naj te, za nas Slovence dragocene rokopise, prenesemo prek meje. Prepričani smo bili, da bi nam jih avstrijski obmejni organi gotovo odvzeli, sitnosti pa bi lahko imeli tudi na naši meji. Odločili smo se, da o tem obvestimo jugoslovanskega konzula v Celovcu dr. Mitjo Vošnjaka in ga prosimo, da pakete z diplomatsko pošto pošlje v Slovenijo. To se je tudi zgodilo. Pakete smo po vrnitvi dvignili pri g. Bojanu Lubeju na SZDL. Dragoceno gradivo smo nato predali Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, kjer ga hranijo v rokopisnem oddelku.

Našega kolesarjenja po Koroški pa še ni bilo konec. 21. oktobra smo iz Celovca krenili skozi Rožno dolino proti Vrbi. Spotoma smo obiskali dvornega svetnika dr. Valentina Inzka, ki nam je dal nekaj zanimivih literarno-zgodovinskih podatkov. Proti večeru pa smo se zaustavili v Logi vesi, kjer so nas gostoljubno sprejeli Rajnerjevi. Od tu smo naslednji dan obhodili predel severno od Vrbskega jezera, kjer smo skušali v pogovoru z domačini in župnikom v Kostanju spoznati narodnostne razmere na skrajnem robu slovenske narodnostne meje. Takrat je bilo še čutiti šibak slovenski utrip.

V torek 23. oktobra smo se vrnili v Celovec. Nameravali smo obiskati še dr. Joška Tišlerja, takrat že predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev. Doma smo ga našli šele zvečer. Kljub celodnevni zaposlenosti nas je bil pripravljen sprejeti. Čeprav je dosledno zagovarjal vsestransko sodelovanje z matičnim narodom, je potožil, da pri novi oblasti v Sloveniji ni našel pravega razumevanja in da mu ne dovolijo obiskati Slovenije, češ, da so mu celo odvzeli potni list. Kasneje se je to uredilo in je pogosto prihajal v Slovenijo. Glede

arhiva MD pa je zanimiva njegova pripomba, ki sem si jo posebej zapisal. Arhiv MD naj bi leta 1941 izginil. Junija 1945 je prišel k msgr. Podgorcu neki šofer in mu sporočil, da arhiv MD vozi iz Gasonetergasse v Deželni arhiv. Toda ko smo bili v arhivu, seveda o tem niso nič vedeli. Dr. Tišler je tudi omenil, da ni mogel najti Prešernovih aktov, ki jih je iskal ob praznovanju 150. obletnice Prešernovega rojstva. Odkriti naj bi bili dve novi Prešernovi slike na Koroškem, ki sta bili takrat v zasebni lasti. Tudi obisk tega koroškega veljaka je bil za potešitev naše raziskovalne radovednosti izredno koristen.

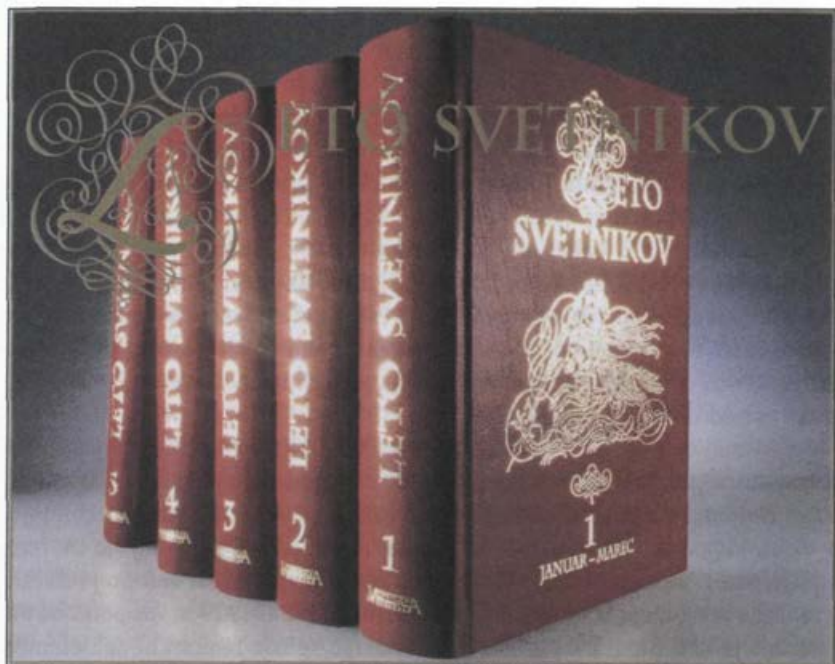
V sredo 24. oktobra se je naše kolesarsko potepanje po Koroški končalo. Na vse tri je napravilo izjemen vtis in zdelo se nam je, da smo naredili koristno delo. Prijetni so občutki, ko sem ob 150-letnici delovanja Mohorjeve družbe lahko objavil te nepozabne spomine.

Dr. Ignacij Voje

SVETNIKI IN MOHORJANI

Med značilnostmi v življenju papeža Janeza Pavla II. je zelo opazno njegovo prizadevanje, da bi kristjane navdušil za sveto življenje. Obakrat, ko je bil v Sloveniji, leta 1996 in zlasti ob razglasitvi škofa Slomška za blaženega, leta 1999, nas je opozarjal, da je naš poklic, prizadevati si za svetost. Ta beseda sicer pri marsikom zbujala misel, da papež pretirava, ker ne morejo biti vsi takšni kot Marija, Jezusovi apostoli, slavni mučenci prvih krščanskih stoletij, vrsta škofov, redovnikov in redovnic. Njihova imena vsako leto srečujemo v koledarju, jih slišimo ob nedeljah pri cerkvenih oznanilih, njihova imena smo dobili zapisana ob krstu v matični knjigi, njihove godovne dneve obhajamo tudi kot svoj god. Morda smo se potrudili spoznati tudi življenje svojega krstnega zavetnika, ki je opisano v debelih knjigah Življenja svetnikov ali novejšega Leta svetnikov.

Prav ob godovnih dnevih pa je včasih prišlo do zmede, razočaranja ali celo jeze, ker nas je zmotila razlika med koledarji. V preteklosti se je namreč velikokrat dogajalo, da so liturgično češčenje kakega svetnika z nekdanj določenega dneva predstavili na kak drug dan. Pred desetletji so po koncilu lahko nekaj o tem prebrali tudi v mohorskem koledarju, več o tem pa je mogoče najti v uvodnem poglavju Leta svetnikov. Prenovljeno izdajo v štirih knjigah, ki se jim je leta 2001 pridružila še dodatna knjiga, je Mohorjeva družba pripravila prav zato, da bi vsak lahko nekaj več izvedel o svojem zavetniku in

splošno o pomenu svetništva. Kdor se ne bo ustrašil tisočev strani objavljenih besedil, ki seveda niso namenjena, da bi jih brali kar zdržema kot povest, bo namreč našel opisane tudi take svete žene in može, katerih življenje je zelo podobno našemu: vrsta preprostih pa tudi zelo izobraženih ljudi, starih in novih časov, je namreč že dosegla uradno priznanje svetništva, ko jih je papež razglasil za blažene, nekatere pa pozneje tudi za svete. Tega ne dela kar »na pamet«, ampak morajo cerkvena sodišča zelo natančno raziskati, če je »kandidat« res vzorno živel in umrl, oziroma kot mučenec umrl zaradi vere. Tudi kadar je hkrati razglašena večja skupina blaženih iz iste dežele, kakor so bili npr. v letih 2000 in 2001 poljski, kitajski in španski mučenci (vseh skupaj nad 460), je bilo treba za vsakega posebej opraviti natančno raziskavo. Med temi in drugimi opisanimi pa je tudi veliko takih, ki bi jih prav lahko spoznali v našem domačem okolju.

Ob tem se spomnimo tudi otroških svetnikov, med njimi leta 2000 za blažena razglašena fatimska pastirčka Francek in Jacinta, za katera je papež posebej poudaril, da nista postala blažena zato, ker ju je Marija posebej izbrala

iz množice enakih, ampak zato, ker sta tisto, kar jima je naročila, uresničevala s pogosto molitvijo rožnega venca, prostovoljno pokoro in mislijo na božje reči. To pa vendar lahko dela vsak človek, mlad in star, tudi če ne bo nikoli razglašen za blaženega, bo pa pred božjim sodiščem dosegel svetništvo. V drugem Brižinskem spomeniku, v katerem je bila pred več kot tisoč leti zapisana pridiga zgodnjim slovenskim kristjanom, je tudi odstavek o posnemanju svetnikov: »Tudi mi smo lahko takšni, če bomo delali tista dela, ki so jih oni delali. Zakaj oni so lačnega nasitili, žejnega napojili, bosega obuli, golega oblekli, bolnega v imenu božjem obiskovali, zmrzujočega ogreli, tujca so privedli pod svojo streho, obiskovali zaprte po temnicah in v železje okovane in jih v imenu božjem tešili. S temi, s temi dejanji so se približevali Bogu.« Neznani misijonar je samo na preprost način ponovil Jezusove besede, kako nas bo ob sodbi sodil.

Slovinci so vedno radi prebirali svetniške življenjepise, ko so v začetku 19. stoletja že mnogi znali brati. Prej pa so z zanimanjem poslušali pridigarje, ki so življenje svetnikov razlagali v pridigah, ki jih še danes lahko prebiramo v delih kapucinov Janeza Svetokriškega, in očeta Rogerija, saj ne morem naštetih vseh. V času mladega Prešerna in Slomška pa so navdušeno prebirali svetniške življenjepise v knjigah Franca Veritija (1828–1929 in več ponatisov). Pozneje je tudi Slomšek poskrbel za svetniške zglede fantom in dekletom v njim namenjenih knjigah, zlasti pa v Djanju svetnikov in svetnic božjih (1853–1854), ki so izšle, še preden je Mohorjeva družba v letih 1866–1874 izdala Življenje svetnikov in svetnic božjih, ki sta ga napisala duhovnika Jožef Rogač in Mihael Torkar. V 20. stoletju je po naročilu katoliškega shoda začel pisati novo Življenje svetnikov profesor Janez Zore, zaradi njegove dolgotrajne bolezni je izhajalo v letih med 1917 in 1940, zaradi nemške okupacije pa je ostalo nedokončano. V povojnih letih Mohorjeva družba ni smela izdajati knjig te vrste, zato je Leto svetnikov (1968–1973), ki sta ga v glavnem spisala zgodovinar prof. Maks Miklavčič in urednik Jože Dolenc, izdala Zadruga katoliških duhovnikov v Ljubljani. Upajmo, da bo tudi prenovljena in dopolnjena izdaja navdušila naše bralce za življenje po vzoru svetnikov. Zaradi novih tehničnih možnosti je nova izdaja postala tudi lep album svetniških upodobitev naših likovnih mojstrov. Različna kazala v 5. knjigi pa pomagajo hitro najti iskanega svetnika.

Dr. Marijan Smolik

O CERKVENEM PREMOŽENJU V PRETEKLOSTI IN O DENACIONALIZACIJI

Od sprejema zakona o denacionalizaciji po letu 1945 podržavljenega, zaplenjenega ali drugače odtujenega premoženja tedanjih lastnikov, med njimi tudi Cerkve, potekajo pri nas žolčne diskusije ali naj se vsem prejšnjim lastnikom, med njimi zlasti veleposestnikom in Cerkvi odtujena lastnina vrne ali ne. Medtem ko pravni naslov za vrnitev v večini primerov ni sporen, pa javnost razdvaja vprašanje ali naj se premoženje vrača v naravi ali z državnimi obveznicami, torej s postopnim izplačevanjem denarne rente. Pri manjših denacionalizacijskih zahtevkih za vrnitev zemljišč, stavb in drugih objektov župnij in drugih cerkvenih ustanov v načelu ni ovir za vrnitev, so pa seveda lahko »neskončna« sprenevedanja in nagajanja na lokalnih upravnih enotah. Drugače pa je s »prestižnimi« objekti kakor so gorenjski in gornjegrajski gozdovi ljubljanske nadškofije, Blejski otok s cerkvijo, prej last blejske župnije, graščina Betnava pri Mariboru, prej last mariborske škofije in drugi. Pri tem seveda ne gre za gospodarska vprašanja ali bo npr. nadškofija strokovno pravilno, po predpisih in dobro gospodarila z gozdovi, ali bo Blejski otok dostopen turistom in če se bo lahko v betnavski graščini odvijala kaka kulturna dejavnost. Cerkev je že zdavnaj izjavila, da bo upoštevala socialne funkcije vrnjene lastnine v prid vse družbe, kar pa se nanaša na gozdove, je vsaj za gornjegrajske gozdove skozi stoletja dokazala, da je dober gospodar, kar se je posebej izkazalo v prejšnji Jugoslaviji, ko sta škofijska gozdna uprava in lesni obrat v Nazarjih svetovno gospodarsko krizo po letu 1929 zelo dobro prebrodila, mnogo bolje kakor drugi gozdni veleposestniki. Pri nasprotovanju vrnitve v naravi gre predvsem za to, da leve politične stranke menijo in vztrajajo, da Cerkev ne bi smela imeti nikakršnega večjega premoženja razen najnujnejšega, ki ga pač potrebuje za svoje obredne potrebe. Taka stališča uveljavljajo seveda ministri leve opcije v koalicijski vladi. Skratka, Cerkev naj bi se odrekla temu premoženju in bila revna. Nasprotno pa ministri pomladnih strank denacionalizaciji v naravi niso nenaklonjeni. Pri tem nasprotovanju denacionalizaciji in še bolj vračilu v naravi gre seveda za izrazito nasprotovanje Cerkvi, da bi dobila odvzeto premoženje nazaj, saj je iz zgodovine znano, da je Cerkev uporabljala svoje premoženje ne samo za svoje notranje potrebe, temveč tudi za širše družbene namene, kot so

šolstvo, dobrodelna dejavnost, vzdrževanje kulturnih spomenikov ipd. Zlasti pa je dobro vedeti, da je bila Cerkev (torej škofije, župnije in samostani) v slovenskih deželah ves čas v primerjavi z drugimi deželami, s katerimi smo v okviru Avstrije skoraj tisoč let živeli skupaj, npr. z Dolnjo Avstrijo, Češko, Slovaško, izrazito revna. Slovenska Cerkev tudi z vsem vrnjenim premoženjem ne more postati bogata. Pozabiti tudi ne smemo, da je po cerkvenem pravu odtujevanje cerkvenega premoženja, tudi če gre za prodaje, zamenjave ipd. zelo omejeno in se možnosti vračila preprosto ne sme odreči.

Cerkveno premoženje v preteklosti razen pridobivanja skoraj ni bilo v pravnem prometu.

Nobena človeška organizirana skupnost ne more biti brez premoženja, tudi Cerkev ne, saj iz premoženja izvirajo neposredno ali posredno dobrine, ki so potrebne za njihov obstoj. Gre le za to, kaj se šteje za premoženje, to pa so vse materialne dobrine kot stavbe, zemljišča, stroji itd. in predvsem kako se premoženje uporablja. Glede premoženja sta bili v Cerkvi že od visokega srednjega veka naprej dve nasprotni stališči. Prvo je zagovarjalo cerkveno premoženje in njegovo pridobivanje, drugo ga je, razen v najnujnejši obliki, zavračalo. Na tej osnovi je nastala delitev na stare »pridobitne« samostanske redove (benediktinci, cistercijani, kartuzijani itd.) in na nove beraške redove (frančiškani, kapucini, dominikanci itd.). Toda v Cerkvi je prostor za obe samostanski verziji, ki obstajata še zdaj. Tudi Jezus je bil, dokler je še tesaril, udeležen na premoženju, saj je tudi orodje premoženje. Pozneje, ko je z apostoli hodil po Palestini, pa so živeli od darov svojih somišljenikov, ki pa jih tudi ne bi mogli dati, če ne bi imeli nekega, lahko tudi majhnega premoženja. Premoženje so namreč tiste dobrine, ki omogočajo življenje in delovanje tako posameznih ljudi kot organiziranih skupnosti. S premoženjem tudi (zlasti za prejšnja stoletja) ne smemo razumeti samo materialne dobrine (kmetijska zemljišča, gozdove, stavbe za razne namene, itd.), ki so pomembne še zdaj, temveč tudi razne pravice, npr. razne podložniške dajatve, kot zemljiški činž, male pravde, desetine, ki pa so se ohranile le do zemljiške odveze l. 1848. Med pravice uvrščamo tudi denarne dohodke od raznih cerkvenih beneficijev, npr. za maše, za obletne maše, za večno luč v cerkvah in podobno. Toda ti dohodki so imeli neki pomen samo v poznem srednjem in novem veku, so se pa zaradi večkratnih razvrednotenj denarja do konca avstrijske vladavine pri nas popolnoma izničili.

KAKO JE BILO S CERKVENIM PREMOŽENJEM V PRETEKLOSTI?

Pri misijonarjenju v naših krajih od 7. stoletja naprej so misijonarji glede materialnih potreb seveda bili odvisni od svojih somišljenikov, saj svojega

Pašniki in drevje Pokljuke

Foto: Alenka Veber

denarja, še manj pa drugih potrebnih dobrin, niso imeli. Ko je Cerkev privzela stalnejše organizacijske oblike z graditvijo cerkva, so te bile praviloma v sklopu edine tedaj obstoječe trdne oblastne in gospodarske strukture – zemljiškega gospostva – kot takoimenovane lastniške cerkve. Duhovniki pa so tako rekoč službovali pri zemljiškem gospodu. Ker pa je s pokristjanjevanjem bilo združeno oddajanje desetine, ki je bila predpisana že v Svetem pismu stare zaveze, so postale lastniške cerkve vir dohodkov zemljiškega gospoda, kar je vodilo do raznih nepravilnosti, zato so lastniške cerkve začeli postopoma opuščati in so osnovali izključno cerkvene misijonske postojanke, iz katerih so pozneje nastale velike pražupnije. Poglavitni dohodki tedanjih cerkva in duhovščine so bile desetine. Desetine so deseti del vseh pridelkov, ki so jih pridobili na tedanjih kmetijah in sicer od rastlin in živali (vrečna desetina, bodisi že omlačeno žito v vrečah ali snopna desetina, ko je ostalo požeto snopje na polju, dokler ni prišel desetinski upravičenec, da je preštel snopje in odpeljal deseti del, v Primorju so za desetino dajali tudi olive ali oljčno olje, pomembna je bila vinska desetina, bolj redka je bila desetina od vrtnin in sadja. Kot desetino od živali so dajali maslo, sir, plečeta, med, pa tudi mladiče svinj, ovc, koz, krav, kobil). Seveda cerkvena desetina v prvih stoletjih po pokristjanjevanju ni bila zelo obilna, ker je bila naselitev redka, kmetij

malo, pridelki majhni, živine je bilo malo in zelo drobna. Toda za obvezance za desetino, torej za vse krščene, je bilo to kar precejšnje breme. Zanimivo je, da se pri razlagi vzrokov za upore proti pokristjanjevanju v Karantaniji skoraj nikoli ne navaja obveznost desetine, ki pa je bila verjetno glavni vzrok za odklanjanje krščanske vere. To se vidi iz tega, da je Cerkev že v prvem valu pokristjanjevanja morala preiti od prave predpisane kanonske desetine na blažjo obliko, tako imenovano »slovansko« desetino, kjer vernikom ni bilo treba oddajati deseti del vsega, kar so pridelali, temveč nekaj manj.

Zaradi tesne prepletenosti cerkva s fevdalci, zaradi njihovih skoraj stalnih medsebojnih posestnih sporov, tudi zaradi raznih neprijaznih posegov države v cerkvene premoženjske razmere, je v teku stoletij desetina spolzela iz rok cerkvenih upravičencev in večinoma prešla v posvetne roke. Največ je k temu pripomoglo odvetništvo, ki ga ne smemo istovetiti s sedanjo pravno stroko. Cerkvene ustanove po srednjeveškem pojmovanju niso smele imeti svojega sodstva (razen seveda za duhovnike in člane samostanskih skupnosti), posebej ne visokega, tako imenovanega krvnega sodstva, ker si duhovniki kot posvečene osebe niso smeli »mazati« rok s krvjo, torej izrekati tudi smrtne kazni. Te pa so bile v srednjem veku predpisane zelo pogosto. Za sodna opravila so morale cerkvene ustanove pooblastiti bližnje posvetne zemljiške gospode, po navadi najbolj ugledne, če že ne mogočne. Tako so bili odvetniki gornjegrajskega benediktinskega samostana mogočni Celjski grofje oz. knezi. To sodno uslugo pa so morale cerkvene ustanove in njihovi podložniki drago plačati. Ti plemiški odvetniki so namreč začeli posegati v cerkveno posest, najlažje pa je bilo, da so si prilastili cerkveno desetino.

Po stoletju ogrskih vpadov na naše ozemlje, ko so ti bili na Leškem polju pri Augsburgu na Bavarskem leta 955 dokončno premagani, sta salzburška nadškofija in oglejski patriarhat skušala obnoviti redke prej obstoječe misijonske postojanke – poznejše pražupnije in sta nadaljevala z vzpostavljanjem novih. Za ta namen pa je seveda bilo potrebno premoženje, ki so ga darovali večinoma tedanji vladarji, ki so se navadno imenovali deželni knezi. To premoženje pa so bila navadno nenaseljena zemljišča, ki jih je bilo potrebno šele naseliti ali naseljena zemljišča s podložniki. Pražupnije, ki so praviloma zajemale kar veliko ozemlje, so bile nekaka fevdalna posestva v malem, ki so se le po velikosti razlikovala od drugih zasebnih ali deželnoknežjih fevdalnih posestev v svoji okolici. Za graditev cerkva, župnišč in gospodarskih stavb so morali verniki-podložniki služiti ročno in vozno tlako. Pražupnija, praviloma z župnikom in nekaj kaplani, ki so dušnopastirsko oskrbovali svoje območje, se je vzdrževala iz svojega, navadno kar velikega kmetijskega posestva in iz

dajatev podložnikov, v bistvu najemnikov, ki so živeli na kmetijah, ki so bile v lasti pražupnije. Te dajatve pa niso bili darovi, temveč fevdalna obveznost. Ščasoma se je zlasti za preživljanje kaplanov uveljavila tudi bera (kolektura), ki se je ohranila do druge svetovne vojne.

Na območju pražupnij so postopoma gradili številne podružnične cerkve, v katerih so vsaj nekajkrat na leto bili cerkveni obredi. Kaplani pa so hodili ali jezdili k tem podružnicam, največ opravil pa so imeli s previdevanjem, kajti še dolgo v 19. stoletje je bilo najhujše, kar se je komu moglo pripetiti, da je nanagloma umrl nepreviden. Znan je dogodek z zdaj blaženim Antonom Martinom Slomškom, ko je bil kaplan v Novi cerkvi, ki je bila sedež dekanije. Ko so duhovniki tam imeli neko konferenco, je prišlo sporočilo, da je nekdo na smrtni postelji. Slomšek je takoj vstal in odšel previdevat, čeprav mu ne bi bilo treba, ker je bil na vrsti drug kaplan, in sicer tri ure hoda navkreber in nekaj manj nazaj.

Župnijska posestva so bila za vzdrževanje duhovnikov in za druge cerkvene potrebe nujno potrebna, ker so bili drugi cerkveni dohodki tja do 19. stoletja zelo majhni, neredko skoraj zanemarljivi. Zaradi revščine zlasti na podeželju, ki je tedaj seveda popolnoma prevladovalo, so verniki mogli darovati le malo za mašne štipendije in druga cerkvena opravila. Na obsežni župniji sv. Ruperta nad Laškim, kjer sta bila sistemizirana dva duhovnika, so npr. v 18. stoletju zbrali od štolnine (torej plačil za cerkvena opravila) borih 25 goldinarjev, kar je bilo toliko, kolikor je na leto v denarju zaslužil dober hlapec. Zato so tudi nove župnije ustanavljali zelo previdno in z velikimi težavami. Pred ustanovitvijo so morali župljani, včasih z delno pomočjo cesarja ali bogatejših plemičev iz okolice, poskrbeti, da je bilo na voljo ustrezno veliko župnijsko posestvo – nadarbina, ki je omogočilo župniku in kaplanu stanu primerno življenje. Kljub temu pa so bili marsikje kaplani pravi reveži. Tudi škof Slomšek je bil pri ustanavljanju novih župnij zelo strog in je odklanjal njihovo ustanovitev, če osnovni premoženjski pogoji niso bili izpolnjeni.

Druga velika skupina cerkvenih ustanov so bili samostani. Najzgodnejši so pri nas nastali šele v 12. in 13. stoletju, več stoletij pozneje kakor v drugih deželah, npr. v Italiji, Franciji, Angliji ali na Irskem. To so bili samostani tako imenovanih starih moških samostanskih redov, npr. benediktinci, cistercijani, kartuzijani, premonstratenci, ki se vsaj v začetku niso ukvarjali z dušnim pastirstvom, temveč z molitvami, študijem, pisanjem bogoslovnih knjig itd. Stari ženski samostani so bili iz redov benediktink, dominikank, klaris. Pri moških redovih je bila ostra delitev na patre (duhovnike), ki so bili v začetku večinoma iz plemiških družin in na brate, ki so bili v bistvu laiki in so se ukvarjali s fizičnim delom v samostanih

in na samostanskih posestvih. Samostane so ustanavljali praviloma na podeželju večinoma bogati zemljiški gospodje, ki so kot ustanovniki imeli pravico do pokopa v samostanski cerkvi ali v samostanskem kompleksu, kar je tedaj veljalo za izredno čast. Edino kartuzijanski samostani so morali biti na samem v gozdovih, v zelo odročnih krajih. Gospodarsko podlago za ustanovitev stiškega cistercijanskega samostana so npr. dali Višnjegorski gospodje, formalno ga je ustanovil oglejski patriarh, ker so bili omenjeni gospodje za tak podvig prenizko na fevdalni družbeni lestvici. Za gornjegrajski benediktinski samostan je dal gospodarske temelje prejšnji teritorialni zemljiški gospod v Gornji Savinjski in Zadrebški dolini visoki svobodnjak Chager itd. Zaradi sorazmerno pozne ustanovitve naši samostani niso bili posebno bogati. Prve samostane so namreč ustanavljali vladarji, ki so jim naklonili seveda ustrezno veliko zemljiško posest. Posamezni nižji zemljiški gospodje pa seveda niso mogli samostanu darovati zelo velike posesti, razen v primeru izumrtja rodovine po moški strani, kot npr. pri pištajnski oz. koroški sv. Hemi, ki je svojo ogromno dediščino večinoma darovala v cerkvene namene, med drugim za ženski samostan v Krki (Gurk) na Koroškem. Iz njegovega premoženja so nato v 12. stoletju ustanovili Krško, pozneje Celovško škofijo. Podobno so iz premoženja ukinjenega gornjegrajskega benediktinskega samostana l. 1462 ustanovili škofijo v Ljubljani. Samostani so praviloma zelo dobro gospodarili in so z nakupi, darili in volili večali svojo posest, da so nekateri imeli prava veleposestva z razvejanim gospodarstvom, obrtjo in z začetno industrijo (npr. steklarnami). Če samostani niso imeli dovolj velike gospodarske podlage, so nekateri tudi propadli. Tako je bilo s prvim kartuzijanskim samostanom v Jurkloštru v 13. stoletju. Značilno za samostane omenjenih starih redov je bilo, da je bila njihova gospodarska podlaga lastna zemljiška posest in posest njihovih podložnikov.

Nekateri večji samostani, ki so imeli bolj sklenjeno zemljiško posest, so si skozi stoletja pridobili tudi župnije na svojem ozemlju. Tak samostan je bil pri nas stiški cistercijanski, ki so mu bile vtelesene (inkorporirane) številne župnije na Dolenjskem, opat pa je bil arhidiakon, neke vrste škofov namestnik z vsemi pooblastili, razen škofovskih opravil. Samostanom vtelesene župnije so postale v 18. stoletju velik kamen spotike in so nedvomno precej doprinesle, da so prav te samostane ukinili med prvimi.

Naslednji val ustanavljanja samostanov so opravili tako imenovani beraški redovi, pri nas Sinovi sv. Frančiška (oz. pozneje iz njih izšli minoriti, kapucini in frančiškani) in dominikanci. Nastali so kot nasprotje prejšnjim starim bogatim redovom, odklanjali so premoženje, zlasti zemljiško posest in so se preživljali z beračenjem. Živeli so praviloma v mestih in so se ukvarjali z

dušnim pastirstvom, vendar v začetku ne na župnijah, kakor zdaj. Dominikanci so si zadali za nalogo pridiganje, saj se red uradno imenuje red pridigarjev. Pozneje so si dominikanci prislužili klavno slavo zaradi vodenja inkvizicije, preganjanja krivoverstva in čarovništva. S premoženjskega stališča so bili ti redovi revni (saj so bili beraški!), razen cerkve so imeli samostansko stavbo, kake vrtove, redkokdaj kaj več. V 16. stoletju so se pri nas naselili jezuiti, ki so se ukvarjali predvsem s srednjim in visokim šolstvom. Sčasoma je postal ta red zelo vpliven, ni pa imel velikega premoženja.

Do 18. stoletja se je izoblikovala na slovenskem ozemlju takale cerkvena struktura. Na eni strani so bile škofije s praferami in tako imenovanimi predjožefinskimi župnijami. Obojne so bile sorazmerno redke. Dušnopastirska oskrba je slonela na večjih župnijah s številnimi kaplani, ki so pri podružnicah opravljali bogoslužna opravila. Rednih nedeljskih maš veliko ljudi ni moglo obiskovati, ker so bile cerkve preveč oddaljene. Župniki na praferah so imeli večinoma kar spodobno zemljiško posest in so se neredki obnašali kakor mali zemljiški gospodje, predjožefinske župnije pa so bile praviloma bolj revne. Na splošno se je štel, da je posvetna cerkvena struktura v primerjavi s samostansko revna. Duhovščina na župnijah, posebno na podeželju, ni bila dobro izobrazena (saj njeno šolanje še ni bilo urejeno) in tudi ne posebno prizadevna. V dušnem pastirstvu so pomembno sodelovali duhovniki beraških redov, zlasti frančiškani in kapucini, ki so bili bolj izobraženi, ker jim je njihov red omogočil boljše šolanje. Škofijska ozemlja niso bila sklenjena. Tako je ljubljanska škofija imela župnije na Koroškem, Kranjskem in Štajerskem. Stiški opat je kot dolenski arhidiakon pod svojo oblastjo imel skoraj več župnij kakor ljubljanski škof.

Na drugi strani so bili samostani starih redov z veliko redovniki in brati laiki, ki niso tako intenzivno sodelovali v dušnem pastirstvu kot redovniki novejših redov. Predvsem pa so si ti samostani skozi stoletja nakopičili kar spodobno premoženje, ki sicer v resnici ni bilo posebno veliko, zlasti ne v primerjavi s premoženjem podobnih redov v drugih avstrijskih deželah, toda v naših razmerah, ko je bila posvetna cerkvena struktura sorazmerno revna, je to zelo bodlo v oči. Vzbujalo je veliko nevoljo. V javnosti je nastalo vzdušje, da je treba take samostane razpustiti.

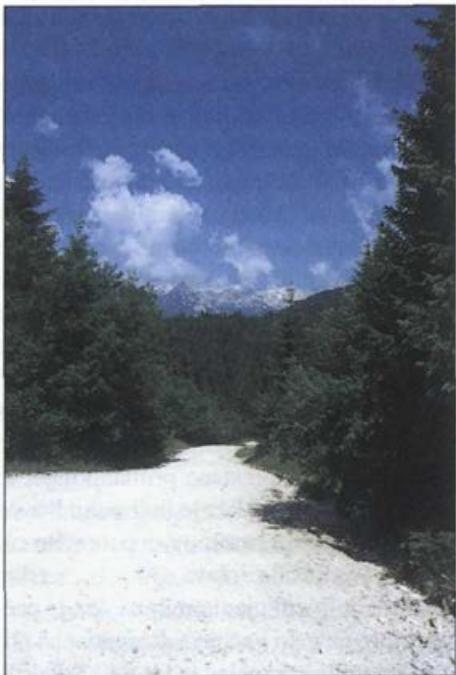
Proti koncu osemnajstega stoletja je pri nas kot duhovna struja prevladovalo razsvetljenstvo, ki veri in Cerkvi, posebej v tedanjih organizacijskih oblikah, ni bilo naklonjeno. V Avstriji in na Ogrskem sta tedaj vladala cesarica Marija Terezija (1749–1780) in njen sin Jožef II. (1740–1790). Že Marija Terezija si je lastila nadoblast nad Cerkvijo in je želela na cerkvenem področju marsikaj

spremeniti. Toda zaostrovanje ni bilo njen način vladanja. Toliko ostrejši pa je bil Jožef II. Že kot sovladar (od 1765–1780) je poskušal izvesti številne manjše reforme v Cerkvi, toda te še niso posegale v srž cerkvenih problemov, kakor jih je on zaznaval.

Kot vladar je želel Cerkev popolnoma podvreči državi. Izjema naj bi bile le cerkvene dogme, pa še na tem področju niso bile pristojnosti med Cerkvijo in državo jasno razmejene. Uvedel je tako imenovano državno cerkvenstvo, ki ga tukaj ne moremo obravnavati. Omenimo naj le, da je cesar pri tem prišel močno navzkriž s papežem. Ker se po normalni diplomatski poti spor ni mogel poravnati, se je papež Pij VI. sam podal na Dunaj, da bi osebno pri cesarju dosegel opustitev nameranih reform. Jožef II. ga je sprejel z vsemi državnimi častmi, ga nekaj tednov gostil, pri osebnih pogajanjih pa ni popustil niti za vejico. Tako se je papež praznih rok vrnil domov. Poudariti pa velja, da je bila cerkvena struktura od škofij navzdol zelo slabo organizirana, da je bila dušnopastirska oskrba vernikov zelo pomanjkljiva, zlasti pa da je Cerkev bila povsem pasivna do Jožefovih družbenih reformnih prizadevanj. Zato se je cesar odločil, da bo preuredil škofijske meje, ki naj bi se odtlej prekrivale z mejami političnih okrožij in da bo za boljšo dušnopastirsko oskrbo vernikov v vsaki deželi ustanovil veliko število novih, manjših, tako imenovanih pojožefinskih župnij (vikariatov, kuracij, lokalij ali lokalnih kaplanij) in sicer tako, da bi vsak vernik do svoje cerkve s stalnim duhovnikom imel kvečjemu uro hoda. Samo na Kranjskem je država odobrila ustanovitev 19 novih župnij, prav toliko vikariatov (kooperatur) in 123 lokalnih kaplanij. Ni si težko predstavljati, kakšen denarni zalogaj je to bil. Vendar so nižje oblasti zahtevale še dodatnih 61 podobnih dušnopastirskih postojank. Koliko je bilo teh postojank ustanovljenih šele v vsej Sloveniji!

Za tako obsežno in drago, tako imenovano jožefinsko farno regulacijo pa ni bilo denarja ne v državnem proračunu in še manj pri obstoječih cerkvah. Tu je posegel cesar po samostanskem premoženju. To ni bilo posebno težko. Samostani so v drugi polovici 18. stoletja bili na zelo slabem glasu. Zlasti bogomiselné (kontemplativne) redove so v razsvetljenem 18. stoletju šteli kot popolnoma nepotrebne in zajedalske. Pa tudi disciplina v njih ni bila na ustrezni ravni; tako je bil olimski pavlinski samostan razpuščen še pred glavnim valom ukinjanja samostanov, vsaj po ohranjenih dokumentih, predvsem zaradi razrahljane notranje nediscipline. Cesar je namreč menil, da ima pravico urejati tudi notranje samostanske zadeve. Milost v njegovih očeh so imeli le samostani, ki so se ukvarjali s šolstvom ali zdravstvom, to pa so bili razen jezuitov, ki jih je že 1773 razpustil sam papež, le samostani revnih beraških redov. Premo-

ženjsko zanimivi pa so bili le samostani starih redov. Cesar je tako razpustil največje in najbogatejše samostane, njihova posestva in drugo premoženje je prešlo v državno upravo (Upravo državnih posestev v Gradcu, po 1791 pa tudi v Ljubljani), dohodki od njih pa so se stekali v verski sklad ali verski fond, iz katerega so izplačevali pokojnine redovnikov in redovnic, veliko izdatkov pa je bilo namenjenih tudi za ustanovitev omenjenih novih dušnopastirskih postojank. Ker so te večinoma nastale na prejšnjih podružnicah, kjer ni bilo župnišč, župnijskih posestev in potrebnih stavb, je bilo vse treba postaviti na novo, kar je bil že samo po sebi izjemen finančni zalogaj. Ker pa te nove župnije kljub

Kam vodi ta pot?

Foto: Alenka Veber

prizadevanjem praviloma niso imele nikakršnega omembe vrednega premoženja za vzdrževanje duhovnikov, je na njih nastavljene duhovnike bilo treba plačati dejansko v celoti iz verskega sklada. Ti duhovniki so postali tako pravi državni uradniki. Na predjožefinskih župnijah prej država za vzdrževanje duhovnikov ni prispevala ničesar. Dolgoročni namen cesarja je sicer bil, da bi vso duhovščino, tudi tisto na predjožefinskih župnijah, spravil v status državnih uradnikov s stalno plačo, župnijska posestva, s katerimi so dotlej gospodarili župniki, pa bi prodali ali dali v zakup. Od obresti od kupnin ali zakupnin, ki bi se stekale v verski sklad, pa bi tudi ti duhovniki dobivali plače. Toda to bi bilo povezano s tako izjemnimi administrativnimi težavami, da ga tedanje državno uradništvo ne bi zmoglo in tudi ni bilo nikoli izvedeno.

Pri pregledovanju cerkvenih dohodkov pa se je izkazalo, da tudi duhovniki na številnih predjožefinskih župnijah niso imeli tolikšnih dohodkov, kakor jih je predpisala država in so jih imeli duhovniki na novoustanovljenih župnijah. Zato so bili upravičeni do dopolnila iz sredstev verskega sklada.

Tako je verski sklad v velikem obsegu zagotavljal plače skoraj vsej pastoralni duhovščini.

Toda prevzem samostanskih zemljiških gospostev (veleposestev) v državno upravo (v lastno režijo) ni bil gospodarsko uspešen. Posestva, ki so bila v samostanski upravi (ker so na njih delali člani samostanskih skupnosti v bistvu le za hrano in obleko) zelo donosna, so postala pod državno upravo (kjer je bilo treba vse uslužbenke in delavce plačati) mnogo manj rentabilna. Tako pričakovani donosi nikoli niso bili doseženi. Posestva so zato postopoma dajali v zakup, kar je stanje še poslabšalo. Okoli leta 1820 so jih začeli prodajati. Ves denar za prodane samostanske nepremičnine so morali nalagati v državne vrednostne papirje, za sprotne potrebe so smeli črpati le obresti. Tako se je v obveznicah nabral znaten kapital, ki pa je bil seveda le papirnati denar, podvržen inflaciji, ki je tudi v 18. in 19. stoletju bila kar precejšnja in se je tako verskoskladni kapital precej razvrednotil. Verski skladi na našem ozemlju so imeli zato neprestane primanjkljaje, ki jih je morala pokrivati država iz svojega proračuna, ker je tudi odhodke verskega sklada (npr. za duhovniške plače, obveznosti patronov za popravilo cerkvenih stavb idr.) brez sodelovanja Cerkve predpisala država. Dotacije verskim skladom je država dajala zato, da so bili izpolnjeni njeni predpisi, ker je pač štela vso cerkveno dušnopastirsko strukturo na neki način za državno, pač po reku: En fajmošter zaleže za deset žandarjev! Verski sklad je bil od 1782 do 1918 najpomembnejši organ državnega cerkvenstva.

GORENJSKI (POKLJUŠKI) GOZDOVI

Naposled naj preidemo k problemu gorenjskih (pokljuških) in po letu 1939 ljubljanskih (nad)škofijskih gozdov. Velik kompleks teh gozdov na Gorenjskem z Blejskim otokom vred (kjer je pozneje nastala proštija) je cesar podaril briksenski škofiji (na Tirolskem) že leta 1004. Iz te podaritve je kmalu nastalo blejsko gospostvo. To je v briksenski lasti ostalo skoraj 800 let, do 1803, ko ga je avstrijska država na podlagi francosko-avstrijske pogodbe podržavila. Upravljala ga je kot druga državna posestva. Leta 1838 je cesar Franc II. odločil, da se gospostvo vrne briksenski škofiji. Po dvajsetih letih, l. 1858 je ta škofija prodala gospostvo industrialcu Ruardu za 150.000 goldinarjev. Ta je gospostvo razkosal, graščino z jezerom in stavbne parcele si je pridržal, gozdove pa je prodal Kranjski industrijski družbi za 780.000 goldinarjev. Briksenski škof je posest prodal prepoceni, to pa zato, ker je potreboval denar za gradnjo nove semeniške stavbe na škofijskem sedežu. Bled je torej prodal za vsako ceno, le da je prišel do potrebnega denarja.

Da bi nekoliko zmanjšali potrebne dotacije kranjskemu verskemu skladu, so proti koncu 19. stoletja začeli razmišljati, da bi še preostali verskoskladni kapital koristno naložili v kak gospodarski objekt, od katerega bi sklad dobival dohodke. Ker je Kranjska industrijska družba v svojih obratih prešla na nove tehnološke postopke, in ni potrebovala več lesnega oglja kot prej, so ji postali gozdovi odveč, zato jih je želela prodati. Možen interesent je bil Kranjski verski sklad. Pogajanja med omenjeno družbo in Kmetijskim ministrstvom na Dunaju, ki je zastopalo kranjski verski sklad, so tekla nekaj let, naposled so bili gozdovi kupljeni za omenjeni sklad za približno 1,500.000 goldinarjev, in, kar je posebej pomembno in se redno zamolčuje, iz skladovega in ne državnega denarja. Razno klevetniško pisanje po časopisih, kako je Cerkev dvakrat prodala gozdove in podobno, je navadna laž. Treba je namreč upoštevati, da je v Cerkvi veliko pravnih oseb. Škofije, proštije, župnije, samostani so pravne osebe. Med briksensko škofijo in ljubljansko (nad)škofijo pač ni nobene povezave.

Ti gozdovi so ostali v lasti kranjskega verskega sklada do leta 1939, ko so bili z državno uredbo, ki je imela zakonsko moč, zemljiškoknjižno prepisani iz omenjenega sklada na ljubljansko škofijo. To pa se je zgodilo takole. Po propadu avstroogrske monarhije je na območju skoraj vse Slovenije veljal avstrijski pravni red, razen zakonov, ki so bili sprejeti od leta 1920 naprej. To pomeni, da so vsi predpisi glede verskega sklada in njegovih poglavitnih prihodkov in odhodkov, kakor smo jih že omenili, veljali naprej. Medtem ko so za plače duhovnikov na pojožefinskih župnijah in za dopolnila plač na predjožefinskih župnijah dohodki verskega sklada, ki je obstajal po prejšnjih predpisih naprej, še nekako zadostovali, pa je plačilo drugih cerkvenih izdatkov, ki jih je bil dolžan pokrivati verski sklad (npr. obveznosti iz patronatnega razmerja) beograjsko finančno ministrstvo večinoma odklanjalo, češ da niso v proračunu. V proračun pa jih namenoma niso postavili. Tako so številni župniki za plačilo teh prispevkov državo tožili na sodiščih. Te pravde so praviloma dobili, ker so bili s pravnega stališča popolnoma upravičeni. To vprašanje se je močno zaostrovalo, ker je država postajala čedalje večji dolжник številnim župnijam.

Že zgodaj po ustanovitvi nove države pa je kralj Aleksander želel skleniti konkordat s Svetim sedežem. Kraljevina Srbija ga je sicer sklenila že leta 1914, vendar se zaradi svetovne vojne ni realiziral. Ker pa je konkordat tedaj za vsako državo, zlasti manjšo, pomenil pomembno mednarodno priznanje, je kralj želel to doseči tudi za Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Pogajanja so potekala večinoma tajno in dolgo, tudi še po kraljevi smrti leta

1934. Medtem so bili urejeni odnosi med državo in Pravoslavno cerkvijo ter muslimanskimi verskimi skupnostmi, neurejen je ostal le odnos z Rimsko-katoliško cerkvijo v Jugoslaviji, kar dolgoročno tudi za državo ni bilo koristno. Ta cerkev je bila v Jugoslaviji zaradi centralističnih tendenc in večinskega pravoslavlja kar precej zatirana. Zanimivo je, da si Jugoslovanska škofovska konferenca v Zagrebu od konkordata ni obetala nič dobrega in je zato bila do pogajanj sorazmerno pasivna, oziroma natančneje, pogajala sta se Vatikan in jugoslovanska vlada. Vendar je v konkordat, ki pozneje ni bil dokončno uveljavljen (ratificiran v senatu), po tedanjih običajih in v skladu s cerkvenim pravom bilo sprejeto določilo, da se verski skladi ukinejo, njihovo premoženje pa preide na škofijo, kjer to premoženje je. Tako so bili gorenjski gozdovi prepisani na ljubljansko škofijo. V nasprotju s klevetniškim pisanjem, kako je Cerkev goljufo pridobila lastnino nad omenjenimi gozdovi, je resnica ta, da je pri tem zelo malo sodelovala. Prav nasprotno: to je bil skoraj izključni interes jugoslovanske vlade, da se vsaj nekaj iz podpisanega, a neslavno propadlega konkordata uveljavi in tako vsaj delno popravi sovražni vtis, ki ga je pustilo protikonkordatno dogajanje v Beogradu (»krvava litija« – krvava procesija), ki ga tu ne moremo podrobneje opisati, do Cerkve in Vatikana. Šele potem, ko je bil namen vlade o delni izpolnitvi sicer neratificiranega konkordata očiten, se je v to dogajanje vključila Cerkev, zlasti še tedanji ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman, ki je bil strokovnjak za cerkveno pravo. Zanimivo je, da je skoraj dve leti pred prevzemom gozdov opozoril ustrezne organe na neopravičeno sekanje in na škodo, ki se s tem dela Cerkvi v gozdovih, ki naj bi od verskega sklada pripadli ljubljanski škofiji. Ti gozdovi so bili po letu 1945 podržavljeni in zdaj ljubljanska nadškofija uveljavlja vračilo v naravi. V juliju letos je bila izdana odločba o vračilu prvega dela nekaj nad 8.000 hektarov, vendar pa je pet nasprotnikov vračanja v naravi, med njimi državno pravobranilstvo, sprožilo upravni spor in se bo resnično vračilo gotovo zelo zavleklo.

Na Bledu sta se iz premoženja, ki ga je daroval cesar briksenskim škofom leta 1004, poleg blejskega gospostva sčasoma razvili še dve cerkveni ustanovi, proštija na Otoku in cerkev na Otoku, ki sta bili premoženjsko med seboj povsem ločeni. Premoženje proštije je imelo v glavnem isto usodo kot gospostvo. Cerkev Marijinega vnebovzetja na Otoku pa je eden prvih, če ne sploh prvi krščanski kulturni prostor na slovenskem ozemlju. Pod patronatom briksenskih škofov je bila od leta 1004 z majhnimi izjemami do leta 1842, ko je postala podružnica blejske župnije, kar je še zdaj. Cerkev in stavbe na Otoku so bile nacionalizirane leta 1946 kot kmetijsko zemljišče, bogoslužje je bilo

prepovedano in delno dovoljeno šele leta 1990. Vidimo torej, da je bila otoška cerkev skoraj tisoč let v cerkveni lasti in ni nobenih razlogov, da to ne bi bila tudi v prihodnje.

GORNJEGRAJSKI GOZDOVI

Glede gornjegrajskih gozdov smo lahko zelo kratki. Ljubljanska škofija je bila dejansko ustanovljena leta 1462. Ker je vsaka škofija v tedanjih časih za normalno delovanje potrebovala kar veliko premoženje, tako imenovano menzalno (mizno) posest, so ji dodelili gornjegrajsko gospostvo, z obsežno zemljiško posestjo ukinjenega gornjegrajskega benediktinskega samostana, ki je obsegala vso Gornjo Savinjsko in Zadrečko dolino, seveda z gozdovi, ki naj bi jih sedanja ljubljanska nadškofija dobila vrnjene. V lasti te (nad)škofije so bili gozdovi nekaj manj kot 500 let. Ko je ljubljansko škofijo vodil škof grof Karel Herberstein (1772–1787), po vsej Evropi znan zagrizen jožefinec, je dal omenjeno gospostvo v upravljanje Upravi državnih posestev v Gradcu, prejemal pa je seveda njegove donose. Po ukinitvi stiškega cistercijskega samostana so veliko razpravljali o zamenjavi gornjegrajskega gospostva (ki je bilo na ozemlju Štajerske) s stiškim (ki je bilo na Kranjskem) in Ljubljani bolj pri roki, vendar se to ni zgodilo. Pod škofovanjem Antona Kavčiča (1807–1814) je gornjegrajsko gospostvo zopet prešlo v neposredno škofijsko upravo.

Nasprotniki vračanja teh gozdov Cerkvi poudarjajo, da je lastnina teh gozdov fevdalni relikv, da se želi ljubljanska nadškofija uveljavljati kot fevdalni zemljiški gospod. K temu je treba reči, da so fevdalni atributi zemljiške posesti izginili z marčno revolucijo l. 1848. Tedanji zemljiški gospodje so morali glede zemljišč, ki so jih imeli v pravi lasti, doseči z raznimi gozdnimi upravičenci (navadno z okoliškimi kmeti), ki so na teh zemljiščih imeli služnostne (servitutne) pravice, npr. do sečnje določene količine lesa, paše živine v gozdovih, grabljenja stelje in podobno, sporazum, da so bodisi te pravice odkupili za stalno, ali so upravičencem bili dodeljeni ustrezni deleži gozdov. Ta postopek, tako imenovana separacija, se je izvajal gotovo tudi z gornjegrajskimi gozdovi, in sicer pod državnim nadzorom, in bil končan v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja. Tako so gozdovi postali prava last ljubljanske škofije brez kakršnih koli fevdalnih priveskov. Ti gozdovi so bili po letu 1945 podržavljeni in jih zdaj ljubljanska škofija upravičeno zahteva nazaj.

Nasprotniki vračanja cerkvenega premoženja poudarjajo predvsem, da bi se Cerkev morala prostovoljno odreči temu premoženju, ne uvidijo pa, da je verski sklad do 1939 v precejšnjem obsegu podpiral Cerkev, zlasti z delnim

vzdrževanjem pastoralne duhovščine, zdaj tega ni več, cerkvene potrebe pa z novim načinom življenja naraščajo, kar je težko pokrivati izključno z darovi vernikov. Zato je Cerkev upravičena, da dobi vrnjeno vse odvzeto premoženje v naravi, po njeni presoji pa tudi v državnih obveznicah.

Dr. Jože Maček

DVANAJST MESECEV, DVANAJST DOGODKOV

V tokratnem pregledu dogodkov v Cerkvi po svetu in v Sloveniji v času od velikega šmarna 2000 do velikega šmarna 2001 objavljamo zaradi močno omejenega prostora le dvanajst dogodkov; iz vsakega meseca po enega. Pri izbiri ni odločala le pomembnost dogodka, marveč tudi aktualnost, zanimivost in povednost.

PAPEŽA PIJ IX. IN JANEZ XXIII. DOSEGLA ČAST OLTARJA

Med velikane na sedežu apostola Petra spadata tudi papeža Pij IX. in Janez XXIII., ki ju je papež Janez Pavel II., občudovalec in posnemovalec obeh, 3. septembra 2000 razglasil za blažena. Pij IX. (1792–1878) je od vseh papežev najdlje vodil katoliško Cerkev (od leta 1846 do 1878), Janez XXIII. (1881–1963) pa le od leta 1958 do 1963, vendar se je trajno zapisal v zgodovino Cerkve in ljudski spomin zaradi svoje srčne dobrote, preprostosti in življenjske izkušnosti ter modrosti. Zaradi tega so ga ljudje enostavno poimenovali: Janez Dobri. Prav ta papež je občudoval svojega prednika na papeškem prestolu Pija IX., kako je v zelo težkih razmerah za Cerkev bil brezpogojno vdan Bogu, zaupal v božjo previdnost, zagovarjal duhovne vrednote in kljub številnim napadom nanj – do teh je prihajalo tudi pred njegovo razglasitvijo za blaženega – ohranil življenjsko vedrino. Sklical je prvi vatikanski vesoljni cerkveni zbor, razglasil pa je tudi dogmo o Marijinem brezmadežnem spočetju. Janez XXIII. pa je tako Cerkev kot svet na »stara leta« presenetil s svojo duhovno svežino in poletom, prav posebej s sklicem drugega vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora.

SLOVENSKO SVETOLETNO ROMANJE V RIM

Od 24. do 27. oktobra je v Rim romalo okrog štiri tisoč vernih Slovencev iz domovine, zamejstva in tujine, da bi, kot drugi narodi, v svetem letu 2000 obiskalo grob prvaka apostolov sv. Petra, stopilo skozi sveta vrata štirih glavnih

rimskih bazilik, prejelo svetoletni odpustek ter se, za krono romanja, v prvi cerkvi sveta srečalo s papežem Janezom Pavlom II. ter se mu tudi na ta način zahvalilo za pastoralni obisk 19. septembra 1999 v Mariboru in razglasitev prvega mariborskega škofa Antona Martina Slomška za blaženega. Na čelu romarjev so bili slovenski škofje, ki so v obiskanih rimskih cerkvah vodili slovesne maše in svetoletne pobožnosti, ordinariji med njimi (ljubljski nadškof in metropolit dr. Franc Rode, mariborski škof dr. Franc Kramberger in koprski škof mons. Metod Pirih) pa so Slovincem dali na pot v 21. stoletje prave duhovne popotnice. To jim je prav posebej dal tudi papež Janez Pavel II. v govoru 26. oktobra v baziliki sv. Petra po somaševanju, ki ga je v tej cerkvi vodil nadškof Rode: »Predvsem se zavzemajte za življenje, ker je to osrednjega pomena za preživetje slovenskega naroda. Sinoda naj v vaša srca vlije novo vero in novo upanje v življenje. To pa bo mogoče samo v močni povezanosti z živim Bogom, ki nas edini rešuje pred silami smrti, ter v osebnem stiku z Jezusom Kristusom, ki je prišel, »da bi imeli življenje v obilju« (Jn 10,10) in v zvestobi njegovemu evangeliju.«

NAČRTI AVSTRIJSKIH ŠKOFOV ZA MLADINSKO PASTORALO

Avstrijski škofje so na jesenskem zasedanju od 7. do 9. novembra na Dunaju namenili veliko pozornosti tudi pastoralni mladim v prihodnjih dveh letih. Pripravili so štiri načrte: »72 ur« (mladi naj toliko časa pomagajo ostarelim in prizadetim ljudem), »nočna straža« (mladi iz vse Avstrije se bodo jeseni 2001 zbrali za eno noč in molili za določen namen), »komunikacija in povezava« (mladi avstrijski katoličani naj se povežejo prek interneta, elektronske pošte in domačih spletnih strani), ter, nazadnje, srečanje mladih avstrijskih katoličanov na binkošti leta 2001 v Innsbrucku.

DEVETDESETA ROJSTNA DNEVA SESTER BRIGITE KOKLIJČ IN ALAKOK DUGULIN

Neprecenljivo vrednost in pomen ima delo številnih slovenskih redovnic doma in po svetu. Med njimi tudi sester de Notre Dame (notredamk) Brigitte Kokljič in Alakok Dugulin, ki sta v mesecu decembru v redovni hiši v Novem mestu praznovali devetdeseta rojstna dneva (s. Brigita na god sv. Miklavža, s. Alakok pa 17. decembra). V dolgem življenju sta preživeli marsikaj, kar pa je najpomembnejše: odlikovali sta se v ljubezni do Boga in bližnjega. S. Brigita se je rodila v Vipavski dolini, s. Alakok pa na Krasu. Otroška leta sta preživljali v času prve svetovne vojne, ki je tema deloma slovenskega ozemlja in ljudem prizadejala zelo hude rane. Hudo je bilo tudi po vojni, ko se je tukaj

šopiril fašizem z vsemi zlemi izrastki, pa med drugo svetovno vojno ter po njej, ko je fašizem zamenjal do Cerkve še krutejši komunizem. Kljub vsemu prestanemu sta med ljudmi v krajih, kjer sta delovali, širili tisto toplino in ljubezen, ki je lastna Bogu posvečenim osebam, zajema pa iz silnega vira – Najsvetejšega. Zato sta bila njuna visoka življenjska jubileja resnično velik praznik za redovno skupnost, ki ji pripadata, predvsem pa pričevanje človeku sodobnega časa, da je z Bogom mogoče preživeti vse, če si mu zvest; potem te tudi obilno nagradi!

SVETA VRATA SO SE ZAPRLA, ODPRLA PA VRATA V ŽIVLJENJE

Papež Janez Pavel II. je na praznik Gospodovega razglasenja 6. januarja 2001 kot zadnja od štirih rimskih patriarhalnih bazilik zaprl sveta vrata bazilike sv. Petra v Rimu. S tem dejanjem in z zahvalno mašo za vse velike milosti svetega leta 2000 je slovesno sklenil ta veliki cerkveni dogodek na prelomu 20. in 21. stoletja ter drugega in tretjega tisočletja ob 2000. obletnici rojstva Božjega Sina. Sveta vrata omenjenih cerkva so pozneje zazidali – odprli jih bodo zopet ob prihodnjem svetem letu 2025 – »še naprej pa bolj kot kdaj koli ostaja odprto Kristusovo srce«, je poudaril papež v govoru pri maši. Jezus Kristus sam, tista sveta vrata, ki se nikoli ne zapro pred bogaboječim, ponižnim in išočim človekom. Jezus Kristus, ki naj bo naš program in vodilo po vsem, kar smo verni ljudje doživeli lepega, duhovno bogatega in osrečujočega v letu »velikega jubileja«. Kako živeti ta program, slediti Jezusu in uresničevati še naprej izmoljeno in pridobljeno v svetem letu, je Janez Pavel II. povedal v posebnem apostolskem pismu *Ob začetku novega tisočletja*, ki ga je podpisal prav pri maši na praznik Gospodovega razglasenja. Za to je po papeževih besedah treba »odrinuti na globoko!«

KAKO SLOVENCİ PREŽIVLJAMO NEDELJO?

Eno od ključnih vprašanj, posebej za verne Slovence, je, kako preživljamo nedeljo? Ali je ta za nas zgolj eden od dni v tednu, povrh vsega še delovni, ali pa tisto, kar naj bi nam zares bila in pomenila – Gospodov dan. Na to je skušalo poiskati odgovor pet predavateljev na 31. katehetskem tednu od 4. do 10. februarja na Mirenskem gradu in ponovitvijo pri Sv. Jožefu nad Celjem. Res je namreč, in žalostno je, da je tako, da tudi številni katoličani podlegajo miselnosti sodobne družbe, ki po eni strani spodbuja (sili)človeka v vedno večjo storilnost in kakovost (vreden si toliko, kolikor narediš in kako dobro), po drugi pa ga mami k čim večjemu uživanju proizvedenih in pridelanih dobrin. Človek se tako znajde v začaranem krogu, iz katerega ne vidi rešitve, si sam

sebi nastavlja past, v katero se nazadnje ujame. Pozablja na bistvo nedelje, čemu je pravzaprav Stvarnik namenil sedmi dan v tednu. Rešitev pa je povsem enostavna in jo mora znati vsak veroučenec: obisku maše, združenem s prejemom zakramentov, počitku in posvečanju družini, za kar med tednom ob prenatrpanem delavniku že tako zmanjkuje časa. Zato je bila vodilna misel katehetskega tedna Evharistija in Gospodov dan. Da bi Slovenci znali razlikovati med pravim in lažnim praznovanjem ter prav vrednotiti v skladu z božjim načrtom s človekom delo, pa tudi počitek, kar še zdaleč ne znamo ali pa tudi več ne zmoremo.

OBTOŽUJOČEGA SPOMENIKA PRED NADŠKOFIJSKO PALAČO NISO ZNOVA POSTAVILI

Številni verni Slovenci in Slovenke so 7. in 8. marca z mirno protestno akcijo pred ljubljanskim nadškofijskim domom in podpisi (8. marca opoldne, ko je bila akcija končana, jih je bilo 1.248) preprečili, da bi ljubljanske mestne oblasti znova postavile »na staro mesto« spomenik z obtožujočim napisom proti nekdanjemu ljubljanskemu škofu dr. Gregoriju Rožmanu. Protestirali so predvsem zaradi tega, ker spomenik, čeprav obnovljen in z nekoliko spremenjenim napisom, ne odgovarja resnici (protestniki so ga imenovali »steber laži«), kajti škof Rožman med drugo svetovno vojno ni poklical italijanskih vojakov, da bi razgnali demonstrantke, ki so od italijanskih zasedbenih oblasti zahtevale vrnitev mož iz internacije, marveč jih je, ko so se zatele pod varni krov škofijske palače, sprejel, jih poslušal in jim obljubil pomoč. Zaradi tega – ker ni ustrezal zgodovinski resnici – je spomenik dala leta 1991 odstraniti Demosova ljubljanska mestna oblast, Restavratorski center v Ljubljani pa ga je obnovil in takšen naj bi se (če ne bi bilo ljudi, ki se s tem nikakor niso strinjali; še posebej Slovenci iz zamejstva ne, ki so dobro poznali škofa Rožmana in vedeli, kako si je prizadeval pomagati ljudem med drugo svetovno vojno) 7. marca 2001 vrnil na »staro mesto« pred nadškofijsko palačo v Ljubljani.

SLOVENSKI ŠKOFJE NA GROBOVIH APOSTOLOV

Slovenski škofje so od 23. do 28. aprila po stoletnem izročilu obiskali grobova prvakov apostolov Petra in Pavla v Rimu. Te vrste obisk pri Svetem sedežu uradno imenujejo »ad limina apostolorum«, slovenski škofje pa so bili na njem v Vatikanu nazadnje od 4. do 12. novembra 1992; prvič po mednarodnem priznanju Slovenije za samostojno državo in prvič tudi kot člani Slovenske škofovske konference (prej so spadali pod jugoslovansko). Obisk »ad limina apostolorum« vsebuje tri ključne dele: obisk na grobovih apostolov,

srečanje s svetim očetom in pogovor z vodilnimi možmi ustanov rimske kurije. Je zelo pomemben dogodek za krajevno Cerkev (v Sloveniji), saj jo (škofe) še posebej poveže z naslednikom apostola Petra in okrepi njene (njihove) vezi z Apostolskim sedežem. Zato se škofje nanj še posebej skrbno pripravijo. Papež Janez Pavel II. je slovenske škofe sprejel že prvi dan obiska. Med kosilom z njimi se je spominjal lepote naše dežele in pastoralnih obiskov pri nas leta 1996 in 1999.

PETDESETO LETO IZHAJANJA DRUŽINE

Slovenski katoliški tednik Družina je 7. maja 2001 stopil v petdeseto leto izhajanja. 7. maja 1952 je namreč apostolski administrator goriške nadškofije dr. Mihael Toroš, ustanovitelj Družine, v uvodniku v njeno prvo številko zapisal: Predstavlja se vam novi verski list, ki hoče biti »Družina« ne le z imenom, ampak tudi z resničnimi krščanskimi in slovenskimi vrednotami, ki jih bo prinašala. Temu vodilo je ostala zvesta v tedanjih težkih časih, ko je Slovenijo uklepal trdi oklep komunističnega režima, ki je prepovedal izhajanje Oznaniča v Ljubljani in Verskega tednika v Mariboru, pa prav do sedanjih, ko je praktično vse dovoljeno, Cerkev in njeni dostojanstveniki pa doživljajo drugačne, celo še sramotnejše napade, nevredne vsakršne kolikor toliko resne demokracije in omikane ter strpne družbe. Družina se je iz skromnih začetkov razvila v osrednji slovenski katoliški tednik na sedanjih osemindvajsetih straneh z visoko naklado in ugledom pri bralcih, skratka nepogrešljivim verskim listom, kar še posebej potrjujejo njej že od vsega začetka zvesti naročniki, med katerimi je v vsaki številki kdo od njih v jubilejnem letu tudi izžreban in obdarjen.

PAPEŽ JE UKRAJINCE POVABIL K STRPNOSTI

Papež Janez Pavel II. je od 23. do 27. junija med svojim že 94. apostolskim potovanjem zunaj Italije prvič obiskal Ukrajino. Pred njegovim prihodom v to državo, žitnico nekdanje carske Rusije, pod komunizmom pa je trpela ne le zaradi stalinističnih čistk in načrtnega izstradanja ljudi (Ukrajina joka!), marveč vse bolj tonila v nerazvitost, ljudje pa v siromaštvo, je bilo veliko ugibanj, ali bo do obiska sploh prišlo in kako bodo papeža sprejeli. Najhujše kritike je bilo slišati z vrhov Ruske pravoslavne cerkve, ki katoliški Cerkvi očita prozelitizem (zvabljanje pravoslavnih vernikov v svoje okrilje), v bistvu pa gre za razumljive in pričakovane napetosti med Rusko pravoslavno cerkvijo in katoliško Cerkvijo vzhodnega obreda v Ukrajini, ki je po koncu komunizma vstala tako rekoč iz katakomb in zahteva svoje pravice, to pa ni pogodu pravoslavnim krogom. Papež

pa je že v prvem govoru na mednarodnem letališču Boryspilu pri Kijevu razblinil vse nejasnosti, dvome in ugibanja v zvezi s svojim obiskom: »Kot romar miru in bratstva zaupam, da bom prijateljsko sprejet tudi pri vseh tistih, ki sicer ne pripadajo katoliški Cerkvi, a imajo srce odprto za dialog in sodelovanje. Želim vam zagotoviti, da nisem prišel sem, da bi izvajal prozelitizem, ampak pričevat za Kristusa skupaj z vsemi kristjani vsake Cerkve in cerkvene skupnosti ter povabiti vse sinove in hčere te plemenite dežele, naj upro svoj pogled v Tistega, ki je daroval svoje življenje za odrešenje sveta.« Pravoslavne brate v veri je prosil odpuščanja za vse, kar so jim hudega prizadejali katoličani ter jih povabil k bratskemu sožitju in sodelovanju s katoličani.

DOBRO DELO KATOLIŠKIH GIMNAZIJ V SLOVENIJI

Ljubljanski škof dr. Anton Bonaventura Jeglič je pred stotimi leti blagoslovil temeljni kamen za Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano. Ob stoletnici spomina na ta zelo pomemben dogodek za Cerkev na Slovenskem so 16. julija na obnovljeni Škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu (Ljubljani) podelili maturitetna spričevala tamkajšnjim maturantom. Bili so zelo uspešni (skoraj devetindevetdesetodstotni), imeli pa kar osemnajst »zlatih maturantov«. Sicer pa je na vseh štirih katoliških gimnazijah v Sloveniji (v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu, v Vzgojno izobraževalnem zavodu Antona Martina Slomška v Mariboru, v Zavodu sv. Frančiška Saleškega v Želimljem in v Vipavi v šolskem letu 2000/2001 opravljalo maturo 293 dijakov, obiskovalo pa jih je blizu 1.500. Uspeh pri maturi v spomladanskem roku je bil stoodstoten na gimnazijah v Vipavi in v Želimljem, v Mariboru pa skoraj devetdesetodstoten. Kar zadeva gimnazijo v Šentvidu, je bil nadškof Rode pri podelitvi maturitetnih spričeval zares lahko vesel in optimističen. Poudaril je, da je namen te ustanove še danes isti, kot si ga je zastavil škof Jeglič: vzgoja značajnih, pokončnih, suverenih in svobodnih kristjanov, ki bodo odločno in odgovorno delovali za uveljavitev evangeljskih vrednot in krščanske kulture v Sloveniji in Evropi.

SLOVENIJA ZANIMIVA TUDI ZA TUJE KARDINALE

Slovenska javna občila so bila poleti polna novic o imenitnih, predvsem pa petičnih gostih, ki jih k nam privabljajo naše naravne lepote, znamenitosti in zanimivosti (zlasti še bogate in pomembne Ruse), znajo pa pri nas tudi uživati in s tem dosti zapraviti. Berlinski nadškof kardinal Georg Sterzinsky pa je k nam prišel bolj na tiho, čeprav je bila z njim nemška televizijska ekipa SFB, ki je ob kardinalovem obisku od 31. julija do 5. avgusta pripravila vrsto

sprotnih oddaj, pa tudi posebno o slovenski katoliški misiji v Berlinu. Do obiska kardinala Sterzinskega pri nas pa verjetno ne bi prišlo, če ne bi v Berlinu med našimi izseljenci in zdomci v župniji sv. Elizabete, pa tudi Nemci v isti župniji, deloval zagnani štajerski duhovnik Izidor Pečovnik, ki je kardinala Sterzinskega najprej povabil na obisk k berlinskim Slovencem, nato pa tudi v Slovenijo. Kardinal si je za kraj počitka izbral mirni Bohinj, poleg tega pa si je ogledal še velik kos naše dežele. Tudi ta obisk lahko prištejemo k pomembnim v slovenskem merilu, saj bo, poleg prizadevanj duhovnika Pečovnika za slovenske in nemške vernike v Berlinu, tudi prispeval k tako želeni in razglašani promociji Slovenije v svetu.

Jože Pavlič

EDINOST KRISTJANOV V ZAČETKU 3. TISOČLETJA

V 1. tisočletju krščanstva so se od skupnosti ene Cerkve ločile takoimeno-
novane predkalcedonske Cerkve: nestorijanska v Perziji in monofizitske
Cerkve v Egiptu, Siriji, Etiopiji in v Armeniji. Pod islamskim gospodstvom
so se Cerkve v Siriji in Egiptu močno zmanjšale, vendar so se ohranile vse do
danes. 2. tisočletje je najprej vneslo razdor med pravoslavno Cerkev na vzhodu
in katoliško Cerkev na zahodu. Tu je v 16. stoletju prišlo do novih delitev. Iz
reformacijskega gibanja so izšle skupnosti evangeličanskih (luteranskih) in
reformiranih (kalvinskih) Cerkva. Tudi Cerkev v Angliji se je ločila od kato-
liške skupnosti. Kasneje so iz teh Cerkva izšle mnoge cerkvene skupnosti,
nekatero večje (metodisti, baptisti) in cela vrsta različnih skupnosti, ki danes
sestavljajo mozaik krščanstva na Zahodu.

V 20. stoletju se je začelo najprej pri protestantih močno gibanje za večjo
edinost med krščanskimi skupnostmi. Leta 1948 je bil ustanovljen Ekumenski
svet Cerkva, ki so se mu kasneje pridružile tudi nekatere pravoslavne Cerkve.
V katoliški Cerkvi je dal nov zagon prizadevanjem za edinost 2. vatikanski
koncil z novo dinamično podobo Cerkve. Katoličanom ne gre več za »vrnitev
ločenih bratov«, ampak za skupno rast vseh kristjanov in krščanskih skupnosti
k popolnejši edinosti, kakršno hoče Kristus po poti, ki jo odreja delovanje
Svetega Duha. V letih po koncilu so v nekritičnem optimizmu mnogi upali,
da bo kmalu prišlo do uresničenja neke popolnejše stopnje krščanske edinosti.
Prenehalo je sovraštvo in medsebojno obtoževanje. Množili so se medsebojni

Božični dogodek je začetek vstajenjskega. Kam se izgubijo razpoloženja bližine in miru?

Foto: Ančka Tomšič

stiki, ustanovljene so bile mnoge mešane komisije, ki so si prizadevale zmanjšati medsebojne razlike. Krščanski svet je zaživel v upanju, da je edinost kristjanov v kratkem času dosegljiva.

Vendar so razlike in razdeljenost ostale naprej. Različne so bile slike prihodnje krščanske edinosti, različna teološka tolmačenja. To, kar nas je razdvajalo dolga stoletja, se ni dalo premostiti v nekaj desetletjih. Tako je krščanski svet stopil v novo tisočletje razdeljen, kljub močnim hotenjem po večji krščanski edinosti.

Kako je torej z edinostjo kristjanov v začetku 3. tisočletja? Realističen pogled na krščanski svet nam pokaže sliko, ki kljub razdeljenosti ni pesimistična. Veseli smo lahko, da so za nami verske vojne. Sporov in nasprotij na Balkanu in na Severnem Irskem ne moremo označiti za verske vojne, ker vzroki nasprotij niso verski. Kljub občasnim medsebojnim očitkom je prenehalo sovraštvo. Na vseh straneh vlada iskrena želja po večji edinosti. Nadaljujejo se bratska srečanja visokih predstavnikov različnih krščanskih skupnosti pa tudi srečanja na lokalnih ravneh. Teološki strokovnjaki se na številnih simpozijih in v mešanih komisijah trudijo premostiti različne poglede in iščejo edinost tam, kjer so včasih videli le razlike. Tak primer je soglasje o

pravilnosti augsburške veroizpovedi med katoliško in evangeličansko stranjo. Vendar Ekumenska listina Evrope ugotavlja, da obstojajo prave bistvene verske razlike, ki ločujejo krščanske skupnosti. Kljub temu moremo reči, da v najosnovnejših stvareh krščanske vere vlada edinost med glavnimi skupnostmi krščanskega sveta na Vzhodu in Zahodu. Vsi imamo isto vero v Presveto Trojico, v Kristusa Bogočloveka in edinega odrešenika sveta ter v vrsto drugih verskih resnic. Vsi sprejemamo nicejsko-carigrajsko veroizpoved, ki je izraz skupne vere vseh kristjanov.

Ekumenska listina Evrope, ki so jo sprejeli predstavniki evropskih škofovskih konferenc (katoličani) in predstavniki Konference evropskih Cerkva (protestanti in pravoslavni) aprila 2001, je močna pobuda za ekumensko sodelovanje v Evropi. Ta listina, ki naj bi po prvotnem načrtu prinesla obvezna pravila, je sedaj res le spodbuda in priporočilo, ki ni obvezno za posamezne Cerkve. Zlasti s pravoslavne strani je doživela ostre kritike. Vendar predstavlja upanje za ekumenizem na stari Celini.

Pastoralni obiski papeža Janeza Pavla II. imajo vedno izrazit ekumenski poudarek. Njegovo priznavanje krivde na strani Katoliške Cerkve in prošnja za odpuščanje sta povsod ugodno sprejeti. Kakor je naglasil v svoji okrožnici »Ut omnes unum sint«, želi, da bi mu vsi pomagali, da bi svojo petrinsko službo opravljal tako, da bi bila služba edinosti Cerkve, ne pa predmet sporov.

Veliko upanje za prihodnost je ekumensko razpoloženje mladih, ki na neki način prehitvajo čas in ob raznih srečanjih zaživijo kot ena Kristusova Cerkev.

Pred kristjani današnjega časa so različni izzivi, ki vpijejo po edinosti krščanskega sveta. Hitro širjenje islama, ki je bil izziv needinosti kristjanov že na začetku, še danes kliče k edinosti vse, ki verujemo v Kristusa, ki je »pot, resnica in življenje« (Jn 14,6). Teoretični ateizem marksizma in raznih drugih ideologij ne predstavlja več resne nevarnosti za krščanstvo, razen v nekaterih deželah sveta. Praktični ateizem porabniške družbe, v kateri ni mesta za duhovne vrednote, pa je neprestani izziv vsem kristjanom. Tudi razne nove duhovnosti, navdihnjene s panteistično vzhodnjaško miselnostjo, silijo kristjane k poglobljeni evangelijski duhovnosti, v kateri je bistveni element odrešenjska edinost z Bogom in edinost vseh verujočih v Kristusovo odrešenje.

Velik izziv edinosti kristjanov je globalizacija današnjega sveta. Odraža se zlasti v svetovni povezanosti proizvodnje, ker za vsak gumb sodeluje v širšem smislu vsaj polovica človeštva. Tudi sodobna sredstva družbenega obveščanja in internet zblížujejo celotno človeštvo. Kristusova Cerkev, ki bi morala biti središče povezovanja vsega človeštva in najgloblji motiv edinosti, danes zaostaja za splošnim družbenim razvojem medsebojne povezanosti. Zato naš čas kriči po edinosti krščanskega sveta.

Tako stojimo v začetku 3. tisočletja pred dejstvom naše razdeljenosti in nemožnosti, da v bližnji prihodnosti oblikujemo popolnejšo edinost. Pred nami so veliki izzivi sodobnega sveta. Veseli pa nas dejstvo, da je na vseh straneh polno dobre volje in iskrenega prizadevanja za krščansko edinost. Prebujamo se, vendar mogoče prepočasi za hitrost današnjega časa. Kot je naglasil 2. vatikanski koncil, krščanska edinost ni samo plod človeškega prizadevanja, ampak je v prvi vrsti sad delovanja Svetega Duha. Zato Cerkev neprestano moli za veliko milost edinosti. Med Slovenci je molitveno gibanje za edinost spodbudil blaženi škof Anton Martin Slomšek z ustanovitvijo Bratovščine, pozneje Apostolstva sv. Cirila in Metoda.

Popolna edinost vseh kristjanov je seveda eshatološka stvarnost. Šele v večnosti se bo v polnosti uresničila odrešenijska edinost, za katero je molil Kristus: »Da bi bili vsi eno, kakor si ti, Oče, v meni in jaz v tebi, da bi bili tudi oni v naju, da bo svet veroval, da si me ti poslal« (Jn 17,21). Toda to odrešenijsko edinost moramo vsaj v neki meri zaživeti že tu na Zemlji. Po svojih močeh moremo podpirati različna prizadevanja za edinost kristjanov. Vsak se more vključiti v takoimenovani bazični ekumenizem, ali povedano drugače: mora živeti v edinosti z vsemi kristjani. Če se bo med kristjani v različnih skupnostih širila zavest, da smo kljub vsem razlikam vendarle ena Kristusova Cerkev – Kristus je ustanovil samo eno Cerkev, bodo prizadevanja za edinost v današnjem svetu dobivala vedno večji pospešek.

Ne vemo, kakšna bo podoba krščanske edinosti ob koncu 3. tisočletja. Upanje je, da bo to tisočletje v nasprotju s prejšnjim tisočletjem doba uresničevanja krščanske edinosti, čeprav bodo sile zla še vedno na delu. Eno je gotovo: Ena, sveta, katoliška in apostolska Cerkev je v različni meri že navzoča v raznih krščanskih skupnostih. Upamo, da bo zavest, da smo končno vsi kristjani ena odrešenijska skupnost Kristusove Cerkve, rastla med vsemi kristjani in obrodila tudi konkretne oblike krščanske edinosti.

Dr. Franc Perko

Množica teh, ki so sprejeli vero, je imela kakor eno srce in eno dušo. Nihče ni trdil, da je to, kar ima, njegova last, temveč jim je bilo vse skupno. Apostoli so z veliko močjo pričevali o vstajenju Gospoda Jezusa in velika milost je bila nad vsemi. Nihče med njimi ni trpel pomanjkanja (Apd 4,32–34).

150 LET SLOMŠKOVE DRUŽBE ZA EDINOST KRISTJANOV

Prvi mariborski škof Anton Martin Slomšek (1800–1862), prvi slovenski javno razglašeni svetnik, je bil izrazito ustvarjalen. Že v mladosti je dozorel v močno in harmonično osebnost, z jasnim mišljenjem, trdno voljo in mnogimi načrti pred seboj. Te je znal uresničevati že kot bogoslovec, z delom je nadaljeval kot duhovnik, najbolj mnogostransko in uspešno pa jih je uresničil kot škof (1846–1862).

O Slomškovi ustvarjalnosti še danes pričata dve ustanovi, ki obhajata v letu 2001 svojo 150-letnico ustanovitve. To je Mohorjeva družba, ki je slovenski narod naučila brati in ga dvignila na visoko kulturno stopnjo; še danes izdajajo odlične knjige za vsestranski razvoj Slovencev vseh starosti in poklicev. Tako tri Mohorjeve družbe – celjska, celovška in goriška – to leto z zadoščenjem in hvaležnostjo skupaj obhajajo to visoko in pomembno obletnico, z novimi načrti za svoje delovanje v prihodnosti.

Bolj na tiho pa to leto (2001) obhaja 150-letnico ustanovitve tudi Slomškova družba za edinost kristjanov – *Bratovščina (Apostolstvo) sv. Cirila in Metoda*. Slomšek je bil velik kristjan, z močno vero v troedinega Boga in poln ljubezni do Kristusove Cerkve. Kot katoliški škof je bil tesno povezan z rimskim škofom – papežem, prvim Kristusovim sodelavcem pri uresničevanju njegove učiteljske, duhovniške in pastirske službe, odgovornim za vesoljno Cerkev in njeno edinost, po besedah Kristusovega naročila Petru, prvaku apostolov: »Pasi moje ovce« (Jn 21,16)!

Slomšek je zelo ljubil tudi svoj in vse slovanske narode in ga je zelo bolelo, da so bili ti po veri razdeljeni med seboj. Sploh ga je zelo žalostila razdeljenost kristjanov v katoličane, pravoslavne, protestante in anglikance, saj je vendar Kristus za vse verujoče molil: »Da bi bili vsi eno, kakor si ti, Oče, v meni in jaz v tebi, da bi bili tudi oni v naju, da bo svet veroval, da si me ti poslal« (Jn 17,21).

Ob pobudah takratnega papeža Pija IX. in drugih po edinosti hrepenečih kristjanov je Slomšek po navdihu Svetega Duha v septembru 1851 ustanovil »Bratovščino sv. Cirila in Metoda«, ki so jo z navdušenjem sprejeli zlasti slovenski duhovniki na duhovnih vajah v Brežicah, posebej še, ko so zvedeli, da je to srčna želja njihovega škofa, ki je tisti čas ležal bolan v Celju in se je boril celo s smrtjo. Toda po božji volji je ozdravel in razvoj nove molitvene družbe popeljal do papeževega priznanja družbe, v maju 1852, in do hitrega razširjanja ne le v domači škofiji, temveč tudi po drugih škofijah Evrope in

celo severne Afrike. Število članov je nenehno raslo in se leta 1864 povzpelo na 75.352, leta 1882 pa na 153.385 članov. Pozneje je družba ob novih pobudah na Moravskem dobila ime Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, kot se po želji slovenskih škofov imenuje še danes tudi pri nas na Slovenskem.

Ta molitvena družba naj bi v našem času, ko se je med kristjani razmahnilo vsekrščansko ekumensko gibanje, zaživela v obliki manjših molitvenih skupin po naših župnijah in redovniških skupnostih. Uresničevala naj bi zlasti duhovni ekumenizem, to je spreobrnjenje srca, življenje po evangeliju in gorečo molitev, k čemur vabi 2. vatikanski vesoljni cerkveni zbor (1962–1965). Hkrati pa naj bi prebujala zanimanje za ekumenska vprašanja, krepila ekumensko zavest in vodila k medkrščanskemu dialogu, vsakovrstnemu delu za rast edinosti in k vedno večjemu medsebojnemu sodelovanju, o čemer veliko govori koncilski Odlok o ekumenizmu, pa tudi Ekumenski pravilnik, ki ga je izdal Papeški svet za edinost kristjanov leta 1993.

Obnovljeno Apostolstvo sv. Cirila in Metoda uspešno deluje od časa 2. vatikanskega koncila med zamejskimi Slovenci na Tržaškem in Goriškem, oživljeno pa je bilo na željo slovenskih škofov tudi v vseh treh škofijah v Sloveniji, kjer deluje po raznih župnijah in v nekaterih redovniških ter drugih skupnostih. Enako tudi v mariborskem bogoslovju, kjer se novi bogoslovci vpisujejo v to molitveno družbo vsako leto v Tednu krščanske edinosti (od 18. do 25. januarja) in tako ohranjajo Slomškovo izročilo.

Ponekod povezujejo molitev za krščansko edinost z molitvijo za duhovne poklice in z Živim rožnim vencem. Skrb za ožvitev, utrditev in rast Apostolstva sv. Cirila in Metoda imajo v Sloveniji trije duhovni voditelji: za ljubljansko nadškofijo duhovnik Anton Rojc, za mariborsko škofijo pater, dr. Vinko Škafar in za koprsko škofijo župnik, msgr. Anton Štrancar.

Slomšek je sestavil tudi dve posebni molitvi za edinost kristjanov; eno izmed njih v nekoliko prirejeni obliki molijo člani njegove molitvene družbe, ob očenašu in zdravamariji še danes. Glasi se takole:

»O Bog, ki si nas po svetih bratih Cirilu in Metodu poklical k edinosti vere, zedini vse kristjane v svoji sveti Cerkvi. Naj bomo v češčenju troedinega Boga vsi narodi na zemlji združeni, kakor so združeni božji izvoljenci v nebesih. Tega te prosimo po zasluženju Jezusa Kristusa, po priprošnji prečiste Device Marije, sv. Cirila in Metoda, sv. Leopolda Mandića, blaženega Antona Martina Slomška in vseh svetnikov. Amen.«

150-letnica Slomškove Bratovščine – Apostolstva sv. Cirila in Metoda naj bi spodbudila slovenske kristjane k zavzeti molitvi in delu za vsekrščansko edinost. Vsi slovenski kristjani naj bi se zavedali, da mi, ki živimo danes, res

nismo krivi za razdore med kristjani v preteklosti. Toda soodgovorni smo, da te razdore in njihove težke posledice ohranjamo. Nekaj vendar moramo storiti, da bomo v novem stoletju, ki ga začenjamo, kristjani pri nas in po svetu zaživel v večji edinosti med seboj. Da bomo končali z žalostno razdvojenostjo in v svojih srcih začutili, kako nas Kristus, ustanovitelj Cerkve, zedinjuje in nas hkrati vabi in roti, da uresničimo, naslonjeni nanj, polnost občestva.

Sami smo šibki, tega se zavedamo. Toda vse premoremo v njem, ki nas krepi, v Kristusu in troedinem Bogu, ki je Vir, Vzor in Cilj edinosti.

Sklenimo zato, da bo ena izmed naših prvenstvenih nalog: molitev in delo za popolnejšo edinost med kristjani in krščanskimi Cerkvami.

Če le moremo, se vključimo v Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Tudi iz spoštovanja in ljubezni do ustanovitelja te molitvene družbe – blaženega Antona Martina Slomška.

Dr. Stanko Janežič

APOSTOLSKI NUNCIJ NADŠKOF DR. IVAN JURKOVIČ

Foto: Majhenič

Tiskovni urad Svetega sedeža je 28. julija 2001 objavil novico, da je papež Janez Pavel II. imenoval duhovnika ljubljanske nadškofije prelata dr. Ivana Jurkoviča za naslovnega nadškofa krbavskega (nekdanje krbavske škofije na Hrvaškem) in apostolskega nuncija v Belorusiji.

Krbavska škofija je bila ustanovljena leta 1185. Papež Pij II. (Enea Silvio Piccolomini), ki je 6. septembra 1462 potrdil ustanovitev ljubljanske škofije, je okrog leta 1460 zaradi turške nevarnosti dovolil prenesti sedež krbavske škofije v Modruš. Po letu 1493, ko so Turki na krbavskem polju premagali

vojsko hrvaških plemenitašev, se je modruški škof Kristofor s stolnim kapitljem umaknil v varnejši Novi Vinodolski. Modruška škofija je začela prihajati pod vpliv bližnjega Senja; tej škofiji jo je papež Urban VIII. okrog leta 1630, ker ni bilo nobenega upanja, da se bo rešila izpod turškega jarma, tudi uradno pridružil in od tedaj dalje je obe škofiji vodil isti škof. Avstrijski cesar Leopold I. je 4. maja 1702 potrdil istovetnost modruške in krbavske škofije, škofje pa so se od tedaj dalje običajno imenovali škofje senjske in modruške ali krbavske škofije. Danes spada območje prvotne krbavske škofije pod leta 2000 na novo ustanovljene gospiško-senjske škofije s sedežem v Gospiću.

Belorusija dr. Ivanu Jurkoviču ni neznana država, saj jo je imel priložnost spoznavati, ko je bil od leta 1992 do 1996 svetnik predstavništva Svetega sedeža v Ruski federaciji (Moskvi). Tam je tri leta predaval kanonsko pravo na Kolegiju katoliške teologije »Sv. Tomaž Akvinski«. V ruščini sta izšla njegov Komentar določil kanonskega prava o zakonu (leta 1993) in Komentar določil kanonskega prava o božjem ljudstvu (leta 1995; druga izdaja leta 1999). Dr. Jurkovič je tudi soavtor Latinsko-ruskega slovarja terminov Zakonika cerkvenega prava (1996).

V štirih letih diplomatskega, predavateljskega in drugega dela v Moskvi se je dr. Jurkovič srečeval s perečimi cerkvenimi vprašanji v Ruski federaciji, pa tudi v drugih državah, ki so izšle iz nekdanjega kolosa Sovjetske zveze; prav posebej še razvojem ekumenskega dialoga v tako zapletenih razmerah, kot so po padcu komunizma nastale ravno na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze. Zato je bilo za poznavalce dogajanj pri Svetem sedežu imenovanje dr. Jurkoviča na mesto apostolskega nuncija v Belorusiji bolj ali manj pričakovan korak; lahko pa bi to postal tudi kje drugje po državah Vzhodne Evrope.

V zadnjih letih pred najnovejšim imenovanjem je bil dr. Jurkovič (od leta 1996) svetnik nunciature na Oddelku za odnose z državami pri vatikanskem Državnem tajništvu; nazadnje je bil odgovorni Oddelka za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). Na tem mestu si je še posebej prizadeval za mir, varnost in sodelovanje med evropskimi narodi, vodil delegacije Svetega sedeža na mednarodna srečanja, kjer so razpravljali o teh vprašanjih.

Bil je tudi član delegacije, ki je pod vodstvom tajnika Oddelka za odnose z državami pri vatikanskem Državnem tajništvu nadškofa Jeana-Louisa Taurana skušala doseči ustavitev Natovega bombardiranja Beograda med praznovanjem katoliške in pravoslavne Velike noči. Njeno prizadevanje, žal, ni obrodilo zelenega sadu.

Dr. Ivan Jurkovič se je na diplomatsko službo pri Svetem sedežu pripravljal od leta 1980, ko ga je tedanji ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij

Šuštar poslal študirat na Cerkevno diplomatsko akademijo v Rimu. Leta 1984 je doktoriral iz cerkvenega prava na Papeški lateranski univerzi v Rimu in diplomiral na Diplomatski akademiji. Nato je bil najprej tajnik apostolske nunciature v Seulu v Južni Koreji (od leta 1984 do 1988), zatem pa tajnik apostolske nunciature v Bogoti v Kolumbiji (od leta 1988 do 1992).

Dr. Ivan Jurkovič je še razmeroma mlad (rodil se je 10. junija 1952 v župniji Banjaloka pri Kočevju) za tako odgovorno službo kot je služba apostolskega nuncija, ki jo po svetu opravlja po nunciaturah Svetega sedeža le nekaj več kot stodvajset vrhunsko usposobljenih diplomatov Svetega sedeža, vendar vsekakor pravi človek na pravem mestu. Nadarjenost za diplomacijo je kazal že med študijem filozofije in teologije v Ljubljani od leta 1971 do 1977, kateremu se je zapisal po maturi na srednji kemijski šoli v Ljubljani. Mašniško posvečenje je prejel 29. junija 1977 v ljubljanski stolnici. Nato je bil eno leto nedeljski pomočnik na Bledu in v Radovljici, potem pa dve leti (od 1978 do 1980) kaplan v Domžalah.

Dr. Ivan Jurkovič je po dolgoletnem in med diplomati zelo spoštovanem diplomatu Svetega sedeža nadškofu dr. Jožefu Žabkarju (1914–1984), nekdanjem apostolskem pronunciju v Skandinaviji, ki je velikokrat vodil delegacije Svetega sedeža na konferencah o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE) v Helsinkih in tam tudi govoril, bil pa je tudi stalni opazovalec Svetega sedeža pri Unescu v Parizu, ter po že upokojenem apostolskem nunciju nadškofu Giovanniju Morettiju, ki je Slovenec po materini strani (rad poudarja, da je Janez Moretti), nazadnje pa je bil apostolski nuncij v Bruslju in pri Evropski skupnosti, prvi Slovenec na tako visokem mestu.

Imenovanje dr. Ivana Jurkoviča na ta položaj lahko razumemo, čeprav so najpomembnejše osebne sposobnosti, talenti in druge za diplomata tega kova potrebne vrline, tudi kot znamenje prav posebne pozornosti in upoštevanja Svetega sedeža v zadnjih desetletjih tudi malih katoliških narodov, kakršen je slovenski, ter možnosti, da pride kakšen Slovenec tudi na tako pomembno mesto, kot je predstavljanje papeža in Svetega sedeža v eni od sto triinsedemdesetih držav, s katerimi ima Sveti sedež diplomatske odnose. Je pa to tudi odpiranje vrat Diplomatske akademije v Rimu duhovnikom slovanskih narodov, kar je v skladu z usmerjenostjo Svetega sedeža in prenovo Rimske kurije v zadnjem obdobju. To akademijo je že uspešno končal tudi duhovnik ljubljanske nadškofije Mitja Leskovar (tudi nekdanji domžalski kaplan), ki je nastopil prvo diplomatsko službo v Bangladešu.

Dr. Ivana Jurkoviča je v nadškofa posvetil 6. oktobra 2001 v ljubljanski stolnici sam vatikanski državni tajnik kardinal Angelo Sodano, sopesvečevalca

pa sta bila ljubljanski nadškof in metropolit dr. Franc Rode in apostolski nuncij v Sloveniji nadškof dr. Edmond Farhat. Za škofovsko geslo si je izbral besede apostola Pavla: Vse iz ljubezni (1 Kor 16, 14). Službo apostolskega nuncija v Belorusiji je nastopil novembra 2001.

Pred obema pomembnima dogodkoma pa so ga na praznik župnijske zavetnice Marije Vnebovzete na Fari pri Kočevju, iz katere je soupravljana njegova rojstna župnija Banjaloka, sprejeli in mu ob visokem imenovanju čestitali njegovi rojaki z župnikom Ivanom Potrebuješem in kostelskim županom Valentinom Južničem na čelu. Obe župniji sta dali Cerkvi na Slovenskem že več duhovnih poklicev.

Jože Pavlič

BOGASTVO REVEŽEV

Nedavni potres v Gudžeratu (v deželi, v kateri sem preživela skoraj 30 let) mi prinaša pred oči mnoge obraze, med njimi najdražje mojih znank, žensk iz Sabarkante in Ahmedabada. To so staroselke, ki živijo v revni četrti Ahmedabada, največjega mesta države Gudžerat in je danes napol porušeno zaradi potresa. Staroselce je vlada s silo izgnala z njihovih domov, da je lahko gradila umetne jezove. Poslala jih je s trebuhom za kruhom v že prenaseljeno mestno četrt. A prav nič in nihče ne more tem ženskam odvzeti lepote njihovega trdega življenja, lepote duha. Prav ta notranja lepota me še danes nagovarja.

Vse do danes nisem prejela nobene novice od njih ali o njih. Ugibam samo, kako se je njihovo življenje po potresu spremenilo. Je katera izmed njih izgubila življenje ali svojega dragega v potresu? Kaj neki se je zgodilo z njihovimi domovi in skromnim premoženjem? Neprenehoma molim zanje in stalno mislim nanje.

Danes bi rada z *vami* delila spomin nanje. Bilo je neko pomlad pred mnogimi leti, na Veliki teden, ko sem vodila duhovne vaje zanje. Govorila sem iz srca in premišljevala Jezusov govor na Gori (Luka 6,20–23). Rekla sem jim: »Zame ste vi tisti, ki jim Jezus pravi: Blagor vam, zakaj vaše je božje kraljestvo. Blagor vam, ki ste revni. Blagor vam, ki ste sedaj lačni. Blagor vam, ki sedaj jokate in upate na boljše življenje in se zanj tudi trudite.«

A še preden sem lahko dejala: »Blagor vam, kadar vas bodo zaradi vere v Kristusa zasovražili,« – kar se danes tudi dogaja – so ženske protestirale, najprej njihove oči, potem pa njihove besede: »Ben (sestra), mi nismo lačni. Enkrat

dnevno se do siteda najemo. Nismo revni, imamo namreč svoje može, sinove, hčere in vnuke. Naši možje imajo hišo iz blata in krpico zemlje, kjer gojimo lečo in zelenjavo, pa tudi riž, ko je dovolj dežja. V naših vodnjakih je še voda in po naših hribih se še najde kaka suha veja za kuho. Prav prejšnji teden smo praznovali Holi, festival pomladi, ko cveto kesude, z neizmernim veseljem. Vsa vas se je zbrala. Pripovedovali smo si o svojem življenju, šale in se od srca nasmejali. Eden drugega smo prosili odpuščanja za vse, kar je bilo lani narobe, si odpustili in v znamenje sprave pojedli košček kokosovega oreha ter ščepec sladkorja. Potem smo se prepustili ritmu in plesali do jutranje zore. Ne, sestra, mi že nismo reveži. Nam nič ne manjka.«

Njihove besede so me presenetile. Zavrgli so mojo predstavo o njih, o njihovem duhu. Prišla sem mednje zato, da bi jim jaz prinesla veselo novico božjega bivanja v njihovem življenju, oziroma novico o božji prisotnosti v njihovih srcih ... čudežno so mi odprli oči, da je bil Bog že prisoten med njimi, in da so ga čutili s srcem. Tega so se zavedali in mi takrat tudi povedali. Toda jaz tega prej nisem zaznala.

Med nami so se počasi tkale vezi. Spoznala sem, da so mi ti ljudje dali nekaj, česar jim ne bom mogla nikoli povrniti. Dali so mi možnost, da sem v stiku z njimi, ko sem živela med njimi kot oni sami, postajala boljša oseba, ko je moja osebnost rasla. Z menoj so delili svoje bogastvo, ki je bogastvo duha. Takoj sem se spomnila besed sv. Petra v apostolskih delih (10, 34), v hiši rimskega stotnika Kornelija: »Zdaj v resnici umevam, da Bog ne gleda na osebo, ampak mu je v vsakem narodu všeč *tisti, ki* (kdor) se ga boji in pošteno, pravično živi.«

Še kako res je, da odkrijemo, če živimo z revnimi, kaj je v življenju bistveno, zares nujno in potrebno. To se nam dogaja zato, ker oni ne delijo z nami le tistega, kar imajo – pa naj imajo še tako malo – temveč tudi tisto, kar so, oboje. Podarijo ti svoje srce in ponudijo zadnji grižljaj. Tukaj pri nas na žalost ljudje nimajo več časa za pogovor o sebi in svojem notranjem bogastvu. Zdi se jim škoda deliti svoj čas z drugimi, tudi s svojimi člani družine. Obotavljajo se deliti vse z nekom, ne da bi pričakovali protiuslugo. Tudi uspešnost v življenju danes merijo po položaju v službi in po materialnih dobrinah, namesto da bi jo merili po nesebičnem dajanju sebe in svojega srca ljudem, ki so v stiski. Še kako resnično zvenijo besede Svetega pisma: »Ne morete služiti Bogu in Mamonu (denarju in bogastvu).« Na žalost se vse naše življenje osredotoča na služenje Mamonu.

Ne trdim, da staroselke, s katerimi sem živela, niso želele imeti boljšega standarda in več materialne varnosti. Seveda so si ga želele zase in za svoje družine. Njihov življenjski standard je v primerjavi z evropskim zelo nizek, v

*Sestra Marija Sreš in Kaviben, junakinja zgodbe »Kaj te ženske sploh hočejo?«
v knjigi Tam, kjer kesude cveto*

naših očeh bodo vedno ostali reveži. A v resnici niso reveži, zavedajo se svojega dostojanstva. Znajo sprejemati, kar jim življenje nudi. Bogu so hvaležni za vsak nov dan. Upajo si zaprositi za uslugo in jo tudi naredijo, če so zanje zaproseni. V Evropi je še danes revščina sramotna; ljudje se proti njej in nemoči borijo z vsemi močmi. Med staroselci sem videla, da materialne okoliščine niso zmanjšale notranjih vrednot človekovega duha. Človek ni manj vreden, če živi v revni koči na golem hribu. Važno je, da si med seboj delimo to, kar smo in kar imamo, da smo si res bratje in sestre.

Staroselke so me naučile, da so za misijonarko najvažnejša medsebojna razmerja. Naučile so me, da jim ne smem dati več, kot sem pripravljena sprejeti od njih. Delale smo skupaj. Delo za napredek vasi in osebno rast ni bilo samo moje delo, temveč je bilo naše delo, delo nas vseh. Nisem jih ponižala z vsiljevanjem prekomerne materialne pomoči, ki bi ranila njihovo samospoštovanje in s tem *njihovo* dostojanstvo. Misijonska prisotnost je bolj biti z njimi, kot pa delati zanje. Imeti prave in enakopravne odnose z njimi in to ceniti bolj kot katere druge dosežke. Veliko časa sem potrebovala, da sem to dojela. Morda

je bilo tako zaradi mojega evropskega mišljenja, ki nas usmerja v uspešnost pridobivanja.

Nekoč smo misijonarji odhajali v misijone za vedno. Danes politika mnogih držav prepoveduje misijonarju ostati tam do smrti. Uresničuje se torej vizija nekoga, ki je dejal: »Biti misijonarka pomeni iti tja, kjer si potrebna, pa ne zaželena. In oditi od tam, ko si zaželena in ne več potrebna.« Indijska cerkev ima nas misijonarje zelo rada, a se zaveda, da je že dovolj stara in zrela, da si lahko sama pomaga pri širjenju evangelija. Zreli starši so tisti, ki vedo, da so ljubljene, a otroku ne več neobhodno potrebni. Dajejo otroku prostor in čas, da sam raste v odgovorno in zrelo osebo.

Kadar koli pomislim na ženske iz Gudžerata, mi stopijo solze v oči, a to niso solze bolečine in žalosti ob ločitvi. So solze globoke radosti, ker se počutim blagoslovljena z darom njihove duhovne navzočnosti v svojem življenju. Nikjer drugje ne bi mogla prejeti tistega, kar sem prejela od njih. Temu pravim bogastvo revnih – ki je dobrota duha, ker zmore preseči vse vrste trpljenja in bolezni, vse vrste revščine in preganjanja, zmore prenesti tudi bolečino potresa. Bogu se zahvaljujem za vse tiste, ki jih je obvaroval žive. Srce me vodi nazaj k njim, da se še srečamo ...

Tudi vsakemu izmed vas se želim zahvaliti: za vsako besedo, za vsak nasmeh, ki ste mi jih podarili med šestmesečnim bivanjem v Sloveniji. Čutila sem, da ste me podpirali. Razumeli ste moj poklic in način življenja, ki sem si ga bila izbrala. Kot vidite, sem v resnici na poti iz enega sveta – Evrope – v drugega – Indijo. To danes doživlja vsak misijonar, misijonarka. Ona ali on je most med vzhodom in zahodom, med jugom in severom, med starim in novim, med vero in nevero, med božjim in človeškim, med ženskami in moškimi, med različnimi kulturami in verami. Biti zidar mostu je velik izziv. In zidarji takih mostov so današnjemu svetu neobhodno potrebni, ker ljudje raje gradijo okrog sebe stene in napeljujejo žice okrog svoje lastnine, kot pa da bi odprli srce in odprli dlani drugim. Čutim, da smo vam neobhodno potrebni. Danes stojim na poteh obeh svetov, in čutim, da tudi mene Bog čuva ter vodi, kot je vodil Abrahama in Marijo. Vodil in varoval me bo še naprej.

Hvala za vaše molitve. Hvala, da ste me sprejeli in podpirali. Ostanimo med seboj povezani, saj smo vsi prejeli Jezusove blagre, vi in jaz, vaše družine in moji dragi v Indiji. Naj Gospodov duh miru, veselja in poguma ostaja vedno z nami vsemi.

Marija Sreč

ČE HOČEŠ POMAGATI SEBI, POSKRBI ZA DRUGE ČE HOČEŠ POMAGATI DRUGIM, POSKRBI ZA SEBE

OB MEDNARODNEM LETU PROSTOVOLJSTVA

Zastavimo si vprašanje, ki je odločilno za kakovost človeškega življenja in sožitja med ljudmi: odkod se napaja človekova zmožnost, da svoje težave rešuje sam in da jih solidarno pomaga reševati drugim ljudem. Ko razumemo, kako je življenjska stiska tudi energija za novo kakovost življenja in solidarnost do človeka v težavah ena od boljših poti do svojega lastnega razvoja, se nam začno odpirati možnosti za boljše prehode skozi prometne zamaške na vsakdanji življenjski poti.

ČLOVEKOVA STISKA JE ENERGIJA ZA REŠEVANJE NJEGOVE TEŽAVE

Težave in stiske spremljajo ljudi, odkar obstaja človeštvo. Posamezniki, družine in druge človeške skupine, pa tudi celotni narodi, so nenehno izpostavljeni nevarnosti, da zaidejo v materialno pomanjkanje ali v slabe medčloveške odnose. Eno ali drugo je lahko tako hudo, da so usodno ogroženi v slepi ulici, iz katere ne znajo ali ne morejo sami.

Socialne težave in stiske so torej – kakor celotno področje sociale – dvojne: materialne ali gmotne in medčloveške ali odnosne.

Oboje izhajajo iz naravnih nesreč in slabih razmer, iz napak družbenega sistema, družine in drugih skupin ter iz osebnih pomanjkljivosti, zmot in krivde posameznega človeka.

Socialna težava je neka resnična pomanjkljivost v človekovi materialni preskrbljenosti ali v medčloveških odnosih, podobno, kakor je bolezen ali poškodba resnična napaka v delovanju organizma. *Socialno težavo človek ponavadi doživlja kot osebno stisko*, podobno kakor bolezen ali poškodbo doživlja kot bolečino. Stiska je kakor trn v peti, ki človeka preganja, da težavo rešuje sam, če tega ne more, pa s pomočjo drugih. Stiska je kot odskočna deska pri skoku v vodo, pri odskoku pri smučarskem poletu, ko je zbita vsa

množina energije spusta po vsej strmini. Zato socialne težave niso samo težavne, ampak so preko stiske tudi odskočna deska v boljšo kakovost življenja, ali pa – v nasprotnem primeru – v še večjo težavo. Stiska je v življenju vedno križišče: ena možnost pelje v večjo kakovost življenja, druga v pohabo in povečanje težav.

Stiska je le potencialna energija za samopomoč, kakor je npr. zajezena voda potencialna energija za elektriko. Stiska je možnost in nič več. Z njo je enako, kakor z zajezeno vodo: lahko jo smiselno izkoristimo za delo, proizvodnjo elektrike, turizem ..., prav tako pa lahko prebije jez in pod sabo vse uniči. Potentialna energija stiske lahko pohabi ali uniči človeka, ki jo doživlja, in njegovo socialno okolje, prav tako pa je nenadomestljivo gibalno za rešitev težave, ki stisko povzroča, za človeško in medčloveško rast, za napredek.

S primerjavo zajezene vode lahko še nadaljujemo: njena energetska uporaba in varnost sta odvisni od konstrukcije jezu, njen energetski izkoristek pa od tega, kako smiselno je v jezu postavljena električna turbina in koliko je tehnično izpopolnjena. Ali bo človek svojo stisko izkoristil za napredek ali pa ga bo stiska pohabljal, je odvisno:

- od njegovih prirojenih in privzgojenih lastnosti: je malodušen ali pogumen, socialno vzgojen za kljubovanje težavam ali razvajen; človeka z nizko frustracijsko toleranco podre že majhna težava, človek z visoko pa zdrži in prej ali slej energijo svoje stiske uporabi za svoj napredek;
- od izkušenj, ki jih ima z uspešnim premagovanjem stisk in težav v svojem življenju in od teh izkušenj pri ljudeh, ki se z njimi doživljajsko enači;
- od socialne mreže, v kateri doživlja svojo stisko: je primerna času in življenjskim razmeram ali je zastarela in neustrezna.

Že več let raziskujem izkušnje ljudi pri uporabi stiske kot pogonske energije za samopomoč. Analiza več kakor tisoč spisov z naslovom »Težava je bila odskočna deska za boljšo kakovost mojega življenja« je enoumno pokazala, da imajo že mladi ljudje, ki še niso prestopili praga v samostojna srednja leta, v svoji zavesti povsem jasne življenjske izkušnje, da z energijo lastne stiske niso le uspešno rešili dokaj zahtevno težavo, ampak so presegli stanje, v katerem se je težava pojavila. Ko opišejo svojo izkušnjo, nekateri dodajo: res je bila stiska huda, toda, če sedaj gledam nazaj, se je zelo splačala – brez nje bi ne bil ali bila to, kar sem. Pri starih ljudeh je to še veliko bolj vidno, saj so njihove najbolj dragocene življenjske izkušnje ponavadi sad preseganja hudih življenjskih problemov in stisk.

Pri prikazu energetske vrednosti stiske moramo poudariti, da veljajo zanjo zakonitosti vsake energije:

- kot nakopičena energija je vsa usmerjena v porabo; ko je človek v stiski, ne more več nadaljevati življenja tako, kakor prej, ko še ni bil v stiski – stiska ga bo nujno spremenila,
- stiska kot energija je nevtralna: z energijo stiske se bo človek dvignil do večje kakovosti življenja ali pa ga bo ta ista energija bolj ali manj pohabila ali celo ugonobila.

S človekom v stiski je tako, kakor je s smučarskim skakalcem na odskočni deski skakalnice ali letalnice. Energije, ki si jo je po vzletišču nabral, ne more zanemariti. Neizbežno ga bo pognala v polet. Od njegovega odskoka pa je odvisno kam: v slavo zmage, v sramoto poraza ali celo v nesrečo pohabe. Nevtralne srednje poti na odskočni mizi ni več. Zato logoterapija trdi, da je človekovo cincanje v položaju, ko bi se moral odločiti, lahko celo bolj škodljivo, kakor zmotna odločitev; posledice zmotne odločitve namreč hitro pokažejo napačno smer, človek jo lahko vidi, pošteno ugotovi svojo zмотo in se na temelju te izkušnje takoj preusmeri v smiselno ravnanje.

Naobrnimo ta spoznanja na socialno ali pedagoško delo, pa naj je poklicno ali prostovoljsko. Kdor pomaga drugim v težavah je »konstruktor turbin na jezovih človeških stisk«. Od njegovega socialnega znanja, to je, kakšne »turbine«, kam, kdaj in kako nameščati v »jezove« človeških socialnih stisk, in od metod, ki jih uporablja, to je od »kakovosti turbin«, je odvisen izkoristek energije, ki jo vsebuje stiska, za reševanje socialnih zagat ljudi.

Razločevanje med socialno težavo in stisko je pomembno, ker je reševanje osebne ali družinske stiske možno samo takrat, če človek težavo doživlja kot osebno stisko. Stiska je namreč alarm, ki človeka opozarja na pomanjkljivost, obenem pa sproži v njem potrebno energijo za njeno reševanje. Stiska je informacija in energija. Stiske so v človekovem življenju glavna informacija o napačni usmeritvi, človekova napetost v stiskah pa glavnina energije za popravljanje zgrešene smeri in socialnih napak. Pri tem sprostitev energije prinaša človeku osnovno biološko ugodje, uspešno rešena težava pa ga polni z duševnim zadovoljstvom in samozavestjo, ki je po zakonitostih učenja odločilni spodbujevalec za nadaljnje smiselno usmerjanje napetostne energije v bodočih socialnih stiskah.

Da bi se vse to zgodilo, pa mora seveda človek dojemati svojo stisko kolikor toliko stvarno, sicer sili v napačno smer in ista energija stiske, ki jo ima na razpolago za reševanje svojih ali družinskih težav, ga tedaj peha v še večje težave in propadanje. Primeri, ko človek svoje težave ne doživlja stvarno,

ampak izkrivljeno ali je sploh ne, niso redki. Če je na primer nekdo zapit ali pa zasvojen z mamili, se te svoje hude težave ne zaveda, oziroma doživlja stiske ob tem v povsem zgrešeni luči. Tudi socialnih težav, ki izvirajo iz družbenih tabujev, se ljudje ne zavedajo prav; dandanes si na primer naša kultura zatiska oči pred starostjo, zato ljudje svojih starostniških težav ne dojemajo prav, zato tudi ne vidijo možnosti, ki so značilne za stara leta življenja. Posledica je, da se taki starajo prazno, brezciljno, zagrenjeno ali pa v omamni samoprevari, da so mladi. Energijo starostniških stisk trošijo zaman v jalovem prizadevanju, da bili enaki mladim ali ljudem v srednjih letih življenja.

Ker se materialnim težavam in težavam v medčloveških odnosih v življenju nihče ne more za dalj časa izogniti, je odločilna življenjska naloga, da si človek privzgoji modrost za prepoznavanje, kaj je v njegovi trenutni stiski resnična težava. Prvi korak te modrosti je, da uvidi, kakšna napaka v njegovem življenju ali sožitju z bližnjimi sproža njegov boleči alarm stiske. Ko naredi prvi korak, ima odprta vrata za drugi korak: to je uvid, kakšne so v tem trenutku njegove stvarne možnosti, da to napako odpravi.

Ko se sprašujemo, kako je mogoče reševati in preprečevati človeške težave, prihajamo do spoznanja, da so za to odločilni viri socialne energije sproti na voljo v človeku samem. Ti energetske viri se sprožajo, ko človek doživlja lastno stisko ali stisko svojih bližnjih. Sprožajo se za urejanje težave, ko doživlja tekočo stisko v določenem trenutku, in tudi za preprečevanje težav, ko se na temelju svojih izkušenj zaveda možnih stisk v prihodnje.

Informacijske vzgibe in energijo, ki jih človek doživlja v stiski, ter smiselne akcije pomoči sebi in drugim pri reševanju težav imenujemo socialni imunski sistem.

ČLOVEKOVE SOCIALNOIMUNSKÉ ZMOŽNOSTI

Vse človeške kulture temeljijo na predpostavki, da je v celotni stvarnosti smiselni red. V sodobno psihologijo je vprašanje smisla in temeljne človekove usmerjenosti k smislu uvedel Viktor E. Frankl s svojo eksistencialno analizo in logoterapijo. V to smer meri tudi sistemska teorija v sodobnih naravoslovnih, tehničnih in družbenih vedah.

V celotni naravi se ta smiselni red dogaja po fizikalnih, kemijskih in drugih zakonitostih, ki so bistvena sestavina stvari, od najmanjših delcev v atomu do svetovij v vsemirju, posebej opazno pa je pri prehajanju nežive snovi v živo in obratno po bioloških zakonitostih. Na človeški ravni pa se vsem tem zakonitostim pridruži novo gibalno: osebno svobodno odločanje za eno od več

možnosti, ki jih v določenem trenutku dojema s svojo zavestjo. Svoboda – in odgovornost kot druga plat te posebne človeške zmožnosti – odločilno usmerjata življenje posameznika, skupin in družbe.

Za dogajanje v živem svetu – vključno s svobodnim osebnim človekovanjem in socialnim občestvovanjem – sta značilna samokrmilna mehanizma vzratnega sporočila in povratnega vzgiba. Mehanizem vzratnega sporočila (feed-back) je informacija, ki jo živo bitje samodejno prejema kot sprotni odziv na svoje delovanje. Povratni vzgibi pa so vgrajeni odgovori organizma – pri človekovanju in občestvovanju pa tudi svobodni osebni odgovori – na vzvratna sporočila.

Vzvratni in povratni vzgibi so torej komplementarni mehanizmi samokrmilnega sistema živega bitja, ki so potrebni za njegov napredek, za reševanje v nevarnostih in za ohranitev. Najdemo jih pri slehernem živem bitju. To je pojav samoorganizacije in samokrmiljenja v stvarnosti, ki ga preučuje sodobna sistemska teorija. Maturana in Varela sta ga poimenovala avtopoeza, to je samoprodukcija.

Tudi človek ima v vseh svojih razsežnostih – od biološke preko psihične, noogene, medčloveške, kulturno-zgodovinske do bivanjske – vdlane naravne vzvratne in povratne vzgibe za ohranitev, napredek in za reševanje v kriznih situacijah.

Na telesnem področju je znan organski imunski sistem, ki brani organizem pred škodljivci, bolnega ali poškodovanega pa zdravi. Če imunski sistem odpove – tako je pri AIDSu – ne more pomagati nobeno zdravilo. In če se imunski sistem odziva z nesmiselno obrambo na nenevarne snovi – tako je pri alergijah, je človekovo zdravje zelo ogroženo. Zato ni čudno, da medicina posveča tolikšno pozornost prav imunologiji – »medsebojnemu spoznavanju in sodelovanju celic«, kot je Marjan Vozelj naslovil svoj učbenik imunologije za študente medicine. Imunologija je danes zelo v ospredju raziskovanja novih možnosti zdravljenja: »Nobena druga stroka ni dala zadnja desetletja toliko medicinskih impulzov kakor imunologija,« ugotavlja Goeorges Koehler, Nobelov nagrajenec in direktor Inštituta Maxa Plancka za imunologijo v Freiburgu.

V človekovi duševni razsežnosti so znani psihični obrambni mehanizmi, ki jih je pred sto leti začel preučevati Sigmund Freud, posvečajo pa se jim psihoterapije, zlasti psihoanalitične. Na področju medčloveških odnosov so pred tridesetimi leti začeli govoriti o odnosnih obrambnih mehanizmih odnosni terapevti, na primer Horst E. Richter, Helm Stierlin, Eric Berne, Ronald D. Laing, Jürg Willi. Njihova spoznanja je pri nas populariziral Pavao Brajša v svojih delih.

Psihični in odnosni obrambni mehanizmi so znani predvsem v svoji patološki obliki. Njihovi raziskovalci – psihoterapevti in socioterapevti – so se seveda z njimi srečevali v bolesten ali bolezenski obliki, poleg tega pa so bili večinoma zdravniki, ki po svoji osnovni izobrazbi niso psihološki ali socialni strokovnjaki. Toda vsak imunski mehanizem je v osnovi vzvratni in povratni vzgib za ohranjanje in napredek življenja. Seveda pa lahko pride pri vsakem tudi do nesmiselnega odzivanja, kakor je, denimo, na telesnem področju pri alergijah ali AIDSu, na duševnem pri nespametnem samoopravičevanju svojega nespametnega vedenja ali pa pri vpletenosti dveh partnerjev v morečo »igro brez meja« medsebojnega trpinčenja in reševanja.

Vprašanje o zdravih psihičnih in odnosnih obrambnih mehanizmih pri človeku in v medčloveških odnosih pa je ostalo v psihologiji in socialnih vedah povsem odprto. Vsekakor pa morajo obstajati; kjer je nekaj zverženega, pohabljenega ali polomljenega, je moralo biti pred tem nekaj skladnega, zdravega in celovitega v sistemu. Motnja – to velja za motnje v človekovem doživljanju in medsebojnih odnosih enako kakor za motnje pri delovanju avtomobilskega motorja – so predvsem znak, da okvarjeni sistem s težavo ostaja v celoti življenja, da se s težavo in bistveno zmanjšano zmogljivostjo prilagaja nadaljevanju življenja in dela v normalnih pogojih.

Telesni imunski mehanizmi so človeku skupni z vsemi živimi bitji, duševni pa deloma z višje razvitimi sesalci. Nič manj pa nimamo po naravi poskrbljeno za samoohranitev na izvirno človeških področjih: duhovnem, medčloveškem in kulturno-zgodovinskem, kakor smo že omenili. Razlika je le ta, da delujejo imunski vzgibi na biološkem in psihičnem področju v osnovi samodejno, človek jih lahko s svojo osebno zavestjo le spoznava, zavestno razvija in utrjuje ali pa – hote ali nehotе – ovira njihovo delovanje in jih uničuje. Na izvirno človeških področjih pa ima človek po naravi vgrajene le zmožnosti za sistemsko vzvratno in povratno usmerjanje svojega razvoja, medtem ko je njihovo konkretno aktiviranje in delovanje vedno odvisno od zavestnega osebnega spoznanja, odločitve in npora za izvedbo.

Na duhovnem področju so na primer temeljni imunski vzgibi spoznanje lastne zmote, doživljanje osebne krivde, kesanje, odpuščanje, sprava.

Tudi na socialnem področju imamo naravni imunski sistem, ki skrbi za reševanje socialnih zagat in za krepitev socialne klenosti posameznika in temeljnih človeških skupin; njegovemu odkrivanju in raziskovanju se posvečam že skoraj dve desetletji. ***Imunska vzgiba na socialnem področju sta samopomoč in solidarnost.*** Tako eden kakor drugi sta osnova vsake socialne pomoči v težavi in stiski, prav tako pa tudi socialne preventive. Samo-

pomoč in solidarnost sta osnovni vzgib življenja, da se rešuje v socialni ogroženosti in se razvija. Za socialno delovanje posameznika, človeških skupin, države in družbe sta samopomoč in solidarnost nujno potrebna in komplementarna sistema: sta to, kar sta nogi za hojo; obe enako važni, človek je enako invalid, če izgubi eno ali drugo.

Samopomoč in solidarnost sta prirojeni človeški zmožnosti. Njuno delovanje pa je prav takó kakor delovanje vseh drugih zmožnosti zelo odvisno od tega, kako ju človek razvija in oblikuje. Zavestna skrb za krepitev socialne klenosti postaja danes skupaj s skrbjo za krepitev telesne odpornosti prednostna naloga prizadevanja za kakovost človeškega življenja in sožitja.

Socialni imunski vzgibi so popoln samokrmilni sistem in imajo dve glavni sestavini:

- so nosilci sistemske vzvratne informacije o človekovem stanju in
- energetski naboj za zdrav razvoj ali za korekcijo pri napačnem delovanju.

V oboleli obliki pa so obrambni mehanizmi nosilci patološke prilagoditve na napačno delovanje.

Kakor vsak drug naravni sistem namreč lahko tudi socialni imunski sistem oboli. Huda motnja je, če ostane zanemarjen med osnovno vzgojo in nato samovzgojo; to se dogaja zlasti pri razvijanju otrok, ki je v današnjih življenjskih razmerah zelo pogosto. V tem primeru ostane socialni imunski sistem bolj ali manj zakrnel. Če pa je bil razvit, lahko njegovo delovanje okrni ta ali ona duševna bolezen, še posebno pa socialna motnja. Tudi določen življenjski slog in življenjske razmere odločilno vplivajo na socialni imunski sistem. Tako na primer samopomoč otopi ob omamah in zasvojenostih, ob prevelikem udobju in ob preveliki stiski. Znano je, da si propadajoči alkoholiki ali narkomani več ne pomagajo k rešitvi, temveč večino svojih sil uporabijo za nadaljevanje patološkega življenjskega sloga. Prevelika socialna stiska, ki seže čez rob socialne frustracijske tolerance, tako da je človek ne zmore preseči, pa povzroči zagnjenost, malodušje in otopelost; tako se lahko zgodi na primer v brezposelnosti, revščini, bolezni ali pri osamljenosti v starosti. Pristen solidarni vzgib do sočloveka v stiski pa povsem otopi pri sovraštvu, v čezmernem udobju, pri narcistični fiksaciji na lastno osebnost ali pri oblastniški omamljenosti z družbeno močjo. V teh in podobnih primerih stiska ne sproži samoobrambnega vzgiba, zato je potrebna, če se izrazimo z besedami Watzlawika, rešitev višje vrste.

Samopomoč in solidarnost sta kot socialni imunski sistem osnovni informacijski in energetski sistem, ki poganja vse socialno varstveno delovanje v vseh časih človeške zgodovine. Poudariti moramo samo še, da se konkretno

kažeta v vsakem času v drugačni organizacijski obliki socialnega delovanja – taki, ki ustreza krajevnim, kulturnim, razvojnim in drugim družbenim razmeram. Poglejmo si vsakega posebej.

SAMOPOMOČ

Samopomoč je socialni vzgib v človeku, da si skuša sam rešiti svojo stisko ali okrepiti svojo socialno klenost za kljubovanje težavam ter da pomaga »svojim« v okviru družine ali druge skupine in skupnosti, ker njihovo težavo doživlja tudi kot lastno stisko.

Človek se po naravi skuša iz stiske, težave in zagate izkopati najprej sam. Če tega ne zmore, začutijo in rešujejo to zagato »njegovi« – ljudje, s katerimi je povezan krvno v družini in sorodstvu, krajevni sosedje, prijatelji, sodelavci, tovariši njegove verske, invalidske, upokojenske, strankarske ali podobne organizacije. Ko namreč rešujejo težave »svojih«, rešujejo s tem svojo lastno stisko, ki jo doživljajo zaradi njihove težave.

Energija, ki poganja samopomoč, je stiska, o kateri smo že govorili.

Doživljanje akutne stiske je glavna energija za samopomoč, ne pa edina. Pomembna motivacija za samopomoč v stiski so tudi človekove izkušnje, da mu sprostitev stiske za smiselno reševanje težave prinaša ugodje in zadovoljstvo. Za preventivno samopomoč pri krepitvi socialne klenosti, da do težav ne bi prišlo, pa prihaja odločilna energija iz človekove življenjske izkušnje, da so težave neprijetna in nevarna zadeva in se je bolje potruditi, da do njih ne bi prišlo.

Samopomoč je vzgib, ki je značilen za vsa živa bitja. Preko živčnega sistema je zasidran v temelju biološke narave. Pri človeku je specifično razvit za materialno preskrbo in za uspevanje medčloveških odnosov.

V različnih časih in kulturah pa ima samopomoč različne konkretne pojave in organizacijske oblike.

V tradicionalni kmečko-obrtniško-stanovski kulturi je bila samopomoč predvsem družinska, sorodstvena in sosedska. Organizacijsko je bilo vse to odeto v ustaljene navade, običaje, šege in norme skupnosti, tako da ni delovala predvsem iz individualne človekove zavesti in po osebni smiselni odločitvi.

V industrijski družbi so postajale tradicionalne pojave in organizacijske oblike samopomoči neuporabne za preživetje. Socialna imunska zmožnost samopomoči je pognala nekaj novih oblik, specifičnih za industrijsko družbo in kapitalizem. To so zlasti sindikalno gibanje, zavarovalništvo in zadružništvo. Na Slovenskem je na prelomu stoletja v nacionalno pomembnem obsegu reševal množično revščino propadajočih kmetov in obrtnikov Janez Evangelist Krek z

Janez Suhadolc: Ston, pastel 2000

zadružništvom, hranilništvom in posojilništvom. S svojim konceptualnim razvijanjem in splošnim uvajanjem teh dveh oblik industrijske samopomoči in solidarnosti sodi v svetovni vrh pionirjev, pa tudi sicer je zaradi pronicljive teoretične misli in praktične skupnostne akcije pri reševanju množičnih socialnih težav genialni prvak socialnega dela v Sloveniji, verjetno pa tudi eden od svetovnih.

Na prelomu iz 20. v 21. stoletje so življenjske razmere ljudi spet tako drugačne od industrijskih, da socialna imunska zmožnost človeške samopomoči poganja nove oblike, ki ustrezajo današnjim razmeram. Današnje oblike vsebujejo temeljne postmoderne značilnosti; ohranja se osebna pobuda in osebna odgovornost, ki je bila značilna za industrijsko obdobje, obenem pa se večja pomen širšega okvira celotnega človeka, komplementarnosti kultur, ekološke ali zelene usmerjenosti. S tem se zdravo omejuje »industrijska« razdiralnost človeka kot subjekta v njegovem uničujočem odnosu do objekta, goli »racionalistični« pristop k resničnosti in absolutiziran pomen ene same paradigme. Na socialno psihološki ravni postaja odločilna človekova osebna odločitev za vstopanje in sožitje v skupine, te pa postajajo s svojo skupinsko in organizacijsko kulturo čedalje pomembnejše določilo kakovosti življenja. Tudi v Sloveniji je ta razvoj zelo opazen.

Kako se v današnjih razmerah konkretno pojavlja samopomoč? Kako je organizirana?

Pomoč samemu sebi in svojim najbližjim, zlasti v okviru družine, ostaja tudi danes temeljna oblika samopomoči. Prvinska in formalno neorganizirana ostaja tudi prijateljska samopomoč, ki pridobiva na pomenu. Ljudje, ki so povezani v temeljnem človeškem odnosu, si na najbolj naraven in spontan način pomagajo zadovoljevati potrebe ter reševati težave in stiske, saj je ena od bistvenih značilnosti temeljnih človeških skupin, da v njih človek daje drugim na razpolago vse, kar ima, in brez obrambne previdnosti od njih sprejema vse, kar potrebuje.

Tudi *zavarovalništvo* je danes splošno razširjena oblika samopomoči, ki pa je v nekaterih primerih, npr. pri pokojninskem in invalidskem zavarovanju, že bolj institucionalizirana oblika solidarnosti, kakor samopomoči; vsekakor je do neke mere oboje.

Specifično postmoderne pa so zlasti tri oblike samopomoči:

Skupine za samopomoč. Sodobne skupine za samopomoč so osebna medčloveška povezava dveh do tridesetih ljudi, ki temelji na samoiniciativi v skupni potrebi, težavi ali stiski. To je sodobna oblika nekrajavnega »sosedstva« in nekrvnega »sorodstva«, deloma pa tudi nadomestek v času transformacijske krize družine. Sodobne skupine za samopomoč so se začele leta 1935 z anonimnimi alkoholiki, zadnja desetletja pa v razvitem svetu naglo naraščajo, tako da jih je že nad 450 vrst.

Organizacije za samopomoč se razlikujejo od skupin za samopomoč v tem, da so pravno formalno organizirana oblika samoorganizacije ljudi na

temelju določene potrebe, težave ali stiske. To so društva in združenja, ki imajo lahko zelo veliko število članov, med katerimi ni osebnih odnosov.

Družbeni projekti za uvajanje in pospeševanje samopomoči. To so strokovni ali javni projekti, s katerimi družba ali država pospešuje uvajanje in razvoj skupin in organizacij za samopomoč na nekem področju.

Skupine in organizacije za samopomoč ter javni projekti za njihovo uvajanje v današnjih razvitih družbah bistveno pripomorejo k dvigu kakovosti življenja: za sožitje v družini in zakonu, na socialnovarstvenem, zdravstvenem, vzgojnem in izobraževalnem področju, na področju rekreacije in prostega časa, na kulturnem in verskem področju, na področju poklicne higiene pri službenem in prostovoljskem delu za ljudi in z ljudmi. Razvite so v ZDA, v Evropi pa zlasti v Angliji, Belgiji, na Danskem, v Švici ter v Nemčiji, kjer so družbeni projekti za uvajanje in pospeševanje samopomoči deležni tudi močne systemske finančne podpore. V času finančne krize socialnovarstvenega, zdravstvenega in sorodnih področij so skupine, organizacije in družbeni projekti za samopomoč pomemben izziv v smeri iskanja bolj celostnih, alternativnih, cenejših in učinkovitejših oblik dela in organiziranja.

SOLIDARNOST

Drugi socialni imunski vzgib, ki ljudem omogoča reševanje socialnih težav ter krepitev socialne klenosti, je solidarnost.

Solidarnost je informacijski in energetski vzgib za pomoč kateremukoli človeku, ki je v težavi in stiski; pomagamo mu zato, ker je človek, in ne zato, ker je »naš«.

Če upoštevamo povezanost in temeljno soodvisnost vseh ljudi in vsega živega na Zemlji, je tudi solidarnost samopomoč: solidarnost je samopomoč človeštva v planetarnem obsegu.

Beseda solidarnost je tujka (lat. solidus – trden), ki je široko uveljavljena v svetu, pomeni pa vzajemnost, vzajemno pomoč, soglasnost, družbenost, čut za skupno odgovornost in korist. Za pomoč ljudem v potrebah se pri nas uporabljajo tudi druge tujke, zlasti humanitarnost, karitativnost in diakonija, v Ameriki pa uporabljajo predvsem besedo filantropija, to je človekoljubje. Slovenska beseda, ki izraža vse to, je dobrodelnost. Najbolje bi bilo uporabljati domačo besedo, omenjene tujke pa le, kadar so ustaljen strokovni pojem; humanitarnost je uveljavljen izraz za dobrodelnost, ki je organizirana izven verskih okvirov, na primer pri Rdečem križu, diakonija je grški naziv za dobrodelno razsežnost krščanstva, karitas je latinska izposojenka za dobrodelno ljubezen in ime uveljavljene katoliške dobrodelniške organizacije. Čeprav je slovenska beseda

dobrodelnost zelo lepa – delati dobro je vendar nekaj dobrega! – pa je njeno razumevanje sedaj precej omejeno na karitativnost iz verske motivacije in mnogi je ne marajo. Zato smo se odločili, da poimenujemo temeljni imunski vzgib s tujko solidarnost, ki je pri nas uveljavljena in enoumno razumljiva, obenem pa splošno razširjena tudi drugod po svetu.

Solidarnost kot temeljna človeška lastnost ni vezana ne na verovanje ne na politiko ne na kaj drugega. V zgodovini se je kazala v oblikah, ki so odgovarjale določeni kulturi. Večinoma so jo skrbno gojile veroizpovedi. Tako je na primer v krščanstvu prav dobrodelnost ena od treh bistvenih razsežnosti verovanja; brez dejavne pomoči drugim v potrebi se verski nauk in duhovno poglobljanje v krščanski vernosti zrušita, kakor stol na dveh nogah, pa naj bosta še tako trdni. Tudi v današnjih razmerah zahodne civilizacije se osebna in organizirana solidarnost pogosto motivacijsko krepi iz verovanja in je tudi organizacijsko vezana na katoliško in druge cerkve ter verske organizacije.

Poudariti moramo, da solidarnost izvira iz človekoljubne drže v človekovem srcu. Solidarnost je temeljna človeška dobrota in ljubezen do vseh ljudi, je človekoljubnost, pozitivno mišljenje in pritrjujoča naklonjenost življenju in uspevanju vseh drugih in drugačnih ljudi. Na zunaj se kaže ta notranja drža predvsem v obliki skrivne osebne pomoči in opore drugim, kjer naj – po svetopisemskih besedah – človekova levica ne ve, kaj naredi desnica (Mt 5, 3). Mario Picchi, začetnik organizacije Ce. I. S – italijanskega centra solidarnosti za uvajanje socialnih programov (na primer mednarodno uveljavljenega »Projekta človek« za socialno urejanje družin, ki imajo svojega člana zasvojenega z mamili), jo je opredelil: »Solidarnost, prva vrednota terapevtskega programa, ni ne pietizem ne pomagaštvo, ampak stava na človekove zmožnosti, da bo v sodelovanju z drugimi obnovil lastno življenje.«

Osebna dobrodelnost je imela v polpretekli dobi zaradi pozitivistične miselnosti – tako pri nas kakor drugod po razvitem svetu – slabšalni pomen nekoristnega in nestrokovnega »samarijanstva«. Pozitivistična miselnost sedaj izzveneva in sodobni človek na novi ravni spoznava in ceni pomen kakovosti, kamor spada tudi človeška dobrota. V kontekstu socialne ekologije je humana solidarnost osnova vse organizirane solidarnosti, na kateri temelji sodobno zavarovalništvo, predvsem pokojninsko in invalidsko, in sploh vsa sociala.

Skušajmo iskati energetske vire solidarnosti, podobno kakor smo jih našli za samopomoč v stiski. Pri tem takoj naletimo na bistveno razliko: sproščanje energije stiske v akcijo za samopomoč je temeljna gonska lastnost vsega živega, medtem ko je solidarnost zelo izvirna človeška lastnost. Seveda je značilno človeško tudi njeno nasprotje: zločesta razdiralnost in uničevanje drugih, sovraštvo in ljudomrzništvo.

Ljudje smo vedno in povsod socialna bitja: brez tesnih medčloveških odnosov se ne moremo razviti v ljudi, brez medsebojnega sodelovanja ne moremo uspešno delati za preživetje, brez solidarne skrbi drug za drugega ne moremo preživeti v bolezni, invalidnosti, brezposelnosti in starostni oslabelosti.

Medčloveška povezanost in solidarnost sta temeljni danosti človeškega življenja. Potrebni sta za preživetje in človeško samouresničitev vseh udeležencev: starši niso nič manj potrebni nemočnemu otroku, kakor on njim, proizvajalci nič manj porabnikom, kakor porabniki proizvajalcem, negovalec nič manj onemoglemu starcu, kakor on s svojo nemočjo močnim in zdravim mladim ljudem in ljudem srednjih let.

Živali svoje bolne ali onemogle vrstnice pustijo ali pa pobijejo, ljudje pa se ne moremo človeško uresničiti brez solidarnosti z nemočnimi vrstniki. Brezpogojna medsebojna solidarnost ni le garancija za lastno preživetje v težavah, ampak je temeljna izkušnja človeškega bivanja, brez katere človek zdrkne pod raven zveri. Žival, ki nima individualnega samozavedanja, vodijo nagoni, da programirano skrbi za preživetje, predvsem za preživetje vrste. Ker žival ni oseba, sama ne doživlja »osebnih« stisk, zato jih tudi ne more zaznati pri vrstnici. Človeka pa odločilno usmerja njegova osebna zavest, ki brezpogojno terja smisel življenja od prvega do zadnjega diha, z vsem, kar se mu lahko pripeti. K življenju pa nujno spadajo tudi osebne stiske, ki jih človek ne more rešiti sam ali s pomočjo »svojih«. Reševati jih je možno samo tako, da smo si ljudje med seboj solidarni, da čutimo in sodoživljamo stisko drugih in da nas to sodoživljanje vabi k solidarni povezanosti z drugimi. Preko solidarnosti postaja tudi človekova nebogljenost smiselna. Če naj človek doživlja brezpogojno smiselnost življenja, mora doživljati in praktično uresničevati tudi medčloveško solidarnost.

Z antropološkega vidika je solidarna skrb za reševanje človeških stisk nenadomestljiv pogoj za osebno učlovečenje človeka in s tem za humanizacijo družbe.

Sleheri človek mora posvečati del svoje energije skrbi za nemočne ljudi v socialnih težavah in stiskah. Brez tega ni ne osebnega ne družbenega počlovečevanja. Seveda je treba najbolj skrbeti zase in za svoje najbližje, ni pa dovolj biti solidaren samo s »svojimi« ali »našimi«, ki so v stiski. V svojih stališčih in dejanjih mora imeti človek odprto srce in roke za slehernega, ki je v stiski, in sicer zato, ker je človeško bitje, sicer otopi in se razčlovečuje na raven, ki se zdi podobna uničevalskemu – in s tem tudi samouničevalskemu – stroju. Odklanjanje solidarnosti z nemočnimi ljudmi ali pa odobravanje pomoči

samo »svojim« pomeni v političnem smislu obsojati vse druge slabotne na smrt, čeprav ta egoizem ponavadi ni izpeljan do konca. Do konca ga je v zahodni civilizaciji izpeljal le nemški nacizem, ki je v desetih letih svoje oblasti izvršil poboj 100.000 lastnih duševno motenih ljudi in sistematično organiziral uničevanje vseh drugih, po njihovo manjvrednih ljudi, zlasti milijonov Judov. Danes zelo dviga glavo misel, da je treba pomagati s sveta ljudem, ki ne »morejo živeti človeka vrednega življenja«. Ta razčlovečujoča ideologija si skuša utreti pot celo v imenu gesel, s katerimi si Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) prizadeva za splošno krepitev zdravja in socialne blaginje.

Vse to nakazuje, da je v človeku energetski vir solidarnosti šibkejši ali pa manj dostopen, vsekakor pa manj samodejen, kakor energetski vir samopomoči. Ljudje »tujih« težav večinoma ne doživljajo kot svoje stiske, ne njihovih uspehov kot lastnega ugodja. Nekateri ljudje, verjetno socialno nadpovprečno nadarjeni ali vzgojeni, doživljajo tuje težave bolj intenzivno, večina jih doživlja površno, nekateri jih sploh ne opazijo. Znova pa moramo poudariti, da je človek, ki tujih človeških težav popolnoma nič ne občuti, psihično ali socialno bolan.

Navedena dejstva držijo, toda mi bi radi prišli še globlje v razumevanju energetskega vira solidarnosti v človeku. Žal je o tem malo raziskanega in domišljenega. Še največ razlag najdemo pri filozofih, ki so se izrecno posvečali etiki; solidarnost kot sestavina medčloveškega sožitja spada v filozofiji seveda v panogo etika. Kant je na primer človekovo etičnost razumel kot imperativ praktične pameti, torej kot nekakšen človekov duhovni nagon. Zahodna misel je bila v preteklosti usmerjena predvsem individualistično, zato med misleci najdemo sorazmerno malo poglobljanja v medčloveške odnose.

V tem stoletju se zdi, da je civilizacija prišla zaradi velike naseljenosti, nakopičenega orožja, onesnaženega okolja in drugih dejavnikov na mejo, ko mora, če hoče preživeti, menjati paradigmo individualistične miselnosti z resnim upoštevanjem soljudi in okolja. To pa se po dosedanjih izkušnjah vojn in medčloveškega sožitja ne bo zgodilo samo od sebe zaradi nuje, ampak le, če bo človeštvo – seveda po ustvarjalni pobudi posameznih ljudi – odkrilo in zavestno razvilo nove dostope do solidarnostne energije in nove načine za učenje vsakdanjega prakticiranja solidarnosti. Hans Küng ob velikem projektu Združenih narodov ugotavlja, da je preživetje človeštva čedalje bolj odvisno od skupnega, to je svetovnega etičnega projekta, da današnje človeštvo najde skupne temeljne etične vrednote za preživetje vseh in ohranitev narave; z več drugimi duhovi različnih kultur in veroizpovedi zavzeto pripravlja znanstveno raziskovalne in miselne osnove zanj. Pri nas se posveča vprašanju »preživetve-

ne etike« sociolog Janko Berlogar, med drugim tudi v soočenju z dokaj »kani-balsko neetičnim« podjetniškim področjem.

Med misleci tega stoletja se je medčloveškim odnosom in razmerjem izrecno posvetil Martin Buber (1878–1965), ki utemeljuje, da je osnovni človeški princip dialoškost v stvarnih medčloveških razmerjih, ki jih imenuje »jaz-ono«, in v osebnih medčloveških odnosih, ki jih imenuje »jaz-ti«. Buber meni, da sta za človekovo življenje odločilni dve temeljni besedici: jaz-ti in jaz-ono. Ko nepreračunljivo doživi nekoga, kakršen je, mu v spoštljivem dialogu srečanja izreka besedo temeljnega odnosa jaz-ti. Pri tem oba rasteta; vsak nevsiljivo obogati drugega s tem, kar je sam, ne da bi ga hotel prilagoditi sebi. Kadar pa človek stopi v stik z drugim tako, da z mislijo in čustvom ostaja sam pri svojih namenih in potrebah, vidi od drugega samo tisto, kar ga zanima. Tedaj izreka temeljno besedo neosebnega razmerja jaz-ono. To je monolog, ki drugemu nekaj njegovega jemlje, da bi sam preživel, nič pa mu ne daje. Ni srečanje, ampak nakup, celo globalno simbiotična kraja vseh vsem. Človek potrebuje za življenje oboje: stvarno razmerje »jaz-ono« z drugimi in svetom, da preživi, in osebni odnos »jaz-ti«, da postaja in ostaja človek med ljudmi in v družbi vse narave.

Drugi pomemben mislec za razumevanje medčloveške solidarnosti je Emmanuel Levinas (1906–1995). On razčlenjuje filozofske in etične osnove medčloveškega sožitja na povsem nov, izviren način. Pravi, da je človek po svojem najglobljem bistvu talec drugih. Talčevo življenje je odvisno od uspeha tistega, kateremu je talec. Ljudje smo kot vezno posodje: raven človeškega življenja vsakega je odvisna od tega, koliko drugi dvigajo ali nižajo raven kakovosti s svojo lastno uspešnostjo. Če človeka gledamo iz oči v oči, iz obličja v obličje, golega in nezaščitenega, nam obličje drugega govori dvoje: »Lahko me raniš, ubiješ – s puško, z besedo, s čustvom, z brezbriznostjo...« Prav tako razločno mu velewa tudi: »Ne smeš me ubiti! Varuj nezaščiteno krhkost mojega pogleda, mojega človeškega obličja!« Ta intuicija je najgloblje bistvo človeka, ima jo prej kakor zavest in razum. Stvar človekove osebne odločitve je, kdaj sledi prvemu, kdaj drugemu. *Solidarna odgovornost za drugega je najgloblji etični ukaz človeške svobode in dostojanstva.*

Misleca Buber in Levinas sta za razumevanje solidarnosti nepogrešljiva. Po filozofski poti prihajata do istih spoznanj o človekovem odnosnem bistvu, kakor socialni psihologi in družinski terapevti, da je namreč medčloveški odnos prav tako konstitutivna razsežnost človeške osebe, kakor individualna psihična ali biofizikalna; človek se lahko učlovečuje in počlovečuje ali samouresničuje samo v medčloveškem odnosu.

Solidarnost je torej temeljna in bistvena značilnost človeške vrste. Človeku je vrojena, v solidarnost usmerjena vzgoja in okolje sta ugodni za njen razvoj. Toda za konkretno solidarnost človeka je odločilno njegovo zavestno samooblikovanje, za vsako njegovo solidarno dejanje pa njegova osebna in svobodna človeška odločitve.

Z gotovostjo lahko trdimo, da človek prebuja in razvija svojo zmožnost solidarnosti z učenjem opazovanja sebe in drugih ljudi, z učenjem poslušanja drugih in z učenjem dialoga ali dobre komunikacije. Pri vseh teh dogajanjih namreč za trenutek zapre običajni tok imperialistične projekcije svojih čustev, misli, namenov in dejanj iz sebe v okolje ter ga zamenja z obratno smerjo: pri pravem opazovanju in poslušanju sprejema vase čustva, misli, namene in stanja drugih kot nekaj tujega, novega, neznanega – pri pravem opazovanju in poslušanju se človek celostno vživlja v drugega. Običajno opazovanje in poslušanje v današnjem času je četrtinsko opazovanje in poslušanje, tri četrte zavesti pa »poslušalec« posveča svojim mislim in čustvom, v pogovoru pa svojim odgovorom, ki se mu v zavesti porajajo, preden je v resnici slišal in dojel govorečega tako, kakor je le-ta v resnici mislil in čutil. Pri opazovanju se mora človek iz projektorja spremeniti v kamero, pri poslušanju iz zvočnika v mikrofona. To pa zmore, če se je naučil v tišini poslušati in opazovati zdrave globine samega sebe. Seveda pa je težko tudi govoriti, ne le poslušati, kajti za pravo človeško zbliževanje ni pomembno pripovedovanje pametnih stvari, tudi izjavljanje nežnih čustev ni odločilno, temeljno vezivo med ljudmi je globoka osebna človeška izkušnja, ki jo ima človek »zaklenjeno v skriti kamnici na dnu svojega srca«.

Z veliko poetično silo je to spoznanje povedal Cankar: »Le tistemu, ki je bil neustrašen, zadnje resnice željan posegel v lastne globočine, le tistemu se razgrnejo vse prispodobne, se odpro katakombe v srcu brata... On ve, da bi se kakor od pepela zgrajene sesule stene med njimi (= ljudmi, op. J. R.), če bi se kdaj le za hip spogledali iz dna ... Človeka ni sram nagnusnih, spolzkih grehov, ki jih je bil nagrmljal na semnju; teh ga ni sram, kakor da bi mu le kar tako od suknje viseli in se jih lahko otrese že spotoma na cesti. Ali sram ga je čiste lepote, ki jo hrani zaklenjeno v sebi in ki je ostala neoskrunjena sredi pohujšanja v semanji krčmi, neoškrpljena od mlak in luž, od kvant in kletev. Te lepote ga je sram ... Vsega najlepšega ga je sram, najbolj sram pa ga je ljubezni.«

Ostaja nam še vprašanje, kako se danes solidarnost kaže.

V tradicionalni kmečko-obrtniško-stanovski kulturi se je solidarnost kazala predvsem v obliki verske dobrodelnosti, v obliki običajev, šeg in norm sosedске

Janez Suhadolc: Varaždin, pastel, 2000

pomoči, gostoljubnosti do tujcev, dobrodelnosti do beračev, spoštovanja starih ljudi in skrbi zanje.

V vsakem času je temeljna oblika solidarnosti skromna osebna dobrodelnost. Človek, ki v vsakdanjem življenju opazi drugega človeka – tujca v težavi, spontano »so-čuti« njegovo težavo v svoji zavesti in na smiseln način preorganizira svoje ravnanje tako, da mu – če je mogoče – pomaga iz najhujšega. Ta proces je prvinsko človeški, celosten, tako da vključuje razum prav toliko, kakor vse druge človeške zmožnosti. Nikakor pa ne temelji zgolj na racionalnem razmisleku ali razlogih za ali proti pomoči človeku v težavi. Če človek pristopa k solidarnosti samo racionalno, zlahka najde razloge proti njej, če pa že dobrodelno ukrepa, je to kaj hitro prikrita oblika manipulacije, gospodovanja nad nemočnimi, izraz lastnih bolnih obrambnih mehanizmov ali kaj podobnega, kar ni pristna človeška solidarnost. V svetovni literaturi je nepreksljiva zgodnica o pristni solidarnosti in patološki racionalizaciji proti njej v svetopisemski priliki o usmiljenem Samarijanu (Lk 10, 25-37).

Specifično sodobna oblika osebne solidarnosti je *prostovoljstvo*, ki ima tudi neštete javne organizacijske oblike.

Družbeno organizirano dobrodelnost imenujemo **dobrodelništvo**. Med sodobnimi organizacijskimi oblikami dobrodelništva so najpogostejše:

Dobrodelniške in humanitarne organizacije. To so stabilna organizacijska oblika dobrodelništva v obliki zavoda ali društva. Običajno jih ustanovi skupina državljanov, verska organizacija, druga solidarnostna organizacija ali organizacija za samopomoč. Dobrodelniške organizacije se posvečajo zbiranju in plemenitjenju virov pomoči – materialnih sredstev in prostovoljskih sil, informativni in organizacijski dostopnosti zbranih virov pomoči ljudem v potrebah in stiskah ter metodam razporejanja zbranih sredstev in delovanja prostovoljcev. Nekatere dobrodelniške in humanitarne organizacije so namenjene specializiranim potrebam (na primer ustanove za zapuščene umirajoče ljudi), druge širokemu spektru vsakdanjih težav in stisk, od materialnih do medčloveških (na primer Karitas). Nekatere so po mednarodnih pravnih normah namenjene posebnim težavam, na primer Rdeči križ pomoči ranjencem, ujetnikom in beguncem v vojnah. Razvita mreža dobrodelniških in humanitarnih organizacij je v sodobni družbi »kapilarna« sociala, ki pride v vsakdanji praksi najhitreje in najbližje ljudem v stiski.

Dobrodelniške prireditve. To so kulturne, zabavne in druge prireditve, katerih izkupiček je namenjen preprečevanju ali reševanju neke določene socialne težave. Prirejajo jih dobrodelniške organizacije same, medijske ustanove ali kdorkoli drug.

Ustanove ali fundacije. Ustanova ali fundacija je trajna naložba v obliki nepremičnin ali denarja, ki jo posameznik, organizacija ali država ustanovi za določen solidarnostni namen, npr. za štipendiranje, raziskovanje, zdravljenje kake bolezni ipd.

Organizirana dobrodelnost je v celoti socialnovarstvene narave, samopomoč pa zajema tudi druga področja, zlasti vzgojo in izobraževanje, zdravstvo in rekreacijo. Sociologija, in z njo politologija, obravnava organizirano samopomoč in solidarnost na sociološki ravni pod pojmi nevladne organizacije, neprofitno-volonterski ali tretji sektor med državo in trgom. Pri nas ga raziskujejo zlasti sociologinje Zinka Kolarič, Andreja Črnak Meglič in Maja Vojnovič.

Protislovna bistvu solidarnosti in samopomoči pa je težnja tovrstnih organizacij, da bi plačevala njihovo delo država. Glede sodelovanja med državo in neprofitno-volonterskim sektorjem se je izkazalo, da je smiselno medsebojno sodelovanje, tudi finančno. Zdi se, da se obnese tretjinsko ravnotežje v preskrbi tega sektorja:

- eno tretjino prispeva sama organizacija v obliki prostovoljskega dela in lastnega prispevka za neposredno delo,
- eno tretjino prispeva civilna družba v obliki donacij in drugih prispevkov, zlasti v obliki prostorov za delovanje in kot alternativo za plačilo dela davkov državi,
- eno tretjino pa financira za konkretne programe država preko javnih razpisov za krajše ali daljše obdobje.

Ob številnih prednostih in pomenu, ki ga imata organizirana samopomoč in solidarnost v sodobni družbi, pa imajo neprofitno-volonterske organizacije seveda tudi nekatere sociološke pomanjkljivosti in pasti. Sociologi omenjajo naslednje:

- pogosto se institucionalizirajo in birokratizirajo ali pa postanejo preveč odvisne od vladnih ustanov,
- pogosto prihaja do zamenjave ciljev s sredstvi: večji del energije, časa in sredstev se porabi za to, da se takšna organizacija obdrži pri življenju,
- v njih vlada ustanovna manjšina, ki sama sebe obnavlja in vlada večini članstva, s čimer se onemogoči notranja demokracija in vpliv klientov na njihovo delovanje,
- v njih prevladuje organizacijska neučinkovitost, neodgovornost in administrativna neurejenost.

V sodobni družbi in državi sta organizirana samopomoč in solidarnost bistvena sestavina sociale in socialnega varstva. Veljko Rus označuje samopomoč za razpoznavno značilnost postmodernizma v socialni politiki. Samopomoč in solidarnost sta namreč temeljna oblika civilne sociale. Sodobne države se tega zavedajo – tiste, ki so najmanj socialno in najbolj tržno liberalno naravnane, npr. ZDA morda še najbolj. Zato neprofitno-volonterski sektor podpirajo finančno in z zakonodajo.

POVEZANOST SAMOPOMOČI IN SOLIDARNOSTI

Človekov socialni imunski sistem je kot elipsa. Ima dve enakovredni središči: samopomoč in solidarnost. Obe sta med seboj neločljivo povezani:

- če odpove samopomoč, se pomoč drugemu sesede v začaran krog ene od pomočniških patologij,
- če odpove solidarnost, se poskus »reševanja svoje kože« sesede v začaran krog samoprevare bolnih obrambnih mehanizmov.

Samopomoč hrani človekovo imunsko energijo z zadovoljstvom ob lastnem uspehu. Ko človek doživlja zadovoljstvo, da si uspešno pomaga sam, mu to omogoča dvoje. Prvo: postopno se mu večja realistični uvid v bistvo svojih težav in v resnične možnosti njihovega reševanja (anonimni alkoholiki rečejo

temu ponižnost). In drugo: njegova izkušnja, da je bila stiska odskočna deska za boljšo kakovost življenja, se mu sproti spreminja v energijo za vztrajanje pri treniranju ustreznjšeega življenjskega in sožitnega sloga. Človekova težava se namreč ureja le, če sam realistično uvideva svoje stanje in boljše možnosti, uvid pa se mu veča zlasti ob izboljšanjem stanju. Ali drugače povedano: užitek ob lastnem urejanju težave povečuje energijo, ki je potrebna za večanje uvida in za vadbo ustreznjšeega načina življenja, to dvojce pa spet za napredek pri urejanju težave. To je pozitivni samokrmilni in samospodbujevalni krog samopomoči na osebni ravni.

Solidarnost oskrbuje človekovo zavest z vzratnim referenčnim ogledalom, da realistično uvideva svoje stanje in možnosti. Rešitev problema ni možna, če uvid ni vsaj delno realističen. Ko namreč človek v skupini za samopomoč posluša izkušnje drugih o njihovih težavah in o tem, kako jih rešujejo, se mu – kot vozniku avtomobila v vzratnem ogledalu – sestavlja stvarna slika o bistvu njegove težave in o resnični možnosti za njeno rešitev. Tako človek, ki v skupini za samopomoč glasno pripoveduje svojo izkušnjo problema in njegovega reševanja, to dela povsem zaradi sebe – kot samopomoč, obenem pa je to v polnosti solidarnost do vseh drugih v skupini, ki so po težavi njemu podobni, da imajo v njegovi zgodbi nujno potrebno vzratno ogledalo za preseganje svojih bolnih obrambnih mehanizmov. Torej: ko eden pove zgodbo lastne težave in njenega reševanja, omogoči drugim realističen uvid v njihove težave in rešitve; uvid in reševanje drugih pa povratno omogoča in spodbuja še boljši uvid in urejanje prvemu, itn. To je pozitivni samokrmilni in samospodbujevalni krog solidarne samopomoči na skupinski ravni.

Obstaja pa še tretji krog. Človekove težave so pogosto tragika, ki to ostaja, tudi ko je sam problem že rešen in stanje urejeno. Alkoholik šele potem, ko je že trden v treznosti in urejen na zdravstvenem in socialnem področju, doživlja, da so bila leta alkoholizma zgubljena, da je medtem naredil veliko nepopravljive škode samemu sebi in drugim, zlasti svojim otrokom, mogoče pa se je bilo zgodilo še kaj bolj nevsakdanjega, da je npr. v pijanem stanju do smrti povozil otroka. Vse to je tragika – »draga življenjska izkušnja« z visoko ceno, ki pa jo je zelo težko kje »prodati«. Toda ko v skupini za samopomoč pripoveduje svojo izkušnjo, doživlja, da je prav njegova »draga življenjska izkušnja« za nove ljudi s podobno težavo v skupini »dragocena (v)stopnica«, po kateri pred njegovimi očmi naredijo prvi korak iz brezna svojih težav: s pripovedovanjem svoje življenjske zgodbe jim omogoči uvid in s tem začetek njihovega urejanja. Solidarnostna podaritev svoje tragične izkušnje drugim, ki imajo podobno izkušnjo, torej spremeni »drago življenjsko izkušnjo brez

vrednosti« v »dragoceno«, ki ima socialno vrednost, saj očitno drugemu rešuje življenje. To je pa nekaj doživljajsko velikega, kar se človeku s tragično življenjsko izkušnjo vrača kot kvalitativno nov vir energije v njegov lastni imunski sistem. Pravimo mu preseganje lastne tragične preteklosti, ki je ena najbolj zahtevnih nalog pri vsakovrstni socialni, invalidnostni in drugi problematiki, dogaja pa se kot zadnji pozitivni samokrmilni in samospodbujevalni krog solidarnostne samopomoči v skupini ali v paru.

V skupinah za samopomoč vedno znova slišimo stavek: »Ne vem, ali več dobim ali dam.« V njih vsak dobi, kar dajejo drugi, in kar vsak sam daje drugim, se mu vrača kot nova imunska energija in novo življenjsko spoznanje.

PROSTOVOLJSTVO

V socialnem in pedagoškem delu ter na sorodnih področjih se pogosto sliši o »prostovoljnem« delu. Bolje je govoriti o prostovoljskem delu, kajti beseda prostovoljno izraža nasprotje neprostovoljnega ali prisiljenega, mi pa hočemo povedati, da prostovoljci pomagajo ljudem v težavah ali sodelujejo z njimi pri vzgojnem delu ljubiteljsko, neslužbeno, neplačano, volontersko.

Prostovoljstvo je osnovna postmoderna oblika osebne solidarnosti v socialnem delovanju. Zato velja zanj vse, kar smo rekli o solidarnosti, veliko pa tudi tisto, kar smo govorili o samopomoči, saj se v zdravem prostovoljstvu najbolje vidi neločljiva povezanost med osebno koristjo in pomočjo drugim, torej med samopomočjo in solidarnostjo.

Prostovoljstvo je sodobna oblika temeljne človeške lastnosti – solidarnosti, ki se poraja v človekovem notranjem dialogu med njegovo zavestjo in zunanjimi okoliščinami lastne uresničitve. Prostovoljstvo je tudi socialni odnos prostovoljca in prostovoljske organizacije z ljudmi, ki jim prostovoljci pomagajo; je dialog med prostovoljcem, ki v sebi doživlja potrebo po solidarnosti in samopomoči, ter človekom, ki doživlja socialne stiske zaradi drugih nezadovoljenih socialnih potreb. Pomagaško prostovoljstvo ni ne učinkovito ne zdravo, ker ni socialni odnos, ampak socialna samovolja, ni dialog, temveč monolog prostovoljca ali prostovoljske organizacije s samo sabo. Mario Picchi pravi: »Prostovoljstvo ni nadomeščanje, ampak spodbujanje človeških in družbenih moči in zmožnosti, da bi vse imele pomembno vlogo, je lastno uveljavljanje oseb, ki svojo stisko spreminjajo v pričevanje in prizadevnost.«

Prostovoljsko socialno delo je vsako strokovno ali laično delo na informativnem, preventivnem, kurativnem, skrbstvenem, raziskovalnem ali kakem drugem področju socialnega dela, ki ga nekdo opravlja:

- neslužbeno in brez plačila,

- v delu svojega razpoložljivega ali prostega časa ob svojih siceršnjih vsakdanjih obveznostih,
- kot svojo osebno smiselno odločitev,
- na temelju solidarnostnega stališča do človeških težav in potreb.

Glavnina sodobne organizirane samopomoči in solidarnosti, zlasti v dobrodelniških organizacijah, temelji na prostovoljstvu. V nekaterih razvitih državah Evrope in Amerike se je v zadnjih desetletjih zelo razvilo, za prihajajoča pa kaže, da bo precejšen del kakovosti življenja na socialnem področju odvisen od razvitosti in organiziranosti samopomoči in solidarnosti, torej od prostovoljstva.

V industrijskem in poindustrijskem času ljudje preživijo v službi »tretjino budnega časa«, svojega dela pa mnogokrat ne doživljajo kot samouresničevanje, pač pa kot suhoparno »službo za zaslužek«. S svojimi sodelavci so v tesnih povezavah, toda večinoma brez osebnih razmerij. Tako delo človeka odtuja in ne prispeva k njegovi človeški samouresnitvi, zato kliče po izravnavi in dopolnilu. Najpomembnejši izravnavi sta lastna družina in prijateljska družba, vendar pa ne edini. Precejšen del ljudi živi brez družine ali ne uspeva družinskih in prijateljskih odnosov oblikovati zadovoljivo. V tem kontekstu je lahko kaka ura socialnega prostovoljstva tedensko zelo dobro uravnoteženje k odtujajoči in popredmeteni službi, z druge strani pa prava učilnica za ustrezne socialne odnose in komuniciranje, ki obogati družinsko sožitje. Prostovoljstvo je torej košček osebnega časa za »biti« v nasprotju z glavnino časa za »imeti«.

Socialna pomoč v stiski se je v zgodovini človeštva dogajala zvečine v okvirih družine, sorodstva, prijateljstva in drugih tradicionalnih oblik temeljnega medčloveškega odnosa. Sodobno »industrijo« profesionalne pomoči v obliki neosebnega razmerja doživljajo ljudje kot nekaj, kar jih človeško ponižuje in razčlovečuje ali pa ob tem doživljajsko otopevajo, da ne čutita človeške odtujenosti ne prejemnik ne profesionalni dajalec pomoči. Zdi se, da je socialna pomoč človeku v stiski po naravi sestavljena iz pretežnega dela medčloveškega osebnega odnosa in manjšega dela objektivnega razmerja.

V industrijski družbi se je uveljavila institucionalizirana pomoč posebnih služb in organizacij v družbi. Sodobna socialna pomoč je družbeno organizirano profesionalno razmerje. To velja v celoti za socialno delo kot javno družbeno službo, saj mora delati po zakonskih predpisih, če hoče biti poštena do države in vseh svojih potencialnih klientov. Tudi če bi nekdo še tako želel biti oseben z vsemi ljudi v stiski, je to človeško nemogoče, če se pri njem vrstijo taki ljudje osem ur dnevno in so mnogi od njih v komunikaciji zelo težavni.

Za učinkovito pomoč človeku je potrebno obojestransko zaupanje. Kdor drugemu pomaga, mora vanj zaupati, da se lahko izkoplje iz zagat, kdor pa

pomoč sprejema, mora zaupati tistemu, ki mu pomaga ali ga uči, da ne bo zlorabil njegove stiske, da bo poklicno molčal o njem in njegovem stanju, zaupati mora njegovemu znanju in sposobnosti, da mu lahko pomaga, pa naj je to poklicni strokovnjak ali prostovoljski laik. Zaupanje je značilnost osebne-ga medčloveškega odnosa. V službenih medčloveških razmerjih ga praviloma ni veliko, tu velja previdnost in preverjanje.

Trstenjak je ob svoji bogati življenjski izkušnji svetovalne pomoči ljudem v stiski dosledno ponavljal vsakomur, ki mu je hotel po svetovanju plačati: »Če je treba človeku v stiski za vsako dobro besedo plačati z denarjem, je blizu konec sveta!« Duhovna izkušnja človeštva je bila, da bi bilo žaljivo ljudem za človeško dobroto – podobno kot duhovnim učiteljem za njihovo duhovno uslugo – ponujati plačilo, kajti to so najvišje človeške kakovosti, ki nimajo skupnega imenovalca z materialno količinskimi dobrinami, čeprav so tudi te absolutno nujne za preživetje. V tradicionalnih kulturah so take ljudi njihovi »klienti« po svojih zmožnostih samodejno oskrbovali s potrebnim za preživljanje. O tem sva se ne dolgo pred njegovo tragično smrtjo pogovarjala z Janezom Svetino, ki je bil pretanjeno oplemeniten slovenski duh, obenem pa poglobljen poznavalec vzhodnih kultur. Ugotovitev je bila: enako je bilo v zahodnoevropski duhovnosti, enako se je godilo z ruskimi starci, enako z jogiji in drugimi duhovnimi ljudmi v Indiji ali na Japonskem. Gre za osnovno vprašanje stališča do svojega življenja in sožitja: ali doživljamo svoje bivanje kot dar in skušamo živeti na principu darovanja, ali pa ga jemljemo kot lastno pravico, ki si jo kupujemo, podkupujemo in izbojujemo ter skušamo z vase zagledano grabežljivostjo in skopostjo živeti na principu »imeti«.

Danes brez službeno zaposlenih socialnih delavcev, učiteljev in drugih profesionalcev, ki delajo za ljudi in z ljudmi ne gre. Ti pa morajo seveda živeti in prav je, da so za svoje delo pošteno plačani, saj je dovolj težko in zahtevno. Pri tem pa navedeni antropološki problem ostaja in zahteva od ljudi teh poklicev dodatno človeško zrelost, da jih kvantitativni princip tržne zaposlitve ne potegne v vrtinec količinskega gledanja na ljudi, njihove probleme in njihove možnosti. Izkušnja kaže, da je eno najboljših zdravil proti temu, če človek takega poklica opravlja tudi nekaj prostovoljskega dela v svojem prostem času – enako kakor to priporoča ali morda celo organizira za prostovoljce drugih poklicev.

Kako se pri nenehnem stiku s socialnimi motnjami zaščititi pred »socialno infekcijo«, ki jo pozna že star pregovor: »Povej mi, s kom se družiš, in povem ti, kakšen si«? Kako se pri dolgoletnem delu s človeškimi stiskami obvarovati pred lastnim doživljajskim otopevanjem? Izkušnja kaže, da pri poklicnem

delu z ljudmi v človeških stiskah in težavah ter z duševno motenimi ljudmi neredko poklicni »delavci« postajajo čedalje bolj brezčutni, birokratsko odljudni in drugače manj zmožni za dobro opravljanje dela z ljudmi in za ljudi. Prav tako govorijo podatki, da je po izteku polovice delovne dobe velik del socialnih delavcev in drugih poklicev, ki delajo z ljudmi in za ljudi, naveličanih svojega dela, »izgorelih«. Ljudska izkušnja govori o ljudeh, ki na drugih rešujejo svoje nerešene probleme, pri čemer ne uspejo prav pomagati ne sebi ne drugim. Tudi ta nevarnost pri prostovoljskem socialnem ali vzgojnem delu po uro ali dve tedensko odpade.

Poklicno delo z ljudmi in za ljudi bo v prihodnje ostalo in se kvečjemu večalo. Kot sem že poudaril, mora biti pošteno plačano, sodobno organizirano in imeti primeren družbeni ugled, pred omenjeno poklicno patologijo pa se primerno zaščititi, podobno kot se zdravstveno osebje pred lastno infekcijo pri bolnikih. Prostovoljstvo ni konkurenca poklicnemu delu in ga ne more ogrožati. Je njegovo nujno dopolnilo in deloma korektiv, ki ga spominja, da delo z ljudmi in za ljudi nikoli ne sme biti »stvarno delo«, kakršno je delo s stvarmi – predmeti. Prostovoljsko delo z ljudmi za ljudi v težavah in stiskah je danes potrebno že zaradi tega, ker poklicna pomoč ne doseže vseh ljudi in vseh človeških težav in potreb, ker je predraga. Zlasti pa zaradi tega, ker je prostovoljstvo najbolj značilna oblika solidarnosti v današnjih življenjskih razmerah. S prostovoljskim delom danes prebujamo in razvijamo človeško sposobnost solidarnosti, brez katere bi bilo konec človeške vrste na Zemlji.

Kakor vsaka stvar ima tudi prostovoljsko delo z ljudmi in za ljudi svoje nevarnosti in patologijo, ki je v veliki meri enaka kot pri poklicnem delu na tem področju.

Bolno in bolešno žrtvovanje. Bolno je tisto žrtvovanje, ki z njim človek ne naredi nič koristnega, le sam sebe trpinči brez smisla. Tako se na primer »žrtvuje« bolno vase zagledan človek (histerik). Ljudi, ki se bolno žrtvujejo, tudi okolje zavrača in prezira. Človek z boleštnim žrtvovanjem pa naredi drugim koristne in potrebne usluge, njegova napaka je le to, da ne izhaja iz svoje osebne duhovne moči, temveč mu žrtvovanje za druge nevede služi za zakrivanje lastne nemoči pred seboj in pred okoljem. Pri boleštnem žrtvovanju človeka ne privlači vrednota solidarnosti s človekom v potrebi, ampak ga ženejo boleštni notranji ali pa kaki nepristni zunanji motivi, na primer, da bi ne bilo sramote, da bi ga hvalili, da bi si »kupil« naklonjenost, pritisk javnega mnenja in podobno. Tovrstne žrtve okolje pogosto priznava in pridno izkorišča, ni pa zanje kaj prida hvaležno. Skozi daljši čas človeka poškodujejo, ker trati prevelik del svoje energije za nesmiselno delovanje. O bolnem in boleštnem

žrtvovanju govori Elisabeth Lukasova, da bi s tem jasneje prikazala zdravo žrtvovanje, brez katerega ne le, da ni solidarnosti, ampak so nemogoči celo osnovni naravni procesi, kot je rojevanje, vzreja in vzgoja potomstva ali pa vnaprejšnje investicije za poznejše uspehe, na primer učenje za bodoči poklic ali trening za bodoče zmage.

Pomočniški sindrom, o katerem govori Wolfgang Schmidbauer, se kaže kot globoka osebnostna nemoč za izražanje svojih čustev in potreb, ki jo človek prekrije z videzom vsemogočnosti in nedotakljivosti, uresničuje pa v obliki nesebičnega žrtvovanja za druge.

Izgorelostni sindrom nastopi, če človek po daljšem času dela z ljudmi in za ljudi notranje omaga. Njegova osebnostna struktura ni bila za to delo ustrezno pripravljena ali pa ni gojil potrebne poklicne higijene. Dejstva kažejo, da dandanes mnogo socialnih delavcev, učiteljev, medicinskih sester in drugih poklicev, ki delajo z ljudmi in za ljudi, omaga na višku svoje poklicne kariere – postanejo naveličani ali siti svojega dela, ki so ga prva leta delali tako z veseljem in uspešno. Ta nevarnost je pri prostovoljskem delu za ljudi in z ljudmi prav tako velika.

Janez Suhadolc: Golobinjek, pastel, 2000

Večino prostovoljskega socialnega dela opravljajo ljudje, ki niso šolani za socialno ali kako drugo delo z ljudmi in za ljudi. Šibka stran tega so napake pri izvajanju pomoči, zlasti pri zahtevnejših socialnih težavah. Temu se izogibamo z dobrim osnovnim usposabljanjem prostovoljcev ob začetku njihovega dela in nato s stalnim usposabljanjem ob delu, zlasti v obliki mesečnega intervizijskega srečevanja prostovoljcev. Velike prednosti laičnega prostovoljskega dela z ljudmi in za ljudi v socialnih težavah in potrebah pa so zlasti:

- v reševanje socialne težave prinašajo realizem sistemske celote vsakdanjega življenja;
- ljudje v hudih socialnih težavah, ki jih vodijo zverženo bolni obrambni mehanizmi (npr. zasvojenosti in njihovi svojci), pogosto lažje najdejo stik s prostovoljcem in pridejo ob njegovi pristni življenjski izkušnji lažje do uvida v bistvo svoje težave in v stvarne rešitve kakor ob informaciji strokovnjaka;
- v socialnem okolju se krepijo socialne imunske zmožnosti in dviga zavest odgovornosti za njihovo krepitev,
- nizka cena ali zastojnost reševanja težav za družbeno skupnost, oziroma za ljudi v težavah.

Tudi socialni strokovnjaki so lahko prostovoljci. Izkušnje kažejo, da je večstransko koristna kombinacija službenega socialnega dela s prostovoljstvom, med drugim deluje tudi kot odlično zdravilo proti poklicni patologiji izgorelostnega in birokratskega sindroma. Seveda mora biti jasno ločeno službeno delo od prostovoljstva po načelu »služba je služba, družba je družba«. Kaka ura poživljajočega prostovoljskega vodenja medgeneracijske skupine ali osebnega družabništva z osamljenim starim človekom tedensko v prostem času je zdravilo proti socialnemu otopevanju v štiridesetih urah službenega tedna socialnega dela. Prav tako je tedenska ura ali dve prostovoljskega socialnega dela rešitev za številne socialne delavce, ki so v službi izven svojega poklica; z rednim prostovoljskim socialnim delom ohranjajo svojo strokovno svežino in povezavo s poklicem.

Odločilnega pomena pa je prostovoljsko delo pri uslužbencih v prostovoljskih organizacijah: edino na ta način je rešljiv problem usklajevanja prostovoljske večine in profesionalnega administrativno strokovnega servisa v prostovoljski organizaciji. Profesionalni uslužbenci, ki skrbijo za pridobivanje prostovoljcev, njihovo usposabljanje in organizacijo dela, morajo izhajati iz istega duha prostovoljstva, kakor vsi drugi prostovoljci v tej organizaciji. Pa ne le v stališčih in besedah, ampak tako, da je vsak ob svoji zaposlitvi v prostovoljski organizaciji tudi prostovoljec par ur tedensko pri bistveni prostovoljski dejavnosti, ki jo opravljajo vsi drugi prostovoljci v organizaciji.

Eno od pomembnih vprašanj sodobnega prostovoljstva je iskanje in pridobivanje prostovoljcev; še zlasti primernih prostovoljcev za določeno socialno, vzgojno ali drugo delo z ljudmi in za ljudi. Navedli bomo nekaj spoznanj in izkušenj o tem:

- Veliko dobrih sodobnih prostovoljcev je izmed ljudi, ki to dejavnost potrebujejo zase ali za svoje najbližje – v tem primeru je njihova prostovoljska solidarnost nadaljevanje samopomoči ali strokovnega reševanja lastnih težav in nalog te vrste.
- Veliko dobrih prostovoljcev je izmed ljudi, ki so življenjsko usmerjeni v tovrstno delo, pa imajo na voljo nekaj prostega časa: socialni, vzgojiteljski, izobraževalni, zdravstveni in podobni strokovnjaki, ki delajo z ljudmi in za ljudi.
- Neizčrpana rezerva za prostovoljstvo so zgodaj upokojeni ljudje, ki so kronološko v poznih srednjih ali zgodnjih starostnih letih;
- zelo smiselno je pridobivati in usposablјati prostovoljce izmed dijakov, študentov in mladih strokovnjakov za delo z ljudmi in za ljudi, ki še niso uspeli dobiti ustrezne službe v svojem poklicu,
- v razvitem evropskem svetu je velik del prostovoljk izmed nezaposlenih žena.

Za prostovoljstvo se v določenem okolju dandanes odloča tem več primernih ljudi, čim bolj je prostovoljstvo v tem okolju razvito, znano in uspešno.

Prostovoljstvo ima svojo lastno samokrmilno in samospodbujevalno ali avtopoetično paradigmo, ki je temeljna, osebna, dialoška in celostna. Pomembno je, da logiko te paradigme upoštevamo v vseh fazah prostovoljskega procesa, to pomeni:

- da začne z osebno odločitvijo;
- da poteka usposabljanje zanj na principih socialnega in ne intelektualnega učenja;
- da je izvajanje prostovoljskega dela ali prostovoljska akcija osebni odnos človeka s človekom, pa naj je individualno ali skupinsko, in ne brezosebno razmerje prostovoljske organizacije z brezosebnimi potrebami družbe;
- da se hrani in ohranja vztrajnost v prostovoljskem delu s tem, da prostovoljci doživljajo pri svojem delu lastno človeško bogatitev in rast, ne pa le z zunanjimi nagradami; s pristnimi odnosi v prostovoljski organizaciji, ne pa zgolj z izpopolnjeno organiziranostjo prostovoljske ustanove; z intervizijskim samoučenjem in samopotrjevanjem prostovoljcev samih ob lastnih izkušnjah – to je v rednem (navadno mesečnem) srečevanju

intervizijske temeljne skupine prostovoljcev, ne pa le s teoretičnim in metodičnim izpopolnjevanjem ali zunanjo strokovno supervizijo.

Ob koncu razpravljanja o prostovoljstvu bi rad poudaril odločilno spoznanje: prostovoljstvo ni samo delanje dobrega drugemu, ampak enako sebi. Prostovoljec se mora zavedati svojih razlogov za prostovoljsko delo, med katerimi je vedno tudi zadovoljevanje lastnih potreb. Prostovoljstvo je zdravo za prostovoljca in koristno za tiste, ki jim nudi solidarnostno pomoč, če je prostovoljec zavestno prostovoljec zaradi samega sebe, ker ve in doživlja, da njegovo prostovoljsko delo koristi njemu samemu, obenem pa je enako zavestno prostovoljec zato, ker doživlja v sebi solidarnost do ljudi v potrebi ali stiski. Skrivnost dobrega prostovoljstva je torej uravnovešena dvocentričnost motivacije iz samopomoči in iz solidarnosti.

Dr. Jože Ramovš

Literatura:

- Berlogar Janko (2000). *Managerska etika ali Svetost preživetja*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica Fakulteta za družbene vede.
- Berne Eric (1970). *Spiele der Erwachsenen*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag.
- Brajša Pavao (1982). *Človek, spolnost, zakon*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Brajša Pavao (1983). Freudova psihoanaliza in individualni obrambni mehanizmi. V: Rugelj J. *Uspešna pot*. Ljubljana: Rdeči križ, str. 156–166.
- Buber Martin (1999). *Dialoški princip*. Ljubljana: Dvatisoč.
- Cankar Ivan (1981). *Podobe iz sanj*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Črnak–Meglič Andreja, Vojnovič Maja (1997). Vloga in pomen neprofitno-volonterskega sektorja v Sloveniji. *Družboslovne razprave*, let. 13, št. 24–25, str. 152–178.
- Frankl E. Viktor (1994). *Zdravnik in duša*. Celje: Mohorjeva družba (prevod knjige *Ärztliche Seelsorge. Grundlagen der Logotherapie und Existenzanalyse*. Wien: Franz Deuticke).
- Frankl E. Viktor (1994a). *Volja do smisla*. Celje: Mohorjeva družba (prevod knjige *The Will to Meaning. Foundations and Applications of Logotherapy*. New York-Scarborough: New American Library).
- Hribar Tine (1992). Postmodernizem na Slovenskem. V: Avtopoeza: procesi samoorganiziranja in samopomoči. *Socialno delo XXXI*, št. 1–2: str. 118–129.
- Koehler Georges (1991). *Imunska terapija (1). Zavezništvo zdravnikov in celic*. V: Delo. Sobotna priloga, 16. nov., str. 26.
- Kolarič Zinka (1994). Vloga humanitarnih neprofitno-volonterskih organizacij v slovenskem sistemu blaginje v 90-ih letih. *Časopis za kritiko znanosti*, let. XXII, št. 168–169, str. str. 143–150.
- Küng Hans (1992). *Projekt Weltethos*. München: Piper.
- Laing Ronald D., Phillipson H. (1971). *Interpersonelle Wahrnehmung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Moeller Michel Lukas (1978). *Selbsthilfegruppen*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
- Moeller Michel Lukas (1981). *Anders Helfen. Selbsthilfegruppen und Fachleute arbeiten zusammen*. Stuttgart: Ernst Klett.
- Picchi Mario (1995). *Projekt človek*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ramovš Jože (1992). Socialni imunski sistem. V: Avtopoeza: procesi samoorganiziranja in samopomoči. *Socialno delo XXXI*, št. 1–2: 130–143.

- Ramovš Jože (1995). Slovenska sociala med včeraj in jutri. Druga predelana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ramovš Jože (1995 a). Matično središče za informacije, pospeševanje in pomoč skupinam in organizacijam za samopomoč v Ljubljani: raziskovalno poročilo. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Richter Horst-Eberhard (1974). Lernziel Solidarität. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
- Rus S. Veljko (1997). Socialna in societalna psihologija (z obrisi sociopsihologije). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Rus Veljko (1990). Socialna država in družba blaginje. Ljubljana: Domus.
- Stierlin Helm (1978). Eltern und Kinder. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Stritih Bernard, Možina Miran (1992). Avtopoeza: procesi samoorganiziranja in samopomoči. Socialno delo 31, 1-2: 18-73.
- Watzlawick Paul, Weakland John H., Fisch Richard (1974). Lösungen. Bern-Stuttgart-Wien: Hans Huber Verlag.
- Willi Jürg (1985). Koevolution. Die Kunst gemeinsamen Wachsens. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag.
- Vozelj Marjan (1989). Medsebojno spoznavanje in sodelovanje celic. Ljubljana: Univerza E. Kardelja, Medicinska fakulteta.

PROSTOVOLJNO SOCIALNO DELO

*Svet mora biti lepši,
skupno ga gradimo,
roke si podajmo,
cvete naj ljubezen!*

Vzgajali so me ljudje, ki so dobroto, razumevanje, pomoč, služenje in spoštovanje postavili na prvo mesto. Odpirali so mi oči za to razsežnost bivanja in me spodbujali k druženju s podobno mislečimi vrstniki. Z mladostno energijo in veseljem smo iskali načine, kako osmisлити čas in energijo. Organiziranega prostovoljnega dela takrat nismo poznali. Iskali smo različne načine, kako prisluhniti ljudem in med drugim nas je bolna prijateljičina teta, ki je ležala na Onkološkem inštitutu, spodbudila k prepevanju. Radi smo prihajali med bolnike. S pesmijo smo jim popestrili popoldneve in utrnila se je marsikatera solza! Glavna sestra nas je vedno z veseljem sprejela in poudarjala, da bolniki po našem prihodu potrebujejo pol manj zdravil! Nam pa so se ob teh srečanjih odstirale nove izkušnje za življenje!

Ko sem se v študentskih letih odpravila v svet, sem uživala dobroto »prostovoljcev«, ki so me sprejemali medse, mi nadomeščali domače prijatelje, skrbeli za razgibanost življenja, delili z menoj svoje izkušnje in mi dajali

toplo zavetje. Ko sem ležala v bolnišnici, sem celo doživela nedeljski obisk mladih evangeličanov, ki so nam sredi popoldneva razdelili pesmarice in smo skupaj prepevali himne!

Pomoč med ljudmi je torej vedno obstajala, vendar pa sodobni način življenja, zaposlenost zunaj doma, zmanjšano število družinskih članov, oddaljenost itd. rahljajo nekatere socialne vezi in pomoči, zato se vedno bolj uveljavljajo organizirane oblike prostovoljnega dela, kar pomeni neplačano, neprofitno delo posameznikov v dobrobit državljanov, lokalne skupnosti ali države. Zanimiv je podatek, da je bilo v ZDA v 90-ih letih 58% mladih vključenih v to dejavnost in so opravili povprečno 3,9 ur prostovoljnega dela na teden.

Raziskava učinkov delovanja srednješolcev v programih prostovoljnega socialnega dela je pokazala pri 80% dijakov bistven napredek v socialni odgovornosti, osebnostni rasti, bolj pozitivna stališča do odraslih in drugih sodelavcev ter bolj pozitivna stališča in vedenje glede prevzemanja odgovornosti ter izvajanja dejavnosti v korist skupnosti.

Pomaga jim pri razumevanju sebe, svojega vedenja in svoje vloge. Nove situacije jim predstavljajo nov izziv.

Naučijo se prenašati šolsko znanje in veščine v konkretne življenjske situacije in so za učenje uporabnih znanj tudi bolj motivirani.

Pri 75% dijakov so ugotovili boljšo informiranost glede poklicne usmeritve.

Pri 25% dijakov ugotavljajo pozitiven učinek na učenje in intelektualni razvoj.

Posebno pozornost so posvetili proučevanju učinkov prostovoljnega dela na prostovoljce, ki so bili sami ogroženi v svojem psihosocialnem razvoju, in so ugotovili porast samozavesti, večjo motiviranost za učenje, zmanjšan šolski osip, aktivno delovanje v svojem okolju, zmanjšanje števila neopravičenih izostankov, delinkventnosti in kriminalnih dejanj.

Vsa ta spoznanja in tuji šolski programi, ki to dejavnost močno povezujejo z izobraževalnim programom, so privedla do uvajanja prostovoljnega socialnega dela tudi v naše šole. Vedno več jih je, ki to dejavnost organizirajo in se povezujejo z različnimi organizacijami. Ravno organiziranost dejavnosti ima izreden pomen. Anketa med 32 dijaki Srednje zdravstvene šole Ljubljana je pokazala, da vseh 32 prostovoljcev, ki obiskujejo starejše osebe, opravlja to delo po spodbudi učiteljev.

Preko mnogih nevladnih organizacij je s pomočjo prostovoljcev poskrbljeno za skupine s posebnimi potrebami, preko šol in centrov za socialno delo je organizirana učna pomoč in spremljanje izbranih otrok, prostovoljci obi-

skujejo otroke, ostarele, osamljene in invalide na njihovih domovih, obiskujejo jih po bolnišnicah in zavodih.

Poleg pozitivnih posledic pri mladih prostovoljcih je na ta način opravljenega ogromno družbeno koristnega dela, ki ga namesto te zastonjske pomoči ne bi opravil nihče.

Žal naša država še zelo slabo vrednoti to dejavnost, kar se med drugim predvsem izraža v minimalni finančni pomoči.

Uspešnost organizirane dejavnosti je namreč odvisna tudi od strokovnega vodenja, usposabljanja mentorjev in organizatorjev. Vsak prostovoljec mora imeti tudi možnost, da deli svoje izkušnje in spoznanja, lepa doživetja in probleme, ki se ob delu porajajo s skupino in mentorjem. Ne nazadnje si prostovoljec zasluži tudi neko priznanje.

Tako so mnogi organizatorji in mentorji poleg večinoma zastonjskega dela primorani še v iskanje sponzorjev in donatorjev, da prostovoljce vsaj občasno razveselijo s priznanjem in pozornostjo.

Razveseljivo pa je spoznanje, da kljub temu večina prostovoljcev in mentorjev vztraja, kar dokazuje, da dejavnost vsakega bogati na svoj način. Nihče, ki v to dejavnost vstopi, ni samo dajalec ali samo jemalec. To druženje, odprtost do sočloveka nas vse povezuje, navdušuje, osvaja in bogati!

Spodbudne so misli dijakov prostovoljcev Srednje zdravstvene šole Ljubljana, ki v anketi pravijo takole:

- Na osnovni šoli obiskujem Nevenko. Uživam v poklicu »inštruktorice«! Vsakič, ko pridem v šolo, me moja varovanka objame!
- Marka obiskujem na njegovem domu. Ker ne govori, njegovo hvaležnost zaznavam iz veselja na njegovem obrazu. Ko sem šla nekega dne z njim in mojim psom na sprehod, se je začel Marko s psom igrati! Veselja in krikov ob igri ne bom nikoli pozabila!
- Mislim, da bi moralo prostovoljno delo potekati na vseh šolah, ker lahko s tem osrečimo druge in tudi sebe.
- Lahko bi imeli poseben časopis prostovoljcev, ki bi izhajal enkrat na leto. V njem bi predstavili svoje delo in dogodivščine, saj mnogi še danes ne vedo, da ta dejavnost obstaja. Predvsem bi s tem lahko pritegnili prvošolce.
- Ko je gospa Mimi v domu upokojencev marca praznovala rojstni dan, sva ji s sošolko, s katero jo skupaj obiskujemo, kupili plišasto igračko in dve vrtnici. Gospa je bila presrečna! Zvečer me je klicala domov in mi naročila, da si moram ta dan zapisati v zgodovino, saj je danes pri 73-ih letih dobila prvo igračko, prvo igračko v svojem življenju!

- Nekoč sem se v bolnišnici več kot dve uri pogovarjala z devetletnim fantkom. Zaupal mi je ogromno stvari. Ob slovesu mu je šlo na jok.
- Z veseljem pomagam starejšim ljudem. Od njih se tudi marsikaj naučim.
- Sem prostovoljka pri RK krajevne skupnosti. Ponosna sem nase, da lahko pomagam ljudem, ki me potrebujejo. Začela sem ceniti male stvari, ki jih prej nisem, ker sem videla veselje na obrazih teh ljudi, ko jim je bila dana pomoč. Naučila sem se, kaj pomeni odgovornost in spoznala, da ljudje cenijo vse te, zame tudi male pozornosti.

Med prostovoljci je največ mladih. Vendar pa smo odrasli odgovorni in poklicani, da jih spodbujamo in spremljamo. Da odpremo srce za potrebe soljudi in iščemo način svojega delovanja!

Podajmo si torej roke in se prepričajmo, da je pot ljubezni tudi pot sreče in miru!

Anica Sečnik

Urejeno življenje cvetlic v Arboretumu Volčji potok

Foto: Ančka Tomšič

EVTANAZIJA – AKTUALEN, A ODPRT PROBLEM

V torek, 10. aprila 2001 je nizozemski parlament z zakonom dovolil aktivno pomoč pri umiranju in s tem odprl novo poglavje v razvoju odnosa do evtanazije.

Čas za javno razpravo je tudi pri nas zorel že pred navedenim datumom, a z njim je dozorel: sprožil je številne razprave v medijih; prevladujejo njeni nasprotniki. Burne reakcije se postopoma umikajo treznejšim premislekom.

ZGODOVINSKI PREGLED EVTANAZIJE

Izraz »evtanazija« najdemo v delu grškega komediografa Pozidopa, in sicer v njegovih »*Mravljah*«: »Od vsega, kar si človek od bogov lahko zaželi, ni nič boljšega od lepe smrti.« Evtanazija je torej »lepa smrt«. V tem smislu »lepe smrti« upravičeno navajajo Sokrata v zvezi z evtanazijo, čeprav je izpil strup »zaradi krivične obsodbe« in torej ni šlo za evtanazijo v današnjem pomenu. Želel pa je umreti v spokojni, pobožni tihoti, globoko prepričan, »da za pravičnega moža ni hudega ne v življenju ne v smrti in da bogovi ne puščajo znevar njegovih zadev«.

Mestne državnice antične Grčije pa so tudi zagovarjale izpostavljanje pohabljenih otrok, zlasti novorojenčkov, ter prakso starejših ljudi, ki so se zbrali skupaj in izpili strup. »Dovoljena je bila tudi evtanazija, torej zdravniškova pomoč pri samomoru. V takih primerih je veljalo mnenje, da bolnika ni pokončal zdravnik, ki mu je običajno pomagal pri samomoru, temveč ga je pokončala prav neozdravljiva bolezen.« Hipokratova prisega, kakor tudi Platonovo odklonilno stališče do evtanazije, sta v tistem času predstavljali manjšinsko stališče. Prisega je delo skupine zdravnikov na otoku Kosu, kjer je tudi Hipokrat vodil svojo šolo o medicinskih in filozofskih prepričanjih. V Corpus Hippocraticus pa so zbrani različni, ne le njegovi spisi. Hipokrat je bil človek avtonomne morale; in prav takšni ljudje so bolj občutljivi za moralne dileme in so s svojimi stališči neredko v navzkrižju s prevladujočim moralnim čutenjem svojih sodobnikov.

Pri Rimljanih obravnava evtanazijo Cicero (106–43 pr. Kr.) v *Tusculanae disputationes*, in jo pojmuje kot častno, slavno in dostojanstveno smrt. Tudi drugi avtorji, na primer cesar Avgust Oktavijan (63 pr. Kr.–14 po Kr.) opisujejo evtanazijo kot človekovo težnjo po mirni, častni in srečni smrti, ne pa kot samousmrtev v brezizhodnem zdravstvenem stanju. Kot takšno pa so jo

zagovarjali Epikurejci in stoiki. Pomenila jim je odločitev za svoboden izhod iz nesmiselnega življenja zaradi neozdravljive bolezni ali pohabljenosti. Tako so odšli ugledni kulturniki, na primer Kato iz Utika. Rimski senator Seneka (4 pr. Kr.–65 po Kr.) je problem evtanazije zelo domislil: »Ne bom se odrekel starosti, če ne bo prizadela mojega boljšega dela. Če pa bo začela najedati moj um in bo uničevala njegove sposobnosti drugo za drugo, če mi bo odvzela življenjsko moč in pustila samo sapo, bom zapustil to trhlo in razpadajočo stavbo. Če bo bolezen ozdravljiva in ne bo prizadela mojega uma, se ji ne bom ognil s pomočjo smrti. Tudi ne bom dvignil roke nase zaradi bolečine, saj taka smrt pomeni poraz. Vem pa, da bom odšel, če bi moral trpeti brez upanja ali olajšanja, ne pa iz strahu pred samo bolečino, ampak zato, ker preprečuje vse, za kar bi rad živel.« Tako razmišlja marsikateri sodobnik.

Kršćanstvo je tudi v pogledu na evtanazijo pomenilo prelom s tedanjim gledanjem na smrt in umiranje, saj je od začetka poudarjalo dolžnost negovanja bolnih in skrb za umirajoče.

Srednji vek je bil v znamenju krščanskega gledanja na življenje in smrt; življenje je bilo samo po sebi kratka in negotova zadeva, zato je bila evtanazija skoraj brezpredmetna. Bolj aktualna je bila molitev k Bogu, naj obvaruje človeka nenadne smrti; prošnja, ki se je v molitvah Cerkve ohranila do današnjih dni. Življenje je bilo božji dar in v skladu z naukom Tomaža Akvinskega je samomor pomenil zavračanje tega božjega daru in zato nasprotje ljubezni do sebe, do skupnosti in do Boga, edinega gospodarja življenja in smrti.⁷

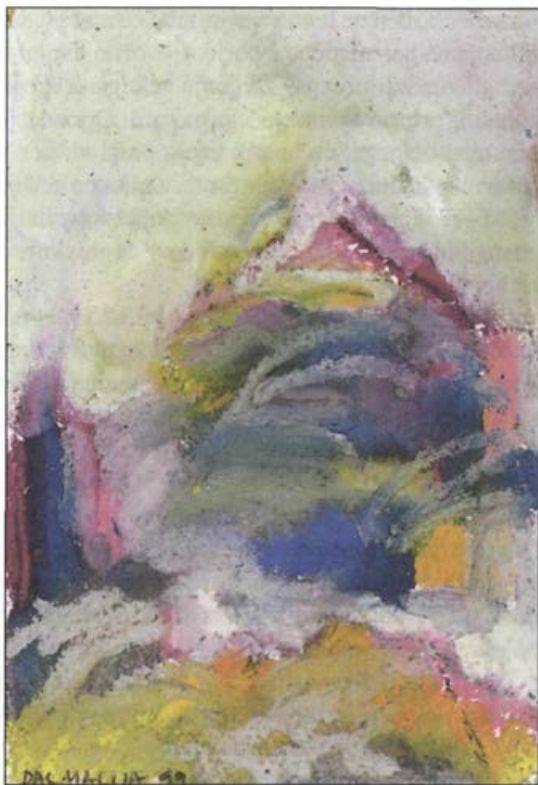
Smrt je bila vsepovsod pričujoča, obvladovala je vse življenje. Priljubljene »knjige umiranja«, ki so obravnavale dobro in slabo smrt, pa niso dajale navodil za blažitev telesnega trpljenja, marveč so opisovale duhovne obrede kot pripravo na smrt, da bi se lahko človek podal na drugi svet dobro pripravljen in se izognil večnemu prekletstvu. Ljudi ni prevzemal toliko strah pred smrtjo kot strah pred peklenškimi mukami, spričo katerih muke umiranja skoraj niso omembe vredne. Dobro umreti je pomenilo zapustiti svet dobro pripravljen, previden z bolniškim maziljenjem in odpuščanjem grehov.

Čas renesanse in humanizma je znova aktualiziral mnoge antropološke vidike helenistične miselnosti, med drugim tudi ars moriendi, umetnost umiranja. Znamenit predstavnik tega časa je Tomaž More (1478–1535). V njegovi »*Utopiji*« poznajo tudi evtanazijo, čeprav tega izraza avtor ne uporablja: »Neozdravljive bolnike skrbno negujejo, kramljajo z njimi in store vse, kar bi jim lahko prineslo olajšanje. Toda če bolezen ni le neozdravljiva, marveč jo spremljata tudi nenehno trpljenje in tesnoba, tedaj duhovniki in oblastniki bolnika

prepričujejo, da ni več kos nobeni življenjski dolžnosti, da pa je z zavlačevanjem svoje smrti sebi in drugim postal breme; naj se torej odloči, da ne bo več prenašal hude bolezni, ki ga ugonablja. Ko bo spoznal, da je zanj življenje le muka, se ne bo upiral smrti, temveč se bo rajši v dobri veri osvobodil bednega življenja, kakor bi se rešil iz ječe ali iz kraja trpljenja, ali pa bo prostovoljno dopustil, naj ga tega rešijo drugi ... Kdor bi se pa osvobodil svojega mučnega stanja brez vednosti in privolitve duhovnikov in oblasti, ga ne smejo pokopati; sramotno ga bodo vrgli v kako močvirje.« Odločitev za evtanazijo je

torej – kljub vsej dobrohotnosti do umirajočih – na strani duhovnikov in oblastnikov, ki naj prepričajo bolnika, da se zanj »prostovoljno« odloči, oz. jo dopusti. Če pa se zanj enostransko odloči bolnik, ga očitno čaka usoda samomorilca. Iz procesa odločanja je zdravnik izključen; verjetno zato, ker obnavlja More idejo Platonove Republike, ki pri izvrstitvi evtanazije prav tako ne računa na zdravnika.

V renesančno-humanističnem času so upali, da čaka človeka naravna in blaga smrt, če je ob rojstvu prejeto življenjsko energijo znal po pameti trošiti. Če pa se je predajal »neprimernim dejanjem in razuzdanostim«, ga čaka hudo in boleče umiranje. Tako razmišlja tudi Luigi Cornaro v svojem spisu *Zmerno življenje* (1558); velja za predhodnika pasivne evtanazije. Vendar je bil v svojem času odmevnejši Francois Bacon (1561–1626). Ko piše, da mora

Janez Suhadolc: Dalmatinska katedrala, pastel, 1999

zdravnik skrbeti ne le za zdravje, marveč mora tudi olajšati umiranje, se izrecno sklicuje na helenistične avtorje. Govori o dvojni evtanaziji: euthanasia exterior ali zunanji poseg v življenje nekoga drugega, in euthanasia interior ali duhovna priprava umirajočega na smrt. Opravičuje aktivno pomoč zdravnika pri smrti bolnega, če bolnik zanj prosi ali ne. V slednjem primeru gre za zdravnikovo dolžnost. V nasprotju z njim pa nekaj starejši Amantus Lusitanus (1511–1568) izraža visoko spoštovanje zdravniku, ki je ostal zvest Hipokratovi prisegi, in izpoveduje lasten credo v odgovornost in spoštovanje človeškega življenja.

Čas razsvetljenstva je ponovno sprožil razpravo o samomoru, redkeje pa se loteva evtanazije. Da pa so posamezniki o njej vendarle razmišljali, kaže dnevnik Ulricha Brackerja, kamor je marca 1797 zapisal: »Ne verjemi, da je evtanazija v nasprotju s človeško ljubeznijo ali najvišjo resnico ali da najvišji duhovi ne odobravajo takšnega dejanja.«

Filozof Nietzsche (1844–1900) je človeka, ki čaka na naravno smrt, primerjal lenemu jabolku, ki ostane na veji vse dotlej, dokler ga ne odnese veter. (Ko pa je prišla njegova ura, je raje ostal leno jabolko in prenašal hude bolečine, kot da bi sprejel odgovornost za lasten konec.) Leta 1870 je S. D. Williams predlagal v angleškem Birmingham Speculative Club, naj bi terminalnim bolnikom pomagali do smrti z etrom in kloroformom.

Razprave o evtanaziji so se začele množiti. L. 1895 je A. Jost izdal knjigo *Pravica do smrti*. V zagovor te pravice ne vpleta religioznih razlogov ali medicinske etike, marveč so mu za presojo dovolj neustrezno visoki stroški zdravljenja. Pri tem ugotavljamo vpliv socialnega darvinizma, ki se je razvil iz evolucionizma. Zasedimo ga tudi v književnih in političnih krogih.

Duh časa je vplival tudi na zdravnike. L. 1903 je v New Yorku State Medical Association od svojih članov zahteval, da bolnikom z recidivnim rakom, tuberkulozo v zadnjem stadiju in paralizikom skrajšajo življenje z lahko smrtjo.

Zganili so se tudi pravniki. Leta 1894 je na svetovnem sodnomedicinskem kongresu newyorški pravnik menil, da ima zdravnik pravico končati življenje bolnika, ki je neozdravljivo bolan in hudo trpi.

Parlament države Ohio je 1906 na predlog Ann Hall sprejel prvo uzakonitev evtanazije: »Vsaka oseba, ki ima neozdravljivo bolezen s hudimi bolečinami, sme zahtevati, naj se sestane komisija najmanj štirih članov, ki bo odločila o tem, ali naj se konča to bolečin polno življenje.«

Kljub mnogim protestom v medicinskih krogih pa je parlament države Iowa le nekaj mesecev kasneje izglasoval zakon, ki dopušča evtanazijo ne le neozdravljivo bolnih, temveč tudi otrok s prirojenimi poškodbami in duševno

nerazvitih oseb. Pri tem ne gre več le za posamezne primere, marveč za usmrtilcev celih družbenih skupin.

L. 1920 sta psihiater A. Hoche in pravnik K. Binding izdala knjigo *Dovoljenje za uničenje nevrednega življenja*. Evtanazijo utemeljujeta s sočutjem do hudo trpečega bolnika, pa tudi s prednostnimi potrebami širše družbe. Neozdravljivo in duševno bolni so »balastne eksistence«, nevredne življenja, in zato kandidati za nebolečo smrt. Njunih argumentacij se je desetletje kasneje oklenil nacizem in poslal v smrt na tisoče »balastnih eksistenc«.

Slovenski psihiater A. Šerko je takšna, vedno glasnejša stališča, odločno zavračal: »Kdo si drzne presoјati, katero življenje je življenje nevredno? ... v dnu svoje duše pa čutim, da ni moj edini namen ustvarjati ekonomske vrednote, da se vrednost mojega bitja ne da izračunati po obrazcu dobičkarjev in špekulantov. Vem, da živalstvo ne trpi v svoji sredi invalidov in bebecv, vem pa tudi, da je postal človek šele takrat človek, ko se je otrešel, ali vsaj skušal otresti s sebe žival.«

Čas gospodarske krize v 30. letih je povečal zanimanje strokovnih krogov in javnosti za evtanazijo. V Angliji je l. 1931 zdravnik C. K. Millard predlagal legalizacijo evtanazije in z vidnejšimi britanskimi zdravniki osnoval združenje *Voluntary Euthanasia Society*, ki pod spremenjenim naslovom *Exit* deluje še danes.

Prva razhajanja so se izrazila tudi v teoloških krogih, in sicer med katoliškimi in evangeličanski teologi. Tako je leta 1938 protestantski pastor Ch. Potter ustanovil v ZDA *Euthanasia Society of America*, medtem ko so katoliški teologi še dalje zavračali evtanazijo s sklicevanjem na svetost življenja.

POVOJNI ČAS

Izkušnja nacističnega izvajanja evtanazije je v povojnem času dokaj zavrlo prizadevanja za legalizacijo evtanazije; močnejša gibanja za njeno dopustitev so se razmahnila v sedemdesetih letih. Očitno so bila dovolj močna, da je Evropski svet leta 1976 sprejel pravico bolnika, da ne trpi nesmiselno, vendar nikjer ne opredeli, katero trpljenje je nesmiselno.

Na Norveškem evtanazije niso odobrili, vendar je ne kaznujejo. Če sodnik ugotovi, da je bila opravljena pri hudo trpečem in umirajočem človeku, ni dolžan izreči kazni za umor.

V ZDA posamezni sodni primeri vplivajo ne le na nadaljnjo sodno prakso, marveč, če so za širšo javnost dovolj zanimivi, tudi na stališče javnosti do

nekega vprašanja. Takšen sodni primer je postala usoda Nancy Cruzan. Mlada žena je 1983 po prometni nesreči ostala v globoki komi. Ko je postalo gotovo, da jo lahko še nekaj desetletij umetno ohranjajo v »permanentnem vegetativnem stanju«, so njeni starši zaprosili državno bolnišnico, da ji odstrani cevke in odklopi aparature ter jo pusti umreti. Vodstvo bolnice se je obrnilo na missourijsko sodišče, ki pa je določilo varuha »ad litem«, ki naj bolnico zastopa v pravnem postopku in poda argumente zoper odobritev takega sodnega naloga. Po zaslišanju je sodišče odobrilo nalog z utemeljitvijo, da je za Nancy bolje, da jo pustijo umreti s kancem dostojanstva, namesto da životari še naprej v nezavestnem stanju. Varuh »ad litem« se je sicer osebno strinjal s sklepom sodišča, a imel je za svojo dolžnost, da se pritoži na vrhovno sodišče Missourija. To sodišče pa je razveljavilo sklep nižjega sodišča z utemeljitvijo, da zakoniti varuhi ne morejo ukazati prekinitve hranjenja brez »jasnega in prepričljivega dokaza«, da se je ona sama odločila, ko je bila še pri polni zavesti, da v pričujočih okoliščinah noče biti hranjena. Dolgotrajen sodni postopek je sprožil živahne pravniške razprave in negativno sodbo, dokler se niso starši Nancy Cruzan ponovno obrnili na nižje sodišče in poleg prvotne priče Nancyjinega prijatelja navedli še tri druge prijatelje, ki so bili pripravljeni pričati, kako je pred njimi izjavljala, da ne bi hotela živeti življenja rastline. Tokrat vrhovni tožilec ni nasprotoval prošnji staršev, na kar je nižje sodišče prošnji ugodilo; Nancy je lahko umrla. Vprašanje, kaj je prevesilo dolgotrajen postopek: nove priče ali premislek, da splošna skrb države za dobrobit njenih državljanov še ni razlog za ohranjanje življenja nekemu, za čigar blagostanje bi bilo bolje poskrbljeno, če bi mu bila dopuščena dostojanstvena smrt?

Moralno in pravno je neprimerno spornejši primer patologa dr. J. Kevorkiana, ki je pomagal umreti več kot petdesetim ljudem, ki niso bili vsi v terminalni fazi bolezni; nekateri so bili šele na začetku degenerativnih bolezni, na primer Alzheimerjeve. Bolnikom je omogočil, da so si s pritiskom na gumb vbrizgali smrtno injekcijo, ali sprostili ogljikov monoksid. Tako je pomagal v smrt tudi bolnici Janet Adkins, ki je bila pri trinpetdesetih letih v zgodnji fazi Alzheimerjeve bolezni, a je hotela umreti, ker življenje pred njo »sploh ni takšno, kot sem si ga želela«. Z doktorjem smrti se je srečala v Michiganu, ker v tej državi pomoč pri samomoru ni zločin. V hotelski sobi sta posnela na trak pogovor, ki izraža njeno prisebnost in njeno željo po smrti. Michiganski državni tožilec je Kevorkiana obtožil umora, a ga je po poslušanju kasete oprostil. Zanimivo je, da se je približno polovica od dvesto petdesetih zdravnikov, ki so se oglasili k razpravi v strokovni reviji, strinjala s tem, kar je storil njihov kolega, medtem ko je bila druga polovica proti.

Početje doktorja smrti je zelo razgibalo ameriško javnost, saj je pomagal umreti več kot petdesetim ljudem, in izdal praktičen priročnik za uspešen samomor, *Final Exit*. 1999. leta je bil obsojen na dolgoletno zaporno kazen.

Na Nizozemskem je bila evtanazija sicer zakonsko prepovedana, a vrhovno sodišče je leta 1984 določilo, da se zdravnik, ki je aktivno udeležen pri evtanaziji, lahko sklicuje na željo bolnika, ki želi umreti in se s tem izogne sodnemu pregonu. Pomembno pa je, da so izpolnjena tale merila:

1. Le pacient lahko sam prosi za pomoč za smrt. 2. Odložiti se mora pri prepoznavno polni zavesti. 3. Njegovo duševno in telesno trpljenje mora biti neznosno. 4. Njegove smrti ni mogoče odvrniti. 5. Vsaj dva zdravnika morata soglasno ugotoviti, da bo bolnik umrl.

25. maja 1995 je parlament zvezne avstralske države Northern Territory sprejel zakon o Pravicah neozdravljivo bolnih; v veljavo je stopil 1. julija 1996. Gre za prvi zakon, ki izrecno dopušča evtanazijo bolnikom v terminalni fazi bolezni. Zdravnik pa lahko bolnikovo prošnjo odkloni. Zakon ni ostal dolgo v veljavi; že po devetih mesecih ga je parlament ukinil.

V Švici je že nekaj let v veljavi zakon o asistiranem samomoru; na njegovi osnovi se vsako leto poslovi od življenja do sto petdeset na smrt bolnih ljudi. V smrt jih pospremijo za to izobražene osebe, povezane v organizacijo za pomoč umirajočim Exit.

Čeprav gre pri asistiranem samomoru za isto dejanje kot pri evtanaziji, pa je zanimivo, da švicarski primer ni vzbudil toliko polemik kot že omenjeni sprejem nizozemskega zakona o evtanaziji.

Slovenski zdravniki opozarjajo, da bi legalizacija evtanazije nujno vodila do zlorab in bi se po načelu drsalnice začelo dogajati, da bi pomagali v smrt tudi tistim, ki postajajo za družbo moteči; poleg hudo bolnih še ostareli – katerih je vedno več – in invalidi. Bolniki, ostareli in invalidi bi se počutili neupravičeno breme za družbo in bi čutili neizrečen pritisk, da s svojim odhodom družbo razbremenijo.

NASPROTNIKI EVTANAZIJE

Oglejmo si, na katere moralne, medicinske in pravne razloge se sklicujejo nasprotniki evtanazije.

Moralni razlogi so običajno religiozno argumentirani, čeprav ne nujno. Filozofsko je mogoče utemeljevati »svetost življenja« kot takšnega, ne da bi ta svetost temeljila v nekem presežnem bitju teološkega pomena. Drugi govorijo o imanentni, notranji vrednosti človeškega življenja, ki je povsem neodvisna od morebitnega teološkega ozadja.

Običajno pa govorijo o svetosti življenja v teološkem kontekstu: Človeško življenje je sveto, ker od vsega začetka vključuje stvariteljsko božje dejanje in ostane za zmeraj v posebnem odnosu do svojega Stvarnika, svojega edinega cilja. Zato si nihče in v nobenih okoliščinah ne sme lastiti pravice, da bi neposredno uničil nedolžno človeško bitje. Vir svetosti in dostojanstva človekovega življenja je ustvarjalna Božja ljubezen.

Tudi bogopodobnost in življenje kot božji dar sta pogosta teološka pojma, na katera se nasprotniki evtanazije sklicujejo: »Vsakdo je odgovoren za svoje življenje pred Bogom, ki mu ga je dal ... Sprejemati smo ga dolžni s hvaležnostjo ter ga ohranjati njemu v čast in za zveličanje naših duš. Smo oskrbniki in ne lastniki življenja, ki nam ga je Bog zaupal.« Evtanazija pomeni nehvaležno zavračanje tega božjega daru.

Najpomembnejši socialno-etični dokument Cerkve, ki obravnava evtanazijo, je okrožnica papeža Janeza II. iz leta 1995. Papež ne govori več o aktivni in pasivni, pozitivni ali negativni evtanaziji, marveč o asistiranem samomoru in o neprostovoljni evtanaziji. Slednja mu pomeni »dejanje ali njegovo opustitev, ki po svoji naravi in zavestno privede do smrti z namenom, da se konča vsaka bolečina«. Svoje zavračanje utemeljuje tako, da evtanazijo postavi v kontekst širših groženj človeškemu življenju, ki so: nove tehnologije, kriza medosebnih odnosov, prevzemanje protisolidarne kulture, ki se v mnogih primerih izkaže za kulturo smrti. To je »vojna močnih proti slabotnim«: Kdor s svojo boleznijo, s svojo prizadetostjo spravlja v vprašanje blagor ali življenjske navade bolj razvitih, je v nevarnosti, da velja za sovražnika, ki ga je treba odstraniti. Tako je tudi neprostovoljna evtanazija del zarote proti življenju.

Dragoceno mesto okrožnice je analiza situacije, v kateri se na smrt bolni in vsi, ki skrbijo zanj, pogosto znajdejo: »Pri bolni osebi je lahko odločilen občutek tesnobe, zagrenjenosti, celo obupanosti, ki ga izziva izkušnja hudega in dolgotrajnega trpljenja. To postavlja na težko preizkušnjo včasih že nestabilno ravnesje osebnega in družinskega življenja tako, da je bolnik z ene strani kljub čedalje bolj učinkoviti pomoči zdravniške in socialne asistencе v nevarnosti, da se čuti strtega od lastne krhkosti; z druge strani pa v tistih, ki so z njim dejansko povezani, lahko ustvari čut razumljivega, četudi napak razumljenega usmiljenja. Vso stvar otežuje ozračje, ki v trpljenju ne vidi nobenega smisla ali vrednosti, ampak ga ima celo v pravem pomenu besede za zlo, ki ga je treba za vsako ceno odstraniti. To se dogaja zlasti, kadar ni religioznega pogleda, ki bi pomagal pozitivno ovrednotiti skrivnost trpljenja«.

Misel, da je trpljenje samo po sebi zlo, ki ga je treba za vsako ceno odstraniti, je le druga skrajnost nekdanje ideologizacije in povečevanja

Janez Suhadolc: Rateče pri Kranjski gori, pastel 2001

trpljenja kot takšnega. Slednje se je dogajalo (in se morda še) tudi v okviru Cerkve, zato je na mestu vprašanje, koliko je Cerkev prispevala k temu, da se je nihalo prevesilo v drugo skrajnost, ko nekaterim zagovornikom evtanazije trpljenje dejansko pomeni »zlo, ki ga je treba za vsako ceno odstraniti«.

Obe skrajnostni pojmovanji je skušal preseči V. Frankl. Ugotavlja, kako vsakdanja filozofija mentalne higiene meni, da morajo biti ljudje srečni in da je nesreča simptom neprilagojenosti. Takšno zadržanje še otežuje breme trpečih: dejstvo, da so nesrečni, jim je dodaten vir nesreče, ki se je sramujejo. Po Franklovi logoterapiji je mogoče uresničevati smisel življenja v treh smereh: 1. v ustvarjanju nekega dela, 2. v doživljanju neke vrednote, 3. v trpljenju. Da je mogoče najti smisel življenja v (ustvarjalnem) delu, se večinoma vsi strinjajo. Tudi drugi način osmislitve življenja je splošno sprejemljiv: v doživljanju nečesa s področja narave in kulture, ali v doživljanju nekoga, se pravi v ljubezni. Frankl meni, da je ljubezen edina pot do pravega in globljega spoznanja drugega. Če smo pa soočeni z neizbežno situacijo, z usodo, ko ne moremo več uresničevati smisla življenja v delu in v uživanju, nam ostane tretja možnost, da izpolnimo najgloblji smisel, smisel trpljenja.

Franklovo pojmovanje trpljenja kot uresničevanje življenjskega smisla je dragocen prispevek, pogosto uporaben zlasti za zadnjo fazo človekovega življenja, čeprav ga Frankl aplicira za druge, skrajno težavne življenjske situacije. Seveda pa tudi na človekovo umiranje: »Če pacienti in njihovi svojci o tem ne bi bili prepričani, da zdravnik to svoje poslanstvo jemlje resno in dobesedno, potem bi bilo zaupanje vanj enkrat za vselej izgubljeno. Bolnik ne bi v nobenem trenutku vedel, ali se mu zdravnik bliža še kot pomočnik – ali že kot rabelj.«

Izkušnja pa kaže, da je uresničevanje življenjskega smisla v trpljenju izredno težavna naloga, ki jo zmorejo predvsem ljudje z globoko religiozno zasidranostjo oz. ljudje z visoko stopnjo osebnostne integritete. To pomeni, da uresničevanje smisla v trpljenju ne pride v poštev za vse umirajoče; tisti, ki zmorejo to, včasih herojsko držo, si svojega trpljenja ne bodo želeli skrajšati z evtanazijo.

Večina zdravnikov zavrača aktivno evtanazijo. Navajajo svoje izkušnje z umirajočimi, da so zelo redki ljudje, ki prosijo za smrt: »Navadno si želijo smrti predvsem sorodniki umirajočega: »ne morejo več prenašati njegovega trpljenja«, kajti pogosto res sorodniki trpijo huje kakor bolnik. Najbolj pa si želijo umreti patološko potrti bolniki, torej prav tisti, pri katerih bi s poskusi evtanazije hudo pogrešili, kajti s pravišnim zdravljenjem jih je mogoče rešiti njihove depresije. Zdravnikom je ljubše, da se ohrani sedanje stanje, ko sami s svojo večino zamenjujejo bolečino in skrajšajo umiranje ter jih pri tem ne ovira ali spodbuja zakon sam.«

Želja po smrti je dejansko pogosto izraz depresivnega razpoloženja, ki ga je mogoče s sodobnimi antidepressivi v večini primerov ozdraviti ali vsaj olajšati.

V zavračanju evtanazije pa se večina zdravnikov sklicuje na kodeks profesionalne etike: »Zdravnik odklanja in obsoja evtanazijo in jo ima za lažni humanizem.« »Evtanazija je dejanje, s katerim se namenoma konča bolnikovo življenje; ne glede na bolnikovo lastno prošnjo ali prošnjo bližnjih sorodnikov je neetična.«

Pravniki opozarjajo, da so primeri, ko želijo ljudje s smrtjo prekiniti svoje nevzdržno trpljenje, tako različni, da jih je težko povzeti v zakonski predpis, ki bi ustrezal vsem in ki ne bi porušil jeza oz. odprl možnosti zlorab. Poleg tega bi takšen zakonski predpis postavil zdravnike v skrajno moralno stisko glede presoje, kdaj naj pacientovi zahtevi ustrežejo in kdaj ne. Če čutijo odgovornost za pacientovo življenje in spričo osebne etične drže ne morejo ustreči bolniku, kaj naj storijo?

Poleg tega opozarjajo, da evtanazija ni le individualen, marveč tudi socialen dogodek, saj je odgovornost zanjo tudi pri pomagajoči osebi. Če se nekdo odloči za smrt in vzame smrtonosen odmerek tablet, je to njegova osebna odločitev. Če pa nekdo prosi zdravnika za smrtonosno injekcijo, je odločitev, ali bo umrl ali ne, na strani zdravnika. Poleg tega vidijo težave, kako je mogoče »uzakoniti pomoč«; tu gre za pomembno razliko med »lahko« in »mora«. Zato se – v primeru, da jim družba naloži to nalogo – bolj nagibajo k formulaciji, da pomoč pri evtanaziji ne bi bila kazniva, če so izpolnjeni natančno določeni pogoji.

Na sprejem zakona o evtanaziji se je hitro odzvala komisija Pravičnost in mir, ki »najodločneje odklanja vsako razmišljanje o tem, da bi lahko bilo moralno dopustno direktno in dejavno nekomu vzeti življenje, tudi če za to sam prosi. ... Zato je upravičena bojazen, da bo uzakonitev evtanazije povzročila veliko več zlorab, kakor pa omogočila navideznih rešitev brezizhodnih situacij. Predvsem bo namreč spodbudila hud pritisk okolja na neozdravljivo bolne, da zahtevajo lastno smrt, da bi razbremenili svojce in družbo. Predvsem pa komisija Pravičnost in mir opozarja, da je prepoved ubijanja soljudi ena najbolj temeljnih in najbolj univerzalnih moralnih vrednot ...« Tudi predsednik državne komisije za medicinsko etiko meni, »da bi legalizacija evtanazije prinesla dolgoročne škodljive posledice za zdravniški poklic in družbo, ki jih še danes ni mogoče dobro oceniti niti v deželah, kjer se evtanazija že dolgo prakticira«.

ZAGOVORNIKI EVTANAZIJE

Zagovorniki evtanazije poudarjajo človekovo avtonomijo: Vse življenje je odločal o svojih pomembnih odločitvah, v zadnji fazi življenja pa bi mu naj bila ta avtonomija povsem odvzeta? Zagovarjajo človekovo pravico do dostojanstvene smrti, ki mu je odvzeta, če je obsojen na zanj neznosne muke dolgotrajnega umiranja. Ne strinjajo se z vsemi nevarnostmi, ki jih slikajo njeni nasprotniki: V pravno urejeni in humani družbi se je mogoče nevarnostim izogniti in zlorabe preprečiti, pravijo.

Če je pravica do »blage smrti« človekova pravica, potem si je ne more nasilno prisvojiti skupina ljudi, še manj seveda posamezen zdravnik. Zato umirajoči ne bo v dvomu, »ali se mu zdravnik še bliža kot pomočnik ali že kot rabelj«. Le prisilna evtanazija bi iz zdravnika naredila rablja.

Že v sedemdesetih letih so posamezni zdravniki opozarjali na ambivalenten odnos do evtanazije v lastnih vrstah: »Ali ni tak odnos zdravnikov nekoliko nelogičen? Ne nasprotujejo evtanaziji, kadar oni odločajo o njej pri negi umirajočih bolnikov z vedno večjimi odmerki zdravil, nasprotujejo pa ji, kadar bi to morali delati v imenu družbe.«

Mnogi razvijajo nakazano misel in poudarjajo, kako je razvoj sodobne medicine privedel do točke, ko je v mnogih primerih nekdanje jasno razlikovanje med aktivno in pasivno evtanazijo postalo brezpredmetno, čemur ni moglo odpomoči niti nekoliko spremenjeno izrazoslovje okrožnice *Evangelij življenja*:

Vsi vemo, kaj je dan in kaj je noč. Ali lahko natančno poveste, kdaj se neha dan in se začne noč? V mejnem področju je razlikovanje dokaj *arbitrarno*: Nekaj svetlih večernih trenutkov že lahko štejemo k noči, kakor tudi imamo lahko nekaj temnih jutranjih trenutkov za dan. Podobno je včasih težko določiti, kdaj pasivna pomoč pri umiranju preide v aktivno: Izklopim aparat, ki povzroči bolnikovo smrt – ali ni to aktiven, dramatičen poseg v umiranje? Postavim usodno dozo zdravil na mizo bolniške sobe. Se to načrtno dejanje bistveno razlikuje od tega, če ne postavim na isto mizo zdravila, s katerim si bolnik podaljšuje življenje? Ali: Pacientu dajem vedno močnejšo injekcijo morfija, ki mu nazadnje pomaga, da mirno zaspi. Je to že aktivna pomoč pri umiranju? Če to opredelimo kot »dejanje z dvojnim učinkom«, je postala s tem moja pomoč pri »blagi smrti« manj aktivna?

Zdravniki v privatnem pogovoru pogosto izrazijo strah pred javno razpravo, in priznavajo zagovornikom: »Kar vi želite, to že dolgo delamo, toda ne govorite o tem javno, sicer boste škodovali sebi in nam ... Kako lahko pričakujete, da bomo o tem javno govorili, saj bi nas takoj sodno preganjali in nas vlačili po medijih.« H. Küng, najvplivnejši zagovornik evtanazije med teologi v nemškem jezikovnem prostoru, ugovarja: »Nočem živeti s tem, zato si prizadevam za pravno regulativo. Če je ne bomo dosegli – kljub posameznim korakom v smeri razumevajoče rešitve problema –, se bojim, da bodo igrali nekakšno rusko ruleto za pacientovim hrbtom. Če živim v Tübingenu, v redu, toda gorje meni, če živim v Mimmingenu, kjer bom našel le zdravnike, – ki ne bodo mislili na svojo lastno smrt, ko bodo klicali svoje kolege – ki bi le farizejsko kimali: »S tem bi vendar prehitevali Gospoda življenja in smrti«.

Večina nemških pravnikov je l. 1986 menila, da ne potrebujejo zakonske regulative. Toda A. Eser priznava, da mu to ni všeč, kajti ne želi, da bi mirno umirali le ljudje, ki imajo srečo, da imajo med prijatelji zdravnika, ki bo vedel, kaj je v danem trenutku najbolje zanje. Ni mu za izkoriščanje dobrih zvez, marveč za enakost ne le v življenju, marveč tudi za enakost v umiranju, ki jo lahko zagotove le jasna pravila. Ni pa povsem zadovoljen s pravno rešitvijo na Nizozemskem. Nemški profesorji kriminalistike in medicine pa so pripravili alternativen osnutek o pomoči pri umiranju.

H. Küng navaja iz knjige svojega teološkega kolega, profesorja H. Kuiterta: »Pravica do življenja in pravica do smrti je srčika samodeterminacije; je neod-

tujljiva pravica in vključuje svobodo osebne odločitve, kdaj in kako bo prišel naš konec, namesto da prepustimo odločitev drugim ali izidu medicinskih posegov.« In nadaljuje s svojim videnjem stvari: »Kot vernik vem, da je življenje božji dar, a tudi vem, da je hkrati človekova odgovornost (najprej mojih staršev in nato moja lastna). Kakor na začetku tudi na koncu življenja ne moremo vsega preprosto prepustiti Bogu ... Ne, človekova odgovornost ne preneha v umiranju; tedaj je človek poslednjič poklican, da to fazo vestno preživi. In zakaj naj bi bil odgovoren vse svoje življenje, v tem zadnjem obdobju pa naj bi svojo odgovornost dal iz rok? Čemu bi ne zmozel po zrelem premisleku svoje vesti vrniti svojega življenja v božje roke? Ker človeško bitje ne preneha biti oseba, se on ali ona zmore odločiti v osebni dostojanstvu. »Ne ubijaj!« Gotovo! Toda tu ne gre za vprašanje »morilca«, ki predpostavlja nizke motive in zle namene. Ne, tu gre le za to, da v polni odgovornosti predam svoje življenje, in v nekaterih okoliščinah utegnem biti pri tem odvisen od pomoči drugih ... Kot kristjan utemeljeno verujem, da se s smrtjo vse ne konča, marveč da bom z njo sprejet v poslednjo razsežnost onkraj prostora in časa, v večno življenje Boga, kajti v duhu Govora na gori me ni treba biti pretirano strah, kako naj »dodam en sam komolec svojemu življenju« (prim. Mt 6, 27).«

Tudi tu je Kūngovo razmišljanje revolucionarno: Izhaja iz istih premis kot nasprotniki evtanazije o življenju kot božjem daru, o osebni odgovornosti pred Bogom, o prepovedi ubijanja iz dekaloga, ... a jih razvije povsem drugače kot tradicionalna teologija. Pri tem pa ni nič manj prepričljiv.

Poročajo tudi, da si številni bolnišnični zdravniki v Nemčiji bolnikom ne upajo dajati sredstev proti bolečinam, ki skrajšujejo življenje, ker se bojijo kazenskopravnih posledic. Pravna dopustitev aktivne pomoči pri umiranju bi se zato zdela kot osvoboditev, ki bi odpravila vse dvome, ker bi odpravila sivo območje med dovoljeno pasivno in aktivno pomočjo pri umiranju.

Za primer »lepe smrti« navajajo Sigmunda Freuda, ki ga je okrog 40. leta začel mučiti čeljustni rak. Še dolga desetletja je vztrajal, se podvrgel neštetim operacijam (opisane so v posebni knjigi), delal in ustvarjal ter že v terminalni fazi svoje bolezni doživel izgnanstvo. Ko pa je trpljenje postalo nevzdržno in smrt le še vprašanje časa, je poklical svojega mlajšega kolega dr. Schurra, s katerim se je predhodno dogovoril, da ga z injekcijo odreši muk in uspa za vedno.

SKLEP

Po kratkem zgodovinskem pregledu smo prisluhnili najprej nasprotnikom, nato še zagovornikom (aktivne) evtanazije. Pri tem smo lahko videli, kako eni in drugi spričo čustvene zavzetosti težko prisluhnejo drugače mislečim.

Zato poudarimo, da ne more priti do plodne razprave o nekem moralnem problemu brez upoštevanja nekaterih predpostavk. Prva je gotovo **pripravljenost za odprtost**. Kdor hoče uveljaviti le svoje lastno stališče in ni pripravljen upoštevati argumentov drugih, ne more v neki razpravi ničesar izgubiti, saj mu je vse vnaprej jasno. Zato mora biti pripravljen, da svoja stališča z argumenti drugih postavi pod vprašaj, jih morda dopolni, popravi, ali celo spremeni. Udeleženci razprave morajo tudi pojasniti, **ali naj igrajo svetovni nazori neko vlogo**, in če da, kakšno? Je njihov prispevek pomemben le za lastno presojo udeleženca, ali bi utegnil biti pomemben tudi za druge?

Poudarimo, da bo šlo vedno za redke primere, po dosedanji oceni za 1–2% vseh smrtnih primerov. Čeprav so antibiotiki skoraj onemogočili pljučnico, »usmiljeno prijateljico starega človeka«, se večina življenj izteče s paliativnimi ukrepi, s posegi z dvojnim učinkom, s prekinitvijo oblik zdravljenja, ki le podaljšuje trpljenje umirajočega in z drugimi, medicinsko in moralno manj vprašljivimi.

Omenimo še izjemen pomen hospicev, ki ga imajo za razvoj kulture dostojanstvenega umiranja, kar začenja pronicati tudi v zavest slovenske družbe in zdravstva: »Komisija za medicinsko etiko se zavzema za to, da bi v načrtovanju razvoja zdravstvenega varstva primerno mesto dobil tudi koncept hospicev in blažilne nege na domu. Taka nega naj v največji možni meri zagotovi uresničevanje pravic umirajočega bolnika; do svobodnega odločanja, do človeškega dostojanstva, do resnice o svojem zdravstvenem stanju, do pomoči in duhovne tolažbe ter do lajšanja nepotrebnega trpljenja.«²⁸

Sklenimo z avtorjem uspešnice »Kako umremo?«, Sherwinom B. Nulanda: »Ko bom sam zbolel za hudo boleznijo, ki bo zahtevala visoko specializirano zdravljenje, bom poiskal zdravnika, ki bo izurjen v metodah zdravljenja. Od njega pa ne bom pričakoval, da bo razumel moje vrednote, moja pričakovanja, mojo duhovno naravo, ali mojo življenjsko filozofijo. Za to se ni šolal in zato v tem ne bo dober. To ni gorivo, ki bi napajalo njegov stroj.

Iz teh razlogov ne bom dovolil, da bi kak specialist odločal o tem, kdaj je treba odnehati. Sam bom izbral svoj način ali pa bom vsaj tako jasno določil elemente svoje poti, da bodo lahko tisti, ki me najbolj poznajo, sprejeli odločitev, če sam za to ne bom več sposoben. Morda mi okoliščine moje bolezni ne bodo dovoljevale, da bi umrl »lepo«, ... vendar znotraj meja svoje možnosti odločanja vsaj ne bom umrl kasneje, kot bi moral, samo iz nesmiselnega razloga, ker visoko izurjeni tehnološki zdravnik ne razume, kdo sem.«

Janko Bohak

POGOVOR Z JANEZOM SUHADOLCEM

Trije diplomirani arhitekti in matematik: celo za nadpovprečno slovensko družino gladka zmaga arhitektov ...

Jaz sem šesti otrok v družini Antona Suhadolca in matere Natalije, rojene Sartori. Naš oče je bil najbolj ponosen na sina matematika. Nasploh velja v družini, da je Anton najbolj brihten. Tudi meni se zdi matematika vrh vrhov vsega mogočega zavedanja in znanja. Matematika je čisti um, mislim, da je matematika skoraj božanska veda. Z besedo »božanska« merim na božje in na Boga. Zanj niso potrebni nobeni eksperimenti, draga orodja in naprave, meritve, računalniki ali zapletena opazovanja, ki spremljajo druge znanosti in poklice. Zadošča papir in svinčnik – vsaj v principu.

Od ostalih šestih otrok v družini smo se trije odločili za arhitekturo – sestra Nataša, brat Matija in jaz. Arhitektura je precej bolj pritlehna stroka. Gre v bistvu za mešanje in sestavljanje iz blata. Opeka je iz blata, cement, apno, beton – vse to je iz blata, kamen, keramika, ometi, mavčne plošče, izolacije iz bitumna in tako naprej. Vse je neke vrste predelano blato. Tudi železo in kovine so pridobljene iz posebnega blata, les zraste na blatu.

Sestra Andreja je zdravnica. Kjer je v družini več otrok, je priporočljivo, če gre vsaj eden za zdravnika. Zdravje, zdravniki, zdravstvo so v življenju slehernika usodnega pomena, neskončno bolj kot so matematika ali arhitektura. V družbi je pomembnost zdravnika skoraj neizmerljiva. Zdravniki imajo pogosto pomembne vloge v filmu, televiziji, radiju in literaturi, imajo jih neprimerljivo več kot na primer arhitekti ali matematiki. To kaže na razmerje in pomembnost posameznih poklicev v vsakdanjem občestvu.

To je moja prva fotografska upodobitev. Na Savi pri Črnuškem mostu me je skupaj s prijateljem Tomažem Derendo in njegovim bratom Denisom slikal Stane Jerko. Na sliki stojim na desni strani.

S kolegi na Fakulteti za arhitekturo leta 1964. Čisto na levi je Saša Mächtig, sledijo Peter Skalar, Janez Suhadolc, nad njim Lojze Drašler s košem na glavi, Marko Mušič in Andrej Šmid.

Janez Suhadolc v svoji prototipni mizarški delavnici

Foto: Barbara Čeferin

Najstarejša sestra Meta je klinični psiholog. Tudi ona se spogleduje z zdravstvom.

Tvoj oče v strogem pomenu besede ni bil arhitekt. Kako je dozorevalo spoznanje, da je izbira poklica prava?

Očetov ded po materini strani je bil Martin Peruzzi. Po izobrazbi je bil gradbeni tehnik, sicer pa posestnik v Črni vasi na Barju. Bil je tudi neke vrste ljudski tribun, saj je zastopal sokrajane v različnih

pravdnih zadevah in sporih na sodišču. Zanimala ga je tudi arheologija, zlasti koliščarska kultura na Barju. Največji čoln drevak v Ljubljanskem muzeju je izkopal Martin Peruzzi. Tam hranijo tudi njegove načrte posameznih koliščarskih najdb, ki so vzorno zrisani, pobarvani z akvarelnimi barvicami in kaligrafsko opisani. Eden njegovih sinov je bil slovenski kipar Svitoslav Peruzzi, soavtor kranjskega Janeza na Žalah, spomenika Miklošiču pred sodnijo v Ljubljani, reliefnega medaljona posvečenega Adamiču in Lundru na ljubljanski stolnici, če naštejemo njegove najbolj popularne stvaritve. Z naštetim hočem pokazati, od kod naj bi izvirala v naši familiji nagnjenost za gradbeništvo in umetnost.

Oče je doštudiral gradbeništvo v Brnu na Moravskem. Naključje je nanese, da je kasneje postal Plečnikov tesni in vsakodnevni sodelavec in tudi prijatelj. Bil je eden redkih, ki ga je Plečnik tikal. Ob Plečniku se je naučil arhitekturne obrti. Bil je neformalni Plečnikov učenec v najboljšem, renesančnem pomenu besede. Moj oče ima kar zajeten arhitekturni opus. Njegova arhitekturna dela so mnogo pomembnejša kot gradbeniške zadeve, ki jih je tudi prakticiral.

Omeniti moram še očetovega očeta, Antona Suhadolca. Bil je kmečki sin z Dobrove pri Ljubljani. Tam je še sedaj vse polno Suhadolcev. Zaposlil se je pri železnici kot progovni čuvaj, vendar se nikoli ni mogel znebiti želje po kmetovanju. Bil je tudi, kot so takrat rekli, »tavžentkinstler«. Zelo je bil spreten z lesom. Znal je, na primer, izdelati lesen sod, kar je precej zahtevno opravilo. To delo je bilo aktualno, ko sta z mojo staro mamo okrog leta 1900 odpirala vinotoč v Zeleni jami, od koder gre očetov rod. Jaz še hranim nekaj orodja in priprav iz zapuščine mojega starega očeta.

V gimnaziji sem bil še kar nadarjen za matematiko, pa ne tako kot brat Anton, hodil sem v risarsko šolo Ivan Rob, kjer sem bil dokaj uspešen, pa ne tako kot na primer Metka Krašovec, ki je tudi obiskovala te večerne risarske tečaje. Vsota obeh konštatacij se mi je izšla v arhitekturo. Arhitektura je amfibijska stroka. Združuje tehnično in umetniško znanje, čeprav je treba nekaj vendarle pribiti: to, kar se piše Arhitektura z veliko začetnico, je umetnost. To, da se kaj ne podre, da ima most veliko nosilnost, da je stavba dobro izolirana, da dimniki vlečejo, voda teče, električna napeljava deluje brez kratkih stikov itn., nima z Arhitekturo nobene zveze. Velikokrat citirana in neštetokrat preforsirana beseda »funkcionalnost« za Arhitekturo ni brez pomena, ni pa usodna, kot nekateri še zmeraj mislijo.

Polje delovanja, kjer te srečujemo, je zelo široko: nebotičnikov ne srečam ...?

Arhitekt se na Slovenskem lahko spopada z naslednjimi projektnimi nalo-

gami: urejanjem krajine, urbanizmom, stavbami in hišami vseh vrst, notranjo opremo, industrijskim oblikovanjem in grafičnim oblikovanjem. Področja sem naštel po vrsti od investicijsko in po velikosti najobsežnejših do najbolj drobnih in nezahtevnih nalog. Med zazidalnim urbanističnim projektom in papirnato vizitko v načelu ni velike razlike. V obeh primerih gre za razporejanje: pri urbanizmu je treba razpostaviti stavbe, pri vizitki je treba razporediti tipografski material. V materialnem smislu sta si nalogi seveda zelo vsaksebi. Urbanizem je megastruktura, vizitka je drobcen izdelek. Pa še nekaj je pomembno poudariti: krajinsko oblikovanje, urbanizem, velike stavbe in take reči se skoraj nikoli ne realizirajo kot umetniške stvaritve. Realizacija oziroma tisk vizitke ni nobena posebnost, saj je realizacija vizitke natančno tako, kot je zasnovana, nekaj povsem normalnega. Realizacija kosa pohištva je mnogo verjetnejša od poslovne zgradbe, stanovanjska hiša je verjetnejša od stanovanjskega bloka. Jaz videvam na koncu svojega arhitekturnega poklica realizacije, brez realizacij se mi zdi arhitektura pusta in prazna, v bistvu brez pomena. Smisla arhitekturne teorije, virtualne arhitekture, teoretične arhitekture, arhitekturologije in podobnih predpostavk, ki lahko zložno žive brez realizacij, ne čutim. Mislim, da so pravzaprav brez smisla. Kaj naj bi, za primerjavo, pomenili izrazi »dober teoretični violinist«, »virtualni mizar«, izjemen »kirurgolog«, to bi bil zdravnik kirurg, ki ne bi nikoli imel nobenih opravek s pacienti, bi pa bil vrhunsko podkovan v kirurgiji. Kakšnih večjih in pomembnejših arhitekturnih nalog si sam nisem znal pridobiti, zato sem se moral zadovoljiti z arhitekturnim drobižem. Tega ne čutim kot kakšno posebno nesrečo, čisto dobro se počutim v delu, ki ga opravljam. Moje stvari nimajo donebesnih razsežnosti, vendar to samo po sebi še ne napeljuje na morebitno ali nujno arhitekturno majhnost mojih izdelkov. Mislim, skoraj prepričan sem, da je kakšen moj stol večja arhitekturna stvaritev, kot kakšna nova nadstropna ogromna steklena škatla v centru Ljubljane. Tudi finančne primerjave so brez smisla, čeprav gre pri stolu za nekaj deset tisoč tolarjev, pri nebotičnikih pa za milijardne vsote. Pa še nekaj je, kar se mi zdi zelo prijetno. Ponesrečen stol lahko popravim, predelam, skrijem ali celo razsekam za kurjavo, medtem ko so velike stavbe vsem na očeh, podiranje in popravljanje v načelu ne pride v poštev. Pa še to: Napoleona v sebi še nisem našel. Jaz sem v načelu boječe in plahe nature.

Knjižne opreme, potopisne skice, ki se jasno spogledujejo s slikarstvom, oblikovanje stolov in drugega pohištva: mize, nagrobniki, oprema grobov, oblikovanje prospektov, katalogov, postavitve razstav od tiste v spomin na

SUHADOLČEV HOBI ZA VESELJE DUŠE – STOLI

Foto: Pukšič

Stol, narejen za drugi papežev obisk v Mariboru, leta 1999. Izdelal ga je mizar Gabrijel Trošt iz Podrage v Vipavski dolini.

Foto: Pukšič

Stol Bernarda iz Suhadolčeve delavnice ima na naslovu pomenljiv napis: Srečen tisti, ki živi daleč od skrbi.

Foto: Arrigler

Stol Mirjam je eno najbolj zahtevnih del, ki jih je naredil Suhadolc v svoji delavnici – leta 1998.

Razstavljen in sestavljen stol Podelih

Foto: Pukšič

Kardelja do tvojih lastnih, gledališke scenografije, sedežna garnitura za papeža, vrsta grafičnih znakov, učenje mladeži v srednji Šoli za oblikovanje do profesure na Fakulteti za arhitekturo, vrsta člankov v referenčnih časopisih, serija kritičnih in duhovitih kolumn za revijo Jana, veslanje po morju, neutrudno kolesarjenje po Sloveniji, hočeš s tem dokazati, da ste zadnji polihistorji na planetu Zemlja prav arhitekti?

Marsičesa me je v življenju strah, med drugim me je zelo strah dolgočasje. Dolgočasje se res bojim. To je eden od vzrokov, da se dajem na različnih področjih. Delo na Fakulteti za arhitekturo štejem kot svojo osnovno preokupacijo, temu sledi vse ostalo. Risbe in pasteles s popotovanj štejem za bolj obrobno zadevo, nekaj kar nastaja mimogrede, kadar je čas, kadar se ne mudi. To so veseli izdelki. Sam bi rekel, da gre za zmerno ekspresionistične podobe. V času, ko prevladujejo takšne in drugačne instalacije, hapeningi in »projekti« vseh vrst, je to precej zapoznala in konservativna usmeritev. To me ne moti. S svojimi podobami nimam namena spreminjati ali kako drugače določati umetniških tokov na Slovenskem, po svetu še toliko manj. Delam jih kar tako, iz veselja, za kratek čas. Za vsak slučaj pa vendarle še tale opomba. Češki pisatelj Milan Kundera je napisal roman s pomenljivim naslovom: Življenje je drugje. In res, to presneto življenje je zmuzljivo, pogosto je tam, kjer ga

Razstava Suhadolčevih stolov na gradu Zemono pri Vipavi, leta 1997

nihče ne išče. To o pastelih in slikarstvu sem razložil nekoliko bolj podrobno zato, da bi pokazal smisel različnih opravil; morebitne slabosti na enem področju kompenzirajo morebitni uspehi na kakšnem drugem. Tako je zmeraj nekaj v rezervi in za vsak slučaj. Ozki specialisti in znanstveniki so zmeraj v skrbeh, da se njihov življenski zastavek ne posreči; z drugimi besedami: da se znanstvena predpostavka izkaže kot nepravilna, da je na dnu njihovega življenjskega dela zgolj jalovina.

Koliko sem zasnoval razstav vseh vrst, bi težko rekel. Gotovo jih je nekaj sto. Kardeljeva razstava leta 1982 na Gospodarskem razstavišču je bila gotovo ena najlepših. Celo ljudje, ki jim že takrat bivši režim ni bil posebno pri srcu, so se radi sprehajali po njej. Rekli so, da je vesela razstava. Za priložnostno grafiko je odlično poskrbel Matjaž Vipotnik, grafično ureditev je prevzel Peter Skalar, jaz sem bil zadolžen za razstavno arhitekturo. Nekateri bi mi utegnili očitati sodelovanje s prejšnjim režimom. V tej zvezi bi citiral srbskega pisatelja Jovana Sterijo Popovića: »Umjetnici su bili uvijek prilepak društva«. Zadnja večja razstava je bila »Temna stran meseca«, kjer sem sodeloval kot arhitekt in oblikovalec. Za vsebinsko stran razstave sta poskrbela Drago Jančar in Vasko Simonitti.

Mislim, da je moja postavitev razstave smiselno dopolnjevala vsebino in njen smisel. Eden od fotografskih dokumentov te razstave prikazuje obešanje povojnih obsojencev na dvorišču gradu v Murski Soboti. Tri zaporedne slike tega dogajanja so menda najbolj pretresljiv del razstave. Vislice sem povzel kot osnovni motiv za oblikovanje razstavnih panojev.

Kaj ti pomeni vzor, vzorovanje?

Vse kar delamo, vse kar delam, stoji na ramenih prednikov v strokovnem, pa tudi čisto rodovnem smislu. Tega dejstva se je treba zavedati.

Ker je bil moj oče dolgoletni Plečnikov sodelavec in učenec, je imel Plečnik v našem družinskem okolju polbožanski status.

Kasneje, ko sem študiral na Ljubljanski univerzi in so mi vneto vbijali v glavo arhitekturni funkcionalizem in racionalizem, se mi je Plečnikov status nekoliko zamajal. Po vseh teh letih mi je Plečnik, bolj kot kdaj prej, temeljni vzor in vzornik. Mislim, da je najgenialnejši Slovenec vseh časov mimo Prešerna, Cankarja, Trubarja itn.

Sam sebe štejem med arhitekte regionaliste, skratka zglede za svoje delo iščem večinoma po domačih logih, v nasprotju z večino mojih kolegov, ki se imajo za internacionaliste in globaliste. Zgledujejo se in delajo večinoma po nareku velikega belega sveta.

Imam se za regionalista. Nujno se mi zdi vedenje o arheoloških najdbah na Slovenskem, ločim med romaniko, gotiko, renesanso, barokom, secesijo, artdekojem in modernizmom, poznam temeljne slovenske umetniške protagoniste in njihovo delo, cenim slovensko ljudsko umetnost. Slovenski kozolec je, za moje vedenje in občutke, najbriljantnejša arhitekturna stvaritev. Kot arhetip ga postavljam celo pred Plečnikove stvaritve.

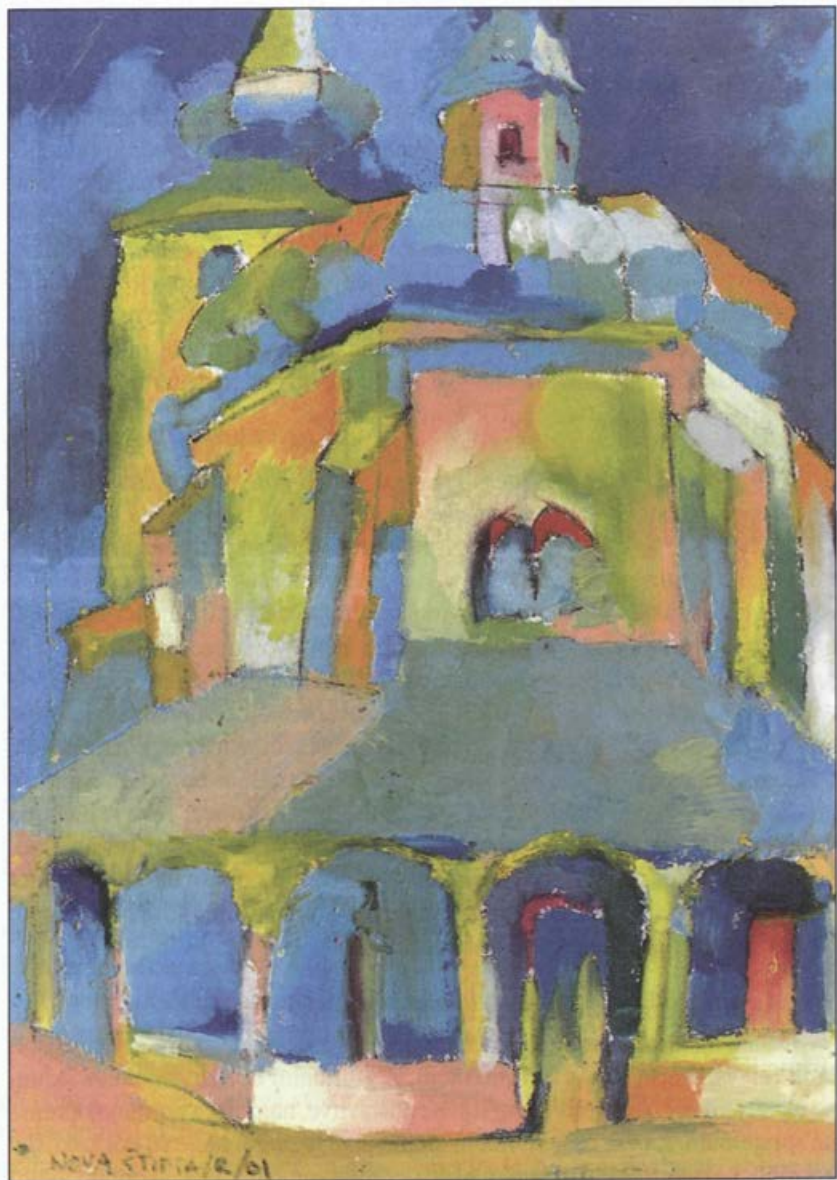
O mojem posebnem, lastnem stilu bi težko govoril. To naj presodijo drugi. Prav gotovo sem najbolj vesel, če lahko v svoje delo vpletem tudi svoje originalne oblikovalske in konstrukcijske rešitve. Lahko rečem, da je to srž in esencialno bistvo mojega dela. Brez tega lastnega doprinosa bi se mi zdelo brez smisla in cene.

Koliko drži rek, da je poklic arhitekta pravzaprav meniški poklic: predanost in samota: srednje poti ni ...?

To, po čemer me sprašuješ, velja za Plečnika in mogoče še deloma za Vurnika. Plečnik in Vurnik sta bila brez dvoma asketski osebnosti. Posebno Plečnik je vso svojo življenjsko bit zastavil za arhitekturo. Mislim, da se mu je splačalo. Tudi po tej strani je na Slovenskem brez konkurence. V njegovem času je bila ta življenjska poza in odločitev še dokaj smiselna in tudi učinkovita. V današnjih časih bi bila več ali manj smešna. Za ostala uveljavljena imena moje stroke bi težko rekel, da so živeli po meniško in asketsko. Fabiani je bil svetovljan in se je ukvarjal še z vsemogočimi stvarmi: izumljal je letalne priprave, projektiral plovne prekope med Sočo in Savo, pisal je drame. Vladimir Šubic je bil urejen in uglajen gospod, zmeraj zaželen v izbranih družbah. Edo Ravnikar in Edo Mihevc, ki najbolj zaznamujeta slovensko povojno arhitekturo, prav gotovo nista bila asketa, še manj meniha, mislim, da sta živela življenje na vseh mogočih nivojih. Med uveljavljenimi aktualnimi slovenskimi arhitekti bi težko katerega našel v samoti arhitekturne askeze.

Umetnost in denar? Lahko denar odtehta idejo? Se ti zdi rek: Denar ne prinaša sreče, nesrečo pa močno omili ... moder?

Na splošno velja, da se delo ne izplača. Delo zmeraj bolj velja za temeljno določilo življenjske neuspešnosti. Nekaj malega je o tem napisal že Karl Marx. Tisti, ki imajo denar, zelo malo delajo, tisti, ki imajo zelo veliko denarja, sploh nič ne delajo. Kdor dela, je siromak, ki se ni ničesar bolj pametnega naučil. V to zadnjo kategorijo uvrščam tudi sebe. S tem, da svoje lastne zamisli

Janez Suhadolc: Nova Štifa pri Ribnici, pastel, 2001

sam realiziram v svoji lastni mizarški delavnici, ne bom nikoli obogatel. Po tej strani so morebitni zavistneži lahko čisto potolaženi in mirni. Nikoli ne bom spravil skupaj za razkošen vikend, za eksotična potovanja, jahto, avtomobile, lastništvo delnic in nepremičnin, članstvo v nadzornih odborih velikih podjetij, članstvo v golf klubih, mondena druženja itn. Sreča je zmuzljiv pojem, je, toda zelo lahko jo je zgrešiti. Jaz delam, kar hočem, kadar hočem, kolikor hočem, kjer hočem, za kolikor hočem itn; pri vsem tem si domišljam, imam občutek, da ima moje delo smisel in relevantno za okolje, v katerem živim. To dejstvo štejem za svoj največji življenjski uspeh. Koliko je vse našteto vredno v denarju? Tega ne vem, to bi zelo težko ocenil, mogoče tako nekako med štirimi in petimi milijoni mark. V takih finančnih okvirjih se giblje transfer nogometaša Zlatka Zahoviča. Zenadine Zidane ob takem denarju še zakašlja ne. Tako je življenje. Brez cene je seveda zdravje.

Te zgodnja zrela leta, v katera prihajaš, napolnjujejo z veseljem?

Drugo leto bom dopolnil šestdeset let. Koža ni več tako napeta, kot je bila včasih. To so že leta, ko se lahko oziram nazaj. Z leti se je treba posameznim življenjskim možnostim odpovedovati. Ko sem bil star 36 let, sem dobil v roke razpis za neko štipendijo. Na koncu je pisalo, da prijavitelci ne smejo biti stari več kot 35 let, mislim da je šlo za Fordovo štipendijo. Takrat sem prvič začutil v živo fenomen nalaganja let. V zdajšnjih časih nikogar več ne zaposlijo na novo, če je star več kot 45 let. Zavarovalnice obračunavajo svoje stvari v skladu z leti klienta itn. Tega je veliko. Včasih se mi zdi, kot da počasi odklapljam posamezne vagone svojega vlaka. Nazadnje bo ostala samo še lokomotiva. Ko bo opešala, jo bodo odvedli v razrez. Konec. Taka je linearna shema življenja. Obstaja seveda še tista duhovna, in ta je, tako verjamemo, večna. Bolj ko sem star, bolj se mi zdi pomembna duhovna komponenta življenja. To je v bistvu prijetno. Plečnik je večkrat vzdihnil: »Hvala Bogu, da sem že star!« Mislim, da je imel prav.

S kakšno hitrostjo delaš? Zdi se, da zelo hitro!

Delam manj kot včasih, je pa to, kar delam v zadnjih desetih – petindvajstih letih relevantnejše, kot stvari pred tem. Z grafičnim oblikovanjem se skoraj ne ukvarjem več, isto velja za razstavne postavitve, naročil za notranjo opremo ne sprejemam. Za vse naštetu imam utemeljene razloge. Ideje so kot kokoši v kurniku, nekatere se pustijo takoj uloviti, druge sploh ne. Včasih dobim vizijo izdelka, še preden naročnik do konca pove svoje želje. Recimo, da gre za kakšen stol. Tako reč narišem najprej v skici približno 1:10 in potem naredim

načrt v merilu 1:1. Načrte rišem še peš, to se pravi s svinčnikom in barvicami na papir. Tistim, ki se zmrdujejo nad takimi načrti, in ki imajo za vsako reč pri roki računalnik, naj povem, da sem pionir računalniške risbe na Slovenskem. V daljnem letu 1969 sva z Janezom Lesjakom na stroju CDC risala računalniške umetnine. Če bi hotel, bi lahko risal svoje načrte z računalnikom, pa se mi ne da. V bistvu sem konzervativec, od vsega na svetu se najbolj bojim napredka in naprednih ljudi. Vsaka svinnjarija je opravičljiva, če je storjena v imenu napredka. Beseda »napredek« je ena velika prostitutka. To kar tako, mimogrede. No, ko je načrt narejen, izdelam točno po načrtu prototip v svoji delavnici. Mizar Janez Suhadolc je dostikrat nejevoljen nad stvarmi, ki mu jih je predpisal in narisal arhitekt Janez Suhadolc. Delo na prototipu kakšnega stola zahteva od 50–100 ur. Toliko tisočakov je tudi cena mojega izdelka; skratka: s tem delom ne bom obogatel.

Popotne skice in pasteli nastajajo zelo hitro. Tri ure bi bile že maksimum za posamezen izdelek. Na leto jih naredim sto in več.

S pisanjem sem imel včasih veliko težav. Za kakšen tekst sem kdaj prosil na pomoč mojega bivšega svaka prof. Naceta Šumija. Še potem sem ga le z muko spravil skupaj. Šumi mi je svetoval, da naj pišem tako, kot da bi pripovedoval zadevo prijateljem in znancem. To je bil, mislim vsaj, dober in uporaben napotek. Za marsikaj v zvezi z mojim pisanjem sem dolžan zahvalo prijatelju, filologu in prevajalcu Jaroslavu Skrušnyju. Jaroslav je še zmeraj

*Janez Suhadolc: Cerkev v Kojskem
v Goriških Brdih, pastel, 1999*

moj arbiter elegantie, posebno kar zadeva pisanje. V zadnjih letih pišem s sorazmerno lahkoto, celo nekaj literarnih poskusov se je že nabralo.

Vplivi idej, filozofije na tvoje delo? Morala v oblikovanju: grafičnem, stavbnem, pohištvenem?

Jaz v filozofiji nisem podkovan, mnogih filozofskih tekstov sploh ne razumem. Mislim, da je filozofija v mnogih segmentih samozadostna veda, kjer se vse preigrava znotraj vede kot take. Spominjam se, da je bilo včasih vse marksistično, potem so bili v modi sartrovci in eksistencialisti, za njimi hajdegerjanci, sedaj so na liniji tisti filozofi, ki prisegajao na Lacana in psihoanalizo. To je skoraj tako, kot je z modnimi spremembami.

Med povprečnim občestvom se izgublja občutek za abstraktno mišljenje in transcendenco. Brez tega ni umetnosti. Arhitektura je še posebej zavezana tem pojmom. Prevladuje občutek za utilitarnost, brzino in trenutna udobja; tek na kratke proge. Turizem kot globalna industrija prostega časa je vršiček te ledene gore.

O morali pri arhitektih in v arhitekturni stroki sem nekaj že napisal v dramoletu *En dan v življenju slovenskega arhitekta*. Ne bi se hotel ponavljati v tem pogovoru.

Kaj ti pomeni originalnost? Morda zgolj drugačnost ali izziv, provokacijo?

Obrtniki poustvarjajo, za umetnike velja, da skušajo biti vsaj v določenem segmentu svojega dela izvirni, originalni. Tudi jaz nisem izjema. Upam, da je v mojem delu nekaj inovativnosti in drugačnosti v primeri s produkcijo mojih kolegov in konkurentov. Domišljam si, da je moje delo avtorsko razpoznavno. Originalnost je težko oceniti v odstotkih, pa vendar, če je v avtorskem delu vsaj 2–3% originalnosti, je že mogoče tak opus uvrščati med genialne. Vse ostalo pripada tradiciji in izročilu.

Na kakšnem stolu v tvoji duši sedi humor?

Moj najbolj humorističen in smešen izdelek je stol Podelih. To je razstavljen izdelek. Da se razstaviti. Estetika tega stola je čisto posebne vrste, je, toda zlahka jo je zgrešiti. Tudi stilno je ta predmet neopredeljen. Posebnost tega stola je, da se da na njem sorazmerno udobno sedeti.

Kakšen kamen bi izbral za podstavek svojega doprsnega spomenika?

Všeč so mi doprsni spomeniki slovenskih glasbenikov pred Glasbeno ma-

tico na Vegovi ulici v Ljubljani, Gregorčičev doprski kip, pa še Aškerčev doprski kip, herme na ljubljanskih zapornicah so tudi neke vrste doprski kipi, vse našteto je delo Jožeta Plečnika. Bolj kot kamen je pomembna oblika. O svojem doprskem spomeniku še nisem razmišljal, o kamnu, na katerem naj bi stal, še toliko manj. Če bi že moral izbirati kiparja, bi izbral Mirsada Begića. Njegova nova vrata na ljubljanski stolnici se mi zdijo neprekosljiva. To je umetniška stvaritev, ki daleč presega vse, kar je bilo narejeno podobnega v zadnjih petdesetih letih. V mislih imam javno spomeniško kiparstvo.

Kakšnih barv bi bila slovenska zastava iz tvoje oblikovalske delavnice, kako bi bil videti grb?

Ob rojstvu naše države sem narisal zastavo in grb. Oboje je zasnovano na Plečnikovi konjski glavi, ki služi kot kljuka na vhodu v Narodno in univerzitetno knjižnico. Motiv odpiranja se mi je zdel primeren, konj je simpatična in po mojem najlepša žival na svetu, Plečnik je naš največji genij, kar smo jih kdaj imeli. Vse skupaj se mi zdi primeren vsebinski repertoar za slovensko zastavo in grb. Kot je znano, si je konjička s knjižnice kasneje prisvojila ena od slovenskih zavarovalnic. Belo-rdeče-modri barvni kombinaciji slovenske zastave se ni bi odpovedal. To, kar v naši državi uporabljamo namesto grba in zastave, je velika oblikovalska revščina.

Koliko te očarajo internet, politiki – nekdanji manekeni, politiki nekdanji kriminalci, politiki sedanji manekeni ...?

Če prav razumem, namiguješ v tem vprašanju na nerazpoloženje do vsakdanjega dogajanja v naši državi. Ko smo bili še del Juge, smo vse neumnosti pripisovali beograjski centrali. Izkazalo se je, da znamo velike količine neumnosti delati tudi sami, brez omenjene centrale. To, da imamo v okviru balkanskih peripetij svojo državo, je velika stvar, o tem ni nobenega dvoma. Z vsakdanjo politično, socialno, ekonomsko ... prakso nisem zadovoljen. Mnogo reči se mi zdi preveč, marsičesa pograšam.

Mislím, da moja domovina ni nič posebnega. Na svoje slovenstvo nisem ponosen, tega ne doživljam kot kakšno posebno milost. Kljub temu sem s svojim slovenstvom čisto zadovoljen in ga ne mislim menjati. Nikoli ga nisem nameraval menjati. Ker mislim, pišem, berem ... po slovensko, se mi zdi samoumevno, da delam svojo umetnost na razpoznavno slovenski način.

Marjan Paternoster

»POGLEJTE, V ENEM LETU JE TOLE ZRASLO«

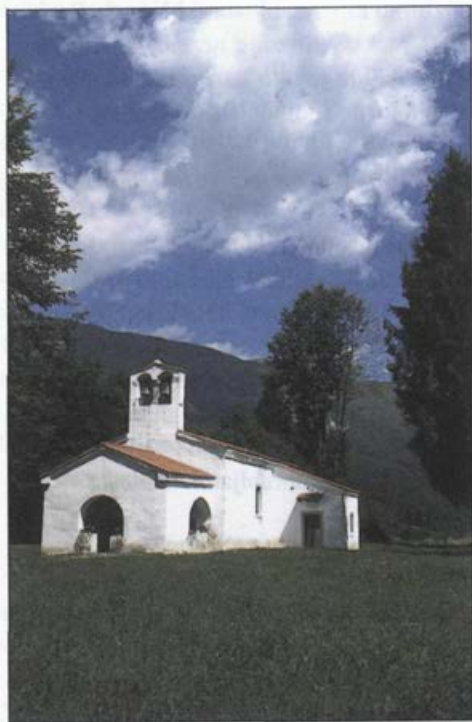

Foto: Ančka Tomšič

Iz ruševin je zgrajena nova cerkev sv. Helena nad Podbelo, v Breginjskem kotu.

Nova, bleščeča bela stoji na travnatem temenu osamelca, z mladim gozdom obraslega in z vznožjem na sredini sotočja gorskih rek Bele in Nadiže. Tam in taka se pokaže nova cerkev, posvečena sv. Heleni; osamljeni hribec, ki ga imenujejo Lup, z ravnim temenom, leži nad zahodnim delom Podbele; vas leži med Kobariškim Stolom (bolj bi pristojalo, da bi ga imenovali Breginjski Stol) in pod Črpežo in Trnom, kjer se dolina z Nadižo na široko odpre.

V letu 1976 je iz beneške strani prišla nad Breginjski kot podivjana potresna rušitev, prva in druga. Uničila je edinstveno razpoznavnost bi-

valne arhitekture, ki jo mlajši domačini niso niti poznali. Prvi sunek potresa je prišel 6. maja 1976. Nekaj mesecev za tem, 15. septembra, se je zemlja še drugič zatresla. Podrlo in sesulo se je še tisto, kar je ostalo od prvega potresa. Cerkev sv. Helene na Lupu je klonila, ostal je kup ruševin in zverženih ostankov strehe. Čas je tekel naprej in spet se je pokazalo, da je vselej denar tisti, ki stvari rešuje, požene naprej; zbirali so se prispevki in po dolгих letih od tistega potresnega leta se je načrt za novo cerkev na Lupu že približal sami gradnji.

»Za zidarska dela smo dali razpis, da smo dobili najboljše ponudnike, ne predrage in da so dobri delavci. Res so bili pridni, pogledjte, v enem letu je tole

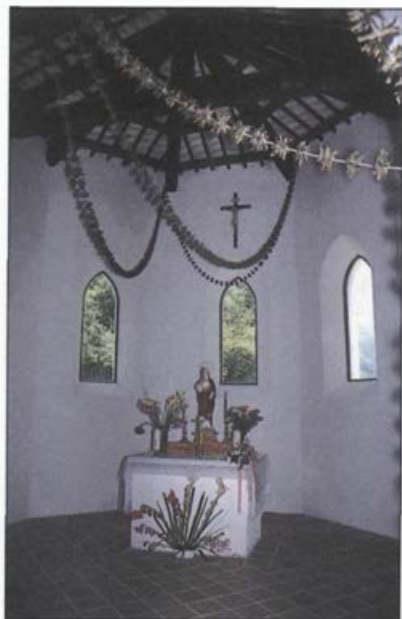

Foto: Ančka Tomšič

Notranjost – v času fotografiranja še ni bilo oltarja.

Foto: Ančka Tomšič

Lopa, zgrajena po prvotnih merilih stare cerkve.

zraslo. Potem smo še vaščani prihajali gor, da smo odbirali kamenje iz ruševin, še ob nedeljah smo prišli.«

»Ljudje iz breginjskih vasi in od drugod so pomagali predvsem z denarjem. Ko sem kot pismonoša hodil okrog in raznašal pošto, so kar meni dajali. S seboj sem imel blok, da sem napisal in potrdil vsak darovan znesek. Vsakomur sem dal potrdilo, vse je napisano. Tudi izseljenci, zdomci in sploh iz zamejstva, kjerkoli živijo, so prispevali,« je pripovedoval sedaj že upokojeni poštar Jože Terlikar iz Podbele št. 1. Če je le dosegljiv, rad pospremi obiskovalca na Lup in odpre vrata v Cerkev. Ves čas je med potjo pripovedoval, kako so tekla dela, kako so eni in drugi sodelovali. Ni šlo vse lahko in gladko. Tudi gasilci iz Breginja so prišli pomagat. Iz Nadiže smo črpali vodo in jo speljali po ceveh in polnili velike plastične sode, da so je delavci imeli ves čas dovolj za zidavo. Naredili smo tudi tovorno žičnico in po njej zvozili ves material, ki je bil potreben. Terlikar je še danes, v imenu vseh, ki so kakorkoli pomagali, zadovoljen in ponosen.

»Kljub vsemu je še veliko dela, v notranjosti je še marsikaj potrebno narediti. Kabel za elektriko je napeljan, vitražna okna še pridejo, pa tudi oltar. Križev pot, ki smo ga pobrali iz ruševin, še restavrirajo v Ljubljani. Upam, vsaj tako kaže, da bo v letu 2000 vse to urejeno«.

Tako se je na Lupu zapisalo eno izmed poglavij novejšega časa, ki je pomembno za tamkajšnje prebivalce, pa tudi sicer naj bo to dejanje odstavek za kasnejšo zgodovino slovenske kulture.

Vrnimo se še enkrat na Lup, osamelec; od daleč ga zagledamo poraščenega, zaobljenega v hribec. Ima naravno zavarovano lokacijo in ne izključujejo se možnosti najdišč iz prazgodovinskega časa. Prvotna cerkev sv. Helene na Lupu je bila, po dosedanjih ugotovitvah, zgrajena v drugi polovici 15. stoletja. Na stenah in na oboku prezbiterija so bile dvojne ali pa celo trojne freske, ena vrh druge. Zadnje, najbolj vidne, so bile delo slikarja Jerneja iz Loke. V linah sta bila dva zvonova iz prve in druge polovice 18. stoletja, delo livarja Franchia iz Vidma.

»Obnovljena cerkev sv. Helene na Lupu bo edina preživela priča bogate arhitekturne dediščine, ki je bila uničena v potresu leta 1976,« so zapisali vaščani Podbele.

Ančka Tomšič

PROSTO ŽIVEČE DIVJE ŽIVALI IN AVTOCESTA

Človekov vpliv na naravo se je od pradavnine, ko so se naši prvi predniki dvignili od tal in postavili na zadnje noge, do danes, ko vsak dan trajno uničimo ali vsaj spremenimo znaten del življenja na zemlji, močno povečal. Čeprav sedanje stanje mnogi pojasnjujejo s spremenjenim človekovim odnosom do narave, češ da vse bolj brezobzirno ravnamo z okoljem, pa naš planet danes pospešeno umira zaradi drugih razlogov. Ni se spremenil naš odnos do narave, ampak naša moč, da nanjo vplivamo, da jo izkoriščamo. S tehnološkim razvojem smo obšli varovalne mehanizme narave, ki so, dolgoročno gledano, ščitili tudi nas.

Žal imajo predstave o »plemenitem divjaku«, našem predniku, ki naj bi živel skladno z naravo in iz nje jemal le toliko, kot je potreboval za preživetje, le malo skupnega z resničnostjo. To dokazujejo tudi mnoga pretekla uničenja flore in favne, ki jih je tako ali drugače povzročil človek. Kljub temu pa nekoč ni bilo

Zeleni most »Woeste Hoeve« na Nizozemskem.

tako obsežnih ekoloških katastrof, kot smo jim priča danes. Kadar je neka starejša človeška družba preveč izčrpala in uničila zemljo v svoji okolici, je preprosto izumrla. Danes pa živahna trgovina in promet omogočata, da lahko hkrati črpamo ves planet, ne da bi bili sami pri tem neposredno prizadeti. Dobrine, ki jih uporabljamo v vsakdanjem življenju, prihajajo od vsepovsod: kava in sadje iz tropov, nafta z Arabskega polotoka in Rusije, polenovke iz Severnega morja, avtomobili z Japonske, ... Da bi lahko vse te, zdaj življenjsko potrebne priboljške in pripomočke, in tudi sebe, premikali iz kraja v kraj, smo razpredli infrastrukturno mrežo. Zgradili smo ceste, železnice, pristanišča, ..., ki so nujno potrebni za obstoj sodobnih družb.

Tudi Slovenija je začela pospešeno razvijati infrastrukturno omrežje. Vsako leto se dogradi nov del avtocestnega križa, pred nekaj meseci so na Goričkem odprli novo železniško progo. Čeprav je vsakomur jasno, da so dobre prometne povezave temelj razvoja gospodarstva in blaginje neke države, kar vsaj v materialnem smislu gotovo pomeni tudi izboljšanje kvalitete življenja za njene prebivalce, pa je treba opozoriti, da njihova izgradnja za vse ne prinaša samo dobrih, ampak tudi slabe strani.

Ceste in železnice bi po krajinsko-ekološki delitvi prostora lahko opisali kot koridorje (vsaj s človekove perspektive), saj povezujejo urbana področja.

Njihov vpliv na divje živali pa je ravno obraten, saj jim prekinjajo tradicionalne selitvene poti in drobijo življenjski prostor. Na populacije divjih živali še posebej močno vplivajo avtoceste. Ker so ograjene, za mnoge vrste predstavljajo tako rekoč neprehodno prepreko. Po njihovi dograditvi nekdanje poselitveno področje neke vrste razpade na več med seboj izoliranih fragmentov. Številčnost posamezne novo nastale populacije, ki je po drobljenju prostora prisiljena živeti na manjšem prostoru, je zato manjša od nekdanje skupne populacije. Ker med takimi, premajhnimi populacijami pogosto ni izmenjave dednega materiala, je osiromašena tudi njihova genetska zaloga. Takšne populacije so ob čedalje hujših pritiskih okolja pogosto obsojene na propad. Prometnice pa imajo na divje živali še neposredno negativen vpliv. Divjad se tudi po dograditvi teh človekovih »koridorjev« giblje po ustaljenih selitvenih poteh. Kadar naleti na to, v prostor na novo vneseno oviro, jo skuša prečiti in izpeljati ustaljen vzorec življenja. Pri tem pogosto prihaja do trkov z vozili, ki so za živali skoraj vedno usodni, lahko pa so nevarni tudi za potnike.

S tovrstno problematiko se srečujemo tudi v Sloveniji. Že na avtocesti Ljubljana–Razdrto, ki so jo dogradili v 70-ih letih, je prihajalo do trkov z rjavim medvedom, srnjadjo, jelenjadjo, divjim prašičem in volkom. Ker jelenjad redko prehaja prek avtoceste, je ta zavrla njeno širjenje proti severu, gostote jelenjadi ob južni strani avtoceste pa so se zato povečale. Glede na to, da se izvorna področja populacij velikih plenilcev (medved, volk, ris) nahajajo južno od avtoceste na območju Kočevske in Snežnika, smo domnevali, da jih bo le-ta prav tako ovirala pri njihovem prostorskem širjenju. Potem ko so v 90-ih letih začeli obstoječo avtocesto daljšati proti morju in graditi tudi druge dele prometnega križa, kar je prejšnje stanje še poslabšalo, smo vplive avtoceste na velike sesalce začeli sistematično preučevati.

Za preučevanje smo izbrali avtocesto med Vrhniko in Kozino, ker ta odsek deloma poteka skozi njihovo strnjeno poselitveno območje in nanje tudi najmočneje vpliva. Na njem smo v obdobju med letoma 1995 in 2000 na 12 podvozih, dveh viaduktih in petih nadvozih spremljali prehajanje divjadi. Na izbrane premostitvene objekte smo namestili sledne peščene blazine in fotoaparate z infra rdečimi senzorji za snemanje. Za ta odsek smo zbrali tudi podatke o lokacijah prometnih nesreč z divjimi živalmi, in zabeležena opažanja prečenj divjih živali prek avtocestnega cestišča, ki so se končala brez nezgode. Sledne blazine in fotoaparate smo pregledovali do dvakrat tedensko, pozimi pa smo na premostitvenih objektih beležili tudi odtise divjadi v snegu.

Ugotovili smo, da je pogostost prehajanja prek avtoceste odvisna od vrste živali, kraja in razsežnosti premostitvenega objekta ter od njegove prometne

obremenjenosti v nočnem času. Prek avtoceste prehaja vsaj 14 vrst srednje velikih in velikih sesalcev.

Najredkeje so prek avtoceste prehajale velike zveri: rjavi medved, volk in ris. Glede na to, da so te vrste tudi v naravi redke, je to razumljivo. Pri velikih zvreh se intenzivnost prehajanja med posameznimi vrstami premostitvenih objektov (nadvoz, podvoz, viadukt) ne razlikuje bistveno. Verjetnost prehajanja prek viaduktov je manj kot trikrat večja kot prek nadvozov. Odvisna pa je od lokacije premostitvenega objekta. Večino prehodov smo zabeležili na objektih, ki so bili oddaljeni od večjih naselij, in na delih avtoceste, ki je potekala skozi večje gozdne komplekse. Sodimo, da so velike zveri dovolj inteligentne in lahko ocenijo, da so obstoječi, prek avtoceste zgrajeni objekti, tudi zanje varni, če v njihovi bližini le ni človeka. Pri tem jih ne moti niti povečan hrup niti

**Zabeleženi prehodi divjih živali
čez AC Vrhnika – Kozina v letih od 1995 do 2000**

	Vrsta	Število zabeleženih prehodov	Št. prehodov na 100 dni spremljanja	Delež (%)
Veliki parkljarji	Jelenjad	202	2,4	2,7 %
	Divji prašič	23	0,3	0,3 %
	Srnjad	498	5,9	6,6 %
	Gams	5	0,1	0,1 %
Velike zveri	Medved	28	0,3	0,4 %
	Volk	8	0,1	0,1 %
	Ris	54	0,6	0,7 %
Druge manjše vrste sesalcev	Lisica	4219	50,1	56,1 %
	Divja mačka	213	2,5	2,8 %
	Jazbec	34	0,4	0,4 %
	Kuni (bel.+zl.)	1438	17,1	19,1 %
	Hermelin	36	0,4	0,5 %
	Jež	25	0,3	0,3 %
	Poljski zajec	732	8,7	9,7 %

osvetljenost zaradi prometa na avtocesti. Zapomnijo si lokacije prehodov in jih med seljenjem znotraj individualnega življenjskega območja tudi uporabljajo. Za medveda je tolerantnost do prometa na avtocestah pogosto usodna, saj prek avtoceste prehaja tudi tako, da prepleza ograjo in se napoti kar prek cestišča. Zato je število prometnih nesreč s to živalsko vrsto razmeroma veliko. Zaradi njegove velike telesne mase pa so te nevarne tudi za potnike v vozilu. K sreči so se do zdaj za človeka vse končale le z gmotno škodo.

Velika večina vseh zabeleženih prehodov je pripadala manjšim in srednje velikim sesalcem, kot so lisica, poljski zajec, kuna belica, divja mačka, jazbec, jež, ... Očitno se te, po večini teritorialne vrste na avtocesto kot oviro hitro privadijo in začno za prehajanje uporabljati nadvoze, podvoze in viadukte, ki so bili zgrajeni za ljudi. Ker je takih objektov že na stari trasi avtoceste zgrajenih razmeroma veliko, sodimo, da avtocesta na te vrste ne vpliva bistveno. Iz ponavljajočih se vzorcev in fotografij, iz katerih je možno posamezne živali tudi prepoznati, smo ugotovili, da predstavniki te vrste prehajajo prek AC tako rekoč vsakodnevno in imajo pogosto svoj življenjski prostor na obeh straneh ceste.

Prav nasprotno pa velja za velike rastlinojede, kot so jelenjad, divji prašič, srnjad in gams. Prvi dve vrsti sta prehajali čez avtocesto predvsem prek viaduktov. Verjetno so obstoječi nadvozi in podvozi zanje preozki in jih zato ne uporabljajo. Verjetnost prehajanja prek viaduktov je pri njih kar 70-krat večja kot prek nadvozov. Glede na številčnost populacij jelenjadi in divjega prašiča v Sloveniji ocenjujemo, da avtocesta ti dve vrsti najbolj omejuje, oziroma zanju predstavlja najhujšo oviro, saj smo v vseh petih letih spremljanja zabeležili le nekaj prehodov divjega prašiča. Jelenjad pa je v nekoliko večjem številu prehajala v jesenskem času, ko zaradi paritve postane živahnejša. Tem vrstam je potrebno prečno prepustnost avtoceste povečati in jim omogočiti varno prehajanje.

Povečana aktivnost v času paritve pa ni značilna le za jelenjad, ampak tudi za druge vrste živali, zlasti velike zveri. V času paritvenih selitev lahko pri sesalcih zlasti samci odidejo daleč stran od svojih značilnih območij življenja, da bi našli samice, godne za paritev. Tako vedenje divje živali štiti pred pogostim parjenjem v sorodstvu, ki je v več pogledih škodljivo za uspešnost neke vrste. Samci se pri mnogih vrstah sesalcev prvič selijo že, ko so še mladiči. Njihove matere jih namreč napodijo iz svojega življenjskega prostora, zato so si prisiljeni poiskati novega, primernegega. Ker v okolici reproduktivnih habitatov pogosto živijo odrasli, dominantni samci, ki so do

Medved na avtocestnem nadvozu Suhi vrh med Logatcem in Lazami, oktober 2000 (Posneto s samosprožilnim fotoaparatom.)

mladičev – samčkov prav tako nestrpni, je lahko njihov nov življenjski prostor daleč stran od materinega. Pri tem lahko poselijo do tedaj prazne predele, ali pa se pridružijo manj zasičeni populaciji in s tem vzdržujejo njeno demografsko stabilnost. Tudi ta mehanizem živalske vrste varuje pred škodljivimi parjenjem v sorodstvu. Na ta način pa pride tudi do izmenjave dednega materiala med precej oddaljenimi populacijami, saj mladiči kasneje spolno dozore in imajo svoje potomce, če le najdejo plodne samice. Ker samice – matere napodijo iz svojih območij samo moške potomce, je v novo nastajajočih populacijah delež samic zelo majhen. Zaradi tovrstnih selitev med povoženimi živalmi prevladujejo samci.

Namen te raziskave, ki jo je financirala DARS d. d., izvajali pa smo jo na Univerzi v Ljubljani, na Oddelku za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire Biotehniške fakultete, je bil presoditi vplive avtoceste na populacije divjih živali – večjih sesalcev, in predlagati ukrepe, s katerimi bi njene škodljive vplive omilili. Že iz prej napisanega je razvidno, da avtocesta Vrhnika – Kozina predstavlja hudo oviro vsaj za veliko rastlinojedo divjad, ki za prehajanje uporablja le dovolj široke premostitvene objekte. Ker so bili ti objekti prvotno zgrajeni le za ljudi in se divjih živali kot souporabnikov prostora ni upoštevalo,

*Srna pri prečkanju
nadvoza Mazni vrh med
Senožečami in Razdrtim,
oktober 1999*

*Lisica na nadvozu
Raskovec pri Vrhniki*

*Kuna belica v podhodu
Zajčica med Senožečami
in Divačo. Ta podhod je
pri nas doslej edini
premostitveni objekt prek
AC, zgrajen prav za
prehajanje divjih živali.*

*Jazbec na nadvozu Mazni
vrh med Razdrtim in
Senožečami, julij 1999*

*Sled volka v pesku,
Bandera*

Divja mačka, Zajčica

so povečini preozki, ali pa stojijo na neprimernih mestih. Prostorska izolacija in razkosavanje poselitvenih območij pa za nekatere vrste divjih živali včasih predstavljata zelo hudo motnjo, zaradi katere lahko lokalno tudi izumrejo.

Prehodnost avtoceste pa je možno tudi naknadno povečati in tako omiliti njene negativne vplive. Pri tem so gotovo najbolj učinkoviti in tudi najdražji tako imenovani zeleni mostovi ali ekodukti. Njihova širina je odvisna od živalske vrste, kateri so namenjeni, navadno pa so široki nekaj deset metrov in lijakaste oblike. So ozelenjeni in postavljeni v isti ravnini kot okolica avtoceste. Stati morajo na tistih mestih, kjer je divjad hodila že pred izgradnjo avtoceste. Ponekod uporabo ekoduktov spodbudijo tako, da čeznje v začetku nekajkrat vodijo udomačene živali iste vrste, kot so ji namenjeni. Vonj, ki ga vodene, udomačene živali pustijo na mostu, pa vzpodbudi tudi prosto živeče divje živali, da začno ekodukt uporabljati.

Prepustnost avtoceste se da izboljšati tudi tako, da se v nočnem času prek obstoječih objektov prepove promet, ki večino živalskih vrst zelo ovira. Za vrste, ki potrebujejo široke prehode (npr. jelenjad), lahko prepustnost obstoječih premostitvenih objektov izboljšamo tako, da jih razširimo. Nekatere vrste divjih živali vzpodbudimo, da začno uporabljati obstoječe podvoze in mostove nad avtocesto tudi s pravilno postavljenimi krmišči.

Hkrati s temi ukrepi pa je potrebno divjim živalim preprečiti, da bi prosto prehajale avtocesto drugod. Glede na tuje izkušnje so za to najbolj primerne električne ograje, nameščene na obeh straneh avtoceste, saj le-te preprečijo prosto prehajanje tudi največjim vrstam divjih živali. Klasične ograje, ki jih uporabljamo pri nas, delujejo že slabše, saj ne zaustavijo rjavega medveda. V ZDA, kjer niso vse avtoceste ograjene, pa za odvrčanje uporabljajo tudi ogledala, ki so nameščena pod kotom 45 stopinj glede na os ceste. Svetloba

žarometov vozil na avtocesti, ki se odbije od zrcal, naj bi prepodila živali stran od avtoceste. Vendar ta rešitev ni najboljša, saj se veliko vrst na ponavljajočo se motnjo privadi in kljub zrcalom prečkajo cestišča.

V našem primeru (avtocesta Vrhnika – Kozina) smo predlagali, da se del avtoceste dodatno ogradi z električno ograjo in dva obstoječa premostitvena objekta prilagodi tako, da bosta primerna tudi za prehajanje divjih živali, ali pa naj se zgradi dva zelena mostova. S tem bi vsaj v določeni meri omilili negativne vplive te avtoceste na divje živali, hkrati pa bi na njej izboljšali prometno varnost.

Mogoče se bo kdo ob tem sestavku vprašal, zakaj so divje živali sploh pomembne in zakaj se zdi komu vredno, da preživijo. Na to vprašanje ni enostavnega odgovora. Osebnostno se mi zde veličastne. Na tem prostoru so bile že pred nami in imajo do življenja enako pravico kot mi. Poleg tega vsaka vrsta v ekosistemu, v katerem živi, opravlja določeno bolj ali manj pomembno vlogo. Ekosistemi gozdnate krajine Slovenije bi seveda preživeli tudi brez njih, vendar bi bili drugačni, osiromašeni. Tudi človek lahko živi brez ene roke, ledvice ali dela jeter, vendar si tega nihče ne želi.

Klemen Jerina

FILIPINI

Filipini so za Evropejce nedvomno zelo zanimiva dežela, čeprav ne moremo trditi, da se tja valijo množice turistov. Tisti, ki pridejo, so večinoma mladi, z nahrbtniki in domačini si od njih ne morejo obetati bajnega zaslužka. Obstaja pa kar nekaj ostarelih Američanov in Evropejcev, ki se po upokojitvi tja celo preselijo, predvsem zaradi (ponekod) ugodne klime in cenejšega življenja. Z Igorjem sva vsekakor spadala med »tiste z nahrbtniki«.

Let je bil zelo naporen, traja namreč sedemnajst ur. Ko sva izstopila iz klimatizirane letališke stavbe, naju je pozdravil močan nalive dežja, visoka vlaga in gruča taksistov, ki so vsevprek kričali in ponujali prevoz za visoke cene. Marsikoga lahko pošteno oberejo. Dobila sem občutek, da se je potovanje šele zdaj zares začelo.

Najprej nekaj podatkov: Filipine sestavlja 7107 otokov, od katerih sta največja Luzon na severu in Mindanao na jugu, ležijo pa južno od Tajske in severno od Bornea. Imajo približno 70 mil. prebivalcev, njihov uradni jezik je Filipino (s 111 dialekti), takoj za njim je angleški. Vsi otoki niso poseljeni, le kakih 2000.

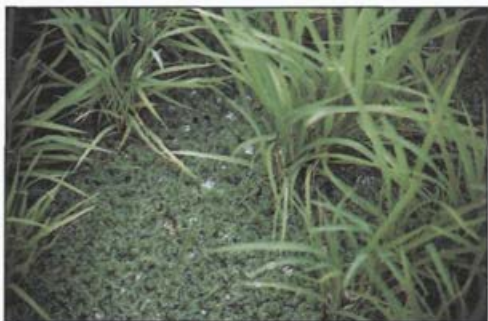
Riževe terase

Kot prvi Evropejec je na Filippine stopil Ferdinand Magellan leta 1521. Filipinci delijo svojo zgodovino na tri obdobja: špansko – od 1521 do 1898, ameriško – od 1898 do 1935 in japonsko – od 1941 do 1945, ko se konča pacifiška vojna. V vseh teh letih so bili podjarmljeni tujim zavojevalcem; Američani so veliko pripomogli k zvišanju življenjskega standarda in izobraževanju domačinov. Po drugi svetovni vojni so Filipini dobili samostojnost in od takrat so predsedniška država.

Med prebivalci je 83% katoličanov, 9% protestantov ter 5% muslimanov. Med plemeni, ki živijo na manj dostopnih področjih, je ponekod še vedno ohranjen animizem.

Podnebje je tipično tropsko, vroče in vlažno. Najugodnejša za potovanje sta februar in marec, ki naj ne bi bila deževna meseca. Vendar se očitno vreme spreminja tudi tam, ker je bilo ves mesec najinega bivanja sicer oblačno in deževno, vendar vseeno vroče.

Glavno mesto Filipinov je Manila, milijonsko mesto, razdeljeno na več regij. Vsaka regija ima svoj center in človek dobi občutek, kot da gre za več manjših mest, združenih v eno. Po regijah so zelo opazne socialne razlike: od revščine in umazanije do bogataškega naselja, kjer na tleh ne najdeš niti

Zelenilo riža

doživimo poleti na ljubljanskih »trolah«. Sicer pa so glavna prevozna sredstva v Manili in drugje tako imenovani »jeepney« (predelan džip, podaljšan v nekakšen avtobus in živobarvno poslikan), tricikel (kolo ali motor, na katerega je pritrjena kabina, v katero se dva belca le s težavo stlačita, lahko pa se zelo udobno peljejo štirje domačini) in pa avtomobili, ki si jih lahko privoščijo le bogatejši. Promet v mestih je neznosen. Premika se zelo počasi, cestno-prometnih predpisov ne upoštevajo, izpušnih plinov pa je toliko, da si ljudje zakrivajo usta z robci, ker se ne da normalno dihati. Veliko pridobitev predstavlja nadzemna železnica. To je zelo udoben in hiter prevoz med regijami v Manili.

Od regij sva si med drugim ogledala Intramuros, najstarejši del Manile, zgrajen v tipičnem kolonialnem, španskem slogu, z mogočno cerkvijo sv. Avgušтина, Makati – bogataški predel in Chinatown, kjer je bilo najbolj ogleda vredno kitajsko pokopališče. Na prvi pogled je delovalo kot urejeno, nenaseljeno mesto in ni niti najmanj spominjalo na pokopališče. Vodič nama je pojasnil kitajski običaj spoštovanja do svojih pokojnih. Kitajci praktično vse življenje hranijo denar, da bi sezidali grobnice, ki izgledajo kot stanovanjske hiše, in pogosto živijo v veliko bolj revnih stanovanjih, kot se jim obetajo po smrti. Pokopališče obiskujejo ob nedeljah zjutraj in tam zajtrkujejo, igrajo družabne igre, vedno pa imajo poleg prazen stol, kjer naj bi pokojni družinski član sedel. Omeniti je potrebno še mogočen Rizal park, ogromno sprehajališče s spomenikom, posvečenim narodnemu heroju Joseju Rizalu, ki so ga španci javno usmrtili leta 1896. Bil je eden od pobudnikov odporiškega gibanja za neodvisnost, pesnik in pisatelj. Njegove spomenike najdemo po vseh večjih filipinskih mestih.

Večina turistov si želi čimprej zapustiti Manilo, verjetno zaradi izpušnih plinov, umazanije, gneče ... Nama pa je bila zelo všeč. V Evropi ni takih mest

papirčka. V nasprotju z umazanimi ulicami in večinoma starimi, slabo grajenimi stavbami pa so prebivalci Manile in nasploh vsi Filipinci zelo čisti in urejeni ljudje. V njihovih javnih prevoznih sredstvih, kjer se nagnete tudi po dvajset ljudi skupaj, ni bilo nikoli niti od daleč zaznati tipičnega, neznosnega smrada, ki ga lahko

in ogromnost, vrvenje ter živopisnost privlači kot magnet. Ljudje so večinoma prijazni, ustrezljivi, čeprav včasih malo zadržani. Velika prednost pri komunikaciji je, da vsi govorijo angleško, pa tudi stopnja izobrazbe je precej visoka. Kar se tiče njihove religioznosti, je pri katoličanih zelo opazen španski vpliv. Njihove cerkve so večinoma tipično špansko – južnoameriško kičaste, pred njimi je množica stojnic z najrazličnejšimi kipci, blagoslovljenimi vodami, podobicami, rožnimi venci, svečami... Okrog Velike noči igrajo veliko pasijon-skih iger, vendar pa glavna oseba te igre ni Jezus, ampak vojak Longinus, ki je Jezusu prebodel stran. Po legendi je bil Longinus slep na eno oko; in ko je zabodel Jezusa, mu je pritekla kri iz slepega očesa, nato pa je spregledal. Hkrati je spoznal, kaj je storil in skesan zbežal. Vrhunec igre predstavlja njegovo obglavljanje. Na Veliki petek se dá nekaj moških v spomin na Kristusovo križanje v resnici pribiti na križ, kar velja za eno večjih turističnih atrakcij.

Iz Manile sva se odločila odpotovati najprej na sever, da bi si ogledala znamenite riževe terase. Potovala sva z avtobusom, kar je trajalo osem ur. Sedeži v avtobusu so bili že tako razmajani, da so se začuda izkazali za zelo udobne. Večji problem je bil s hlajenjem. Že na začetku vožnje sem se čudila, zakaj se vsi potniki pokrivajo z volnenimi kapami ali rutami. Zelo kmalu sem

Domačinke

spoznala vzrok: temperatura se je hitro spustila na kakih 15 stopinj, kar je bil pravi šok. Kot se je kasneje še večkrat izkazalo, so Filipinci veliki ljubitelji klimatskih naprav. Z brisačami na glavah in zavita v veliko oblačil sva končno prispela na cilj – Banaue.

Banaue je kraj, ki je znan po riževih terasah, imenovanih osmo svetovno čudo. Stare so okrog 2000 let, naredili so jih ljudje iz plemena Ifugao, in to ročno, z zelo primitivnim orodjem. Zaradi oblike jim pravijo tudi »stopnišče do neba«. Pogled nanje je veličasten, na njih raste riž praktično v vseh fazah razvoja. Terasa si je mogoče ogledati s štirih razglednih točk, če le ni oblačnosti in megle. Ko sva se domačinu pritoževala zaradi slabega vremena, naju je debelo pogledal in rekel, da je to za njih blagoslovljeno vreme, kar pomeni, da je zelo ugodno za riž. Da ni ravno blagoslov za turiste, sva ugotovila kasneje, ko sva lovila ravnotežje po razmočeni zemlji med terasami in vsak trenutek pričakovala pristanek v blatni vodi med riževimi sadikami.

Izvedela sva, da obstajajo še lepše terase v tri ure oddaljeni vasi Batad. Z jeepnyjem sva se odpeljala po zelo razriti in blatni cesti do vznožja hriba oziroma do zadnje postaje in krenila po malo večji stezi skozi tipičen deževni gozd proti hribu. Zrak je bil nabit z vlago, ptiči so se zelo nenavadno oglašali, pot pa je postajala vedno bolj strma in spolzka. Ob njej so se občasno pojavili potoki in po kratkem oklevanju sva se odločila piti kar iz njih, ker nama je vode, ki sva jo imela s seboj, hitro zmanjkalo. Iz varčevalnih razlogov se pred odhodom nisva dala cepiti. Seveda sva s tem tvegala marsikaj. Ampak žeja je bila vseeno prehuda, voda pa zelo pitna. Imela sva srečo, ker sva potovanje preživela živa in zdrava, celo brez (za te kraje običajnih) prebavnih motenj.

Plaža v Nagtabonu

Napredovala sva počasi, ker nisva bila v vrhunski formi; ko sva prišla na vrh in na drugi strani zagledala terase, ob vznožju pa vasico, sva vedela, da se je splačalo truditi. Terasa so bile resnično lepše, ograjene s kamnjem, za razliko od prejšnjih, ki so bile ometane z blatom. Tudi vreme se je za kra-

Čokoladni hribčki

tek čas zjasnilo in razgled je bil prečudovit. Spust do vasice Batad je bil težji kot prejšnji vzpon, ker so bile v zemljo vsekane stopnice zelo visoke in spolzke. Tudi hoja med terasami je bila hoja v labirintu – zelo je treba paziti na sestop s terase, ker se lahko zgodi, da hodiš nekaj sto metrov dlje, kot je potrebno. Nastanila sva se v majhnem penzionu in se šla kopat v reko Tappyo, ki ima zelo veličasten slap. V vasi ni elektrike in zvečer (tema je že ob 18. uri) se je pojavil čudovit prizor. Na nekem drevesu so se začeli zbirati roji kresnic in v pol ure je drevo izgledalo kot božično drevesce. Naslednjega dne nama je David, lastnik penziona, razkazal tradicionalna bivališča plemena Ifugao, ki obstajajo, gradijo pa jih tudi še danes. Hiša ima tri »nadstropja«: spodaj za živali, vmes je črna kuhinja in prostor za spanje, na vrhu sušijo riž. Vse skupaj je zelo majhno in za naše pojme nefunkcionalno, domačini pa se v tem seveda odlično znajdejo.

Še isti dan sva se vrnila v Banaue in od tam v Baguio, mesto, ki velja za poletno rezidenco Filipinov. Baguio leži na nadmorski višini 1400 m, značilen je po bolj svežem zraku in nasadih ogromnih borov. Mesto samo ni nič posebnega, tudi tu je veliko prometa. Zanimivejši je predel zunaj mesta, imenovan La Trinidad, kjer so nasadi jagod, ob njih pa stojnice, na katerih prodajajo

Orhideja »Gospa, ki pleše.«

jagode in razne proizvode iz njih, od marmelad do vina. Naslednja zanimiva stvar, ki sva si jo ogledala, je bila Bell Church – religiozna stavba, okrašena z motivi zmajev in strehami v obliki pagode. V njej prakticirajo religijo, ki je mešanica budizma, taoizma, konfucionizma in krščanstva.

Iz Baguia sva se vrnila v Manilo in sledila je pot na jug. Načrtno sva se izognila najbolj turistični točki, otoku Boracay, ki razen po lepoti slovi tudi po izredni zasedenosti; ležanje na plaži, v gneči, pa ni bil ravno najin cilj. Zaradi ugodnih cen lokalnih letov in seveda pomanjkanja časa sva se odločila, da bova s Philippine Airlines potovala na otok Palawan.

Pristali smo v glavnem mestu Puerto Princesa, ki velja za najbolj čisto in zeleno mesto na Filipinih. Tudi tu nas je pričakala gruča glasnih taksistov in najbolj vztrajnemu, ki nama je bil ves čas za petama, sva dovolila, da naju pelje v Nagtabon. To je letovišče z »rajskimi plažami«, uro in pol oddaljeno od Puerta. Ker sva rajske plaže poznala le iz reklamnih katalogov, sva se odločila, da eno obiščeva. Naselila sva se v ljubki koči, bolj spleteni kot zgrajeni, naokrog so rasle palme, plaža je izgledala res čudovita. Lastnica Lucy je bila prijazna, postregla nama je s filipinsko-evropskim kosilom (njen pokojni soproj je bil Nemec). Kmalu sva doživela drobne radosti, ki jih v

reklamah ne omenjajo: v belem pesku prebiva množica peščenih bolh, ki človeka oglodajo do kosti, če se začne prešerno valjati po tleh. Morje je kristalno čisto in zelo vabljivo, vendar je treba hoditi nekaj sto metrov, da seže voda vsaj do pasu, in se med potjo boriti z visokimi valovi, ki neusmiljeno zalivajo in butajo ob nesrečne kopalce. Tudi vreme se je odločilo, da bo še naprej delalo preglavice. Vsak dan ob treh popoldne se je močno ulil dež in ravno pred najino hiško ustvaril manjše jezero. Toliko o »rajskih« zadevah. Seveda se je zgodilo tudi kaj prijetnega: vožnja s čolnom do sosednjega otočka, kjer je zelo priljubljen kraj za potapljanje in opazovanje koral ter ostale podvodne eksotike. Prijazni domačini so nama sklatili in postregli s kokosovim orehom, ki je nedvomno ena najboljših oblik lokalne prehrane. Iz Nagtabona sva se po nekaj dneh vrnila v Puerto Princesa rahlo slabe volje (lastnica nama je bivanje kar pošteno zaračunala) in se odločila za izlet v Sabang, kjer je mogoč ogled podzemne reke, oziroma jame, po kateri teče.

Na jeepneyu sva se spoznala z nekim švicarjem, ki je bil poročen z domačinko in je imel letovišče v Sabangu. Nastanila sva se pri njem in s čolnom odplula do podzemne reke. Tam naju je vodič skupaj z drugimi vkrcal v manjši čoln in s provizorično lučjo smo se odpeljali en kilometer in pol pod zemljo.

Tarsius

Peljali smo se skozi vrsto votlin, »katedral«, videli »sveto družino« in množico figur, ki so jih oblikovali kapniki. Jama je čudovita in se lahko kosa z marsikatero kraško pri nas. Po poti so nas obletaval netopirji, kar je dajalo malce srhljiv priokus.

Ko sva se vrnila v Puerto Princesa, sva se odločila, da bova zaradi časovne stiske zopet letela in sicer na Cebu. Še prej pa sva si ogledala krokodiljo farmo in vrt metuljev – prostor z rastlinjem, pokrit z gosto mrežo, kjer so zbrane vse vrste ali vsaj večina metuljev, ki živijo na Filipinih. Ker se nama je ravno takrat pokvaril fotoaparatus, nama je preostalo le občudovanje in uživanje. Naslednjega dne sva po eni uri letenja prispela na Cebu.

Glavno mesto Cebu City velja za tretje največje na Filipinih in predstavlja trgovsko središče. Najbolj ogleda vredna stvar na Cebuju je vsekakor Basilica Minore del Santo Nino – bazilika, ki je posvečena Jezusu kot otroku. Kipec Jezusa – otroka velja za najstarejšo relikvijo na Filipinih, podaril pa ga je leta 1521 Ferdinand Magellan kraljici Juani kot krstno darilo. Istega leta je bila tu tudi prva katoliška maša, Magellan je s postavitvijo križa ovekovečil začetek pokristjanjevanja Filipincev. Ostanke križa so vgrajeni v še en križ, ki je danes na ogled v paviljonu poleg mestne hiše. Tam je veliko prodajalcev kitar, ki so tudi ena od znamenitosti Cebuja.

Nato sva se vkrcala na ladjo in za naravnost smešno ceno (170 SIT na osebo) odplula na Bohol. Prva stvar, ki jo je na Boholu treba videti, so seveda čokoladni hribi. To so hribi, porasli zgolj s travo ali nizkim grmičevjem, ki se dvigajo iz tal v obliki krtin eden za drugim. To je res zelo nenavaden prizor. Vodič nama je povedal eno od legend, ki botrujejo nastanku hribčkov: Nekoč je tam živel velikan, ki se je zaljubil v navadno, smrtno deklico. Ko je le-ta umrla, jo je nesel v roki in jokal. Kjer so njegove solze padle po tleh, so iz njih nastali hribi. Čokoladni pa se imenujejo zato, ker dobijo barvo čokolade, ko se trava na njih posuši. Natak Manuel, ki nama je postregel s kosilom v tamkajšnjem penzionu, je zadevo o nastanku hribov poenostavil: »Čokoladne hribe je ustvaril Bog in konec debate!«

Naslednji dan naju je vodič z motorjem peljal na ogled okolice. Vozili smo se mimo manjših hiš, pred katerimi je bilo zabitih najmanj pet kolov. Na kolih pa so cveteli v vseh barvah in oblikah najlepši zajedalci na svetu – orhideje. Obstaja več kot 900 vrst orhidej in opazovati jih v naravnem okolju je čisto nekaj drugega kot v izložbi cvetličarne. Pred odhodom sva v Manili kupila tri korenine orhidej in jih srečno prinesla domov (kar je sicer strogo prepovedano); vse tri so se prijele.

Z zelo poceni taksijem sva se odpeljala v Loboc, letovišče ob reki. Stene

Otroci

hišk so spletene iz palmovih listov, kar naredi prostor zelo zračen in prijeten. Igor je šel raziskovat Loboc in debelo pogledal, ko je na cesti videl parkiran jeepney z napisom Medjugorje. Vprašal je lastnika trgovine, ki je bil v bližini, od kod poznajo ta romarski kraj. Ta mu je razložil, da je bil njegov brat, ki je mornar, nekoč tam. Ko se je vrnil v Loboc, je opazil, da ga bližnje hribovje zelo spominja na Medjugorje. Zato so tja postavili križ, pa še prevozno sredstvo je dobilo po tem ime. Lastnik trgovine naju je pred odhodom napotil nakaj ulic naprej, češ da si morava nujno ogledati najmanjšo opico na svetu. Neki možakar je res imel eno udomačeno in mi jo je takoj položil v roko. To je zelo ljubka, majhna žival z ogromnimi očmi, s čisto človeškim podobnimi prstki, z dolgim repom, naokrog pa skače kot žaba. V resnici gre res za najmanjšega še živečega primata z imenom »tarsius«; ta je žal pogost plen filipinskega orla, ki spada med največje na svetu. V Lobocu sva si ogledala cerkev z muzejem, ki hrani nekaj dragocenih in starih stvari, na primer srebrni misal in mašna oblačila. V bližini pa je tako imenovani »crazy bridge« ali »nori most«, kot mu pravijo domačini. V resnici gre za polovico mostu, ki ga je dal zgraditi razsipni predsednik Marcos. Ko so ga zgradili do polovice, so ugotovili, da bi za nadaljevanje gradnje morali podreti cerkev iz 15. stoletja.

Najin naslednji cilj je bil otoček Camiguin, na katerem je sedem vulkanov, od teh delujoča. Čeprav so vabljivi za plezanje, sva se midva raje vozila do toplih in hladnih vrelcev ter slapov, ki so tamkajšnja znamenitost, in se namakala. Opazila sva, da so ljudje na Camiguinu temnejše polti in ostrejših potez.

Konec dopusta se je nezadržno bližal in želela sva si ogledati vsaj eno od mest na Mindanau, ki je drugi največji otok na Filipinih. Tukaj je naseljena večina filipinskih muslimanov. Imela sva še nekaj dni, da si ogledava Cagayan de Oro. Tu sva obiskala ogromne nakupovalne centre, tržnico in 40 km iz mesta nasade ananasov.

Še zadnjič sva letela z Philippine Airlines do Manile, kjer sva preživela zadnje tri dni do odhoda domov med mrzličnim nakupovanjem in javljanjem domačim. Glede povezave z domovino nisva nikoli imela težav, ker ima vsako mesto celo vrsto internet kavarnic, ki so pri mladih zelo popularne.

Kakšen teden po prihodu domov se me je lotilo domotožje po Filipinih. Dežela mi je prirasla k srcu in tam sem se počutila zelo domače. Teologe imajo v vsakem primeru veliko bolj v čislih kot pri nas.

Nataša Smerdelj
Fotografije Igor Virant

DANAŠNJI NASILNEŽI – NEKDANJE ŽRTVE

Ob najrazličnejših oblikah nasilja, s katerimi se danes povsod srečujemo, se nam znova in znova vsiljuje vprašanje, kje naj iščemo njegove vzroke. Res je, da so vzroki ne samo številni, temveč tudi večkrat močno zapleteni, in da izhajajo iz osebne biografije posameznega človeka, kakor tudi iz okolja, v katerem kdo živi. A kljub temu poklicni raziskovalci teh vzrokov ugotavljajo, da segajo korenine tega zla pri več kot 60 odstotkih primerov v rano mladost. To se pravi, da je tisti, ki je danes nasilnež ali zločinec, bil v mladosti žrtev nasilja, ali je vsaj pogrešal občutek zavetja in topline v vzgoji staršev in sploh družinskega okolja. Nikdar ga ni nobeden od staršev vzel v naročje, ali pa se je kaj takega zgodilo zelo redko. Vedno znova so sledile fizične kazni in pretepi, kadar je kot otrok storil nekaj, kar je bilo po mnenju staršev napačno, čeprav niti ni imelo nobenih hudih posledic. Vedno je moral storiti le tisto, kar je bilo ukazano, kar je bilo po volji drugih. Nikdar ni smel pokazati svojih želja, kaj šele svoje volje. O pravicah, ki bi jih imel kot otrok, še sanjati ni smel. Vsa

takšna in podobna doživetja so trdo oblikovala otrokov značaj in se neizbrisno zapisala v njegovo notranjost, večinoma v njegovo podzavest, iz katere se bodo nekoč usmerjala njegova dejanja. Rekli bi lahko, da bodo mladostna doživetja narekovala njegova maščevalna dajanja v najrazličnejših oblikah nasilja. Res pa je, da se človek, ki je imel takšno mladost, v poznejših letih vedno tega ne zaveda, a kljub temu se kažejo v njegovem nasilnem obnašanju in ravnanju dokaj vidne posledice. Nekdanja žrtev je postala sama nasilnež in poraja nove žrtve nasilja.

Ker je družbeno okolje v več ozirih sploh represivno, ni čudno, da je vzgoja v družini in vzgojnih ustanovah lahko dokaj nemoteno nasilna in tako vzgoja za nasilje. Čeprav danes govorimo o otrokovih pravicah, še vedno vse ostaja le pri lepih besedah, ali pa imamo opraviti z drugo skrajnostjo, namreč popolno permisivnostjo ali prepričanjem, da z vzgojo ni mogoče kaj prida doseči. Zato je pač treba uporabiti samo sredstva, ki enostavno preprečijo, da bi imela otrokova nepremišljena ali neodgovorna dejanja hujše posledice. Kakor da bi bilo vse dovoljeno, le nekatere posledice je treba izključiti. O tem, da bi se bilo treba čemu odpovedati, sploh ne sme biti govora, kaj šele, da bi si otrok tako utrjeval svojo voljo, kakor so o tem nekoč govorili vzgojitelji ali avtorji vzgojeslovja. Otrok postane tako v resnici suženj svojih nagnjenj, svojega trenutnega razpoloženja, svoje samovolje. Posledica takšne vzgoje je potem zopet nasilje, saj je končno »vse dovoljeno«, treba se je skušati izogniti samo nekaterim posledicam svojih dejanj.

Vzgajati pa se pravi, pomagati odkriti mlademu človeku resnične življenjske vrednote in ga hkrati navduševati za takšne, ki ga delajo človeškega, sposobnega, da se v življenju premišljeno in odgovorno odloča. Torej ni vse dovoljeno. Da pa bo vzgojitelj takšno spoznanje lahko približal mlademu človeku in ga navdušil, da se bo po njem ravnal, je odločilen predvsem njegov zgled. Le »zgledi vlečejo«, kakor pravilno pravi pregovor. In tako smemo reči, da je mogoče vzgajati samo z dobroto, potrpežljivostjo, z ljubeznijo, saj na tak način najbolje motiviramo razvoj resnično človeških, življenjskih vrednot v mladem človeku. To pa je gotovo v popolnem nasprotju z nasiljem.

Razumljivo je seveda, da morajo pri tem sodelovati vse ustanove, ki kakor koli vplivajo na človeka v družbenem okolju. In prav tako je res, da so naloge, pred katere so postavljeni vzgojitelji, izredno zahtevne. V resnici morajo nenehno vzgajati sebe in ustvarjati čim širše okolje brez nasilja. Morda sploh najbolj zanesljivo vzgajajo takrat, kadar nimajo namena »vzgajati« v običajnem pomenu, temveč kratko malo živijo in delajo po navdihu, ki jim ga narekuje njihova resnična, pristna človeškost, njihova dobrota, ljubezen.

Nedvomno pa je za takšno vzgojo izrednega pomena družinsko okolje. Žal je danes velikokrat prav družinsko življenje ali družinsko okolje hudo moteno. Zato so pomembne vse ustanove, ki lahko nudijo kakršno koli pomoč družinam pri izpolnjevanju njihovih nalog. Seveda je treba pri tem upoštevati današnjo spremenjeno podobo družine, ki pa ne sme onemogočati njenega poslanstva v človeški skupnosti.

Sredstva javnega obveščanja so prav tako posebej poklicana za širjenje kulture nenasilja, tako v družinskem kakor sploh v družbenem okolju. Najbrž se tisti, ki so zanja odgovorni, niti malo ne zavedajo, kakšno moč ima njihov vpliv, ki ga mnogi dan za dnem nekako vsrkavajo vase.

Vsekakor pa velja, da je treba nasilje odpravljati pri koreninah, se pravi v družinskem življenju, kajti samo tako ga bomo v prihodnosti v družbi zmanjšali. Dobro drevo rodi dober sad. Današnji nasilneži so v večini primerov nekdanje žrtve, kakor smo rekli v začetku tega razmišljanja. Sicer pa tudi najhujše kazni za nasilneže ne morejo prinesiti občutnih sprememb. Tudi takšno nasilje v resnici samo poraja nasilje.

Dr. Vekoslav Grmič

CIRIL IN METOD KRSTILA MED POTOVANJEM V RIM

USTNO IZROČILO V PREKMURJU IN NA ŠTAJERSKEM

Ustno izročilo in legende pogosto skrivajo v sebi spomin na resnične dogodke iz davne preteklosti. Nekoč naši predniki niso imeli ne omike ne materialnih možnosti, da bi dogajanja časa zapisovali. Le iz roda v rod je ostajalo ustno izročilo. Tako se je ohranil tudi spomin na sveta brata Cirila in Metoda, ki naj bi potovala skozi naše kraje v Rim in spotoma krstila naše poganke prednike.

Po ustnem izročilu naj bi Ciril in Metod prečkala reko Muro pri Melincih v Prekmurju. To mi je povedal lani predsednik sveta tamkajšnje krajevne skupnosti, Peter Dugar. Rojak z Melinec, Ignac Duh, je izdal knjigo in v njej omenja to možnost. Prehod ponazarja tudi freska v tamkajšnji kapeli, ki je delo domačega slikarja Cirila Jeriča.

Melinci so danes lepo urejena vas. Vrste hiš stoje v več pravokotno križajočih se ulicah. V 211 lepo pozidanih domovih živi 910 prebivalcev. Naselje

je dobilo ime po mlinih oziroma mletju. Vse do druge svetovne vojne so imeli tukajšnji kmetje še osem plavajočih mlinov na reki Muri. Mlinov ni več imajo pa še rečni brod, ki vozi čez reko na Štajersko stran oziroma v Prlekijo.

Mura je blizu Melinca nekoč tekla drugače kot danes. Bila je še neukročena. O tem priča dejstvo, da so pred desetletji našli na drugem koncu vasi dva mejna kamna, ki sta mejila med takratno Avstrijo in Ogrsko.

Verjetno sta bila iz dobe Marije Terezije. In prebivalstvo je prečkalo reko v starih časih na različnih območjih s čolni, izdolbenimi iz drevesnih debel.

Napotimo se k Mali Nedelji, oziroma v Kuršince na Štajersko stran Mure. So razložno, slemensko naselje. V dolini so domovi raztreseni na desnem bregu potoka Turja. Vključujejo naselji Bregovje in Kuršenščak. Vas je prvič omenjena pred 556. leti, ko je štela šest hiš. Danes jih premore 60 in v njih živi 180 duš, oziroma 68 manj, kot pred 60. leti.

Tu je območje z imenom Kršovščak, kjer izvira »stari studenec«. Ljudsko izročilo pravi, da naj bi tukaj krstila prebivalstvo brata sv. Ciril in Metod. Spomin na to dogajanje naj bi bilo prav tukajšnje ledinsko ime Kršovščak (krščevanje). Na tem območju je zdaj veliko vodno zajetje za potrebe širšega malonedeljskega območja.

Cerkev pri Mali Nedelji naj bi bila zgrajena v 9. stoletju na temeljih nekdanjega poganskega templja, menijo v tem kraju. Cerkvico naj bi dal zgraditi slovanski knez Pribina, ki je imel sedež ob Blatnem jezeru. Namenil jo je svojim zvestim plemičem slovanskega rodu, na katere spominjajo imena tukajšnjih vasi Radoslavci, Bodislavci, Godemarci, Moravci ...

Živ spomin na brata Cirila in Metoda je tudi pri Benediktu v Slovenskih goricah. Naselje leži ob magistralni cesti Maribor-Lenart-Gornja Radgona. Prvi pisni viri o Benediktu so iz 9. stoletja. V portalu cerkve najdemo letnico 853, kar je dokaz za njeno romansko poreklo. V knjižici Benedikt skozi čas zasledimo mnenje, da je verjetnost postavitve prve cerkvice v letu 853, glede na razvoj dogodkov ob pokristjanjevanju Slovencev, možna in celo več kot

Nekdanji prevoz čez reko Muro. Posnetek je naredil v tridesetih letih prejšnjega stoletja Jože Kološa.

Foto: Franček Štefanec

Starožitna Mala Nedelja. Blizu je območje Krščovščak, kjer naj bi krstila brata Ciril in Metod.

Foto: Franček Štefanec

Sveta brata Ciril in Metod v benediški cerkvi

domnevno dokazljiva, logična. Vse to najslikoviteje opisuje g. Franc Zmazek v Kroniki župnije Sv. Benedikta. Na cerkvi je napis: *Ecclesia haec dicata est Anno 853*, kar pomeni: Ta cerkev je narejena leta 853 ... Glede na zgodovinska dejstva ni neposredno povezana s samim pričakovanjem svetih bratov Cirila in Metoda, kakor pravi ustno izročilo, saj leta 853 v Panoniji še nihče ni vedel za slovanska blagovestnika. Sicer pa ni rečeno, da se tukaj ne bi zadržala ob svojem potovanju v Rim.

Pri Benediktu v Slovenskih goricah je župnik 31. leto Ivan Zanjekovič. Mnenja je: »Če je bila tu nekoč že cerkvena, sta brata Ciril in Metod, ko sta šla v Rim, tu lahko maševala. Tako vsaj pravi ljudsko izročilo...«

Tukajšnjo gotsko cerkev so zgradili v 14. stoletju in je pozneje doživela neštete prezidave. Ljudsko prepričanje, da sta tod mimo hodila, po nekdanji rimski cesti, Ciril in Metod, in da so predniki sprejeli omiko in krščansko vero v slovanskem jeziku, je živo. Prav zato sta postala in ostala po razglasitvi za svetnika nekakšna zavetnika benediške župnije. To miselnost potrjuje dvoje obeležij: prvo v cerkvi sv. Benedikta, kjer stojita Ciril in Metod na podiju, na levem opornem stebri. Drugo, mlajše obeležje, pa predstavlja relief, ki so ga

*Melinci v
Prekmurju*

Foto: F. Štefanec

domačini leta 1938 postavili nad betonski nadstrešek, nad vhodom v Ciril-Metodov dom, sedanji kulturni dom pri Benediktu. Žal je moral ta relief »pobegniti« med drugo svetovno vojno pred Nemci v cerkev Sv. Treh kraljev, ki stoji na bližnjem griču. In tam je še danes.

Prav je, da ustno izročilo soočimo z zgodovinskimi dejstvi. Sredi 9. stoletja je država Velika Moravska namreč že pokristjanjena. Obravnavano območje je takrat spadalo pod vladavino, katere kneževina se je imenovala Panonija, s fevdom Spodnja Panonija. Cerkev naj bi bila pri Benediktu pozidana že leta 853, torej v času, ko je knez Rastislav spoznal mnoge zmote, usodne za obstoj narodov. Prav od leta 853 dalje je bila Velika Moravska z majhnimi presledki politično samostojna. Bavarski duhovniki so morali oditi. Med našim ljudstvom so ostali le italijanski in bizantinski misionarji. V takšnih razmerah je bilo moravsko krščanstvo precej površno. Knez Rastislav se skuša otresti nemške politične in cerkvene oblasti. Kljub hudemu pritisku vzhodnofrankovskega kralja Ludvika Nemškega uspe Rastislavu navezati stike s središčem vzhodnega krščanstva v Bizancu. Od tu je prosil za pomoč slovanske misijonarje in ponujal politično zavezništvo. Prišli so. Vodila sta jih apostola, brata Ciril in Metod. Njunjo poslanstvo se začne v Veliki Moravski, leta 863. Potem potujeta po nekdanji rimski cesti, ki je vodila proti Ptuj, Celju, Ljubljani, in prispeta v Rim v poznem poletju leta 867.

Benediško območje ima sicer bogato zgodovino. Arheologi so tu odkrili železodobne in rimske gomile in ostaline rimskih stavb. In na bližnjem Ženjaku je bilo pred 190. leti najdenih 26 takoiimenovanih negovskih čelad. Na njih so trije zagonetni napisi. Za enega so strokovnjaki domnevali, da je najstarejši doslej najden germanski napis. Za pismenke na čeladah sedaj velja, da so različica v Posočju ugotovljene venetske pisave. In čelade so italisko-etruščanskega porekla.

Franček Štefanec

PREKMURSKE REMÉNKE, REMENICE

SIMBOL VELIKE NOČI Z VOŠČILNO VSEBINO

Okraševanje jajc ima izjemno dolgo in pestro zgodovino. Ljudje so že od nekdaj menili, da ima jajce skrivnostno, nedoumljivo življenjsko moč. Mnogi stari narodi so si z njim razlagali nastanek sveta, življenja. Krščanstvo je namenilo jajcu podobno, a novo simboliko. Postalo je simbol velike noči. Predstavlja Kristusovo vstajenje. In naše pokrajine imajo tudi na tem področju posebnosti. Tokrat teče beseda o prekmurskih reménkah, oziroma remenicah.

Prekmurska velikonočno obarvana jajca je prvič podrobneje strokovno obravnaval Niko Kuret v Etnologiji Pomurja, leta 1967. Do takrat so posvečali na Slovenskem pozornost predvsem belokranjskim pisanicam. Kuret se je v raziskavi omejil le na načine barvanja in na ornamentiko. Po njegovih ugotovitvah so v Prekmurju sprva krasili rdeče obarvana jajca. Prvotni način barvanja je skoraj pozabljen. Močno je bilo in je ponekod še danes razširjeno od »luka olüpe«, ki daje rjavo barvo, drugače pa kupujejo barve v trgovinah. Tu in tam so jajca zavijali (in jih še vedno) v rdeč krep papir in jih položili v vodo. V Bogojini so nekoč črno barvo izdelali tako, da so »nastrügali« jelševo skorjo in dodali zeleno galico.

V Prekmurju so običajno uporabljali črno, rdečo in belo barvo. Tukajšnja ornamentika vsebuje arhaične okrasne prvine. Prevladuje predvsem abstraktno okrasje z geometrijskimi liki, pogosto pa se prepleta z rastlinskimi, cvetličnimi elementi. Med najstarejše okrasne prvine sodijo tiste, ki so znane z izkopane prazgodovinske lončevine. Stara poslikava prekmurskih reménk je bila preprosta, a je ohranila nekaj prastarih elementov.

Današnji prekmurski pirhi so na pogled lepi in vsebujejo novo oziroma voščilno vsebino. So dragocen spomin in jih nekateri izdelujejo skoraj celo leto. V Motovilcih na Goričkem v Prekmurju živi gospa Bernarda Merklin, ki ima domačo obrt za vrhunsko ročno izdelane prekmurske reménke. Gospa Bernarda »farba« in »škraba« pirhe od začetka decembra in še po veliki noči. Drobcene umetnine je začela izdelovati pred dvanajstimi leti. Sprva iz osebnega zadovoljstva, pozneje kot obrtnica. Veselja do tega etnološko dragocenega dela se je Bernarda navzela pri starejših vaščanih. Znana mojstra za reménke sta bila brata Jožek in Lujzi Rajsar. Nobenega ni več med živimi. In ko je nekoč Rajsarovega Joužija zadela kap, ni mogel več »škrabati«, oziroma praskati okraskov na jajce. Opazil je, da ima Bernardka za to smisel, saj je

Foto: Franček Štefanec

Bernardine drobne umetnine so lep spominek.

Foto: Franček Štefanec

Gospa Bernarda Merklin iz Motovilec v Prekmurju ima domačo obrt za vrhunsko ročno izdelane prekmurske reménke.

vedno rada risala, zato je nanjo prenesel vse svoje védenje o tem starem ljudskem opravilu.

Mojstrica napravi na jajčku najprej odprtinici, da njegovo vsebino izpiha. Če ni previdna, lahko lupina poči. Jajček zatem polakira in ga obarva, pri čemer nalaga barve od svetlejših k temnejšim. Najtemnejša barva je zadnja, na tem polju zatem spraska stare vzorce in doda še kak lasten motiv. Predvsem so to cvetlični vzorci, klasje, vinska trta in nabožni motivi: cerkvice, kelihi ... »Več truda vložin, lepše je napravljeno ...« mi je povedala. Krasi kokošja, gosja, račja in nojeva jajca. S kurjim jajcem ima dela za debelo uro, z drugimi več. Lani je izdelala okoli tisoč teh unikatnih umetnin. Izdelek položi v prozorno škatlico z nalepko blagovne znamke.

Bernarda Merklin krasi jajca po načinu, ki se je razvil med prvo in drugo svetovno vojno. Gre za tehniko barvanja z mizarskimi lužili in politurami. In nekdaneje pisanje z voskom je v glavnem zamenjalo praskanje z nožičkom. Včasih so uporabljali tri, danes šest barvnih nians ali več.

In Niko Kuret je že pred 35. leti pisal: »...Tisto, kar je dajalo reménkam njihov čar, izginja. Stare barve bledijo pred sočno, čeprav temno, a vendar živo barvitostjo analinskih lužil. Tradicionalna ornamentika s svojimi prastarimi motivi in simboli ne vzdrži več tekme z »lepimi«, čeprav povsem neznačilnimi, rutinskimi risbami v slogu »voščilnih kart«. Vdor docela novega, ljudskemu lepotnemu izročilu tujega elementa je zanimanje za reménke sicer poživil, plačilo za to pa je propad sicer skromnega, a vendar značilnega in etnološko skrajno zanimivega sveta starih reménk ...« Vse to še drži. In ni še vse staro izgubljeno. Za domače potrebe nekateri krase pirhe v Prekmurju po starem. In potrebnih bo še nekaj strokovnih nasvetov in bogata dediščina ne bo izgubljena. Stare elemente skuša vedno bolj ohranjati tudi gospa Bernarda Merklin iz Motovilec.

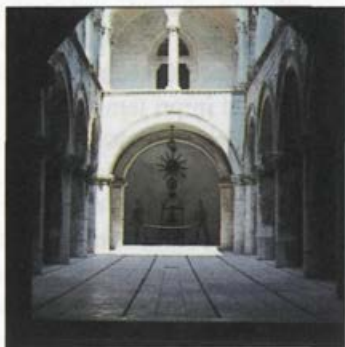
Franček Štefanec

KESANJE DUBROVNIŠKEGA TRGOVCA MIHAJLA MARTINUŠIĆA

Pisalo se je leto Gospodovo 1488. Plemič Mihajlo, sin Nikole Martinušića, se je bližal štiridesetemu letu, vendar je začutil, da mu pojemajo moči, bil je bolan in betežen. V Dubrovniku je bil sicer znan in spoštovan zaradi vsestranske trgovske dejavnosti in živahnega pojavljanja v javnem življenju. Bil je član Sveta naprošenih in Malega sveta, večkrat je opravljal tudi funkcijo kneza. Ker je začutil, da se mu bliža konec, je poklical notarja in mu diktiral testament. Ozrl se na svoje kratko, toda burno življenje, zapekla ga je vest. Izpovedal se je notarju, ki je njegovo pripovedovanje začel zapisovati v poseben zvezčič; kot priloga testamentu se je ohranil do danes. Odprimo ga in pogledjmo, kaj ga je težilo in kako je trgoval.

»Pogosto sem po trgovskih poslih potoval v Benetke. Posloval sem oderuško, moji dohodki so bili velikokrat nepošteno pridobljeni, goljufal sem svoje družabnike in celo državo. Navedel bom svoje grehe in prestopke, ki sem si jih prislužil med trgovanjem, da se vsaj malo operem krivde in olajšam svojo dušo. Bil sem mnogim rojakom faktor na beneškem tržišču. Zanje sem nabavljal trgovsko blago, največ tkanine in jih pošiljal v Dubrovnik, v njihovem imenu sem v Benetkah prodajal kože. Tudi jaz sem imel v Benetkah faktorje. Nekateri so dobro opravljali posredniško vlogo pri prodaji mojega blaga, z enim od njih pa sem imel denarne težave. Veliko trgovskih poslov sem opravljal

Palača Sponza je bila glavni trgovski center srednjeveškega Dubrovnika. Zgrajena je bila v letih 1516 do 1521 po modelu domačega gradbenega mojstra Paskoje Miličevića. Ime Sponza do danes ni pojasnjeno. Nekateri ga povezujejo z vodnjakom, ki je bil na tem mestu izkopan že leta 1311. V Sponzi so bili carinarnice (zato je drugo ime za palačo Divona), urad za tehtanje in ocenjevanje trgovskega blaga, skladišča, kovnice denarja in državna blagajna. Nekaj časa je bila v njej višja šola, pa tudi sedež »učenih akademij«. Danes je v Sponzi nameščen eden najbolj bogatih in urejenih arhivov, arhiv dubrovniške republike. Dvorišče, atrij, je obdano z arkadnimi hodniki. V prtljičju je v niši nasproti vhoda stala tehtnica. Na njo spominja še danes latinski napis na loku nad nišo, ki pravi: »Prepovedano nam je goljufati in ponarejati uteži, in dokler jaz tehtam, z menoj tehta sam Bog!«

v povezavi s trgovskimi družbami. Moji družabniki so vložili v družbo različne deleže. Izvršitelji moje oporoke naj pod prisego ugotovijo, koliko denarja so vložili v družbo in jim deleže vrnejo. Za tiste, ki so že umrli, naj priseže kdo drug, potomci umrlih naj dobijo le polovico. Prav tako naj izvršitelji oporoke določijo deleže v zvezi s stroški trgovskih družb in jih družabnikom povrnejo.

Ukvarjal sem se tudi s kreditno trgovino in različnimi kreditnimi transakcijami. Moje načelo je bilo: »Raje vidim, da oni meni dolgujejo, kot jaz njim«. Posojal sem velike vsote denarja. Če se bodo pojavile osebe, ki bodo zahtevale vrnitev dolga, naj se jim izplača iz mojega imetja. Posojal sem na oderuški osnovi in jemal nedovoljene obresti. Posojila sem dajal tudi proti zastavi in pri tem veliko zaslužil. Likudu iz Valone sem posodil 50 dukatov, v zastavo pa mi je dal zlato krono, okrašeno s perlami in dragim kamnjem. Ker je medtem Likud vrnil posojilo, mu zastavljene krone nisem mogel vrniti, ker sem jo dal nekemu svojemu upniku v zastavo. Če ne bom mogel dobiti nazaj zastavljene

krone, naj se mojemu dolžniku izročita dva prstana in če to ne bo zadostovalo, naj se mu izplača še 15 ducatov.

Mojo poglavitno trgovsko dejavnost je predstavljala trgovina s tkaninami. Tkanine sem za dubrovniške trgovce kupoval v Benetkah in jih pošiljal v Dubrovnik. Te posle sem opravljal kot njihov zastopnik. Za Nikolo Palmotića sem s svojim denarjem kupoval sukno. Ker sem ga pri tem ogoljufal, naj mu izvršitelji testamenta vrnejo 50 ducatov. Prav tako sem za Palka de Vitane kupoval sukno, ki sem ga nabavljal na ta način, da sem ga menjal za vosek. Ker je bilo sukno zaradi takšne menjave za 30 perperjev dražje, mu je treba ta denar vrniti. Ogoljufal sem tudi pokojnega Martola Volčevića, ki je zame prodajal sukno. Zdi se mi, da 35 ducatov od prodaje pripada Martolu, čeprav sem jih jaz zaslužil. Sukna je namreč prodajal na kredit. Za nekatere dubrovniške trgovce sem po pogodbi nabavljal sukno z odplačevanjem na obroke. Za Vlaha Sorkočevića sem v Benetkah kupil sukno na kredit, vendar sem sukno takoj plačal in pri tem zaslužil 100 ducatov. Vlah za to mojo transakcijo ni vedel. On je sicer izjavil, da je sukno zelo lepo in da ga je dobil po zmerni ceni. Jaz imam občutek, da sem omenjeno pogodbo sklenil na oderuški osnovi in da je Vlahu treba vrniti 50 ducatov, ker menim, da je zaslužek prevelik. Mnogi Dubrovčani so mi pošiljali doma stkana sukna v dokončno obdelavo v Benetke. Predvsem so v Benetkah za njih barvali ta sukna. Seveda sem moral nabaviti barve. Čeprav sem z njimi podpisal pogodbo, dogovorjenih barv nisem posredoval barvarni, ampak neke druge, cenejše. Tako sem zaslužil 150 ducatov, ki ne pripadajo meni, ampak njim, zato naj se jim ta denar vrne. Trgoval sem tudi s platnom in pri prodaji iztržil precej več kot bi smel.

Kože, s katerimi sem trgoval v Benetkah, sem nabavljal pri mesarjih v Dubrovniku. Precej sem trgoval z ovčjimi kožami, vendar moji partnerji niso vedeli, da so se medtem cene povečale. Tem dobaviteljem je treba vrniti 30 perperjev. Podobne posle sem imel še z Marojem Menčetićem. Njegove kože sem prodajal po višji ceni, kot sva bila dogovorjena, zato mu je treba vrniti 30 perperjev.

Posluževal sem se vseh sodobnih oblik finančnega poslovanja. Na potovanjih v Benetke sem za moje someščane opravljal prenos denarja in menične posle. Tudi to sem izkoriščal v svoj prid. Seveda pa nisem prizadejal škode samo svojim trgovskim partnerjem, temveč sem oškodoval tudi dubrovniško občino in beneško republiko. Za trgovanje in mešetarske posle nisem plačal predpisane pristojbine, zato naj se izplača dubrovniški carini 40 perperjev. Tudi v Benetkah nisem plačal carine in pristojbine za mešetarjenje, zato naj se beneški republiki izplača pavšal v višini 50 ducatov. V Benetkah,

kjer sem se zadrževal dlje časa, sem se ukvarjal z nedovoljeno trgovino. S tem sem oškodoval beneško republiko. Izvršitelji testamenta naj izročijo prokuratorjem cerkve sv. Marka v Benetkah 100 dukatov. Naj sami določijo, kako bodo porabili denar in kaj bi bilo najboljše za pokoj moje duše.

Veliko denarja sem potrošil pri igrah na srečo v Benetkah, kar zelo obremenjuje mojo dušo. Z nekim don Marino de Boris sem prikockal 20 dukatov. Moja krivda je toliko večja, ker sem ga jaz nagovoril k igri. Prav tako sem Zanina in Jakoba povabil na kockanje in pri tem priigral 30 dukatov. Ta primer naj presodijo modri ljudje. Če jima je treba priigrani denar vrniti, naj ga jima vrnejo. Ker sta se prostovoljno odzvala na kockanje, jima jaz denarja ne bi vrnil. Drugače je z Marinom Bodačićem, ki sem ga jaz nagovoril na kockanje. Njemu naj se vrne priigrani denar v višini 250 dukatov. V Dubrovniku sem pri kockanju večkrat priigral 500 dukatov, ki ne pripadajo meni. Iz tega denarja naj se kupi misale za cerkev sv. Marije na Mrkanu v vrednosti 25 dukatov.

Na polotoku Pelješcu imam zemljo in živino. Odnose z mojimi kmeti je treba urediti tako, da bo dobro za pokoj moje duše.

Določam tudi, naj posamezniki namesto mene opravijo romanja v svete kraje, da mi bodo oproščeni moji grehi. Nekoga naj izvršitelji testamenta pošljejo v Rim, pa naj stane kolikor hoče. Nekdo drug naj gre v Assisi k sv. Frančišku pod enakimi pogoji. Zaobljubil sem se tudi, naj nekdo namesto mene poroma v Ancono, stroški pa naj se krijejo iz prodaje mojega imetja. Za cerkvene namene pa določam naslednje: za popravilo na cerkvi Domino dajem 20 perperjev, za začetek del na cerkvi sv. Jurija v pristanišču Ploče 20 perperjev, za delo na cerkvi sv. Magdalene prav tako 20 perperjev. Samostanu na Lokrumu namenjam 13 perperjev, pet dukatov pa cerkvi sv. Lucije v Benetkah. Zakladničarjem katedrale sv. Marije naj se izplača 70 perperjev in še 20 perperjev, kar je ostalo od oporoke moje mame. Vse to naj bo za blagor moje duše. Ker sem veliko grešil, naj se berejo zame maše v čast sv. Trojice, nekaj maš naj opravijo v katedrali, druge v kakih drugih cerkvah. Za to naj se porabi 500 perperjev.

Vse kar sem dobil po krivici, naj izvršitelji oporoke razdelijo med tiste osebe, za katere bodo menili, da so upravičeni povračila. Tudi to naj bo za pokoj moje duše. Kar bo še ostalo od mojega imetja, potem ko bodo izvršitelji oporoke izpolnili moje želje, navedene v tej knjižici, ki jo pravkar zaključuje notar, pripada mojim potomcem. Želel sem, da bi bolje poskrbel za svoje dediče, vendar je bila takšna usoda, da mi zaradi grehov ni bolje uspelo. Zapuščam skromno imetje. Naj jim Bog nakloni boljše življenje!«. Notar je

na robu ob testamentu v notarski knjigi zapisal, da je original knjižice z njegovo izpovedjo shranjen v vrečki v notariatu v skrinji blizu okna.

Trgovska in pomorska usmeritev dubrovniškega gospodarstva od 13. stoletja dalje je zelo vplivala na miselnost dubrovniškega plemstva in trgovcev ter na oblikovanje moralnih vrednot. Prispevala je k hitremu ekonomskemu vzponu posameznih rodbin in postala temelj stanovskega izločevanja iz vrst ostalega svobodnega prebivalstva. V starih dubrovniških kronikah je omenjeno, da so posamezniki iz tega elitnega kroga trgovali z beneškimi tkaninami, s kožami, nakitom in drugim dragocenim blagom, soljo in sužnji. Trgovina je imela zelo močan vpliv na njihovo mentaliteto, običaje, življenjski slog in vrednote. Temu krogu je pripadal tudi Mihajlo Nikole Martinušić. Ko prisluhnemo njegovi izpovedi, se sprašujemo, ali se je kot plemič in trgovec ravnal ko kodeksu lepega in poštenega vedenja, ali ni v njem prevladala sla po hitrem bogatenju na račun drugega? Je kesanje prišlo v pravem času?

Dr. Ignacij Voje

REPEK NA ROB MINULEGA »PREŠERNOVANJA«

Pogled v mohorsko bibliografijo, ki jo je pripravil Janko Moder in je izšla leta 1957, nam odkrije, da je Mohorjeva leta 1915 v zbirki Slovstvena knjižnica (1. knjiga, 1. snopič) izdala *Prešernovo čitanko* v dveh knjigah, kot prilogo k izdaji iz leta 1847. Ob uporabi vseh ohranjenih rokopisov jo je priredil dr. Avgust Žigon.

V oddelku pri Mohorjevi objavljene poezije (ne upoštevajoč revije Kres, Mladika in Književni glasnik) obsega geslo Prešeren dobre tri stolpce naslovov v slovenščini nastalih in iz nemščine (različni prevajalci) prevedenih pesmi, epigramov, grobnih napisov itd. (za primerjavo: Stritarjeva poezija skoraj štiri stolpce, Slomškova dva).

V Kresu so leta 1882 izšle tri Prešernove polatinjene izpod peresa Janka Pajka (Prešernov motto poesijam, Kam? – Quonam? in Pevcu – Ad poetam). Naslednje leto, 1883, pa je bila objavljena še pesem Zarjovena dvičica. V reviji Mladika je v tretji številki leta 1928 objavljeni Grobni napis morda Prešernov.

Jelka Jovanovič Janša, dva prizora h Krstu pri Savici, vitraž

Gorazd Hotimir, prizor iz Krsta

Zlata Volarič, Krst pri Savici, 2001

Foto: Ivan Mohar

Drago Košir, *Krst pri Savici, lesorez*

lahko dodali še kaj iz mohorjevih koledarjev in iz Nove Mladike.

Najnovejša pa je knjiga, ki si jo je zamislil dr. Janez Dular: slavnostna faksimilirana prva izdaja *Krsta per Savizi* (1836), »tistega njegovega dela, ki je bilo v širši javnosti doslej najbrž najbolj odmevno, v slovenski literarni vedi pa deležno najrazličnejših, tudi nasprotujočih si razlag«.

Faksimile spremlja posodobljena različica *Krsta* na osnovi Kosove redakcije iz Prešernovega zbranega dela I (1996). Študijo odnosa literarnih zgodovinarjev do *Krsta* je za knjigo napisal dr. Janko Kos. Kako je zasijal Prešernov *Krst* v likovnih upodobitvah (v knjigi je reproduciranih devet barvnih in trinajst črno-belih) od nastanka do danes, pa v umetnostnozgodovinski študiji piše dr. Milček Komelj.

Kako navdihnjeni pesnik tudi s *Krstom* še danes navdihuje ustvarjalce na likovnem področju in sega v široko zavest Slovencev, kaže med drugim dejstvo, da še črpajo iz te motivike. Objavljamo jih nekaj. Zlata Volarič je vzela v roke pero in tuš, Drago Košir je vrezal svoje videnje v les, Jelka Jovanovič Janša, (Vitražni Atelje Flamingo, Lesce) pa je razrezala in sestavila obarvano steklo. Družbo jim dela še ilustracija Hotimirja Gorazda iz knjige Zorka Simčiča *Krst pri Savici* (Koper, 1994).

Matija Remše

Zanimiv podatek nam daje seznam osebnih imen v isti bibliografiji. Prešeren v sedmih bibliografskih enotah nastopa kot avtor, v devetnajstih so o njem priobčeni življenjepisni podatki, v devetih najdemo o njem raznovrstno slikovno gradivo, v treh je omenjen kot prevajalec oziroma prireditelj, v kar osemindvajsetih pa je že v naslovu ali podpisu omenjen kot avtor ali prevajalec dela, ki ni izšlo pri Mohorjevi, pa je bilo v naših edicijah ocenjeno in podobno. Vse to do leta 1957.

Pregleda, ki bi se Modrovemu približal po zajemu, od tedaj do danes še nimamo. Zanesljivo bi

PROF. ANDREAS MORITSCH –

SIMBOL SODELOVANJA SOSEDNIJH NARODOV

»Lega Celovca in Koroške v osrčju regije Alpe-Jadran nam narekuje, da moramo delo kolege Moritscha nadaljevati,« je rekel predsednik zgodovinskega inštituta celovške univerze, prof. Hödl, ob predstavitvi Moritscheve knjige *Alpen-Adria, Zur Geschichte einer Region (Alpe-Jadran, zgodovina neke regije)* pred izbranimi poslušalci na celovski univerzi. Osebnost prezgodaj umrlega rojaka je orisal prof. Peter Vodopivec iz Ljubljane s toplimi, iskrenimi besedami. Živo se je spominjal morda najpomembnejšega srečanja znanstvenikov iz sosednjih dežel pri Moritschu doma po ustanovitvi nove samostojne države Slovenije, poleti 1991. Po razpadu komunističnega sistema je celovski profesor povabil mlade kolege iz Trsta, Ljubljane in Vidma, da bi razpravljali o novem položaju in iskali skupne rešitve za znanstveno sodelovanje. Kritičen do sicer razumljivega nacionalizma v novih državah je zahtevali pogled naprej v skupno Evropo. Nove meje niso pomembne, nihče ne sme biti omejen in zaprt vase, ljudi je treba spodbujati k sodelovanju, ker bomo samo s skupnimi močmi v enotni regiji dovolj močni – to je bilo geslo tistega in še številnih podobnih srečanj sosedov, slovenskih, avstrijskih in italijanskih zgodovinarjev.

Prof. Andreas Moritsch se je rodil leta 1936 v Dragančah na Zilji. Njegova prva izkušnja z dvojezičnostjo na Koroškem je bila učiteljska služba na dvojezičnem ozemlju v petdesetih letih, ko so bili nacionalni odnosi na Koroškem zelo napeti. Univerzitetni študij na Dunaju je zaključil z disertacijo o Tržaškem zaledju. Na Inštitutu za zgodovino vzhodne in jugovzhodne Evrope se je med drugim ukvarjal s kmetijsko politiko v Rusiji. Njegova osebna skrb pa je ostala domovina in zadnja leta je vodil oddelek za vzhodno in jugovzhodno evropsko zgodovino na celovski univerzi. Tu je prvi in edini raziskoval področje Alpe-Jadran, ki obsega celotno Slovenijo, avstrijsko Koroško in italijansko regijo Furlanijo Julijsko krajino. Dejansko je to regijo, ki ni bila nikoli politično združena, toda v resnici »vedno močno komunikativna«, prof.

Moritsch oživiljal s tem, da je pritegnil k sodelovanju znanstvenike s celovške, ljubljanske, mariborske in videmske univerze in poskrbel, da se bo skupna miselnost nadaljevala tudi brez njega. Prof. Andreas Moritsch je umrl januarja 2001, nenadoma, sredi intenzivnega dela in poln načrtov za prihodnost.

Vedno je bil povezan z ljudmi celotnega alpsko-jadranskega področja. Središče njegovega znanstvenega, političnega in gospodarskega pogleda je bil človek s svojimi značilnimi skrbmi in bojznimi. V mnogih referatih in razpravah v tinjskem domu se je še posebej poglobil v narodna vprašanja koroških Slovencev. Sad njegovega truda je zbran v knjigi *Zgodovina brez meja*, ki je izšla pri Mohorjevi založbi. Prof. Moritsch je bil most med Avstrjici in sosednjimi vzhodnimi narodi, saj je po njegovem prepričanju »dosedanja zgodovina razdruževala narode, bodoča zgodovina pa mora združiti in osrečiti ljudi.« V razpravah in osebnih pogovorih je vedno izoblikoval svoje stališče in lastno gledanje na odprta vprašanja in tudi vztrajal pri svojem mnenju. Lep uspeh njegovih prizadevanj je poletna akademija v Bovcu, kjer je vzpodbujal in poskušal pridobiti mlade ljudi sosednjih pokrajin, da bi se bližje spoznali in skupno gradili bodočnost. Vsakdo, ki ga je spoznal, ne glede na to, ali se je z njim strinjal ali je bil drugačnega mnenja, je začutil osebni stik, ki ustvarja zaupanje in vero v pozitivne medčloveške odnose. Naj nam bo prof. Moritsch smernik na poti v skupno svetlo prihodnost sodelovanja in medsebojnega razumevanja prek nacionalnih meja!

Alojz Angerer

SPOMIN NA STOLETNICO ROJSTVA DR. IVA JUVANČIČA

5.decembra 1999 je bila na župnišču v Bovcu odkrita spominska plošča duhovniku, narodnemu buditelju in zgodovinarju, dr. Ivu Juvančiču. Program ob otvoritvi je oblikovala prof. Nataša Komac, spominsko ploščo pa je postavilo bovško kulturno društvo v okviru župnije Bovec. V program otvoritve so bile vključene pesmi bovškega rojaka, pesnika Darka Komaca, pel pa je domači moški pevski zbor Golobar. Slovenska Cerkev na Primorskem je s postavitvijo te plošče pokazala primerno širino in temeljito razumevanje zgodovine. Osebnost dr. Iva Juvančiča je bila tako izrazita, da je pustila močno sled v preteklem času Primorske. Samo zgodovinski čas, ki je bil nabit s

prelomnimi dogodki, je preprečil, da ni še bolj izkoristil svojih izrednih talentov.

Rojen je bil 5. decembra 1899 v Bovcu. Oče Mihael je bil mizar, po rodu s Kamnega, mati pa je bila domačinka Jožica, rojena Kavs; v družini je bilo sedem otrok. Ljudsko šolo je obiskoval v Bovcu, gimnazijsko šolanje pa je začel v Gorici. Bil je pod vplivom markantnega krščanskega socialca in Krekovega prijatelja Josipa Abrama – Trentarja, ki je bil kaplan na Bovškem. Med 1. svetovno vojno je Juvančič začasno prekinil šolanje, nadaljeval pa ga je na zelo kvalitetni škofijski gimnaziji v Šentvidu pri Ljubljani. Še kot dijak je občudoval domače gore in za vedno so v njegovi zavesti pustile čudovito odslikavo. Kraljestvo Zlatoroga ga je v mislih spremljalo vse življenje. Maturiral je leta 1921 v Ljubljani in v tem času po vojni se je seznanil tudi z dr. Henrikom Tumo. Vstopil je v nadškofijsko bogoslovje v Gorici in po 1. letniku ga je nadškof Frančišek Borgia Sedej poslal študirat teologijo na kvalitetno jezuitsko univerzo v Innsbruck. Še pred zaključkom študija je bil leta 1926 posvečen v duhovnika, naslednje leto pa je tudi doktoriral iz Svetega pisma. Na novi maši mu je pridigal Josip Abram. Med šolanjem se je seznanil z evropskim mladinskim katoliškim gibanjem. Osebne stike je imel z enim od voditeljev tega gibanja, Romanom Guardinijem. Delo z mladimi, ki ga je spoznal v Avstriji, je učinkovito nadaljeval v Gorici. Gibanje je poleg krščanske razsežnosti usmerjalo mlade v naravo in gore.

Po vrnitvi v Gorico je postal prefekt v malem semenišču in pozneje podravnatelj. Leta 1935 je prevzel dolžnost podravnatelja in profesorja v bogoslovju in ti službi je opravljal vsa naslednja leta. Gorica je bila v tem času, podobno kot vsa Primorska, pod trdo fašistično oblastjo. Samo Cerkev je ostala osamljena organizacija, kjer so Slovenci še lahko izpovedovali in doživljali svojo narodno pripadnost. Za to pogumno držo so bili zaslužni slovenski duhovniki, še posebej tisti, ki so imeli odgovorne službe v tedanji Cerkvi na Primorskem. Med njimi je imel pomembno mesto profesor, dr. Ivo Juvančič, katerega pridige je v cerkvi sv. Ignacija v Gorici budno spremljala fašistična oblast. V nadškofijski gimnaziji oziroma v malem semenišču je med slovenskimi dijaki z resnimi pogovori ohranjal narodno zavest. Poudarjal je misli o vztrajanju v ohranjanju svojega jezika in kulture in med dijaki je imel močan vpliv. Posebej se je zavzel za semeniščnike z domače, gorate in dokaj revne Tolminske in jim pomagal. Leto za letom je vse semeniščnike v skupinah vabil v hribe, predvsem na Višarje, kjer jim je z organiziranjem predavanj odpiral oči, da so razmere videli drugače, kot jih je slikal vladajoči fašizem. Malo semenišče je ostalo oaza slovenske kulture in zavesti v ostri zimi razna-

rodovalnega političnega sistema. Juvančič je bil poleg tega razgledan in zelo dober profesor. Do leta 1935 je imela slovenščina še domovinsko pravico v goriškem semenišču in dr. Juvančič jo je poučeval tudi za furlanske gojence. Leta 1935 pa se je v cerkvenem okolju povečal italijansko – rimski politični oziroma raznarodovalni pritisk. Juvančiča so prestavili s položaja podravnatelja semenišča na položaj profesorja goriškega bogoslovja in s tem poskušali zmanjšati njegov vzgojni vpliv na dijake. On pa je še naprej organiziral ilegalna predavanja na Višarjih, Vitovljah, Vrhovljah in drugod. Predvsem je gojil občutek skupnosti in tovarštva med fanti. Usmerjal jih je v aktivno življenje in pri tem jih je bolj vodil, kot pa jim samo predaval. Šlo mu je za oblikovanje močne osebnosti in pri tem je med fanti budil kritičnost in preudarnost. Bil je najbolj aktiven voditelj semeniščnikov. Delo med mladimi, ki ga je zastavil že v tridesetih letih, je aktualno toliko bolj danes, v času televizijskega nekritičnega bombandiranja z informacijami in rastočega porabništva. Zanimivo je, da je ob koncu tedna rad odhajal v Kromberk k prijatelju, skladatelju Vinku Vodopivcu in mu kaj pomagal. Še naprej je bil v stikih z Josipom Abramom, ki ga je prijateljsko imenoval Joza in mu poročal tudi o narodnoobrambni aktivnosti.

V goriškem bogoslovju je bil po letu 1935 podravnatelj in poučeval je fundamentalno; kot profesor je bil živi leksikon. V času druge svetovne vojne je bil neformalni idejni vodja goriške sredine. Ta politična skupina se je oblikovala iz pripadnikov nekdanjega Narodnega sveta in Zbora svečenikov svetega Pavla, ki so zastopali sredinsko stališče med nasprotniki in pristaši OF ter partizanstva. Z javnimi, pisnimi izjavami so obsodili prilagajanje slovenskih politikov v Ljubljani italijanski okupaciji. V OF pa so videli komuniste kot vodilno politično silo in komunizem so poznali v tistem času kot stalinizem v Sovjetski zvezi ter ga odklanjali. Iz Gorice so dvakrat poskušali organizirati neodvisen oborožen boj za Jugoslavijo. Glede OF in komunistov je dr. Juvančič zastopal stališče, da je treba ločevati med komunizmom in komunisti. Komunizem je obsojal, s komunisti kot ljudmi pa je treba imeti človeške stike, ker so to domači ljudje, in preprečevati morebitne žrtve. Na Primorsko se je vedno bolj širilo partizansko gibanje in člani goriške sredine so imeli tudi pogovore z vodilnimi ljudmi partizanstva na Primorskem. Dr. Juvančič je pomirjevalno vplival na goriškega nadškofa Karla Margottija, da z okrožnicami ni radikalno nastopil proti OF in komunistom. Strinjal pa se je z njim, da člani goriške sredine ne bodo sprejemali političnih funkcij. Med 2. svetovno vojno je bil torej član goriške sredine, ki je do okupatorja izvajala pasivni odpor. Zaradi načrtovane revolucije s strani KPJ goriška sredina v začetku ni

aktivno podpirala partizanstva, ni pa mu nasprotovala, ker se je med narodom najbolj uveljavilo. Kljub temu je bila deležna ostrih političnih diskvalifikacij s strani idejne sile v OF. Z leta 1943 objavljenim delom Kristus in galilejsko osvobodilno gibanje je Juvančič posredno podprl odpor proti okupatorju. Tržaški škof Santin je dr. Juvančiča obtoževal sodelovanja s komunisti, goriški nadškof Karlo Margotti pa je z njim vseeno sodeloval. Vojna se je namreč nagibala v zmago protifašizma, oziroma protinacizma.

Goriška sredina ob koncu vojne ni bila več alternativa, ampak je uskladila svoje delovanje z novo oblastjo. Med duhovniki na Goriškem sta bili tedaj dve usmeritvi, ena je podpirala priključitev Primorske k Jugoslaviji, hkrati pa je zahtevala demokratično in do vere tolerantno državo. Druga skupina, v kateri je bil tudi dr. Ivo Juvančič, je brez javnih pomislekov podpirala novo komunistično oblast v skladu z razmislekom, da vodstvo v času boja za meje mora biti, pa če nam je simpatično ali ne. Podprli so listo ljudske fronte in podpisovali deklaracijo za priključitev Primorske. Dr. Juvančič je v Gorici v coni A sodeloval v Goriškem študijskem odseku, v katerem je delovalo več goriških nekomunističnih intelektualcev in je bil organiziran v okviru nove oblasti. Pripravljali so sprejem razmejitvene komisije in organizirali izdajo Trinkovega zbornika za Benečijo. Dr. Juvančič se je ob koncu vojne jasno zavzel za pravične slovenske meje in leta 1946 je sodeloval kot izvedenec za goriška vprašanja v jugoslovanski delegaciji na pariški mirovni konferenci. Pod pritiski z italijanskih cerkvenih vrhov je moral že prej prenehati opravljati funkcijo podravnatelja bogoslovja, zaradi zavzemanja za meje in novo Jugoslavijo pa so nasprotovali tudi njegovemu delu bogoslovnega profesorja. Po krajšem bivanju v Bovcu se je 31. decembra 1946 preselil v Ljubljano. Samo ugibamo lahko, kakšna bi bila njegova življenjska pot, če bi še nekaj časa vztrajal v Gorici, kjer z nadškofom ni bil v tako slabih odnosih. Po priključitvi Primorske k Jugoslaviji so bili imenovani apostolski administratorji za priključena ozemlja, z nekaterimi pristojnostmi škofov; zanimivo je, da je pozneje do dr. Juvančiča v Ljubljani prišel predlog, da bi postal namestnik apostolskega administratorja, dr. Mihaela Toroša. Dr. Ivo Juvančič predloga ni sprejel.

Razočaran je bil nad zadržanjem italijanskih cerkvenih oblasti v Julijski krajini in poleg tega je doživel težko poklicno krizo. V Ljubljani se je čutil kot izgnanec in do leta 1948 je deloval v Znanstvenem inštitutu vlade LRS. Želel si je delo profesorja zgodovine na Filozofski fakulteti ali profesorja na Teološki fakulteti. Kot kaže, so se bali njegovih vzgojnih sposobnosti. Do leta 1957, ko so ga odstavili, je bil arhivar pri Muzeju narodne osvoboditve in nato do upokojitve (1972) znanstveni sodelavec na zahodnem oddelku Inštituta

za narodna vprašanja. S svojim širokim in temeljitim znanjem je imel velik vpliv na strokovne sodelavce in se je z njimi rad pogovarjal. Leta 1952 se je civilno poročil z gospo Cvetko Berčič in pozneje s pomočjo duhovniških prijateljev z Goriške položaj kanonično uredil in se tudi cerkveno poročil. V Ljubljani se ni pustil politično izrabljati v aktivnostih tedanjih oblasti proti Cerkvi. Čeprav zaslužen antifašist je postal v novih razmerah partijskega šovinizma nekaterih krogov zaradi svoje vere nekakšen izobčenec.

V tem obdobju življenja se je pretežno posvetil preučevanju novejši zgodovine Primorske. Iz zelo dobrega vzgojitelja se je spremenil v zgodovinarja in publicista. V tem času je napisal okrog 200 strokovnih razprav; posebno rad je pisal o Beneški Sloveniji. Pisal je kratko in zgoščeno, kot bi mu pero v hitrosti ne sledilo mislim. Nekatero politično bolj izpostavljene študije niso bile objavljene. Po upokojitvi se je pogosto vračal na Bovško in na bovške gore. Ohranil je krščansko vero, meditiral ob duhovni literaturi in molil. Pot, ki jo je kazal mladim v času fašizma, je bila tudi njegova pot v poznih letih razgibanega življenja. Goriški muzej mu je kot uveljavljenemu zgodovinarju ob obletnici posvetil posebno številko zbornika Goriški letnik in leta 1979 je prejel Bevkovo nagrado Občine Nova Gorica. 3. decembra 1999 pa je bil v Novi Gorici spominski simpozij duhovnikov in zgodovinarjev, ki so poznali njegovo delo. Umrl je v Ljubljani, 23. avgusta 1985. Njegova usoda kaže življenje samostojno in intenzivno mislečega izobraženca s Primorske, v obdobju odločilnih zgodovinskih prelomov. Bil je sooblikovalec primorske zgodovine in potem njen preučevalec. S svojim razumom je odgovoril na znamenja časa, kajti vedel je: režim in vlade se menjajo, narod in domovina ostaneta.

Peter Stres

ZVEZDE ODSEVAJO LE NA MIRNIH VODAH OB IZIDU KNJIG MOJI SPOMINI IN ZGODOVINA MADŽARIZACIJE V PREKMURJU IVANA JERIČA

Leta 1994 sem v prispevku za dnevnik Delo, ob 75-letnici združitve Prekmurja s Slovenijo, v uvodu zapisala: »Spomini prebivalcev Slovenske krajine na dneve in mesece pred 75 leti so sicer žalostni, toda tisti časi trpljenja so bili kronani z zmago, zato je umestno, da se jih tudi v samostojni Sloveniji spominjamo s hvaležnostjo in z veseljem. Prekmurje je letos poravnalo svoj

dolg najbolj zaslužnemu za osvoboditev izpod madžarskega jarma, velikemu možu, duhovnemu voditelju in preroditelju svojega ljudstva, duhovniku Jožefu Kleklu, pisatelju, uredniku, socialnemu in političnemu delavcu, s Kleklovimi dnevi '94 ter z odkritjem in blagoslovitvijo njegovega spomenika v Črenšovcih. S pričujočim člankom »Na smrt obsojeni« (Slovenec 248/1928, 18) prekmurskega Slovenca, Kleklovega birmanca Jožefa Godine, duhovnika, pisca, urednika in borca za priključitev Prekmurja k takratni Jugoslaviji, ki je kot mlad podporočnik v madžarski vojski prvi pripeljal jugoslovanske vojake čez Muro na prekmurska tla, se še posebej s hvaležnostjo spominjamo vseh, ki so bili za združitev Prekmurja s Slovenijo obsojeni na smrt« (Delo, 29. december, 1994).

Delo je članek s fotografijo Jožefa Godine na moje dvakratno posredovanje objavilo pod glavnim naslovom »Bil je obsojen na smrt«, spremenjenim brez mojega dovoljenja, in s podnaslovom »Šestinsedemdeset let stari zapis Jožefa Godine« o tem, kako je januarja 1919 padel v ogrsko ujetništvo in z veliko sreče ostal živ, ter z okvirnim naslovom »Petinsedemdeset let po združitvi Prekmurja s Slovenijo«, in sicer v rubriki: reportaže-zanimivosti-razvedrilo, moje ime in priimek pa v celoti izpustilo. Tako sem bila prvič v svojih publikacijah zamolčana.

Fotografijo članka Jožefa Godine »Na smrt obsojeni« v Slovencu sem poleg drugih njegovih zapisov dobila v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, kjer so me opozorili, da je nekaj njegovih zapisov tudi na mikro-filmih.

Leta 1994 sem v članku »Ob grobu kiparja Franceta Goršeta in bisero-mašnika Jožefa Godine« (Ognjišče 11/1994, 28), kar je bilo objavljeno tudi v Stopinjah, med drugim zapisala: »Razmišljam o Godinovem napisu – Ti si duhovnik vekomaj – ki si ga je izbral v latinščini, materinem jeziku Cerkve, kakor da bi hotel na pravo mesto postaviti tisto, kar mu je knjiga v domovini ob »pisцу in borcu« zamolčala. Ob biserni maši, že v osamelosti getsemanskih vrtov in senci križa, je prerokoval: »Še šest mesecev. Ne boj se, jaz ne bom umrl v bolečinah, kar zgrudil se bom. Ne žaluj, naravni zakon je, da umrem pred teboj, bom pa tudi po smrti vsak dih s teboj.« V duhu še vidim solzni obraz in poljub na papirju, ko sem mu po desetletni prepovedi prinesla dovoljenje za vstop v njegovo Prekmurje, za katero je bil kot mlad podporočnik v priključevanju Prekmurja k Jugoslaviji obsojen na smrt. Nobene mašče-valnosti. Le tiho naročilo: »Pojdi in se zahvali v mojem imenu ...«

Podatke za ta članek sem našla v knjigi Krajevni leksikon (Državna založba Slovenije, Ljubljana 1980), kjer pod Dolnjo Bistrico piše: »Od tod doma:

Ferdo Godina (r. 1912), avtor romanov, novel in mladinskih črtic, v katerih opisuje svojo ožjo domovino; Jožef Godina (r. 1898), publicist, urednik, po prvi svetovni vojni borec za priključitev Prekmurja k Jugoslaviji.« Od takrat Jožefa Godine v leksikonih in enciklopedijah več ne zasledim.

Pred mano sta knjigi Moji spomini in Zgodovina madžarizacije v Prekmurju Ivana Jeriča, prekmurskega katoliškega duhovnika, borca z velikimi zaslugami za priključitev Prekmurja k Jugoslaviji, soborca in somišljenika Jožefa Godine, ki sta izšli v dobrem letu dni. Z veseljem sem ju prebrala. Ivana Jeriča sem osebno poznala, saj sem ga večkrat srečala že kot dijakinja Višje gimnazije v Murski Soboti. Nazadnje sem ga, že bolnega in ostarelega, obiskala v Bakovcih. Kmalu sem spoznala, da sta Jožef Godina in Ivan Jerič sorodni duši: neutrudljiva iskalca resnice, dva velikana Slovenca, v trpljenju preizkušena katoliška duhovnika, neomajna kristjana, ki sta civilizacijski kodeks-deset božjih zapovedi – povezovala z naravnimi zakoni, izobraženca širokih obzorij, z dobrim poznavanjem svetovnih političnih tokov, ki so pljusnili tudi na prekmurska tla in začeli deliti celo duhovniške vrste. Njuna velika ljubezen do materinega jezika, do prekmurske zemlje, tudi za ceno največjih žrtev, njuna pokončnost v veri in bogati talenti, ki sta jih zastavila v službi Bogu in ljudem, so me že v mladosti pritegnili. Zato se zahvaljujem Alojzu Benkoviču, župnijskemu upravitelju v Stranica, ki je Jeričeve zapise uredil in s tem iztrgal pozabi veliko gradiva za svetno in cerkveno zgodovino Prekmurja, kakor tudi Marjani Longar in njeni družini, ki je odstopila Jeričeve zapise s slikovnim gradivom, ter založbama Zavod sv. Miklavža in Stopinje. Jeričeva, za slovenski narod bogata zapuščina, je dragocen vir informacij za prihodnje slovenske raziskovalce, predvsem tiste, ki nosijo v srcu svoje Prekmurje, in tiste nepristranske zgodovinarje, ki so že doumeli zgodovinsko dejstvo, da je bila OF medalja z dvema platema. Resnica je vedno samo ena in dragocena, kakor je pred smrtjo zapisal poljski pričevalec: »Le plevel je zastonj! Resnica se rojeva v bolečini. Kolikor bolj se je laž zakoreninila v nas, v naši družbi, toliko bolj bo krvava pot do resnice. Brez resnice pa družba ne more dolgo živeti.«

Kot zdravnica z večletnim statusom raziskovalke na svojem področju pa moram kljub veliki resnicoljubnosti pisca Ivana Jeriča k polemičnim spisom v letošnjem Vestniku (22. februar, 8. marec, 12. april 2001, Murska Sobota), predvsem v zvezi z nasilno smrtjo prekmurskega katoliškega duhovnika Daniela Halasa, župnika v Veliki Polani, za katerega teče postopek za razglasitev za blaženega, poudariti, da je gradivo Ivana Jeriča le dragocen vir informacij, ne pa znanstveno raziskovalno delo, ali celo dokazno gradivo za sodišče,

Jožef Godina z nečakinjo, poznejšo mag. Karolino Godina, dr. medicine, 21. julija 1965 po avdienci pri sv. očetu v Castel Gandolfu

Jožef Godina z nečakinjama Karolino in Danico Godina, kasnejšo dr. prof. germanistike, 9. avgusta 1966 v ZDA, na poti v Baragovo deželo

Jožef Godina (v sredini) z družino najmlajšega brata Štefana na veliko noč, 14. aprila 1968 v Celovcu

že zaradi preobsežnosti dela za enega samega pisca, tudi če ne bi upoštevali njegove starosti in bolehnosti. Vsi, ki smo se ukvarjali z znanstveno-raziskovalnim delom, vemo, da raziskovalec v močni želji, da se dokoplje do resnice, utegne videti tudi tisto, česar ni. S tem subjektivnim, človeškim faktorjem mora računati tudi voditelj raziskovalnega dela. To, da bi se dokopal do vseh informacij, potrebnih za dokaz resnice, je težak psihofizični napor že za mlajšega človeka, kaj šele za starega in bolnega.

Ivan Jerič v svojih zapisih večkrat omenja Jožefa Godino. Ne morem se strinjati z njegovo oceno pomena Godinovega boja z madžarsko patroljo pri Dolnji Bistrici, v knjigi Zgodovina madžarizacije v Prekmurju, na strani 92, ko je Jožef Godina 24. decembra 1918 kot mlad podporočnik v madžarski

vojski prvi pripeljal jugoslovanske vojake čez Muro na prekmurska tla in tako osvobodil svojo rojstno vas Dolnjo Bistrico. Svojo oceno tega boja Ivan Jerič že na strani 104 sam razvrednoti, ko pravi: »Ob razhodu narodnega sveta (I. Jerič, J. Godina, M. Kühar, A. Kühar op. K. G.) sem napisal za Slovenca apel na slovensko javnost, v katerem sem dal obračun o našem delu za rešitev Prekmurja, da smo storili vse, kar je bilo v naši moči, in da smo torej pred zgodovino in svojim ljudstvom opravičeni.« In ko Jožef Godina ne bi bil tvegala življenja z jugoslovanskimi vojaki, v boju z madžarsko patruljo, računajoč na pomoč generala Maistra, bi res bilo napravljeno vse, kar je bilo v njihovi moči? Bi bili res pred zgodovino in svojim ljudstvom v celoti opravičeni?

Jožef Godina je svoj boj natanko opisal v Slovincu in v Spomenici generalu Maistru. Po njem je ta opis povzel vseučiliški profesor, dr. Matija Slavič, velik borec za priključitev Prekmurja k Jugoslaviji, ki je sodeloval tudi na mirovnih pogajanjih v Parizu, za svoj prispevek *Narodnost in osvoboditev Prekmurcev*, v knjigi *Slovenska krajina* (Zbornik ob petnajstletnici osvobodjenja, Beltinci 1935). Pri urejanju zapuščine Jožefa Godine na njegovem domu v Pliberku na Koroškem, kjer je tudi pokopan, sem našla te dogodke na kaseti, na kateri je posnet pogovor Jožefa Godine z nekdanjim Maistrovim borcem, poznejšim mariborskim stolnim proštom, dr. Josipom Meškom. Bil je v četi jugoslovanskih vojakov generala Maistra. Pri Razkrižju je slišal streljanje iz Godinovega boja pri Muri. Ocena pomena tega boja, prof. dr. Matije Slaviča se povsem ujema s tem, kar mi je večkrat pripovedoval Jožef Godina, ko sem se z njim srečavala. Prav tako dvomim, da bi Jožef Godina ravno ta svoj zapis iz Slovenca med okupacijo, iz bojazni, da bi se Madžari maščevali, če bi ponovno zasedli Prekmurje, »izrezal«, kot trdi Ivan Jerič na strani 108. Za resničnost take trditve mora imeti raziskovalec dodatne podatke, dokaze, ki jih nisem našla niti pri Alojzu Benkoviču, uredniku knjige, niti pri Marjani Longar, ki je odstopila gradivo v obdelavo. Jožef Godina je bil namreč že od leta 1943 v begunstvu, ker mu je uspel pobeg pred nemško aretacijo na Gorenjskem, zaradi slovenstva. Iz Rima je odšel v ZDA in šele leta 1969 se je kot upokojeni duhovnik naselil blizu domovine, v Pliberku na Koroškem, od koder je nekaj let, vse do desetletne prepovedi vstopa v Jugoslavijo, hodil v Slovenijo na obiske. Ta prepoved je bila na njegovo željo, da še zadnjič vidi svojo rojstno vas Dolnjo Bistrico, po mojem posredovanju v Beogradu in Ljubljani, preklicana šele nekaj mesecev pred njegovo smrtjo, leta 1985. Tudi če bi nekje v knjižnici (kraja in datuma svojega »iskanja« Ivan Jerič ne navaja) med okupacijo svoj članek na enem mestu izrezal iz strahu zase in za starše,

ki so veliko pretrpeli za časa priključevanja Prekmurja k Jugoslaviji in so živeli na prekmurskih tleh, ni jasno, kakšen pomen bi imelo to za pisca in urednika Jožefa Godino, ki je vedel, da se ta njegov opis tistega boja nahaja tudi v Slavičevih publikacijah, ki jih Ivan Jerič na isti strani knjige navaja. Prepričana sem, da je Ivan Jerič nekje videl mesto »izrezanega« Godinovega članka, vendar bi za trditev, da je Jožef Godina to napravil sam, moral navesti dokaze.

Ko sem obiskovala Jožefa Godino v njegovi starosti, sem mu rada kaj prebrala. Večkrat je moje branje prekinil: »Ne beri! Moje življenje se izteka. Vse moje je shranjeno v knjižnicah. Raje se pogovarjajva.« Deset mesecev pred smrtjo (umrl je 16. januarja 1986, v deželni bolnišnici v Gradcu) pa mi je s posvetilom izročil v čuvanje knjigo Slovenska krajina. V prispevku prof. dr. Matije Slaviča Narodnost in osvoboditev Prekmurcev je opis svojega delovanja z rdečim podčrtal. Ko mi je dal to knjigo, ta svoj zadnji dokument, sem vedela, da se za vedno poslavlja od mene človek, ki mi je leta 1978 v Pliberku v spominsko knjigo zapisal: »Dragica! Nihče mi ni tako pristne domovine, polne družinske domačnosti, prinesel v begunstvo v Ameriko, kakor ti: najprej po pismih, ki si mi jih pisala še kot otrok-šolarka, leta 1966 pa z obiskom skupaj s sestro Danico v Ameriki. Tebi se moram največ zahvaliti, da domovine nisem preveč pogrešal. Tisočkrat: Bog povrni! Tvoj striček Rev. Jožef Godina.«

Pred nekaj tedni sva se z mamo, vdovo Kristino, v Veliki Polani poklonili spominu našega rojaka, nasilno ubitega prekmurskega katoliškega duhovnika, Daniela Halasa.

Na misel so mi prišle besede Nobelovega nagrajenca Iva Andrića. V svojem delu Poti in znamenja piše: »Človeka pogosto pobijajo s sovraštvom. V širšem ali ožjem krogu ljudi se to goji, ohranja, širi, krepi in tako dolgo zgoščuje, dokler ne nastanejo pripomočki in se ne najdejo roke, ki stvari dokončajo in opravijo umor. Vendar je človeka mogoče ubiti tudi z nerazumevanjem. Z dolgim, trdovratnim, doslednim pomanjkanjem razumevanja. To orožje je ravno tako zanesljivo kakor sovraštvo, samo deluje malo počasneje, zato pa so muke hujše in strašnejše. Človek-žrtev ne pade od enega udarca, temveč izhira. Povrh tega je še v očeh nepoučenih videti, da je večinoma tudi sam kriv za svojo usodo.«

Molila sem: »Daniel Halas, prekmurski mučenec, izprosi nam mir, kajti zvezde odsevajo le na mirnih vodah!«

Mag. Karolina Godina, dr. med.

NA SMRT OBSOJENI

KAKO SMO PADLI V OGRSKO UJETNIŠTVO V MURSKI SOBOTI, 3. JANUARJA 1919

Pred leti bi se mi še zdelo kruto, če bi kdo želel, naj opišem tisto usodno jutro v petek, dne 3. januarja 1919, ko so nas razjarjeni Ogri v Murski Soboti ujeli, vrgli v ječo in gnali pred puškine cevi, da nas ustrelijo. Kmalu bo minilo 10 let od tega in doživel sem, kar uči dušeslovje, da postane spomin na neprijetne dogodke ali reči sčasoma prijeten.

Mučen položaj zjutraj, 3. januarja, je pri meni še zaostрила predhodna devetdnevna zgodovina. Dne 24. decembra 1918 so Jugoslovani zasedli Medjimurje in del posadke kapetana Jurišiča je pri treh Bistricah hotel prekoračiti Muro ter pregnati tamkajšnje ogrsko vojaštvo. Z brodom se mi je posrečilo prepeljati Jugoslovane čez reko, nato sem se javil kot prostovoljec v jugoslovansko vojaško službo ter vodil zasledovanje Ogrov. Tisti teden je kapetan Jurišič z dvema stotnijama zasedel Dol. Lendavo in Mursko Soboto. Ogrski časopisi so me označili za izdajalca domovine, ker sem z orožjem nastopil proti lastni (ogrski) državi.

Dne 1. januarja, leta 1919, zvečer sem prišel z g. B. Sevrom iz Radgone v Mursko Soboto. Poveljstvo z nekaterimi častniki je bilo nastanjeno v gradu pri grofu Sapariju, drugi smo stanovali v hotelu Dobray, moštvo pa večinoma v novem šolskem poslopju (v sedanji gimnaziji). Vhodi v mesto, železniška postaja in nekatera javna poslopja so bila zastražena, po mestu pa so patroljirali veseli vojaki.

Zvečer (2. januarja) je bila vojaška sodnijska obravnava, ki jo je vodil Jurišičev pribočnik, poročnik Dolček. Služkinja je ovadila svojega gospodarja, dr. C., da ima orožje. Dr. C. je bil oproščen, služkinjo pa so vojaki takoj odpeljali v zapor. Potem so ostali še malo v kavarni, nazadnje pa šli k počitku v zadnji sobi v prvem nadstropju, pri Dobrayju...

Moralo je biti okrog pol šestih zjutraj (3. januarja). Po vratih močni udarci. Kakor klopotanje puškinih kopit. Rezko govorjenje – v madžarščini. Po hotelu vrvenje. Zunaj strelji, posamezni in zopet, kakor bi se prehitevali. Vmes pok ročne granate in vpitje. Zopet še hujši udarci na vrata in ogrsko preklinjanje. »Odpri!« – Dvignem se v postelji. Ali skozi okno? Je previsoko in spodaj vojaki. Ali naj streljam skozi vrata in potem ustrelim sebe? Za samomor nisem

bil vzgojen. Streljati in se potem udati bi se reklo, dovoliti, da me skalpirajo. – Udarci na vrata in šklepet z bajoneti!

Vstanem. »In albis« stopim k vratom in odklenem. Pokažeta se dva bajoneta, dvojce puškinih cevi, tretji bajonet, dva, trije, štirje vojaki in mlad častnik z ogrskimi ter rdečimi trakovi. Častnik stoji z revolverjem pred menoj. »Kje imate orožje?« vpraša v slabi nemščini. Pokažem revolver in meč, ki sta visela na obešalniku. »Ujeti ste!« »Kdo me je ujel?« »Redno ogrsko vojaštvo.« »Kaj pomenijo rdeči znaki na vaših čepicah?«

»Redno ogrsko vojaštvo smo. Ujeti ste, oblecite se!« Dvema vojakoma zapove, naj me pri oblačenju stražita.

Ali me je kdo spoznal, da sem razkričani izdajalec domovine? Ti me niso. Če ni nadporočnika Tkalca zraven, potem me morda sploh ne bodo. Da me le tovariši ne bi klicali s pravim imenom! Uničiti je treba vse, kjer je označeno moje ime. Neopaženo sem med oblačenjem trgal naslovno stran iz moje beležnice. Med tem zunaj streljanje. Včasih je kakor ponehalo, potem pa zopet toliko močnejše. Kaj je z našo posadko? Ali se kaj brani? Ali se sploh more? Ali je sovražnik v veliki premoči? Morda se jim posreči vreči ga nazaj in se potem vloge v hotelu Dobrayu zamenjajo. Jaz bom rekel: »Ujeti ste! Redna jugoslovanska vojska smo!« Toda do tega ni prišlo. Oblečenega me ženeta na hodnik. Tu se je naš častniški namestnik Polak glasno prepiral z ogrskim častnikom. Pogumen, da, naš Polak! Dragonski zastavonoša, mladi Stanko Perpar iz Ljubljane, je mirno zrl daleč na drugo stran hodnika, čeprav tam ni bilo nikogar. Gospod B. Sever, edini civilist med nami, si je v sosednji sobi, pri odprtih vratih z vso umevno nervoznostjo natikal manšete. Ko pride k nam, se glasno predstavim Polaku: »Moje ime je Sever.« In vsi me pogledajo, toda nihče nič ne reče. Hotel sem, da me vendar nihče ne bi poklical s pravim imenom, potem bi bil gotovo zgubljen, tako pa ne bodo vedeli, koga so ujeli.

Zatem nas močna patrulja žene po temnih ulicah do neke hiše. »Janoš bači! Janoš bači!« so klicali vojaki in »Janoš bači« pride z velikimi ključi in slabotno svetilko in nas – ko smo prehodili tri, štiri hodnike – zaklene v popolnoma temno celico soboške ječe.

Šele tu se zavemo, v kakšnem položaju smo. Zunaj zopet streljanje. S strojnico, topovskimi streli, enkrat, dvakrat, ročne granate... in zopet utihne. Upanje... Tovarišem razložim, zakaj sem se tako predstavil, in prosim, naj me nihče ne pokliče s pravim imenom. Potem v kotu celice sežgem vse listine, kjer je bilo označeno moje ime.

Kdaj pridejo po nas? In kdo pride? Morda se da uiti? Polak spleza po zidu do ozkega okenca. »Kakor roka debeli križi. Ne bo šlo!« – Kdo je prav za

prav kriv poraza? Kako je z Jurišičem, ki se je sinoči pozno vrnil v Mursko Soboto? Kako da nismo bili v hotelu obveščeni o napadu? »Mesto je bilo ponoči premalo zavarovano.« »Sploh nas je premalo, smešno malo.« »Sedaj ima Jurišič svojo baharijo, da se upa z dvema mornarjema (večji del posadke so tvorili bivši dalmatinski mornarji) zasesti vso Ogrsko!«

Skozi okence se je začelo kakor daniti. Zdelo se nam je, da se blizu poslopja zbira množica. Na hodniku ropot, govorjenje, ukazovanje, trdo stopanje. V ključavnici glasno zarožljajo veliki ključi. Ogrsko zavpije: »Ven!« In smo šli drug za drugim. Tipali smo po temnem hodniku in otipavali bajonete na puškah vojakov, ki so se razpostavili po vsem hodniku.

Pridemo na ulico. Pravkar se je delal dan. Množica ljudstva, vmes vojaki in orožniki, seveda madžarski. Huronsko vpitje. Pridružijo nam še vrsto ujetih mornarjev z obupanimi obrazi in ves sprevod se prične pomikati proti katoliški cerkvi. Nastane nered. Vse križem vpitje. Menda je bila zbrana vsa soboška madžaronska drhal. Vojaki nam kričijo, naj se ustavimo. Praporščak Perper, prvi, ni razumel in ni hotel iti naprej. Priskoči orožnik: s korobačem po hrbtu, sune ga v prsi, nazaj. Ko se ljudstvo malo pomiri, zopet naprej. Iz množice sem ujel ogrski razgovor: »Kam jih peljejo?« – »Za cerkvijo jih bodo ustrelili.« – Torej še nekaj minut življenja... Tovarišem nisem povedal, čeprav me je g. Sever kar naprej spraševal, kaj da pravijo, kam gremo. Slutili so itak vsi, kam gremo.

Prosim, sedaj pa ne zahtevajte, da bi točno opisal, kako je bilo in kaj sem čutil. Pri cerkvi ljudstvo ustavljajo, nas pa peljejo za cerkev. Na praznem prostoru obstojimo. Vrsta se obrne na levo. Priprave za streljanje. »Ustrelili nas bodo,« gre od ust do ust...

Potem je nekdo prišel ter sporočil, naj nas peljejo do prve železniške postaje, naprej od Murske Sobote. – In tu zaključim.

Predolgo bi bilo, če bi hotel opisati naš križev pot do Sombathelja (Steinmanger) in kako nas je 5. februarja 7 ušlo, od katerih smo pa samo trije (častniški namestnik Polak, nadporočnik Osterc in jaz) srečno dospeli v Avstrijo in odtod v Jugoslavijo. – Mislim, da Ogri še danes ne vedo, da so pod imenom Franc Petovar (kakor sem se ves čas v ujetništvu imenoval) imeli ujetega mene.

Jožef Godina C. M.

*'Blesteča in neugasljiva je modrost, z lahkoto se da spoznati tistim,
ki jo ljubijo, najti tistim, ki jo iščejo; v naprej se da spoznati takim,
ki po njej hrepenijo (Mdr 6,12-13).*

PETDESET LET MISLI –

INFORMATIVNEGA MESEČNIKA ZA VERSKO IN KULTURNO ŽIVLJENJE SLOVENCEV V AVSTRALIJI

Slovenci, ki so iz najrazličnejših razlogov zapustili svojo domovino za določen čas ali za vedno, so v svetu spoznali, da je raj pod Triglavom prgišče lepot, ki jih drugje ne najdeš na enem kraju. Za eno samo veliko vas, v kateri smo si prijatelji, sorodniki ali znanci, nas je. Prostranstva drugih dežel pa soseda včasih odmaknejo za več sto kilometrov. Zato so rojaki na tujem že zelo zgodaj premagovali medsebojne razdalje s tiskom v domačem jeziku. Z njegovo pomočjo so ohranjali dediščino in se med seboj povezovali. Začetki pa so bili od dežele do dežele različni.

Urad za priseljence v Sydneyju je 5. decembra 1951 izdal dovoljenje za izdajanje prvega lista v slovenščini. Postavil pa je pogoje, ki so bili takrat običajni za vse publikacije v tujih jezikih. Izdajatelj je moral poleg običajnih pravil, ki veljajo v demokratičnem svetu, spoštovati še dva predpisa: ni smel pisati v nasprotju z vladno politiko na področju priseljevanja, obenem je moral vsaj četrtno besedil objaviti v angleščini (ta zahteva je v naslednjih letih odpadla). S tem je bila odprta pot slovenski pisani besedi v Avstraliji, ki so jo načrtovali že dalj časa.

Šele ob koncu štiridesetih let so v Avstralijo začeli bolj množično prihajati tudi Slovenci. Zamisel o prvem slo-

Naslovnica revije Misli. Stalna naslovnica slika predstavlja tri slovenska verska središča v Avstraliji: Melbourne, Sidney in Adelaido.

venskem listu pa je postala uresničljiva šele s prihodom prvih slovenskih duhovnikov p. Klavdija Okorna in p. Bena Korbiča na to celino. Skupina ljudi se je hitro povezala s frančiškanoma. Bili so si edini, da je potrebno čimprej ustanoviti slovenski list, ki bi vsaj delno povezal Slovence v Avstraliji. Na predlog p. Klavdija so soglasno podprli ime MISLI. Sestavili so izdajateljski odbor in za urednika postavili p. Bena. Sledilo je več prošenj, ki so jih naslovili na državni urad za priseljence in nazadnje je prišel tudi odgovor.

VSA POJASNILA DOBITE PRI UREDNIKU LISTA BENU KORBIČU

Slovenci, med katerimi so nekateri že dobivali Ave Marijo, Svobodno Slovenijo, Duhovno življenje ali kak drug list, ki je izhajal v »svobodnem svetu«, so v božičnem pismu decembra 1951 izvedeli, da bodo v kratkem dobili Misli. P. Klavdij in p. Beno sta rojake povabila, naj pošiljajo prispevke in zbirajo naročnike. Skrb za pojasnila in dopisovanje je prevzel urednik p. Beno Korbič. Slovenska duhovnika sta živela pri avstralskih frančiškanih v Wawerleyju, zato je bil tam tudi naslov uredništva. Misli so povezane tudi s hostelom v Vilawoodu, v katerem je takrat živelo več deset Slovencev. Ti so list razmnoževali ter sodelovali pri pakiranju in razpošiljanju.

Prva številka Misli nosi datum 25. januar 1952, a v hostelu, kjer so jo razmnoževali, so jo brali že med božičnimi prazniki. Čeprav je bil urednik p. Beno, sta uvodne misli sestavila Jože Čuješ in p. Klavdij Okoren. Slednji je predstavil duhovni pomen lista s pomočjo Gregorčičevega verza, »da raztresene bi ude zbral ...« Njihov osnovni namen je povezati Slovence v Avstraliji v eno družino. Služile bodo poduku in zabavi, plemenitenju duha in srca. Povzdigovati hočejo duha k Bogu in srce k dobremu. Jože Čuješ pa je zapisal: »Naš program je enostaven. Napisan je bil s krvjo naših pradedov in očetov. In kaj smo, nam je povedala naša mati, ko je pela: ›Slovenec sem ...‹«

Izdajateljski odbor je obenem z listom ustanovil tudi prvo slovensko društvo v Avstraliji z imenom Slovenec. Misli so bile sprva namenjene predvsem članom društva, kljub temu pa so izdajatelji storili vse, da bi prišel do vsakega Slovenca na tej celini. To je bil tudi uradni namen lista, ki je sledil oblastnemu dovoljenju: »Pomagati v Avstraliji bivajočim Slovencem vživljati se v nove razmere, navade in običaje nove domovine.«

Misli so prvič izšle na treh listih v nakladi 140 izvodov. Ob koncu leta se je naklada zvišala na 750 izvodov, list pa je že sredi leta izšel na dvanajstih straneh. Bralci so ga kljub sprva skromni obliki z veseljem sprejeli. S pismi so se začeli oglašati iz številnih krajev nove domovine: Tasmanije, Nove Zelandije, pa tudi iz Argentine, Amerike in držav Stare celine. Pisma iz

Slovenije so bila bolj redka. Urednik je zbiral novice tako iz izseljenstva kot domovine. Že v februarški številki je poročal o zažigu škofa Vovka. V majski številki se je bralcem s pismom oglasil škof Rožman. List je poleg verskih prispevkov začel objavljati tudi leposlovje, zapise o slovenstvu, naši kulturi, zgodovini, pa tudi o svetovnih dogodkih. Seznanjal je rojake z vladnimi predpisi, ki so se nanašali na priseljence. Urednik ni pozabil niti na otroke, saj jim je že v prvi številki namenil posebno stran.

Drugo leto izhajanja so Misli v aprilski številki prinesle tudi tole novico: »Ker se patra Klavdij Okoren in Beno Korbič začasno vračata v Združene države, ju bo v njuni odsotnosti nadomeščal p. Rudolf Pivko ... Istočasno bo opravljal vsa druga dušnopastirska dela, ki sta jih preje opravljal patra Klavdij in Beno.« Takrat rojaki v Avstraliji še niso slutili, da se patra, ki sta postavila temelje slovenski Cerkvi na tej celini in jih povezala s pomočjo Misli, od njih poslavljata za vedno.

MISLI V VSAKO SLOVENSKO HIŠO

P. Rudolf Pivko je prišel v Avstralijo septembra 1952, potem ko so ga komunisti izgnali iz kitajskih misijonov. Po odhodu p. Klavdija in p. Bena je prevzel duhovno oskrbo slovenskih skupnosti in čez noč postal urednik Misli. Najprej je poskrbel za redno izhajanje in že v prvi številki bralce opozoril, da le nepodpisani članki predstavljajo mnenje urednika, v drugih gre za poglede podpisanih avtorjev, ki se ne skladajo vedno tudi z njegovimi. Poudaril je, da so Misli glasilo vseh slovenskih izseljencev v Avstraliji in ne pripadajo nobeni politični stranki.

Urednik je za bralce dokaj neopazno pripeljal list do novembrske številke. Pred božičem pa so ti dobili v poštne nabiralnike dvojno številko v novi preobleki. Misli so iz ciklostirane oblike prešle v časopisno. Ker je bil tisk precej dražji od razmnoževanja, je uredništvo začelo prirejati zabave in na ta način zagotavljati potreben denar.

V začetku leta 1955 si je p. Rudolf zadal nalogo, da bi Misli prišle v vsako slovensko hišo – v roke vsakega Slovenca. Napovedal je, da bo obseg lista v prihodnje odvisen od vseh bralcev in njihove podpore. Prosil jih je, naj čimprej poravnajo naročnino, ki je znašala en funt in se obenem zahvalil za darove. Z velikonočno številko so Misli dobile umetniško izdelano glavo slikarja Stanislava Rapotca. Sčasoma so se uveljavile nekatere stalne rubrike (Izpod Triglava, Od tu in tam, Pisma bralcev, Podlistek ...). Naklada je v tem letu presegla tisoč izvodov. P. Rudolf, vaje misijonskega dela, je precej časa posvetil obiskovanju rojakov v jugovzhodnem delu Avstralije (na zahodni

obali v Perthu je za rojake skrbel duhovnik krške škofije dr. Ivan Mikula), kljub temu je z vso zavzetostjo skrbel za redno izhajanje Misli. S prihodom p. Bernarda Ambrožiča, ki je iz Združenih držav Amerike prispel v avgustu 1955, si je lahko nekoliko oddahnil. P. Bernard je med drugim sprejel upravo Misli, p. Rudolf, ki je list urejal še naprej, pa je več časa posvetil pastoralnemu delu in obiskovanju slovenskih naselbin.

Že v prvih mesecih bivanja v Sydneyju se je p. Bernard z veliko ljubeznijo posvetil Mislim. Tovrstno delo mu je bilo blizu, saj je v domovini ustanovil dijaška lista Orlič in Vigred, v ZDA pa je dolga leta urejal Ave Marijo. Patra sta pri Mislih sodelovala le pol leta. Zaradi starosti je slednji skrbel za rojake v Sydneyju in okolici, p. Rudolf pa je nadaljeval z obiski bolj oddaljenih slovenskih naselbin in posameznih družin. Ko je p. Rudolf februarja 1956 resno zbolel, je p. Bernard v celoti prevzel skrb za Misli.

MISLI BOŽJE IN ČLOVEŠKE

Izkušnje, ki si jih je p. Bernard pridobil v preteklih desetletjih, so ga naučile, da mora vsako glasilo živeti, ne pa životariti. Med bralce mora prinašati življenje, ti pa ga pri življenju ohranjajo z naročnino in dopisovanjem. Ker so Misli po njegovem mnenju životarile, je v letu 1956 začel s tako imenovano »veliko kampanjo«. To je bilo najprej prizadevanje za večje število naročnikov, večji obseg in tudi boljšo vsebino glasila. Cilj je bil pridobiti tisoč naročnikov, ki bi naročnino tudi poravnali.

Nekako z zaključkom kampanje je v Avstralijo iz ZDA prišel še en frančiskan, p. Bazilij Valentin. S tem so tudi rojaki v Viktoriji dobili stalnega duhovnika, ki je obenem obiskoval Slovence v Južni Avstraliji in na Tasmaniji. P. Bernard ga je v Mislih predstavil kot priznanega slovenskega pisatelja in večletnega urednika Ave Marije. Njegov prihod je delno razbremenil p. Bernarda, saj zaradi bolezni p. Rudolfa ni bil vsemu kos.

Z vstopom v šesti letnik je urednik p. Bernard med drugim zapisal, da vsebina lista bralcem povečini ugaja in dodal: »Nekateri bi radi več poročil iz Slovenije same, drugi o Slovencih širom po svetu, tretji o svetovnem političnem položaju, četrti bi želeli »Otroški kotichek«, ki ga je imela že prva številka, pozneje je pa nekam izginil, peti si žele še tega in tega.« Ker sam vsega tega ne more uresničiti, je k sodelovanju povabil vse, ki znajo »sukati pero«. Novo uveljavljenim rubrikam Križem avstralske Slovenije in Iz slovenske duhovniške pisarne so se pridružili še zapisi Ljenko Urbančič kramlja. Njegovi kritični in polemični zapisi so dvignili precej prahu. Zato se je po nekaj mesecih odločil za svoj list z imenom Žar. Že pred tem je v Melbournu začelo izhajati

glasilo Slovenskega društva – Vestnik. Ta dva lista, pa tudi nekateri drugi, ki so navadno izhajali le nekaj let, niso nikoli predstavljali resne konkurence Mislim.

Misli so z vstopom v osmo leto izhajanja doživeli temeljito oblikovno prenovo. Postale so revija s platnicami in formatom, ki se je ohranil do danes. P. Bernard je v naslednjih letih dal ustaljenim rubrikam primerno mesto. V glavi revije je poudaril, da so Misli »božje« in »človeške« ter v razlagi dodal, da je to mesečnik za versko in kulturno življenje Slovencev v Avstraliji. Bolj ali manj redno so se oglašali duhovniki, ki so v tistem času delovali v Avstraliji.

Tako kot p. Rudolf se je tudi p. Bernard zaradi bolezni kot urednik poslovil. Misli je oddal v druge roke, sebe pa v božje. Ob koncu je zapisal, da je list veliki večini zadovoljivo ustrezal, le redko ga je dosegla resna pritožba. Njegov naslednik p. Bazilij je o njem dejal, da je v Mislih »znan združiti božje in človeške misli, povezoval poljudne, potrebne in koristne članke, dodajal važne svetovne in domače novice, vmes pa poskrbel tudi za šalo, da bralcem ni bilo dolgčas. Polemike se je rad izognil – kadar se je kot urednik ni mogel ter je čutil dolžnost braniti pravico in resnico, tedaj pa je v obrambo udaril pravično in z dokazi. Držal se je krščanskih načel, ki jih zlasti danes mnogi posamezniki in tudi listi menjavajo po vetru, pa so vendar tako nujni del našega značaja.«

p. Bazilij Valentin

p. Bernard Ambrožič

p. Beno Korbič

OD UREDNIKA GLASILA SOVRAŽNE EMIGRACIJE DO DOBITNIKA ČASTNEGA ZNAKA SVOBODE REPUBLIKE SLOVENIJE

P. Bazilij je sprejel uredništvo z bogatim predznanjem, saj je pred tem urejal pet različnih listov. Ob prevzemu Misli je zapisal: »Ljubezni do pisanja in urejevanja mi ne manjka, s časom sem pa vsa leta v Avstraliji salamensko sprt. Tako se mi zdi, da bo poleg dnevnega dela urejevanje našega mesečnika moj

p. Rudolf Pivko

»nočni ših«». Dodal je še, da se bo potrudil, da se s spremembo imena urednika Misli ne bodo spremenile. P. Bazilij je svojega predhodnika cenil in spoštoval, enako tudi njegovo uredniško delo. Zaupal je njegovim izkušnjam in se z njim redno posvetoval. Prav zato ni spreminjal zasnove lista, ampak jo je le izpopolnil.

V dneh, ko je p. Bazilij selil uredništvo iz Sydneyja v Melbourne, je v Avstraliji gostoval ansambel Lojzeta Slaka. Z njimi je prvič uradno obiskala rojake tudi Slovenska izseljenska matica. P. Bazilij je že v prvi številki, ki jo je sam uredil (marec 1972) podvomil v njeno iskrenost. Pred tem je oblast v domovini vzdrževala stik z rojaki v Avstraliji le prek konzularnih uslužbencev, agentov udbe in pridobljenih poročevalcev. Slovenska izseljenska matica pa naj bi bila skupaj z Rodno grudo le kulturna ambasadorica med rojaki po svetu. Urednik je bil prepričan, da je njeno poslanstvo precej širše in na to opozarjal tudi bralce Misli. Oblastem v domovini se je slabo zapisal tudi zato, ker je povzemal nekatere prispevke iz Naše luči, Svobodne Slovenije in kritično ocenjeval dogajanja v Sloveniji. Pri njem se je oglasil celo svetnik Zveznega sekretariata za informacije iz Beograda. P. Bazilij ga je sprejel le zato, ker se mu je po telefonu najavil kot član jugoslovanske glasbene skupine. V pogovoru z njim je bil kot gostitelj sicer vljuden, drugače pa nepopustljiv in ni pristal na nikakršen »dialog«. Tako si je p. Bazilij kmalu prislužil častno mesto med predstavniki sovražne emigracije.

Ob srebrnem jubileju izhajanja Misli jim je urednik posvetil vseh enajst uvodnikov. V prvem je zapisal, da se značaj lista v vseh petindvajsetih letih ni spremenil in dodal, da bodo Misli v svobodni deželi tudi naprej ostale svobodne. V naslednji je ugotovil, da so Misli zbrale v družino veliko večino rojakov v Avstraliji, ki je našla v listu edino oporo ter postala nositeljica uresničevanja mnogih idej za izseljensko skupnost. Misli še naprej ostajajo kašipot z jasnim ciljem. Prinašajo »božje Misli« in s tem krepijo plamen vere tudi v srcih tistih, ki jih duhovnik nikoli ne sreča. Med bralci ohranjajo živ spomin na slovensko mater, njeno govorico in domovino. V enem izmed uvodnikov je p. Bazilij omenil Karla Mauserja. Slednji je Misli in Našo luč ocenil kot: »dve katoliški reviji, ki sta ohranili ravno pot in ohranili pogum povedati in izpričevati resnico brez ozira na težave, ki jih ta pogum tolikokrat prinese«. Misli so obenem neprecenljiv vir podatkov, saj frančiškanski duhovniki redno ohranjajo stike z vsemi slovenskimi skupnostmi na celini in o tem redno poročajo v rubrikah posameznih verskih in kulturnih središč. Sem sodi še rubrika Križem avstralske Slovenije, kjer se oglašajo bralci in številni poročevalci. Misli so bile že od vsega začetka tudi posredovalnica

knjig, ki so prihajale iz Celovca, Gorice, Trsta in obeh Amerik. Že v novembrski številki 1958 so Mili na svojih straneh prinesle seznam pokojnih rojakov, ki je štel 62 imen. Matica mrtvih, pa tudi zapisi o krstih in porokah so se ohranili do danes.

Misli so imele ves čas posluh za demokratične premike v Sloveniji in jih tudi podpirale. V času tako imenovanih skupnih jeder so podrle Zvezo Slovenske Akcije, ki je povezovala rojake, zavzete za ohranitev slovenskega jezika, obstoj slovenskega naroda, poživitev slovenske zavesti in za pravice, ki pripadajo slovenskemu narodu. V zvezi s temi prizadevanji je ljubljanski Dnevnik zapisal, da so Misli v »sozvočju z najbolj nazadnjaškimi strujami v politiki zahodnega bloka«. Bralci so se v naslednjih letih lahko seznanili s procesom proti četverici, majniško deklaracijo in vsemi nadaljnjimi koraki, ki so pripeljali do samostojne Slovenije.

P. Bazilij je uredniško in zemeljsko pot zaključil med pripravo julijske številke Misli za leto 1997. Tri leta zatem ga je predsednik države posmrtno odlikoval za dolgoletno delo med Avstralskimi Slovenci s častnim znakom svobode Republike Slovenije. Štiri leta je Misli urejal p. Metod Ogorevc s sodelavci, lani pa je uredništvo prevzel p. Ciril Božič.

Tone Gorjup

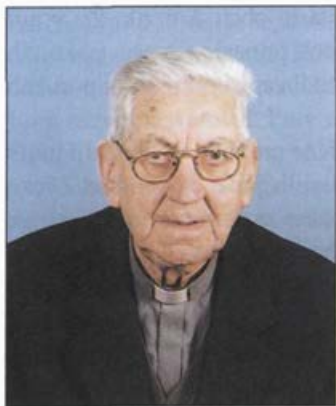
Delu priznanje

DIAMANTNI JUBILEJ G. TINETA TOMANA

Kuj me, življenje, kuj. (O. Ž.)

Biti rojen leta 1913 in dočakati diamantni mašni jubilej, je dvakratna milost; milost visoke, kar svetopisemske starosti, in milost, posvečenja z rezi najbolj trdega dragega kamna. Za kaj drugega naj si duhovnik prizadeva v svojem stanu kot za izbrušenost? Samo tak, ves svetel, lahko ožarja druge. Pomen duhovniškega poslanstva je v polni meri uresničil jubilar, g. Tine Toman, sedanji duhovni oskrbnik pri šolskih sestrah sv. Frančiška Kristusa Kralja, v župniji Kranj Zlato polje.

Njegov rojstni kraj je Kamna Gorica. *Po polju naši žebli cveto*, bi lahko ponavljal za Otonom Župančičem, *poglej v nebo, vanj smo jih kovali*. Od

Tine Toman

zore do mraka, od mraka do dne tiste čase ogenj v vigenjcih ni ugasnil. Dom pa je bil zanj še drugačno ognjišče. To je bil kraj prvotnega izročila vere. Krščanski starši, krščansko okolje, spoštovanje Gospodovega dne, družinska molitev, farno občestvo. Vse to je pripomoglo, da je mlado srce laže dojelo božji klic. Ob udarcih kladiv se je oče že odločil poslati sina v tržiško meščansko šolo, toda iz božjega vigenjca je šinil močnejši ogenj. Oče, ki je svojim otrokom rezal črn kruh, je želel, da bi si vsaj eden od njih laže služil belega. Oče pa, ki je zanetil v srce mladega fanta ogenj z božjega ognjišča, je že vedel, da bo kova-

ški sin koval ljudem duhà za nebesa in jim razdajal evharistični kruh.

Zato g. Tine ni nikoli prestopil praga meščanske šole, nikoli ni postal uradnik, nikoli ni nasledil očeta pri upravljanju nabavne zadruge. Preden ga je začelo kovati življenje, se je znašel v dveh pripravljalnicih nanj: v škofijski klasični gimnaziji in v semenišču.

Prva kaplanska mesta, ono na Trebelnem in tisto v Kranjski Gori, so bila visoka pesem vznesenosti iz posvečenja in pripravljenosti za delo v Gospodovi žetvi. Napev te pesmi je kmalu izzvenel v slovo od domovine. Vojska. Križev pot v pregnanstvo. Nič več varnosti doma, domačih ljudi in nič več domovine.

Leta vojnega pregnanstva so današnjemu jubилantu minila na Hrvaškem. Iz težkih časov lepi spomini. Tomanov značaj se je bil skoval v zemeljski in božji kovačnici in je bil trden, jaklen. Kdaj je še kdo, ki se je dal kovati na nakovalu, tožil, da je postelja pretrda?

Po končani vojski se je g. Toman vrnil iz pregnanstva med zadnjimi slovenskimi duhovniki. Zdaj je božjo besedo spet oznanjal med domačimi ljudmi, med Gorenjci in Dolenjci – Prečna, Straža, Štanga, Janče ... Rad se spominja vseh krajev, a kadar njegov spomin povasuje, se gotovo pomudi na Breznici in v Podbrezjah. V tej župniji, obdani z zelenjem rodovitnega polja in skrivnostjo zaraščenih Gobavcev, pred pragom sv. Valentina na Ovsishah, Marije Udarjene v Ljubnem in Marije Pomagaj na Brezjah, je Tine Toman preživel dvajset duhovno bogatih, dušnopastirskih let.

Ker je vsako življenje vezenina iz mnogih dogodkov, se jubилant, g. Tine, s posebnim občutjem spominja časov, kako je kot zapornik na Igu doživljal

skrivnostno navzočnost evharistije. Kako je tam Kristus prihajal med svoje brate, ki so mu tudi v najtežjih okoliščinah ostali zvesti. Visoko raven njihovega poštenja so najbolje in s posebno spoštljivostjo dojeli zaporniški pazniki, kajti na duhovnike so se vedno lahko zanesli. Ti obsojenci so tudi brez budnega nadzora in brez ključavnic vestno opravili vsako delo.

A zdaj je to že daleč. Zdaj obdaja gospoda jubilanta zeleni mir Zlatega polja, prijazni ljudje, ljubeznive sestre redovnice, številne knjige, vendar le redki prijatelji tako častitljive starosti, za prevetritev možganskih meglic pa kar nekaj križank vsak teden.

Odločilen spomin, svežina duha, razigrana zgovornost, neomajna zvestoba Bogu, duhovna pomoč župniji, prijateljevanje z okoliškimi ljudmi, dolgo življenje, dolgotrajno služenje, nizanje spominov in jubilejev, nič zemeljskega bogastva, le obilje milosti iz posvečenja in tiho prenašanje ter darovanje bolečin, ki jih navržejo leta, bolezen in druge nadloge.

To, kar je g. Tine Toman strnil v jubilejno geslo ob darovanju diamantne sv. maše, je povzetek vsega njegovega duhovniškega življenja: VSE V VEČJO ČAST BOŽJO.

Jubilantu hvala za zgled močne, neomajne, žive vere.

Berta Golob

VASILIJ MELIK – OSEMDESETLETNIK

17. januarja 2001 je dopolnil slovenski zgodovinar Vasilij Melik osemdeset let. Priimek te rodbine je v slovenski javnosti uveljavil že njegov oče Anton, ki je bil znameniti geograf. Vasilij, ki ga slovenski Primorci zaradi sorodnosti imena pogosto izrečejo in zapišejo kot Mirk, pa se je uveljavil kot specialist za slovensko zgodovino 19. in 20. stoletja. Kot avtor učbenikov za osnovne, srednje, višje in visoke šole je znan in prisoten v večini slovenskih domov, kjer so imeli v povojnem času šoloobvezne otroke.

Melikov rod izvira iz Črne vasi na Ljubljanskem barju. Vasilij je bil rojen v Ljubljani materi Minki roj. Novak. Bila

je učiteljica, izvirala pa je iz meščanske družine, kjer so posebno častili likovno in besedno umetnost. Slednje je mladega Vasilija silno zaznamovalo. Zato se je v študentskih letih zelo rad gibal v umetniških, zlasti literarnih krogih, v katere je spadal tudi eden največjih slovenskih pesnikov France Balantič. Privrženost besedni umetnosti ga je vodila k strpnosti, zlasti pa k zavračanju ideološke in politične ostrine v medčloveških odnosih, zaradi česar je imel v povojnih letih osebno, politično in strokovno nemalo težav z oblastmi, pa tudi kolegi, ki so to njegovo osebno naravnost zlorabljali za svoje osebne ali politične potrebe. Revolucionarno in ideološko nasilje, na katerem je desetletja po II. svetovni vojni slonela slovenska družba, mu je namreč ostajalo tuje. Zato je veljal za politično in ideološko nezanesljivega ter ranljivega. Takratne razmere so bile namreč bistveno različne od sedanjih. Znanstveno oziroma akademsko kariero je bilo mogoče uresničiti le na univerzi. Številnih inštitutov, ki jih imamo sedaj, še ni bilo. To morajo zlasti upoštevati tisti, ki presojujejo ravnanje tistega dela slovenske inteligence, ki je v sebi čutila poklicanost za poklic akademskih učiteljev.

Šolanje Vasilija Melika je potekalo v Ljubljani. Na ljubljanski klasični gimnaziji, njegova sošolca sta bila med številnimi kasneje znanimi Slovenci tudi Primož Ramovš in škof Jožef Kvas, je bil najbolj srečen zaradi dejstva, da je bilo v njegovem razredu veliko neljubljancev, dijakov iz nižjega socialnega in intelektualnega okolja, kot je bilo njegovo ljubljansko. Omogočili so mu, da je preko njih spoznal tisto plat življenja, za katero je bil kot otrok ugledne ljubljanske družine dejansko oropan. Na univerzi, kjer je študiral zgodovino, geografijo in primerjalno književnost, diplomiral je 1943. leta, je svoje poglede na življenje lahko še dopolnil. K življenjskemu zorenju mu je nemalo pomagala tudi internacija v Gonarsu. Konec vojne je po predhodnem prisilnem delu v okolici Postojne dočakal kot ljubljanski gasilec. Po nekaj mučnih zapletih je dobil službo prevajalca pri ljubljanskem Tanjugu, njegov kolega je bil tudi Franc Jeza, nato kot pomočnik ljubljanskega mestnega arhivarja in bibliotekar v Slovanski knjižnici. 1947. leta je prišel na Filozofsko fakulteto ljubljanske univerze. V letih 1952–1959 je bil predavatelj gospodarske zgodovine na ljubljanski Ekonomski fakulteti, nakar se je vrnil na zgodovinski oddelek. 1959. leta je doktoriral s temo Volilni sistemi na Slovenskem pri prof. Franu Zwitteru. Izjemnost njegove disertacije ni le v časovnem razponu obravnave, obsegu, ampak predvsem v kvaliteti. Tako so jo Avstrijci na lastne stroške skoraj po štiridesetih letih objavili tudi v nemškem prevodu. 1991. leta se je upokojil. Istega leta je dobil za svoje znanstveno delo odlikovanje avstrijske vlade in prestižno Gindeliyjujevo nagrado. Tujina je tako preje kot

domač prostor znala oceniti njegov dejanski prispevek k znanosti. 1993. leta je postal dopisni, 1997 pa redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Melikovo izjemno znanje tujih jezikov, posebno čisla francoskega, mu je že v rani mladosti omogočilo prebiranje številnih tujih del. Kljub temu vedno poudarja, da so na njegovo odločitev za zgodovinopisje in strokovni razvoj imela ključni vpliv dela slovenskih avtorjev, zlasti Josipa Stareta, Josipa Mala, Milka Kosa, Ivana Prijatelja in Frana Zwittra. Čeprav se je zlasti pod vplivom slednjega odločil za specializacijo za 19. stoletje, je vse življenje spremljal praktično vsa obdobja do II. svetovne vojne in je o njih tudi pisal. V širših mednarodnih okvirih se je uveljavil predvsem kot strokovnjak za Avstrijsko cesarstvo oziroma Avstro-Ogrsko. Pri tem pa je zanimivo, da je to svojo podobo zgradil pravzaprav na intenzivnem raziskovanju slovenske zgodovine (to moramo razumeti dobesedno, ne le kranjske, kot jih večina dela), ki jo je znal vpeti v širše vsedržavne avstrijske okvire. Politična zgodovina, zlasti volitve, so le ena, mogoče najodmevnejša plat tega raziskovanja, dejansko pa ga je ves čas privlačilo to, kar se danes imenuje vsakdanje življenje, včasih pa je bila to gospodarska in socialna zgodovina. V središču njegovega zanimanja ni bila nikoli politična ali kakšna druga zgodovina sama po sebi, ampak vedno človek, po možnosti še konkreten. Lahko bi tudi rekli, da je zagovarjal antropološki pristop k zgodovini, ko večina slovenskih zgodovinarjev zanj ni še niti slišala. Se pa od sodobnih družbenih antropologov bistveno razlikuje. Ne mara namreč posploševanj, ki zamegljujejo resnično zgodovinsko dogajanje, izjemno sovraži fraze, na katerih sodobna antropologija močno sloni. Prav to je ena največjih odlik njegovih znanstvenih razprav.

Obširno znanje in temeljit pristop k raziskovanemu problemu so prof. Vasilija Melika vodili širom po svetu. Rad se je udeleževal mednarodnih znanstvenih prireditve, saj je vedno izkoristil priliko, da je tuje kraje še поблиže spoznal. Nič manj pa ni rad odhajal na domače znanstvene prireditve, pa naj bodo to osrednje ali lokalne, kjer so bili glavni poslušalci preprosti domačini, povečini kmetje. Tudi za njih ni nikoli stvari toliko poenostavljal, da ne bi bile znanstveno neoporečne. Predvsem je ob takih priložnostih izkoriščal možnost, da je ljudem dopovedoval, da je tudi naša preteklost pomembna, da se nimamo česa sramovati, da smo zlasti v drugi polovici 19. stoletja toliko dosegli, da smo postali enakopravni vsem evropskim narodom. Melik ni nikoli trpel zaradi majhnosti Slovencev, ampak je to spreminjal v našo prednost.

Slovensko zgodovinopisje je imelo desetletja določeno narodnoobrambno vlogo. Po II. svetovni vojni je moralo posebej dokazovati veličino revolu-

cionarnih procesov. Zato sta si še posebno prizadevala Boris Ziherl in Edvard Kardelj, ki nista bila zgodovinarja, sta si pa jemala pravico, da o zgodovini sodita. Žal sta našla zaradi oportunitizma posameznikov v strokovnih zgodovinarskih krogih preveč prikimovalcev, ki so razmere dodatno oteževali. Glede na njune politične funkcije je bil odkrit upor zoper njiju nemogoč in je bilo treba delovati postopno in neupadljivo. Melikova zasluga za normalnost slovenskega zgodovinopisja je izjemno velika. To delo je opravil na več ravneh. V strokovnih krogih je tako neprestano poudarjal pomen vseh obdobij naše preteklosti in upravičenost obravnave vseh vprašanj, ne le revolucionarnih. Ne samo, da je javno branil enakopravnost raziskovanja zgodovine krščanstva na naših tleh, kateremu so nekateri nasprotovali, ampak je tudi z vso ostrino, ki jo zmore, nastopil zoper naziranje, da je treba iz preteklosti izdvojiti obdobje po letu 1941, mu pridružiti izbrana poglavja iz starejše zgodovine, kot so kmečki upori, revolucije, delavsko gibanje in to posebno pospeševati. Bil je med prvimi avtoritetami slovenske zgodovine, ki je vstop Slovencev v Jugoslavijo 1918. leta označili ne kot nujo, ampak kot zmoto. Veliko je prispeval k otopitvi napadov na Katoliško cerkev ob obravnavah reformacije. Bil je prvi, ki je razložil znamenito Cankarjevo zmerjanje s hlapci, da to ne leti na katoličane, ampak na tiste učitelje, ki po vsaki spremembi režima menjajo politično barvo. V konkretnem primeru je to letelo na bivše liberalce. Drugi velik Melikov prispevek k normalizaciji razmer v slovenskem zgodovinopisju je bil na nivoju njegovega urednikovanja osrednje revije slovenskih zgodovinarjev Zgodovinskega časopisa, ki ga je urejal 27 let. Odprl ga je vsem, predvsem pa mladim, katerim je vselej skoraj neomajno zaupal. Prav zato se jih je tudi toliko odločilo, da niso pri njem le diplomirali, ampak tudi magistrirali in doktorirali. Izjemno razveseljive razmere v sodobnem slovenskem zgodovinopisju glede števila raziskovalcev in raznovrstnosti raziskav so veliko prav Melikova zasluga. Tretji nivo Melikovega prispevka k normalnosti slovenskega zgodovinopisja pa je na vsebinsko-načelni ravni. Slovensko zgodovinopisje je polno primerov, ko s prstom kažemo na italijanske, nemške, madžarske in južnoslovanske sosesde, češ kakšne krivice so nam v preteklosti storili. To številne toliko zaposluje, da pozabljajo na lastne slovenske napake. Res je, da nam v preteklosti ni bilo z rožicami postlano, toda za veliko neprijetnosti so kriva objektivna zgodovinska dejstva ali pa Slovenci sami, ne pa neslovenski sosesde, ki naj bi se po mnenju nekaterih naselili k nam in med nas samo zato, da bi nam škodili. To je paranoja, ki onemogoča soočenje z resničnostjo. Če bomo to Slovenci počeli tudi sedaj, ko imamo lastno državo in predvsem sami odgovarjamo zase, nam ni pomoči. V eni svojih razprav je zapisal: »Taki

smo. Imamo polno napak, pa tudi dobrih lastnosti. Ne boljši, ne pametnejši nismo od drugih. Ne moremo se primerjati z velikimi narodi, ne z velikimi kulturami.« Končal je v smislu znamenite misli Matije Majarja - Ziljskega iz leta 1848: »A res nam je, prav zato, ker smo majhni, nujno potrebno, da lahko na svoji zemlji živimo po svoji volji in na svoj način.« To je bilo zapisano 14 let pred slovensko osamosvojitvijo.

Osebnost nekonfliktnost je Vasilij Melik pokazal tudi pri opravljanju nekaterih najodgovornejših strokovnih ali fakultetnih funkcij. Nekateri so mu to sicer očitali, toda dejstvo je, da spadajo obdobja, ko je bil on član vodstva društev, predstojnik Oddelka za zgodovino, prodekan ali dekan Filozofske fakultete, med uspešnejša za te institucije. Za njim ni »pogorišč«. Le z njemu lastno navidezno ležernostjo oziroma uglajenostjo v medčloveških odnosih je na primer preprečil takoiimenovano tozdiranje Filozofske fakultete, kar bi njen pomen znotraj Univerze in položaj v slovenski družbi lahko zelo okrnilo. S Finžgarjevimi besedami bi lahko zapisali, da je bil vselej eden tistih v slovenski zgodovinarski srenji, ki so polivali ogenj s pametjo. Tega ni storil samo zaradi svoje narave ali prirojenih darov, ampak tudi izjemne sposobnosti, da se je vselej znal učiti ne le na tujih, ampak tudi lastnih napakah. Kdor dela, se tudi moti, razlika pa je, ali je posameznik pripravljen svoje napake priznati, jih popraviti in se iz njih tudi nekaj naučiti. Mnogi znanstveniki trmasto vztrajajo na svojih stališčih in jih tudi pod težo najmočnejših dokazov niso pripravljeni spremeniti. Če že ne drugače trdijo, da so že takrat prav mislili, le lektor jim je razpravo tako spremenil, da njihova takratna stališča niso jasno razvidna. Melik je svoje študente celo sam rad opozarjal, kako se človek tudi ob največjem trudu lahko zmoti. To zmorejo le veliki in samokritični ljudje.

Jubilant je z Mohorjevo družbo povezan že desetletja kot naročnik oziroma kupec knjig in kot avtor. Sodeloval je kot avtor pri mnogih publikacijah, ki jih je izdala Mohorjeva družba. Posebno pa velja omeniti sodelovanje pri ponatisu Gruden-Malove Zgodovine slovenskega naroda, kar je bila ena njegovih starih zamisli oziroma želja. S pokojnim Milošem Rýbařem sta imela še nekaj idej, na primer tudi ponatis Staretove Občne zgodovine za slovensko ljudstvo iz let 1874–1891, kar pa bo moralo očitno počakati na ugodnejše čase.

Vasilij Melik je humanist v najširšem smislu besede. Matematiko je imel za razliko od večine kolegov vselej rad, še zlasti statistiko, tehnika pa mu ni preveč pri srcu. Zato se ni oprijel računalnika, ampak vztraja pri svojem pisalnem stroju, ki kljub profesorjevemu vstopu v deveto desetletje življenja še vedno ropoče pozno v noč sredi ene največjih zasebnih knjižnic na Slo-

venskem. Idej za vedno nove in nove raziskave naše preteklosti, čeprav jih še vedno vsakodnevno trosi med svoje mlajše kolege, mu ne zmanjkuje. Dolgočasa in osamljenosti ne pozna. »Njegova vitalnost, ki ga neprestano poganja v snovanja, v delo, v gibanje, je enaka mladeniču na začetku življenjske poti,« je zapisal pred dvajsetimi leti njegov žal že pokojni prijatelj Ferdo Gestrin. 20 let ni za odmet, dejstvo pa je, da ga tipična in zanj značilna radoživost, tako pomembna za znanstveno delo, še ni zapustila. To je najboljše zagotovilo, da bosta njegov pisalni stroj, zlasti pa vsebina napisanega, še dolgo marsikomu kratila spanec.

Dr. Stane Granda

ŠKOF JOŽEF SMEJ

OSEMDESETLETNIK

Od vseh spoštovani in nadpovprečno delavni dr. Jožef Smej, mariborski pomožni škof, je svojo tehtno strokovno in umetniško besedo ter prevode objavljaj pri Mohorjevi družbi in zato zasluži, da ga bralci Mohorjeve družbe ob življenjskem jubileju spoznajo tudi kot pisatelja, raziskovalca in prevajalca.

MARIJANSKI IN EKUMENSKI ŠKOF

Jožef Smej se je rodil 15. februarja 1922 v Bogojini, ki jo krasi znana Plečnikova cerkev Gospodovega vnebohoda. Otroštvo in mladost je preživel v rodni vasi, kjer ga je krepil duh velikega Ivana Baše, ki mu je Smej napisal in Mohorjeva družba izdala večernično povest *Psalmi vaškega župnika*. V Smejevo dušo je zavel tudi duh kardinala Missie, sorodnika po materini strani, saj se je materin dedek Martin Šumak, Missiev bratranec, preselil z Murskega vrha v Bogojino. Osnovno šolo je končal v Bogojini, gimnazijo pa 1940 v Murski Soboti. Po maturi se je vpisal na medicinsko fakulteto v Ljubljani, a se je že po mesecu dni prepisal na Visoko teološko šolo v Mariboru. Že po dveh semestrih teologije se je Jugoslavija znašla v vihri druge svetovne vojne. V Mariboru je bilo ukinjeno semenišče in Visoka teološka šola, Smejevo Prekmurje so zasedli Madžari in tudi cerkvenopravno je bilo priključeno madžarski sombotelski škofiji. Jožef Smej je zato nadaljeval študij teologije v Sombotelu in bil že 8. decembra 1944, še zelo mlad, posvečen v duhovnika. V Sombotelu je spolnil svoje znanje latinščine in se naučil madžarščine, kar je pozneje s pridom upo-

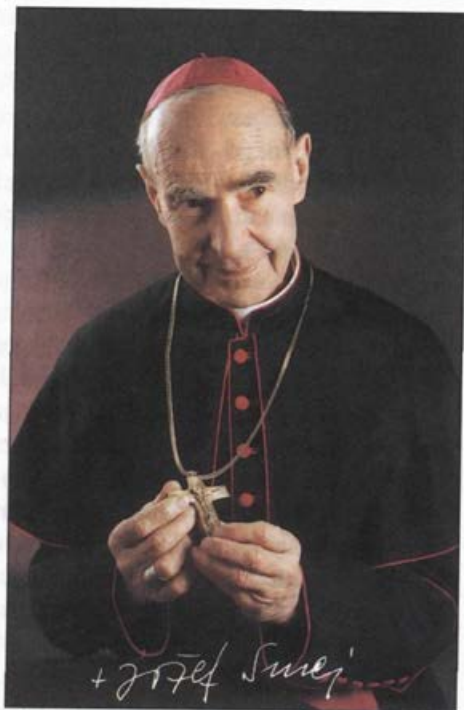
rabljaj pri bogoslužju z madžarsko manjšino v Prekmurju, pri prevajanju in tudi sicer. Tako se je kot član slovenske škofovske konference lahko pogovarjal z madžarsko govorečimi verniki v Prekmurju v njihovem materinem jeziku.

Konec druge svetovne vojne je dočakal v Dobrovniku, kjer je večina prebivalcev madžarsko govoreča, kot upravitelj cerkve (rector ecclesiae). 1. junija 1945 je bil imenovan za kaplana v Turnišče, starodavno in največje božjepotno Marijino svetišče v Prekmurju. Tam je zapel na čast Turniški Mariji sonetni venec, ki mu je dal naslov *Marijin venec* in dva podnaslova: *Venec* in *Rože v vencu*. Marija ga je trajno zaznamovala, saj se je tudi v škofovskem

grbu odločil za črko M(arija) in geslo: »Milosti polna, spomni se.« Vse življenje je ostal marijanski duhovnik in škof.

Po treh letih kaplanovanja v Turnišču se je preselil v Mursko Soboto, kjer je najprej opravljaj kaplansko službo skoraj 16 let, leta 1964 je prav tam postal župnijski upravitelj, pozneje župnik in dekan murskosoboške dekanije. V koncilskem in pokoncilskem obdobju je zaslutil, da je ekumenizem za Prekmurje poseben blagoslov in izziv. Zato je s takratnim evangeličanskim seniorjem Leopoldom Harijem pogumno začel duhovni (molitveni) in praktični ekumenizem. Pri tem je imel tudi močno podporo mariborskega škofa dr. Maksimilijana Držičnika. Ekumenski, dialoški in odprt za vse dobro in plemenito je ostal vse do danes.

Marijanski in ekumenski duhovnik Jožef Smej je 1. septembra 1969 postal kot prvi Prekmurec član mariborskega stolnega kapitlja. Kmalu nato je bil imenovan pri Škofijskem cerkvenem sodišču za sodnika in branilca vezi. Leta 1974 je postal ravnatelj škofijske pisarne (kancler), naslednje leto pa prošt

stolnega kapitlja. Leta 1980 je bil imenovan za generalnega vikarja mariborske škofije, kar je ostal dolgih dvajset let. Papež Janez Pavel II. ga je 25. aprila 1983 imenoval za naslovnega škofa črniškega in mariborskega pomožnega škofa, kar je še danes. Kot škof je sprejel še druge različne službe, ki jih je izvrševal z vso odgovornostjo, z ljubeznijo in delavnostjo svoje bogate jezikovne in zgodovinske izobrazbe. Tako je bil ves čas dobra, zvesta in delovna roka svojega škofa dr. Franca Krambergerja.

SMEJ KOT ZNANSTVENI DELAVEC

Jožef Smej je ob svojem duhovništvu in škofovstvu v duhu nekdanjih slovenskih duhovnikov razvil svoje umske, zgodovinske, pisateljske in prevajalske zmožnosti in njimi obogatil vso Slovenijo. Jožef Gutman, nekdanji murskosoboški župnijski upravitelj, rad omenja v pogovorih, kako je njegov mlad kaplan Smej v Murski Soboti dolgo zvečer ostajal za pisalno mizo, zbiral in si prisvajal božjo in človeško modrost, ki ju je skrbno zapisoval. Predvsem je kot dober latinist zbiral in pozneje v svojih delih uporabljal številne latinske pregovore, ki bi bili sicer v času zapostavljanja klasične izobrazbe zapadli pozabi. Spoštoval je modrost in védenje starejših kolegov in ju zapisoval. Tako je postal v času, ki je nasprotoval klasični izobrazbi, vez med nekdanjo in novo generacijo prav na tem področju, predvsem z znanjem jezikov: latinščine, stare grščine, madžarščine, nemščine, italijanščine in francoščine. Smej se je razvil v zgodovinopisca, predvsem prekmurskega, odličnega prevajalca, pisatelja in pesnika, kar nam priča njegova bibliografija, ki obsega več kot 70 enot.

ZGODOVINSKE RAZPRAVE IN ČLANKI

Kot veliki slovenski rodoljub, ki je črpal svojo ljubezen pri svojem domačem župniku Ivanu Baši, je med madžarsko zasedbo Prekmurja še posebej zaslutil, da se kot duhovnik mora ves darovati svojemu ljudstvu. To in predvsem raziskovalna narodopisna in zgodovinska žilica sta mu pomagali, da se je tudi v prekmurskem zgodovinopisju približal duhovnikoma in zgodovinarjema dr. Ivanu Zelku in Ivanu Škafarju, ki sta nekaj desetletij pred njim prispevala izjemen delež k prekmurski splošni in cerkveni zgodovini. Zelvko in Škafarjevo zgodovinopisje je dopolnjeval z novimi raziskavami, spoznanji in razpravami. Največ raziskovalne ljubezni je posvetil bogojinski in murskosoboški župniji s podružnicami, katoliškim prekmurskim pisateljem in predvsem prvemu katoliškemu prevajalcu Svetega pisma in pisatelju Miklošu Küzmiču. Med izvirnimi znanstvenimi članki navaja Cobiss štiri Smejeve razprave, ki so izšle v *Časopisu za zgodovino in narodopisje: Prek-*

murski pisatelj Jožef Bagári in milenij madžarske države leta 1894 (1978), *Pisma Mikloša Küzmiča zemljiškemu gospodu* (1981), *Problemi gornine, desetine in rabote v Bogojini v 17. in 18. stoletju* (1996) in *Težave in skrbi Mikloša Küzmiča kot vicearhidiakonovega namestnika v letu 1779* (1998).

Tehtne znanstvene članke je objavljajl v *Zgodovinskem časopisu* in v *Časopisu za zgodovino in narodopisje: Pregled srednjeveške zgodovine Murske Sobote: predstavitev novega mestnega grba* (1990), *Dve pismi iz leta 1779 za osvetlitev vprašanja šolnikov in šolstva v Prekmurju* (1995), *Problemi slovenskega jezika v porabski župniji Kethely leta 1783* (1997) in *Mikloš Küzmič med državnim aparatom, cerkveno oblastjo in fevdalno gosposko* (1998). Med strokovnimi članki, ki jih je objavljajl predvsem v prekmurskem koledarju *Stopinje*, ki jim je bil tudi soustanovitelj, *Mohorjevem koledarju* in tudi v madžarskih publikacijah, omenimo vsaj dva: *Slomšek in Prešeren luči edinosti kristjanov: ob 200. obletnici njunega rojstva* (2000) in *Dr. Franc Markoja-Márkfa (1811–1861), benediktinec, rektor univerze* (2001).

Veliko dela in ljubezni je posvetil murskosoboškemu dekanu in tišinskemu župniku dr. Francu Ivanocyju. Že magistrskemu delu je dal naslov *Dimenzije Ivanocyjevega kroga* (1972). Prav Ivanocyja in njegov krog s pastoralnega vidika je zelo natančno in obširno predstavil v svoji doktorski disertaciji, ki nosi naslov *Pastoralna dejavnost Ivanocyjevega kroga* (1973). Raziskoval je tudi življenje in delo Jožefa Košiča (1788–1867), bogojinskega rojaka, ki je kot razsvetljenec napisal nekaj spisov v madžarščini in slovenščini (*Življenje in pomen Jožefa Košiča*) in predvsem Jožefa Klekla, ki mu je posvetil posebno knjižico *Velikan s Krajne: Jožef Klekl st., 1874–1948: ob stoletnici nove maše* (1996).

Smej je sodeloval z razpravami tudi pri dveh znanstvenih madžarskih revijah: *Vasi szle* (2000/3) in *Vasi honismereti és helytörténeti közlemények* (2000/3).

Med zgodovinskimi razpravami navedimo tudi knjigi *Murski Črnci in njihov jubilej* (1997) ter *Bakovci in njihova zgodovina* (2001). Posebno pozornost zasluži *Muza Mikloša Küzmiča* (1976), kjer je na 180 straneh objavil Küzmičeve in Küzmiču namenjene pesmi, ki so predvsem prigradniške in kažejo na izobraženost prekmurskih katoliških duhovnikov v 18. stoletju. Madžarske in latinske pesmi je Smej prevedel v slovenščino in pri tem je pokazal veliko znanja o metrumu in rimah ter uporabi kronostihov.

Med umetniškimi deli omenimo Smejevo pesniško zbirko *Kaplja na vedru* (1992) in predvsem biografski roman o Miklošu Küzmiču, ki mu je dal naslov *Po sledovih zlatega peresa* (Pomurska založba 1980, 481 str.) in večerniško povest o Ivanu Baši, bogojinskem župniku in graditelju Plečnikove cerkve,

Psalmi vaškega župnika, ki je izšla pri celjski Mohorjevi družbi v redni zbirki leta 1992 kot slovenske večernice in je naletela na zelo pozitiven odmev pri slovenskih bralcih.

SMEJ KOT PREVAJALEC

Kot poliglot je bil Smej od slovenskih škofov pooblaščen, da je pregledal nove prevode Svetega pisma, in sicer ekumensko izdajo in standardni prevod. Pokojni Otmar Črnilogar je nekoč dejal, da mu je škof Smej svetoval marsikaj koristnega. Predvsem pa je Smej sodeloval pri prevodu nekaterih strokovnih knjig o Svetem pismu. V knjigi *Uvod v Sveto pismo stare zaveze* (Celje 1979) je prevedel tretji del iz francoščine. Ravno tako je iz francoščine prevedel 328 strani v knjigi *Uvod v Sveto pismo nove zaveze* (Celje 1982). Njegov prevod je pet poglavij drugega dela, ki govori o sinoptičnih evangelijih, in četrti in peti del, ki razpravljata o Janezovem izročilu in novozaveznih apokrifih. Kot dober prevajalec se je Jožef Smej izkazal tudi v knjigi *Psalmi* (Celje 1989). Profesor Jože Krašovec je prevedel besedilo psalmov, škof Smej pa ves komentar v 552 strani obsegajoči knjigi. S prevodi iz latinščine je sodeloval tudi pri *Bogoslužnem molitveniku* (Ljubljana 1976) in *Zakoniku cerkvenega prava* (Ljubljana 1983). Iz francoščine je prevedel *Direktorij za službo in življenje duhovnikov* (Ljubljana 1994), *Mučenec* Pierra Corneilla (Makole 1983) in *Ifigenija v Avlidi* Jeana Racina ter iz latinščine Slomškovo duhovno vodilo *Mihi Sancta et Cara* (Meni sveto in drago) (Maribor 1999). Pri Pomurski založbi sta izšla dva Smejeva prevoda: Géza Gardonyi, *Atila, bič božji* (1973) in Géza Gárdonyi, *Božji sužnji* (1977 – biografski roman o sv. Marjeti Ogrski). Ista založba je leta 1980 že sprejela Smejev rokopis, prevod: Ferenc Móra, *Dioklecijanov sin*. Do natisa tega zgodovinskega romana o preganjanju kristjanov pa ni prišlo. Namerava pa ga izdati založba Stopinje, Murska Sobota, zbirka Z vratnic Slovenske okrogline. Iz madžarščine je Smej prevedel tudi doktorsko disertacijo Franca Ivanocyja pod naslovom *Sveto pismo in klinopisni spomeniki* (Maribor 1985).

SMEJ KOT TEOLOŠKI IN NABOŽNI PISATELJ

Že iz zgoraj omenjenih prevodov je razvidno, da je Smej svojo znanstveno dejavnost predvsem, čeprav ne edino, usmeril v prevajanje teološke literature, saj je tudi doktor teoloških znanosti. Leta 1994 mu je založba Oznanjevanje izdala duhovne vaje, ki jih je vodil za duhovnike doma in v zamejstvu in imajo naslov *Posvečena samota: duhovne vaje za duhovnike*. Pa tudi sicer je po svojih rokopisih vodil vrsto duhovnih vaj za duhovnike, bogoslovce in

laiške intelektualce. Za širše občestvo, predvsem za obiskovalce majniških šmarnic, pa je zacvetelo pod peresom Jožefa Smeja kar dvojje evharističnih šmarnic. Prvim je dal naslov *Kruh vseh kruhov* (Maribor 1986), drugim pa *Mir – deljeni kruh* (Maribor 1987). V šmarnicah je izpovedal svojo vero v evharistijo in ljubezen v kruhu vseh kruhov, ki ustvarja mir in ljubezen. »Če je knjiga napisana samo zato, da se enkrat samkrat prebere, potem pa odloži za vse večne čase, ni vredno truda. V tem primeru je res škoda za vsako smreko, ki pade zato, da jo zmeljemo v papir,« je v uvodu napisal Jožef Smej. Za njegove šmarnice, tako prve kot druge, ni bilo škoda smrek. Oznanjevalce božje besede in vse, ki obe knjigi vedno znova jemljejo v roke, Smejeve besede odpirajo za tiste vrednote, ki so dragocenejše kakor vse smreke tega sveta (Lojze Kozar ml.).

Poleg sonetnega venca *Marijin venec* je izbral iz Svetega pisma primerna besedila in jih napisal kot *Družinski rožni venec* (1994) za molivce rožnega venca, saj je tudi sam velik molivec. Napisal je tudi številne uvode v najrazličnejše knjige, številne prispevke v pomurskem koledarju *Stopinje* ter veliko laiških in predvsem duhovniških dobrotnih in naklonjenih (v vsakem človeku je znal odkriti njegove dobre lastnosti) osmrtnic v *Družini* in *Sporočilih slovenskih škofij*.

Kot delegat Slovenske škofovske konference je sodeloval na raznih mednarodnih pastoralnih simpozijih v Franciji, Nemčiji in Romuniji, ki jih prireja Svet evropskih škofovskih konferenc.

Slovenski verniki doma in po svetu, predvsem verniki mariborske škofije, pa so skozi desetletja bili ob birmah in najrazličnejših slovesnostih deležni njegove pričevanske in preroške govorne besede. Ob osemdesetletnici se lahko škof Smej s hvaležnostjo ozira na prehojeno pot, ki jo še vedno nadaljuje z nezmanjšano dejavnostjo, dušnopastirsko ljubeznijo in ljubeznijo do vsakega človeka. Vsi, ki ga poznamo, se Bogu zahvaljujemo za vse, kar nam je dal že do sedaj in kar nam bo še v prihodnje podaril po dobrem, plemenitem in delovnem škofu Jožefu Smeju.

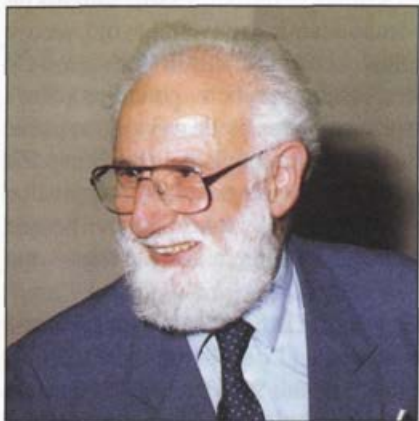
Dr. p. Vinko Škafar

*Jaz sem življenje in vstajenje.
Teh božjih žaromet besed
presije iks svetlobnih let
v potokov večnih žuborenje.*

Iz pesmi Jožeta Smeja
Spes immortalitate plena
(Upanje polno neumrljivosti)

RAFKO VODEB

Z imenom zdomskega pesnika Rafka Vodeba sem se mogel prvič srečati v slovenski knjigarni na Travniku v Gorici. Tja sem v letih 1956–1958 lahko mesečno potoval iz Medane z maloobmejno propustnico in vsakokrat prelistaval revijo Meddobje. Toda iz tistega časa mi v spominu ni ostalo prav nobeno ime, niti ime urednika Zorka Simčiča. Nimam tudi nobenih zapiskov, ki bi mi mogli obuditi kakšen prijažen spomin na zgodnje listanje po Meddobju. Moja literarna razmiš-

ljanja so se takrat najpogosteje vrtela okrog Sergeja Jesenina in T. S. Eliota.

Z Rafkom Vodebom sva se po naključju srečala v Ljubljani po osamovitvi. Ne vem, kako da me je prepoznal pred predavanjem v mali dvorani Cankarjevega doma, zagotovo pa sva si že ob prvem stiku imela veliko povedati, saj se je pri nas poglavje o zdovski književnosti šele dobro začelo odpirati. Sledil je moj zapis o njegovi zbirki *In vse bo luč* (1994), potem sva se občasno srečevala, obiskal me je v Kranju, opravila sva pogovor za Književne liste (23. 3. 1995) in bilo je dovolj priložnosti, da sem spoznaval njegovo življenjsko in literarno pot.

Rodil se je 26. julija 1922 v Dolenji vasi pri Artičah kot enajsti, zadnji otrok kmečke družine. Na njegov duhovni razvoj je močno vplival najstarejši brat Ivan, duhovnik, ki ga je zgodaj seznanjal s sodobnim slovenskim leposlovjem. Klasično gimnazijo je obiskoval v Mariboru in se tam zgodaj vključil v živahno in številno predvojno mariborsko literarno skupino, v kateri bi mogli najti tudi Franceta Filiča, Lojzeta Filipiča, Stanka Janežiča, Vladimira Kosa, Bogdana Pogačnika, Frančka Preloga, Zorka Simčiča, Frančka Štabuca. Ob nastopu nemške okupacije 1941 je bil ta nadebudni literarni rod razbit. Vodeb se je z nekaterimi uspel prebiti v Ljubljano in je tam maturiral, medtem ko so njihovo družino preselili v Šlezijo. Na ljubljanski univerzi se je najprej vpisal na slavistiko, a je po nekaj tednih prestopil na teologijo. Ker je bil novembra 1941 ves letnik mariborskih bogoslovcev poslan na študij v Rim,

se je znašel v zavodu za mednarodne študente De Propaganda Fide in tam preživel viharna vojna leta ter čas zavezniške zasedbe. Dolgoletno bivanje v Rimu mu je omogočilo široke razglede tudi po sodobnem literarnem svetu.

Po vojni je zaprosil za jugoslovansko državljanstvo, ki bi mu ga obnovili le pod pogojem, če bi se takoj vrnil v Ljubljano. Ker je hotel študij dokončati v Rimu, je sprejel status begunca. Leta 1948 je bil posvečen, potem je nadaljeval študij in dosegel magisterij iz teologije, med pripravi na doktorat (Kritika ruske pravoslavne

Cerkve v delih Vladimira Solovljeva) je postal 2. podravnatelj v bogoslovju, pozneje 1. podravnatelj, nekakšen zunanji minister Zavoda, ki je skrbel za zveze s svetom.

V Rimu je nadaljeval s pesniškim ustvarjanjem, se tam srečeval z Vladimirom Truhlarjem, pri urejanju različnih publikacij sodeloval z Alojzom Šuštarjem, nekaj pesmi pa objavil v antologiji emigrantskega pesništva *Naša beseda* (Rim, 1947, uvod T. Debeljak) skupaj z Brankom Rozmanom (ps. Jan-ko), Vladimirom Kosom, Erikom Kovačičem, Bazilijem Valentinom in Mirkom Šušteršičem (ps. Valiant), medtem ko je v 2. zborniku *Naša pesem* (Madrid, 1950) napisal uvod. Prvo pesniško zbirko (dvojezično) *Kam potujejo oblaki – Dove le nubi fuggono* je v samozaložbi natisnil v Rimu (1953) in v njej izpovedal predvsem občutje vojnega in begunskega časa, izgubo domovine in vživljanje v novo okolje. Sledila je zbirka *Človek sem* (1957), ki ji je for-

Foto: Bastelj

Rafko Vodeb na sliki Fiore B. Zaccarian

malno streho dal Zorko Simčič v svoji založbi Tabor (Buenos Aires, 1958), dejansko pa je Vodeb zbirko natisnil samozaložniško v Rimu. V njej prevladujejo refleksivne pesmi s tematiko brezdomstva, tujstva, izpostavljene eksistence, kakršna je doletela njega in številne druge.

Nemirna Vodebova narava se v Rimu ni mogla sprijazniti z enolično uradniško službo v Zavodu. Zato je odšel na študij umetnostne zgodovine na belgijsko Université catholique v Louvainu in v letih 1958–62 spoznaval zlasti evropsko romaniko in gotiko, našel pa tudi stik afriškimi in azijskimi umetnostnimi gibanji, posebej ga je pritegnila palestinska, mezopotamska in egipčanska umetnost, o čemer je napisal tudi diplomsko nalogo.

Po vrnitvi je predaval na univerzi umetnost misijonskih dežel, prevzel je tudi vodenje slovenskih oddaj vatikanskega radia in veliko sam nastopal pred mikrofonom. Ves čas je vzdrževal neposredne in posredne stike z domovino,

Nadvse je bil vesel materinega obiska, pomembne pa so bile tudi zveze z Buenos Airesom zaradi sodelovanja v reviji Meddobje, v kateri je od leta 1954 objavljajal pesmi, pozneje eseje in članke o religioznih, umetnostnozgodovinskih in literarnih problemih, zlasti pa zanimive intervjuje s pomembnimi Slovenci po svetu (Anton Dermota, Aleksa Ivanc, dr. France Žajdela, Igor Šentjerc). Sodelovanje je bilo tako intenzivno, da so ga vključili v uredništvo in je zastopnik za evropski del slovenske emigracije.

Posvečal se je prevajanju v slovenščino in italijanščino: L. J. Suenens, Junakinja apostolata Adel-Mary Quinn, I-II (Celovec, 1953-54), A. Trstenjak, Tra gli uomini (Milano, 1957), R. Ricciotti, Jezusovo življenje (Celovec, 1960), K. V. Truhlar, Sul mondo d'oggi (Brescia, 1967) in K. V. Truhlar, Rasserenant orizzonti conciliari (Rim, 1969). Uredil je zbornike Alma Mater (Rim, 1949-69) in zbornik Vesoljni cerkveni zbor (Celovec, 1966).

Vodeb je bil tesno povezan z argentinsko literarno skupnostjo, vendar je postopoma prihajalo do različnih pogledov, kajti evropska obzorja so bila glede zdamskih vprašanj drugačna. Zlasti v rimskih krogih je prihajalo do prvih poskusov odpiranja k matici. To se je očitno izrazilo v pogovoru, ki ga je Vodeb imel leta 1964 z Vladimirom Truhlarjem in ga je pod naslovom *Razgovor pod Kvirinalom* hotel objaviti v Meddobju, toda radikalni Ruda Jurčec je bil proti objavi. Vodebu ni preostalo drugega, kot da se umakne iz Meddobja, pogovor s Truhlarjem pa je 1964. objavila tržaška Mladika.

V resnici so se odnosi z matico naglo izboljševali, Vodeb je ob zagotovilih prijateljev in znancev v Ljubljani leta 1967 obiskal domovino, kmalu pa se je odločil, da se za stalno vrne domov. Njegova vrnitev ni bila osamljena, saj se je v tistih letih precej duhovnikov odločilo za tak korak, med njimi tudi njegova

znanca Stanko Janežič in Vladimir Truhlar. Vodeb je to storil leta 1971 in se začasno naselil v Hočah, kjer je postal duhovni pomočnik, odprla se mu je pot na mariborski oddelek Teološke fakultete. Tam je predaval krščansko in liturgično umetnost, nastopal je na tečajih za katehezo in pomagal pri urejanju pokoncilskega bogoslužja. Dejavno se je vključil v delo pri Mohorjevi družbi v Celju, bil je njen tajnik in urednik knjig zunaj redne zbirke od 1976 do 1982, hkrati je urejal revijo Znamenja (v njej je leta 1976 objavil Župančičeva pisma Luigiju Salviniju) in Novo mladiko. Prevedel je knjigo K. Tilmanna Kako danes govorimo v družini o Bogu (1975), po H. J. Kocherju je priredil izbor misli Jaz sem z vami vse dni (1975) in pripravil umetnostni in zgodovinski vodnik Assisi (Rim, 1983).

Tudi pesniško se je znova oglasil in nekaj pesmi objavil v osrednjih literarnih revijah in listih. Leta 1994 mu je založba Družina izdala izbor pesmi pod naslovom *In vse bo luč*, s spremno besedo dr. Janka Čara. V njem najdemo pesmi iz poprejšnjih dveh zbirk, vključene pa so tudi poznejše, zlasti tiste z biblijskimi motivi, medtem ko je vrh dosegel v pesnitvi *Pride čas*, ki je pesniška sinteza Vodebovih spoznavanj od otroštva do iztekajočih se dni.

Ko se je leta 1984 upokojil, se je umaknil v stari mlin v Turnem. Tam je uredil majhno kapelo in se posvečal duhovnemu delu z ljudmi, ukvarjal se je z duhovnim svetovanjem, loteval se je problemov eksorcizma, o tem zasnoval knjigo, vodil je duhovne vaje in molitvena občestva, predaval je po Sloveniji in priredil vrsto priročnikov za prenovo duha.

V življenjski in literarni poti pesnika Rafka Vodeba se izkazuje določen del usodnosti slovenskega naroda, ki je v 20. stoletju preživel številne zgodovinske pretrse, ti pa so potegnili za seboj na tisoče posamičnih usod. Ena izmed dovolj zaznamovanih je Vodebova, vpeta v krog naših književnikov, ki so del svojega ustvarjanja opravili na tujem, a jim je bilo dano, da so se po desetletjih begunstva lahko vrnil v domovino in se umirjeno vključili v naše literarno življenje. V tej določenosti je njegova posebnost in izjemnost, mimo katere ni mogoče.

France Pibernik

*Dobro ime je boljše kot veliko bogastvo,
priljubljenost je boljša od srebra in zlata (Prg 22,1).*

P. HIERONIM ŽVEGLIČ OFM

Frančiškan, prenovitelj povojne mladinske pastorale, kulturnik in dolgoletni predsednik Mohorjeve družbe v Celju – sedemdesetletnik

Junija je pater Hieronim dočakal 70 let. Ne vem, ali je 70-letnico slavil kako zunanje ali ne. Glede na sorazmerno odmaknjenost, v kateri živi, odkar se je umaknil z voditeljske dolžnosti pri Mohorjevi družbi, najbrž ne. V splošnem in verskem tisku nismo zabeležili spominskih člankov. Kako hitro si izbrisan iz evidenc najrazličnejših kronistov, če nisi več stoodstotno prisoten v javnosti, četudi si bolan, in če ni stoodstotno od tebe odvisna danes kakšna pomembna dejavnost, čeprav si v odločilnih kriznih trenutkih reševal, gradil in ustvarjal ne za tisti trenutek, ampak za desetletja naprej. V današnji družbi, ki ji kroji spomin filozofija in biznis stroke t.i. *odnosov z javnostmi*, te več ni, če nisi vsaj ti sam svoj lastni »piarovec«. Pater Hieronim tega ne počne; ne da tega ne zmore ali ne zna, ampak se mu je od nekdaj to zdelo odveč. Celo na tiskovnih konferencah ob izidu knjig v času njegovega predsednikovanja se je umaknil med občinstvo. *(Tako sem premišljeval na predstavitvi Odhujenih stopinj Zorka Simčiča v Mariboru, ali ljudje vedo, kdo od prisotnih je vrhovni šef Mohorjeve. Najbrž ne občinstvo v dvorani Ars sacra ne kje drugje ni vedelo, da je mož ob pisatelju in uredniku na odru le ravnatelj, predsednik Mohorjeve – p. Hieronim – pa z vprašanji prisostvuje v zadnji vrsti, ne da bi ga kdo predstavil.)* Tak je bil v aktivnih letih p. Hieronim: kadar je šlo za odgovornost, se je izpostavljajal, kadar za lovorike, je izginjal: iz širše in ožje javnosti, iz take in drugačne skupnosti, čeprav nima značaja samotarja, ampak živi bolj usodo zavestnega samohodca.

Najžlahtnejši sadovi Hieronimovega delovanja so dozoreli na vzgojnem področju. Vsa druga področja delovanja iz te dejavnosti samo izhajajo. Njegovo uredniško delo za elitno in vsebinsko široko župnijsko glasilo *Naše Tromostovje* in pri istoimenski zbirki predavanj za študente in izobražence je vzkliko iz spoznanja vzgojitelja, da govorjena beseda potrebuje trajnostno oporo še v natisnjeni besedi. Podobno iz pastoralnih potreb izhajajoča je bila tudi Hieronimova usmeritev za predsedovanje Mohorjevi družbi.

Čeprav se je jubilarant rodil 19. junija 1931 kot Lojze v Mariboru Jožetu in Ani roj. Majcen, in bil tam tudi krščen, smo ga vsi imeli za pristnega Novo-meščana. Družina s tremi otroki je bila za tiste čase dokaj mobilna, saj so Žvegliči živeli tudi na Brdu pri Lukovici. Prav zato je bil govor p. Hieronima tudi v najbolj sproščenih trenutkih izbran, dvignjen nad konkretno narečje.

Po maturi se je 19-letni Lojze odločil, da se pridruži frančiškanom in se pripravi na duhovništvo.

Študiral je na ljubljanski Teološki fakulteti v težkih časih nekako prve polovice 50. let. Tedaj so bile duhovniške vrste razpete med sobrati, ki so jih za dolga leta pozaprl, in sobrati, ki so kot člani Ciril-metodijskega društva katoliških duhovnikov »simpatizirali« zlasti s socialno utopijo novih oblastnikov, celo z njenimi filozofskimi podlagami in s tem omogočali ohranjanje komunistični diktaturi demokratičen obraz, Cerkvi, določeni, da bo izbrisana iz slovenske družbe, pa *modus vivendi* za vsaj skromne zunanje možnosti za svoje delovanje (zavarovanje, možnosti

tiska, krediti). Te protislovne razmere so oblikovale frančiškanskega klerika Hieronima, ki je med drugim izkazoval zelo očitne glasbene talente, da je gradil temelje za oznanjevalno dejavnost, primerne novim razmeram. Ker se je sam formiral kot mladenič v teh nadvse zapletenih in protislovnih časih, je našel ključ za metodo, kako bo sam oblikoval krščansko mladino v samozavestne vernike na način, ki ne bi terjal od mladih nesprejemljivih žrtev, ampak razumno eksponiranje v Cerkvi nadvse nenaklonjenih časih.

Po večnih zaobljubah provincialu p. Benjaminu Tomšiču marca 1956 je še isto leto junija prejel mašniško posvečenje. Mladi pater je tri leta služboval na Brezjah, nato pa je deloval dve desetletji (v 60. in 70. letih) v Ljubljani pri frančiškanih na Tromostovju, kot kaplan in končno župnik. Skoraj toliko časa je preživel na Štajerskem, v Mariboru in Nazarjih. Lani se je vrnil v Ljubljano, ki jo je pogrešal, saj je tu najodličneje uresničil svoj duhovniški poklic. Kakor se je v javnosti vselej iskreno in neprisiljeno skromno umaknil v ozadje, si je

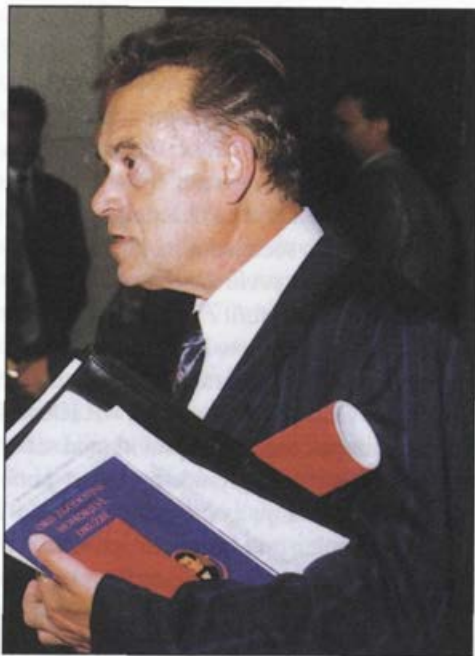

Foto: Marjan Paternoster

*P. Hieronim Žveglič v Cankarjevem domu –
ob proslavi 140-letnice Mohorjeve družbe*

tudi tokrat »izbral« ljubljansko obrobje – samostan na Viču.

Ljubljansko obdobje je zaznamovalo delo z mladimi in zlasti odmevno z razcvetom študentske dejavnosti okrog Našega Tromostovja. V štajerskem obdobju delovanja, ki ga je preživeljal v nenehnih vožnjah z avtomobilom na sestanke, pa se je posvetil očiščevanju in obnovitvi celjske Mohorjeve družbe, z neuresničenim oz. neuresničljivim konceptom združitve obeh hčera (goriške in celovške) z materjo po desetletjih nenavadnega »zakona« krščanske založbe s samoupravnim socializmom. (*Sodobni bralec naj prelista povojne Mohorjeve koledarje, in sicer prvih dvajset strani – po koledarskem delu – s celostranskimi podobami npr. maršala Tita vred, pa bo ugotovil, kdo je v tem čudnem zakonu nosil hlače.*) Ker se posledice težkega zakona zrcalijo na otrocih, se zaradi zamer in patološkega strahu hčera, pa tudi zato, ker sta hčeri medtem odrasli, družina ni vrnila pod eno streho. – P. Hieronimusicer še ni uspelo Mohorjevih združiti, ampak temeljito spraviti med seboj. A pustimo času čas in odložimo za marsikoga tudi grenak prikaz o pomenu mohorjevskega poglavja v njegovem delovanju za naslednji jubilej.

Že kot kaplan pri Marijinem oznanjenju v Ljubljani (pozneje se je tu zapisal v seznam pomembnih župnikov) je prenovil celotni verouk – od prvih razredov do študentskega. Iz bolj ali manj pasivnega poslušanja kateheta ga je oblikoval v resno veroučno šolo, ki je merila na mnogo več kot na izvajanje minimalne kateheze za pripravo na osnovne zakramente, kar se pričakuje od Cerkve v kriznih razmerah.

P. Hieronim je s predanim delom kmalu pridobil veroukarje, da so začeli hoditi k maši še enkrat med tednom in je z njimi mašo tudi oblikoval. (*Kako zadovoljni bi bili danes kateheti, če bi bili prepričani, da so veroukarji res pri maši vsaj v nedeljo!*) Učil jih je obsežnega repertoarja cerkvenih pesmi (ponoči je neutrudno s čopiči *risal* besedila na plakate, s katerih so otroci peli) in kljub mogočnim orglam spremljal na harmoniju ob oltarju pojoče veroukarje med mašo. Zato so kakšni mlajši bratci ali sestre veroukarjev kateheta Hieronima klicali *pater Harmonij* ...

Ko je vzpostavil resno osnovnošolsko veroučno šolo, je začel delati s srednješolci. Zanje je uvedel nekakšne vzgojne seminarje – dodatni verouk v nedeljo v času okrog maše, kjer je obdeloval misli *Tihamerja Totha* in *Fultona Sheena*. Lotil se je tedaj izredno kočljivih in tveganih veroučnih izletov, taborov, letovanj in duhovnih vaj. Tveganih zato, ker so katehete, če se je mladoletnim pripetila kakšna nesreča, celo kazensko preganjali (še v 70. letih!). Ta skupna bivanja zunaj Ljubljane (*npr. poznejša nepozabna taborenja pod Pršivcem ob Bohinjskem jezeru, kjer je pripravil srečanja z Edvardom*

Kocbekom, Vladimirjem Truhlarjem in metropolitom Jožetom Pogačnikom) so bila nevsiljiva in sproščena šola življenja v krščanskem duhu. Tu je bil Hieronim kot nekak starejši vrstnik, ki ni vodil, ampak koordiniral, ki ni ukazoval, ampak povezoval, ki je celo duhovni nagovor kdaj odstopil nadarjenemu mladincu.

Študente je prevzel po pionirskem začetku p. Romana Tominca v najtežjih časih za Cerkev v Ljubljani. In ker je bil sistematik, je tudi študentski verouk postal resna in zahtevna stvar: na eni strani so bila to predavanja za, recimo, vse letnike in vse smeri študija, na katerih so nastopali najvidnejši slovenski filozofi, teologi in književniki. Ta predavanja so l. 1970 začela izhajati v zbirki *Naše Tromostovje* kot prva tiskana zbirka za izobražence po vojni. Nekakšno seminarsko delo je potekalo v manjših skupinah z referati in vajami.

In v tem okolju je nastala tudi nekakšna glasbena akademija za cerkveno petje – Akademski pevski zbor sv. Cecilije, v katerem so se vzgajali cerkveni glasbeniki – pevci in dirigenti. P. Hieronim, glasbenik po srcu (violinist in odličen pevec – visoki bariton ali tenor), je vztrajal pri kakovostni rasti glasbe in skrbel za nevsiljivo duhovno in liturgično formacijo kot zborov asistent. V katehezo (*oznanjevanje par excellence*) usmerjeni Hieronimov koncept, s poudarjenim občutkom za liturgično, je doživljal svojo odlično uresničitev v obuditvi predvojne akademske nedeljske maše ob 11^h z odlično glasbo, s kakovostnim branjem božje besede, zglednim ministriranjem študentov ob oltarju in s pridigami. (*Pri liturgiji je bil p. Hieronim perfekcionista, pravi strah za nezbrane ministrante.*)

Izoblikovalo se je jedro kakih 50 študentov, ki so aktivno delovali v župnijski pastoralni. Za potrebe »hieronimove fakultete« so si v kletih samostana sami zgradili svoje prostore. Na Tromostovju je nastalo tako versko središče, ki so ga pod taktirko p. Hieronima vodili najaktivnejši študentje, samopoimenovali »Tromostovčani«, da ni trepetala samo Socialistična zveza delovnega ljudstva, ki so jo skrbeli dejavni kristjani, ampak v slogu slovenske nevoščljivosti tudi sama Cerkev. Vodstvo škofije, spodbujeno od prizadetih župnikov, ki so jim dejavni verniki uhajali k frančiškanom, si je prek odborov za študentsko pastoralo, ki je ni bilo praktično nikjer drugje kot pri frančiškanih, prizadevalo naravno središče študentske pastorale preseliti k Svetemu Jakobu, in ko to ni uspelo, v dejansko urbano središče Ljubljane k Uršulinkam. (*Čemu to katoliško ozkosrčno ljubosumje, ki je koristilo zgolj uresničevalcem hudobne utopije o znanstvenem svetovnem nazoru brez Boga?!*)

Kdor to bere in p. Hieronima Žvegliča ne pozna osebno, si najbrž naslika pred oči nekoliko diktatorsko osebnost, ki aktivno uveljavlja svoje zamisli,

skratka neko trd(n)o avtoriteto. Res je bil pater za vse, ki s(m)o prišli z njim v stik, absolutna avtoriteta. Toda povsem drugačna od vseh učiteljev in profesorjev in drugačna od večine šefov po službah. Brez kričanja, z umirjenim čakanjem je dosegel pozornost živahnih skupin, brez ukazovanja in podrobnih naročil je dosegal, da so aktivnejši v skupinah sami reševali naloge, postorili, kar je bilo treba, se sami organizirali. Pri tem pa so se vsi počutili ne vodeni, ampak usmerjeni, predvsem pa varni.

Morda prav zaradi Hieronimovega načina vzgoje njegovi »gojenci« nis(m)o nikoli prav dojeli pojma moraliziranje, čeprav je bil ves Hieronimov verouk (redni, izredni, dodatni in dopolnilni) en sam predmet – dialoško usmerjena *krščanska etika*: brez neodmevnih abstrakcij in brez spornih podrobnosti, brez konkretnih receptov in brez osladnega istovetenja z mladostniki. (*Posne-manje zunanjih atributov mladih v oblačenju, vedenju in govorjenju navadno vodi v kič pobebavljenosti, zoprni tako mladim kot odraslim, čeprav je med »naprednimi« vzgojitelji zelo razširjen.*)

Ves čas je bila predavateljska misel p. Hieronima nazorna, v slogu pripovedi le toliko metaforična, da je veljala za vsako situacijo, predvsem pa sproščeno odprta: brez sence obsojanja, brez etiketiranja in brez triumfalizma. Pred očmi je namreč treba imeti čase, v katerih so tedanji mladi krščanstvo zelo težko sprejemali zaradi splošnega zelo odklonilnega stališča v javnosti, še več, celo smešenja kristjanov. Kateri pubertetnik pa bi se ogrel za predmet splošnega posmehovanja?! P. Hieronim je učil živeti odprto z drugače mislečimi. Vzgaljal je namreč mlade v široke ljudi. Morda je bila največja odlika tega pristopa v dejstvu, da za nobeno osebno situacijo nihče od njegovih varovancev ni v strahu pomislil, kaj bo pa rekel p. Hieronim. Vzdrževal je dosledno distanco med nazorno načelnostjo in zasebno konkretnostjo. (*Nikoli se ni kot vzgojitelj spustil na raven prefekta-policaja, kar je v Cerkvi najobičajnejši slog.*)

Vzgojni rezultati se merijo z različnimi merili. Če so sadovi duhovnikovega delovanja tudi duhovniški poklici, ki zrastejo iz njegovega okolja in obstanejo, pri tem p. Hieronim nima zadoščenja. Če pa govorimo o poklicu kristjana širše, potem mora biti p. Hieronimu toplo pri srcu. Solidno je vzgojil veliko krščanskih izobražencev. Na njegovi »fakulteti« so se mnogi praktično usposobili celo za svoj poznejši poklic, večina od njih pa deluje na številnih področjih kot kristjani – sicer dialoško usmerjeni in odprti za drugačen svetovni nazor, vendar zvesti v pričevanju rahlo zadržanega, a predvsem samoumevnega krščanskega življenja. V svojih okoljih so prepoznavna elita, ki gradi družbo iz krščanskih temeljev od spodaj navzgor in od znotraj navzven. Taki kristjani so lahko luč sveta in so sol zemlje, tudi slovenske zemlje! (*Le nestrpnih*

aktivistov, ki bi, odkar ni več nevarnosti, vihteli bojne prapore za krščanstvo, ni med njimi. Hieronimov krog po zunanjem padcu komunizma zato ni bil povabljen v prve vrste na cerkvenih paradah.)

Ko čisto v drugačnih časih in iz hvaležnosti za vse, kar smo za življenje prejeli od Hieronimovega verouka, razmišljamo o prihodnosti krščanske vzgoje *hic et nunc*, zlasti pa »*post nunc*«, se nam zdi model Hieronimove krščanske vzgoje primeren tudi za nove razmere *splošne konzumne razkristjanjenosti*. Ali ni to indic, da gre pri Hieronimovem konceptu za univerzalni model, za nekakšno krščansko vzgojo za vse čase? Zato bodo morali odslej pedagogi in kateheti pastoralno delo p. Hieronima Žvegliča temeljito proučiti in v njem iskati zamisli za prekrvasenje slovenske družbe s krščanstvom. (*Brez samotolažbe, ki vzroke za odsotnost krščanskih vrednot v družbi išče v drugorazrednosti slovenskih kristjanov in zunanjem proticerkvenem vzdušju.*)

Danes je Cerkvi čisto jasno, da si mora prizadevati za sožitje s kulturo in kulturniki, saj na ravni vesoljne Cerkve za to skrbi celo papeški svet za kulturo s kardinalom na čelu. Pred desetletji to ni bilo tako samoumevno. P. Hieronim je nosil kulturo v sebi – kulturo kot odnos do umetnosti, kulturo kot odnos do jezika in kulturo kot odnos do ljudi. Zelo blizu je bil velikim osebnostim slovenske kulture, s katerimi je prijateljeval na zelo intimni način. (*Primerjaj samo seznam avtorjev v zbirki Naše Tromostovje.*) Ne toliko s pojavljanjem v javnosti kot z nekakim duhovnim sopotništvom z velikimi osebnostmi slovenske kulture, z neko zelo specifično pastoralo, nadvse individualno prirejeno, nevsiljivo, strpno in prijateljsko.

Večine teh vezi ne poznamo, bolj slutimo. Ko na primer prebiramo knjigo tržaškega pisatelja Borisa Pahorja, *Ta ocean strašno odprt*, v kateri na dnevniški način arhivira zgodovini poslednja leta Edvarda Kocbeka, ki je v intervjuju v Zaliu obsodil pokol domobrancev v Rogu, naletimo na bežen, a občudujoč stavek: »*Nekako ob treh so se vrnili Zdravka, Edi in pater Hieronim, ki ju je pripeljal [v Muenchen] iz Ljubljane. [...] Ko se je pater Hieronim poslovil – a gre za elegantnega gospoda, ki nima ničesar patrskega na sebi –, smo se mi trije odpravili v Konditorei.*« Kocbekovi pripravi na življenjsko politično spoved, spodbudila sta jo Alojz Rebula in Boris Pahor, je asistiral tudi p. Hieronim, ki je več kot dobro desetletje bil njegova duševna in duhovna opora, ker mu je bil človeško dorasel. (*O tej razsežnosti Hieronimovega delovanja, ker so skrita v intimnosti pogovora velikih duhov s svojim Bogom, kljub slutnjam jubilentovih zaslug ne moremo pisati, ker jih je znal ohraniti zase. Kako redka lastnost!*).

Jože Faganel

P. ŠTEFAN BALAŽIC

(1941 – 2001)

Slovenski kapucini so 25. julija 2001 izgubili svojega dolgoletnega predstojnika, provinciala p. Štefana Balažica, ki bi pred božičem dopolnil šele šestdeset let. Ker je močno posegel v cerkveno dogajanje v naši domovini, ga bomo na kratko predstavili.

Rodil se je 22. decembra 1941 v župniji Velika Polana v Prekmurju. Že v srednji šoli se je odločil za kapucinsko redovno življenje. Po maturi in vojaščini je študiral filozofijo in teologijo v Ljubljani in Innsbrucku in bil leta 1967 posvečen v duhovnika. Iz teologije je magistriral na Teološki fakulteti v Ljubljani, iz pedagogike pa na

frančiškanski univerzi v Rimu. Ob redni zaposlitvi se je izpopolnjeval v Gradcu, kjer je leta 1983 diplomiral iz pastoralnega in Gestalt svetovanja.

Slovenski kapucini so mu zaradi strokovnosti in zavzetega redovnega življenja zaupali vzgojo mladih redovnikov in ga že pri petintridesetih letih izvolili za svojega višjega predstojnika, provinciala. To službo je opravljal od leta 1975 do 1985 in znova od leta 1996 do svoje prezgodnje smrti.

Šest let je preživel v Prekmurju, kjer je kot župnijski upravitelj v Martjancih obnovil starodavno gotsko cerkev sv. Martina in ob 600-letnici cerkve in gotskih fresk, ki jih je leta 1392 ustvaril Janez Aquila iz Radgone, slovesno obhajal visoki jubilej cerkve in verskega življenja ob njej. Ob tej priložnosti je izšla tudi monografija *Martjanci, cerkev sv. Martina 1392–1992*, ki jo je napisal dr. Marijan Zadnikar. Leta 1994 je odšel v Celje, kjer se je vključil v pastoralno dejavnost mesta in dekanije.

P. Štefan je bil vse svoje redovniško življenje urejen in zgleden redovnik. Moč za redovniško in duhovniško življenje je črpal iz molitvenega, predvsem liturgičnega življenja, poznal pa je tudi sodobne meditativne metode, ki jih je na seminarjih in uvajanjih posredoval drugim.

Kot višji redovni predstojnik je bil na ravni nekdanje Jugoslavije med pionirji, ki so organizirali redovniške tedne za vso tedanjo širšo domovino, in prav tako med ustanovitelji vsakoletnega redovniškega dne v Sloveniji. Obe strukturi sta še vedno živi in dejavni.

Kot izvedenec za kategorialno pastoralo je svoje strokovno znanje podarjal številnim skupinam, ki so poglobljale svoje znanje in krščansko duhovnost. Vodil je številne tečaje priprave na zakon, zakonske skupine in delal pionijske korake pri slovenski Karitas, predvsem pri družinskem pastoralnem centru Betaniji, kjer je z drugimi postavljaj temelje. Zavzeto je tudi sodeloval pri škofijskih zborih in bil član vseslovenske sinode. Številnim posameznikom in zakonskim parom je bil iskan in dober svetovalec.

V župnijah je rad vodil duhovne obnove in imel po vsej Sloveniji okoli trideset ljudskih misijonov. Občasno je tudi objavljaj svoja razmišljanja v verskem tisku.

Največ moči in nenehno razpoložljivost pa je podarjal svoji kapucinski provinci. Sobrate je z ljubeznijo animiral in vodil, jim posredoval svoja strokovna spoznanja in razmišljanja, ki jih je objavljaj v internem redovnem listu. Svoj odnos do človeka je kazal tudi s tem, da je sobrate rad obiskoval, in to tako tiste, ki so živeli doma ali pa one med zamejci in zdomci zunaj domovine. Znal je prisluhniti vsakomur in je mišljenje drugega spoštoval, čeprav je svojo misel jasno izražaj.

P. Štefan je ob prevzemu predstojniške službe našel slovenske kapucinske samostane zaradi medvojnih in povojnih razmer v slabem ali razpadajočem stanju in je nato z nadarjenostjo in organizacijsko sposobnostjo dosegel, da so v času njegove službe samostani postali ponovno primerno vzdrževani, tam, kjer so bili nacionalizirani, kot na Ptuj in v Mariboru, pa je omogočil, da so zgradili nove kapucinske župnijske domove. Posebej moramo omeniti prostore, prirejene za duhovne vaje, v Vipavskem Križu in dograditev cerkve sv. Leopolda Mandića v Novi vasi pri Ptuj. Največ energije pa je posvetil načrtovanju in gradnji Doma duhovnosti v Kančevcih v Prekmurju, ki ga brez njega ne bi bilo.

Imel je tudi čut za ohranjanje kulturne dediščine v kapucinskih samostanih. Poskrbel je, da so samostanski arhivi, ki jim vojni in povojni čas ni bil naklo-njen, spet našli pravo mesto, stare kapucinske knjižnice pa primerne prostore.

Isto velja za vzdrževanje in ohranjanje umetniških slik in druge dragocene zapuščine (Vipavski Križ, Škofja Loka in drugod). Sodeloval je pri izdaji redovnih in verskih knjig.

Svojo duhovnost je črpal iz sv. Frančiška in sv. Klare, ki ju je dobro poznal in njuno duhovnost sam gojil in razširjal. Ljubeč odnos je kazal do kapucinskih svetnikov in blaženih. Že nekaj dni po prevzemu predstojniške službe se je leta 1976 udeležil beatifikacije in leta 1983 kanonizacije kapucina Leopolda Mandića iz Hercegnovega. Zato je razumljivo, da je z radostjo pospeševal njegovo češčenje med Slovenci, saj je p. Leopold Mandić leto in pol preživel v Kopru. Leta 1992, ob petdesetletnici svetnikove smrti, je v Padovi ob Leopoldovem grobu številnim slovenskim romarjem govoril o sporočilih sv. Leopolda Mandića. Lansko leto je bil duhovni voditelj romanja na grob drugega sodobnega kapucina, bl. patra Pija v San Giovanni Rotondo.

P. Štefan je imel rad svoj narod, čeprav je spoštoval ljudi vseh narodov, bil je resnično človek Cerkve. Po zgledu sv. Frančiška je bil dialoško odprt do drugače mislečih in po zgledu sv. Leopolda Mandića ekumensko zavzet za sodelovanje z drugimi krščanskimi cerkvami.

Dr. Vinko Škafar

PROF. DR. FRANCETU ROZMANU V SPOMIN

»Dni naših let je sedemdeset let, če smo krepki, osemdeset ...« (Ps 90,10). Profesor Rozman je bil vsekakor krepak, pa je bil kljub temu odpoklican z odra tega sveta, ko je komaj izpolnil sedemdeset let. Umrl je na praznik Gospodove spremenitve na gori, 6. avgusta 2001. V zadnjih letih je njegovo telo oslabilo v boju z boleznijo, duh pa, o tem ni dvoma, je ostal močan vse do prehoda. Zavestno se je profesor Rozman podal v večni Jeruzalem, o katerem je predaval in ga oznanjal.

Začel pa je to sedemdesetletno potovanje 24. marca 1931 v idiličnem kraju Duplje, sredi ravnine, ki jo na vzhodu, severu in zahodu obkrožajo imenitni gorski vrhovi in grebeni. Po končani gimnaziji v bližnjem Kranju je leta 1951 v Ljubljani začel študirati francoščino in italijanščino, a že naslednjo jesen se je preselil v duhovsko semenišče in se vpisal na Teološko fakulteto. V nelahkih in negotovih razmerah tistega časa – veliko duhovnikov pobitih, veliko v begunstvu, veliko v zaporih in na prisilnem delu – je slišal klic in videl, kako

naše ljudstvo potrebuje duhovnike. Škof Vovk ga je 29. junija 1957 posvetil za duhovnika ljubljanske škofije. Redni študij na Teološki fakulteti je končal naslednje leto, a je kot dušni pastir študij nadaljeval ter ga 1962 okronal z doktoratom iz teologije. Njegova disertacija nosi naslov *Sveto pismo v delih Janeza Ludvika Schönlebna*. S tem delom se jasno napoveduje njegovo področje znanstvenega in pedagoškega delovanja. Tega leta se je v Rimu začel 2. vatikanski koncil, ki je začel s prvo konstitucijo, o bogoslužju, dal velik poudarek Svetemu pismu v katoliški Cerkvi. Mladi duhovnik Francè Rozman pa je naj-

prej šel skozi šolo praktičnega dušnega pastirstva. Po štirih letih, ko je bil stolni vikar v Ljubljani, ga je škof poslal za kaplana v Kranj z nalogo, da pripravi ustanovitev nove župnije na Primskovem. To nalogo je uspešno opravil, a ni ostal kot župnik, temveč je takoj po ustanovitvi župnije odšel v Rim na študij Svetega pisma. Za specializacijo na Papeškem bibličnem inštitutu je imel na voljo samo dve leti časa. Z neuklonljivo voljo in zavzetostjo je leta 1967 svoj rimski študij sklenil z magisterijem in tako dosegel naslov *licenciatus in re biblica*. Po vrnitvi je takoj začel predavati nekatere predmete na Teološki fakulteti v Ljubljani, obenem pa je sprejel službo župnijskega upravitelja v ponosni župniji Naklo. Župnijo je vodil do leta 1972, potem se je preselil v Ljubljano. Na fakulteti je napredoval od honorarnega predavatelja in docenta do izrednega in rednega profesorja za svetopisemske vede. V začetku je predaval tudi uvod v Staro zavezo, a pravo njegovo področje je postala Nova zaveza, pri kateri se je zlasti posvečal evangelijem. Pridno je poleg skript pisal razprave in recenzije, tudi strokovnim polemikam se ni izogibal. Za predavanja se je skrbno pripravljal, od slušateljev pa je bilo pogosto slišati tožbe, da je zahteven pri izpiti. Veliko časa mu je vzelo pregledovanje pisnih nalog. Vestno je vse pregledal in pisal pripombe ter ocene. Pa nikakor ni samo grajal, neredko je tudi kolegom pripovedoval, kako ga je kdo od študentov presenetil z zrelim in lepo ubesedenim izdelkom. Ni se sprijaznil z odpravo

svetopisemske hebrejščine in grščine kot obveznih predmetov; z velikim veseljem je poučeval (neobvezno) novozavežno grščino. Na fakulteti je bil v letih 1980–1988 predstojnik katedre za svetopisemske vede, dve leti (1984–1986) pa je ob vsem drugem delu izredno zavzeto opravljal tudi službo dekana. Leta 1998 je bil kot profesor upokojen, a je naslednje akademsko leto še predaval. Nadaljnje delo na fakulteti mu je preprečila bolezen. V vsem tem času, tako rekoč vse do smrti, pa je z izrednim veseljem pomagal na raznih župnijah v dušnem pastirstvu, najdlje in do zadnjega v župniji Črnuče, posebno na podružnici Nadgorica.

Pomembno mesto v prizadevanjih prof. Rozmana za to, da bi slovenski kristjani več in z večjim pridom brali Sveto pismo, je imelo prevajanje svetih knjig. Bil je sopredsednik prevajalskega odbora, ki je pripravil nov prevod Nove zaveze iz grškega izvirnika. Izšel je 1984 za 400. obletnico izida Dalmatinove Biblije. Pri tem kolektivnem delu je Rozman prevedel štiri evangelije in Jakobovo pismo. Še prej pa je sam prevedel in izdal svoj prevod evangelijev pod naslovom *Jezusova blagovest* in ga opremil z izvirnimi opombami (Ljubljana 1979). Njegove prevodne rešitve so naletele na kritiko. Sam pravi, da je za metodo prevajanja veliko dobil ob »večletnem sodelovanju na seminarjih za prevajalce sv. pisma, ki jih je tudi pri nas organizirala Britanska biblična družba«. Osebnostno mu je bilo blizu načelo, naj bi prevajali po smislu v govorici, ki bo sprejemljiva za sodobnega človeka. Zato je na nekaterih mestih, zlasti tam, kjer gre za izrazito semitski način izražanja, njegov prevod bolj interpretacija kot prevod. Lep primer je prvi del vrstice Mt 1,25, ki se v po izvirniku popravljenem prevodu iz 1996 glasi: »... in ni je poznal, dokler ni rodila sina«. Rozmanov »prevod« iz 1979 pravi: »Čeprav z njo ni imel zakonskih razmerij, je kljub temu rodila sina ...«. Drugačen, vendar še vedno Rozmanov, je prevod istih besed iz 1984: »Čeprav se ji ni približal, je rodila sina ...«. Profesor Rozman je sodeloval tudi pri prevajanju Stare zaveze; iz grškega izvirnika je prevedel Baruhovo knjigo, Jeremijevo pismo in devterokanonični del Danielove knjige. Njegov »dinamični« način prevajanja, kakršen se kaže v evangelijih iz 1979 in delno še 1984, se ni uveljavil. Je pa to le eden od izrazov njegovega stalnega prizadevanja, da bi Božjo besedo kar najbolj približal slovenskemu človeku. Tu je mogoče čutiti njegovo izrazito dušnopastirsko usmerjenost.

Zato je rad sprejemal vabila, da bi predaval o Svetem pismu ali o posameznih svetopisemskih temah. Poslušalce je pritegnil s svojim znanjem in navdušenjem. Pogosto je prevzel cikel predavanj. Razen tega je pisal in izdajal knjige: od drobne rakovniške knjižice *Sveto pismo – moj vsakdan* do zajetne razlage vseh štirih evangelijev v eni knjigi. Temu komentarju, ki ima pred

razlago posameznih besedil tudi obširen uvod v evangelije, je dal naslov *Razloženi evangeliji* (Ljubljana 1995). Morda je ta naslov preveč ambiciozen, a spet kaže avtorjevo srčno željo, dati ljudem nujno potrebno razlago, ki doslej še ni bila na voljo v našem jeziku. Prvič v zgodovini smo po delu profesorja Rozmana dobili slovensko evangelijsko sinopso (*Sinopsa štirih evangelijev*, Ljubljana 1996). Da je bilo mogoče postaviti posamezna evangelijska besedila v stolpce, je pomagal računalnik. Za strogo strokovno delo se sicer uporablja sinopsa grških besedil, toda profesor je upošteval, da danes niti med študenti teologije ne more predpostavljati primerne znanja grščine, povrhu pa je hotel, da bi to dragoceno orodje za poglobljanje v svet evangelijev dobili v roke tudi drugi verniki. Naj samo spomnim na dragocena priročnika *Evangelijska harmonija* in *Konkordanca Nove zaveze*. Kakor bi se s pisanjem pripravljajal za svoje srečanje z Odrešenikom, je nazadnje izdal komentar k zadnji knjigi Svetega pisma: *Apokalipsa – Razodetje* (Ljubljana 2000). Postala je nekako njegova osebna molitev: »Amen, pridi, Gospod Jezus!« (Raz 22,20).

Profesorju Rozmanu je mogoče očitati, da je njegova eksegeza preveč zgodovinsko apologetična ali da je njegovo pisanje kdaj preveč poljudno, nekaj pa mu mora priznati vsak: njegovo izredno delavnost. Ta je bila nekako v njegovi naravi, a je gotovo izhajala tudi iz ljubezni do naroda in še posebej iz duhovniške zavzetosti za Božjo besedo. Da bi bila hrana za dušo vsakega človeka, ki ji hoče prisluhniti in jo sprejeti kot svetilko svojim nogam (prim. Ps 119,105). Samo Bog ve, koliko Slovencev je prav profesor Rozman z besedo in zgledom pridobil, da so vzljubili svetopisemsko besedo in se tako še tesneje povezali z Besedo, ki edina rešuje.

Dr. Marijan Peklaj

*Gospod mi plačuje po moji pravičnosti,
po čistosti mojih rok mi povrača;
ker sem se držal Gospodovih poti
in nisem odpadel od svojega Boga;
ker so bile vse njegove sodbe pred mano
in njegovih zakonov nisem odstranil.*

*Do njega sem bil popoln
in sem se varoval svoje krivde.*

*Gospod mi je torej povrnil po moji pravičnosti
po čistosti mojih rok pred njegovimi očmi. (Psalm 18,21–25)*

STOLNI KANONIK DR. ALOJZIJ MERHAR

MARIJANSKI PESNIK SILVIN SARDENKO (1876–1942)

OB ŠESTDESETLETNICI NJEGOVE SMRTI

Kot eden sopotnikov naše moderne (1899–1918), ki sicer ni delil slave štirih izbrancev (Ketteja, Murna, Župančiča in Cankarja), se je pojavil nekje ob prelomu iz 19. v 20. stoletje v areni literarnega življenja in ustvarjanja krščanski, pozneje prodorno marijanski pesnik Alojzij Merhar s psevdonimom Silvin Sardenko. Čeprav ga je realsocialistična literarna kritika označevala kot epigona in ga le redko omenjala, pogosto deklarativno pa tudi zavračala, sodi Sardenko med pesnike, ki so še vedno privlačni in vredni ne samo branja, ampak tudi obravnave tako z religioznega, kakor tudi z literarno-estetskega vidika. Profesor dr. Slodnjak ga v svoji literarni zgodovini označuje kot zastopnika krščansko-idealističnega realizma. V slovensko kulturo, zlasti krščansko, je prodril ne samo kot pesnik, temveč tudi kot pisec številnih iger s krščansko didaktično vsebino ter bil mentor tudi sam mnogim igralskim krožkom na območju katoliške ljudske prosvete in Marijinih družb, posebno v svojem rodnem okolišu, v Stožicah in na Ježici, v krajih, ki sta danes že del Ljubljane. O njegovem pesniškem psevdonimu (Sardenko) pravi profesor Slodnjak: »Kot človeka ga označuje nekoliko tudi njegov psevdonim, ki je sestavljen iz latinskega krstnega imena in spačene ukrajinske besede; to naj bi pomenila po eni verziji ukrajinski priimek, po drugi pa deminutivum samostalnika srce.«

V svoji pesniški zbirki Daritev iz leta 1927 pesnik zelo poetično opeva svoje rojstvo v hiši na dan, ko je šla mimo telovska procesija:

*Med rožami,
med mlaji belimi,
med hvalnicami je veselimi
prihajal v zlatu src in solnc Vladar.
Ob naši hiši stal je zanj oltar.
Prav tik oltarja znotraj v beli sobi
v molitvi tihi pol in pol v tesnobi
izvil se vzdih je – Stvarnik ga je čul –
kot bi se rahel cvet iz čaše vsul:
Posavju bil je rojen nov Posavec.*

Ob pomoči nekaterih dobrotnikov iz Posavja je leta 1898 končal ljubljansko gimnazijo. Že v gimnazijskih letih je začel Sardenko literarno delovati, čeprav je stopil v javnost šele leta 1899, ko je bil že bogoslovec. Na Kettejevo prigovarjanje je leta 1894 vstopil v dijaško literarno Zadrugo. Sardenko sam izjavlja: »Ne morem reči, da sem z vstopom v Zadrugo kdovekaj pridobil, ker je bilo preveč političnih trenj med tovariši.« Vendar je zapisal tudi: »Iz Zadruge so izšli literati Cankar, Murn, Kette, Župančič in drugi,; iz nje so izšli politiki, kot Lavrenčič, Lončar, Novak, Puc in drugi. Zadruga je torej v polni meri izpolnila svojo nalogo.«

Portret Silvina Sardenka

Almanah slovenskih abiturientov leta 1898 (pravi Sardenko) je pokazal več kot samo njegovo ime. Niso se ločevali le dijaki, sošolci na pragu življenja, marveč so se delili tudi mladi literati v dve moderni, idejno različni struji: Grivčevo in Prijateljevo. Obe sta imeli lepe talente. Različni so bili tudi člani slovenske moderne. Tako so se več ali manj razhajali s Cankarjem, ki je sicer imel tudi precejšnje zasluge za Kettejevo uveljavitev, deloma tudi Murnovo, prav teh dveh literatov. Tudi almanah »Na razstanku« je postal za naše slovstvo pomemben. Leta 1898 je mladi Sardenko zbral svoje pesmi v rokopisni zbirki »Na meji mladih let«, ki je poleg drugih njegovih prijateljev in znancev prebral tudi Ivan Cankar. A zbirka nikoli ni izšla. Aprila leta 1899 se je šel iz bogoslovja posloviti v cukrarno od mladostnega prijatelja tudi Sardenko, ko je tam umiral Dragotin Kette. Sardenko se spominja, da mu je le-ta pred smrtjo rekel: »Kar sem napačnega napisal, je napisano bolj iz šegavosti moje narave, kakor iz

lahkomiselnosti in zlobnosti; sicer pa sem nekatere take reči tako uničil.« V spomin prijatelju Ketteju je napisal pesem V spomin izpod lipe, ki je za časa Sardenkovega življenja (leta 1939) še stala na posavskem polju, kjer sta se Kette in Sardenko na spomladanskem prehodu odpočila.

*Na polju lipa zeleni,
a lipa letos ne dehti...
Dehtela je že mnogo let,
rodila neštivilni cvet.*

*Ni bilo njiv okoli nje,
ni bilo hiš okoli njiv;
a lipa kakor steber živ
od davnega je stala dne.*

*Ljubečim je bila pomlad,
utrujenim blažilni hlad,
bila je bolnim zdravja lek,
bila je zdravim sladek vonj
in, kdor se kdaj je sklonil ponj,
začul je v duši sreče jek.
A lipa letos ne dehti...
Kaj čakaš, Domovina, ti?*

Kakšne so bile razmere v Kettejevi, Murnovi, Cankarjevi in tudi Sardenkovi začetni dobi pri nas, nam odkriva listina, ki so jo nadebudni dijaki dali pod pòd v hiši št. 2, na Vidovdanski cesti, prej imenovani Kravja dolina št. 2. To listino so našli pred drugo svetovno vojno. Ker je zelo značilna za osvetlitev dobe, jo navajam v celoti:

»Anno Domini 1892, meseca rožnega cveta, dne 25., v soboto ...

Pisatelj teh vrstic je dijak sedmega razreda c. kr. višje realke v Ljubljani. Takrat, ko najdete to listino, bo realka imela že osem razredov in bo, kar bo največ vredno, *morda že slovenska*, kar pod sedanjo, Slovincem neprijazno vlado, ni. Posebno minister Gautsch – tega kolnejo Slovani – kakor bodo morda kedaj prihodnjič kakega vladarja podrepnika. Napisi na ulicah ljubljanskih so sedaj še vedno dvojezični – nemški najprvo, potem šele – slovenski. Ko se ta pòd odpre, bodo menda ljubljanski meščanje že toliko prebrisani, da bodo vedeli srborite Nemce, ali bolje rečeno nemčurje, ugnati

v kozji rog. V Ljubljani prebiva sedaj čez 25.000 Slovencev in blizu 5.000 Nemcev, ki se drže posebno v nemški kazini, kjer je njih kolovodja profesor Binder (kolnite ga, tega zagrizenca!) razodeval svoje pragermanske nazore in kjer se poje glasovita »Wacht am Rhein« in »Deutschland über Alles«. Vendar mislimo, da takrat, ko se odpre ta pòd in bere ta listina, ne bo v Ljubljani drugačnega Nemca, kakor pa tujca, ki bo pripotoval iz blažene Germanije, da si oblizuje po ulicah slovenske Ljubljane roke, češ: »Nemškega mostu do Adrije ni mogoče sezidati.« Takrat, ko se to bere, bo slovenska literatura že velika in krasna. V Ljubljani ne bo nemškega gledišča, katerega bi plačeval slovenski kmet. Slovenski poslanci bodo silno radikalni in se bodo bolje potegovali za pravice kakor sedaj. Slovenci boste takrat imeli že slovensko vseučilišče. Narodni dom se bo že tudi vzdigoval iz ljubljanske megle. Tako upamo, da bo tedaj vse drugače in Slovenci bodo v zedinjeni Sloveniji močni in izobraženi kakor vsak drug mogočen narod na Zahodu. Sicer pa berite po muzejih in knjižnicah stare časopise, zlasti pa 25. letnik Slovenskega naroda, ako se hočete bolje poučiti o sedanjih razmerah. Vsem pa veliko sreče!«

Iz listine, ki jo je s krepko in lepo pisavo napisal dijak realke Ivan Jager iz Bistre pri Vrhniki, odseva Cankarjev duh in Kettejev stil. Nedvomno so vsi, nekdam tam stanujoči dijaki s Kettejem vred to listino slovesno prebrali, ter jo položili pod novi kuhinjski pòd. Iz ohranjenih podatkov vemo, da je bil Kette tu na stanovanju kar dvakrat, kar je razvidno iz dveh Kettejevih prijav na tem naslovu. Glede usmerjenosti naših modernistov h krščanskemu idealu pa moremo ugotoviti naslednje: Sardenko je že davno ugotovil, da polagoma zahaja tako na evropskem vzhodu kot na zahodu krščanska kultura, ki sta se je oklepala z neko resignacijo tisti čas še Murn in Kette, z njo pa nista pretrgala niti Župančič niti ne Cankar.

Prve Sardenkove pesmi so se pojavile v Domu in svetu ter v Angelčku. Tako je bil Sardenko prisoten v Vrtcu in Angelčku, ko se je Župančič poslovil od le-teh listov, kot najboljši mladinski pesnik. Ni bil Župančiču sicer nikoli enak, saj ni bil nikoli tako bogat z motivi, niti po izraziti Župančičevi dikiiji, a bil je nežen, prisrčen. Sodeloval je tudi pri mladinskih Pomladnih glasih in oblikoval z drugimi sodelavci bogoslovci lepo mladinsko knjižico »Marjetice« leta 1902. V Domu in svetu je kmalu postal poleg A. Medveda glavni pesnik. V tem časopisu je začel uvajati moderno obliko, ki jo je vse dotedaj odklanjal. Sardenko ni bil nikoli pesnik močnih strasti, silnih čustev ter notranjih pretresov, kot smo jih bili vajeni pri številnih drugih pesnikih, ampak je pevec mirnega, rekel bi – idiličnega razpoloženja in religiozno ubranega čustvovanja. O njem bi lahko dejali, da mu je lasten otroško naiven, vzgojen ton, ki se ga

oklepa zdaj bolj, drugič zopet nekoliko manj. Njegove pesmi so pogosto le delni izraz značilno osebnega čustva in doživetja, še posebno pesmi, ki opevajo pesnikovo slovo od mladostnih dni (Na pragu življenja) ter njegova duhovniška in religiozna čustva (posebno himnično ubrane Molitve). Večinoma so znak posrednega umetnikovega doživetja, osebnega pa le sočutja s tujim trpljenjem in tujo radostjo. Pri svojem oblikovanju se pesnik pogosto zateka k cikličnemu ustvarjanju, pa najsi oblikuje vsebino molitvenega besedila (npr. Češčena bodi, Kraljica), ali pa vrsto snovno podobnih motivov (npr. Svetonočnica). Še v gimnazijskih letih je pesnik dobival dokaj dobrih pesniških spodbud od prijateljev Ketteja in Murna. Zato so tudi toliko bolj pomembni pesnikovi spomini z naslovom »Okoli Ketteja in Murna«, ki jih je objavil v reviji Slovenski jezik leta 1939. Pesnikovo življenje po letu 1902 je potekalo takole. Po novi maši istega leta je bil kaplan v Šmartnem pri Litiji in v Planini pri Rakeku, nakar je šel študirat cerkveno pravo v Rim, kjer je doktoriral leta 1906. Kaplanoval je nato še v Dobu pri Domžalah in v Sostrem. Od leta 1908 do leta 1924 je bil profesor verouka na ljubljanski gimnaziji in na učiteljsišču; med tem časom je bil deloma tudi stolni vikar v Ljubljani. Leta 1924 je bil imenovan za stolnega kanonika. Na tem mestu je bil nekoliko pred smrtjo upokojen. Bil je urednik Doma in sveta (1922), urednik Bogoljuba in vnet zbiratelj Slomškove zapuščine. Kot smo že omenili je vneto sodeloval pri otroških in mladinskih časopisih, ter opravil s tem dragoceno duhovno, rekli bi lahko pastoralno delo na mladinskem področju. Vneto je spremljal in sodeloval pri dekliskih in deških Marijinih družbah, katerim je daroval ne samo svoj prosti čas kot režiser in učitelj iger ter deklamacij, temveč tudi kot pisec. V hudi zimi 1941/42 se je močno prehladil, ko je čakal na sodišču pri italijanskih oblasteh na zagovor nekega stoženskega rojaka, ki so ga Italijani dolžili sodelovanja z OF. Sardenko je namreč odlično obvladal italijanščino, saj je študiral v Rimu. Tako se je prehladil in umrl za pljučnico 21. 2. 1942; pogreb je potekal na draveljskem pokopališču, 23. 2. 1942, v času, ko so Italijani delali žično ograjo okoli Ljubljane. O pogrebu imamo ohranjeno poročilo v Slovencu (22. in 23. 2. 1942): »Danes je nenadoma po nekajdnevni bolezni umrl v Ljubljani upokojeni stolni kanonik dr. Alojzij Merhar, znan po svojem pesniškem imenu Silvin Sardenko. Prejšnji mesec je izdal novo pesniško zbirko Tolažnica, posvečeno trpeči Mariji in iskal pri Njej tolažbe za vse stiske življenja. Tako se je povrnil spet k svojim pesniškim začetkom, ko je opeval Mater Doloroso in k marijanski liriki, ki jo je gojil kot srednjeveški trubadur, zamaknjen v poduhovljeno ženskost. Tako je pesnik Silvin Sardenko pesnil vse življenje.« Pogreba v Dravljah so se udeležili sorodniki in rojaki iz Ježice in Stožic,

Nova maša mojega strica Janeza Dovča (1917). Tretji z leve v prvi vrsti sedi pesnik dr. Alojzij Merhar, ki je bil govornik na novi maši.

številni književniki in kulturniki. Po končanih molitvah se je v imenu književnikov poslovil od Silvina Sardenka njegov prijatelj, predsednik društva slovenskih književnikov, dr. France Koblar. V kratkem, a polnem in iskrenem govoru, se je profesor Koblar spominjal Sardenkove samotne pesniške poti v življenju in tudi smrti, ko želi počivati na tem samotnem pokopališču. »S svojo pesmijo je prinesel v slovensko poezijo svoj svet s cerkvicami in oltarji, romarskimi potmi in mladimi jutri, s Posavjem, z zvonjenji in molitvijo, predvsem pa z Marijo. Ni hotel označevati poezije ob tem slovesu, samo poudaril je, da Silvin Sardenko ni iskal takega življenja kakor njegovi drugi tovariši, temveč je iskal v življenju to, kar je večno. Tako je postal pesnik večnega v nas, kar naj nas spominja na Boga in vodi k njemu. Zdaj počiva ob materi, ki ji je posvetil toliko pesmi.« V kulturnem Obzorniku Slovenca so pesniku v spomin objavili nekaj njegovih pesmi, ki vsaj delno karakterizirajo vso njegovo pesniško razvojno pot, samote, časnega in večnega miru. Leta 1903 je objavil pesem o miru:

*Kamor koli pridem danes,
hodi mir z menoj;*

*kakor plava pred večerom
zlato zarjino soj.*

*Kamor stopim – vse je tiho
le kak listič vel
zatrepeče ves pritajen
kakor bi ne smel.*

*Mirno vse! Le kaka ptica
toži v polusnu,
kakor zame bi prosila
sladkega miru.*

*Ne zavidam vas pokojni
za tihotni mir:
tudi v mojem srcu diha
tak samotni mir.*

Istega leta (1903) objavi pesem:

*Ko bom prah med prahom zemlje,
iz ostankov ovenelih
naj mi zraste na gomili
rožni kelih.*

*In »Marijine solzice«
te cvetice milodrobne
naj srce požene moje
iz temine grobne.*

*In moj angel naj bi v kelih
zlil »Marijine solzice«
in kjer koli bi zagledal
tožno lice:*

*naj bi eno solzno kapljo
kanil na srce skeleče*

*in napolnil bi ga z upom
lepše sreče!*

Čudovit mistični mir se izraža tudi v sonetu Marija govori (1942):

*Ob dnevu zadnje sodbe božje svete
neizprosljive, grenke, neizbežne,
nerazumljive, silne, vseobsežne:
vse bodo duše dušam razodete.*

*Vse bodo vidne moje bolečine,
vse moje grenke solze in solzice,
ves križev pot in dolge moje vice,
in vaših grehov črne vse temine.*

*Tedaj spoznate, da bi moje boli
tako velike ne bile nikoli,
da toli težka vaša ni krivica.*

*Oh, ne! Nikdar! Pozabim na očitke.
Ostati hočem v dnevu sodbe bridke.
»Marija Mati, vaša Tolažnica!«*

Vsi ti zapisani pesnikovi akordi, ki jih je izlil v svojih pesniških zbirkah, uglašeni v neskončni ljubezni Božje Matere do trpečega človeštva, utegnejo biti skrivnostni ključ do celotne pesnikove bogate duhovne dediščine, kar kaže tudi pretresljivo izpovedna poslovilna pesnikova kitica:

*Oj, z Bogom in Na svidenje
na rajsko blaženih vrteh,
spoznala bova se takoj
po teh objokanih očeh!*

Vse življenje je pesnik opeval Božjo Mater, bodisi Marijo Žalosti, bodisi Mater svetega veselja in tudi zadnji spevi jasno dokazujejo njegovo brezmejno vdanost Mariji – bil je med Slovenci edini in izrazit marijanski pesnik! Za kratko razvojno ustvarjalno pot – genezo dela, pa še nekoliko podatkov o pesnikovem razvoju in zaporednosti izdaj njegovih del. O njem moremo

zapisati: Iz vrst slovenske moderne je izšel ter prinesel v naše slovstvo posebno noto, različno od drugih, ter postal naš najznačilnejši religiozni in liturgični pesnik. Postal je predstavnik tiste poezije, navdihnjene od katoliške mistike, ki je izšla iz modernizma in fin de siecla, ki jo vidimo pri Čehih (Dvoraka, Lutinova itd.) in pri Hrvatih jezuita Pavelića ter njegovo liturgično pesništvo, katerih dela zelo spominjajo na predsmrtno pesniško dejavnost Silvina Sardenka, saj je objavljajal te pesniške predstave v naših verskih listih. Sardenko je pri nas gojil izrazito duhovniško poezijo, ki ji je dajal umetniško polnost in v nekaterih svojih pesmih tudi izredno formalno dovršenost. Resnični pesniški talent pa je izražal še posebej v pesmih, ki jih je namenjal domačemu Posavju, bolj kot v tistih, v katere se je poglobljajal v zvezi z latinsko kulturo, a je ostajal tu osiromašen. To pa je bila njegova pesniška tragika, ki pa je kljub vsemu rodila lep šopek resničnih pesmi, ki bodo znova in znova dokazovale resničnega pesnika Sardenka. Tako nedvomno čaka raziskovalca njegovega umetniškega dela še dosti poglobljenega študija in zahtevnega vrednotenja.

Sardenkovo pesniško delo je zelo veliko. Začenjal je kot večina tedanjih pesnikov z mladinsko poezijo ter prešel kasneje v druge literarne revije. Najprej je pesnil pod psevdonimom Kancijan (to ime spominja na oltarnega svetnika njegovega rodnega kraja Ježice sv. Kancijana). Kasneje je prevzel pesniško ime – psevdonim Silvin Sardenko, ki ga dr. Tine Debeljak razlaga tako, da je vzel ukrajinsko besedo sardenko (srčece) ter temu dodal še ime Silvin. Podobno kot so drugi pesniki pod Aškerčevim vplivom začeli z epsko idilo, in nato prešli v liriko (mladinsko pesem) kot Župančič, je tudi Sardenko dal svoj doprinos kot urednik Marjetic, še bogoslovni almanah, pa v svoji prvi pesniški zbirki leta 1903 V mladem jutru, kjer se kaže njegova življenjska radoživost, polna topline. Če skrbno zasledujemo njegov razvoj, lahko ugotovimo, da odslej ni bil nikdar več tako topel, dasi je oblikovno rastel še nadalje v pesniških zbirkah Roma, Nebo žari ter Dekliških pesmih. V teh zbirkah je mogoče iskati njegove najlepše pesmi, medtem ko so druge pesniške zbirke bolj ciklično parafrazirane. Tako je pesnik opesnil smrt svetega Pashala v idilični pesnitvi Šotor miru (1918), svetega Jožefa (1925), svetega Alojzija (1926) in Slomška v posebni bibliofilski izdaji (1930). Neprestano pa se je poglobljajal v skrivnost Marijinega življenja ter ji posvetil lirični dramski spev Mater Dolorosa (1908) in tej pendant Mati svetega veselja (1911), Roso Mystico (DS 1922) ob Fürichovih lesorezih, ki obravnavajo tudi Jezusovo življenje, ter Materi Mariji (1924), ki je zbirka svetih imen, in je pomnožena še z zbirko pesmi k Marijinim praznikom leta 1933. V zadnjih letih je začel že z Izbranimi pesmimi, katerih dva zvezka je priobčil leta 1938 ob 40-letnici

svojega književnega delovanja. To sicer niso Izbrane pesmi, temveč nova cikla, zapeta ob pojmih *Mati* (I. zvezek) in *Dom* (II. zvezek), ki jima je priključil leta 1940 še *Polju* (III. zvezek) in izdal vse pod skupnim imenom *Trojno klasje* (1940). Leta 1941 je izdal ob Fürichovih lesorezih Najmlajšega sina (Izgubljenega sina) v Plečnikovi obliki ter ponatisnil in na novo uredil ter izdal s predgovorom profesorja Urbanije, svoje davno delo *Roma*, povečano z na novo izdanimi soneti. Leta 1942 pa je za Plečnikovo 70-letnico izdal zbirko *Tolažnica*, posvečeno trpeči Mariji. Poleg tega je napisal še dramske prizore: *Slovanska apostola* (1910), *Skrivnostna zaroka* (1913), *Jagnje* (1919) – zbirka otroških igrice, *Nedeljske ure* (1921), prizori za ženske kongregacije. Napisal pa je tudi v prozi nekaj knjig: *Marijansko kraljestvo na Jutrovem* (1910), *Knjiga o Mariji* (Zbrani govori na I. marijanskem kongresu leta 1925), *Angelski mladenič* (1927) ter knjigo o svetem Alojziju. V zadnjih treh letih pred smrtjo je pisal predvsem spomine na Ketteja, Kreka in še nekatere bližnje, ter se s posebno ljubeznijo zamislil v Slomška, kakor bi že od daleč slutil njegovo beatifikacijo. Več Sardenkovih člankov je izšlo v Slovincu tistega časa, v katerega je dalj časa pisal tudi nedeljske misli. Če se samo bežno dotaknemo njegove poezije, ki je njegov najobsežnejši življenjski opus, vidimo pred seboj zelo bogato bero, ki se ji lahko samo čudimo, zlasti še, ker je bil Merhar vedno cel kot človek in delavec v Gospodovem vinogradu.

Pesniška zbirka *V mladem jutru* (Ljubljana 1903) kaže že vse znake, da je Sardenko utrl pravilno pot svojemu pesniškemu poklicu. Zbirka je razdeljena na osem razdelkov (*Solncu mojega dneva*, *Svetonočnice*, *Z Bogom zadnji mladi časi*, *Nove stopinje*, *Gorski viri in verzi*, *Z dekliških gredic*, *Molitve*, *Samostanska lilija*). Prav prvi cikel na začetku pesniške zbirke že naznanja (*Solncu mojega dneva*), da se njegova pesem obrača na Marijo, ki ji bo hvaležno služil in jo častil vse življenje. Nadalje pesnik posveča svojo pesem domačim, slovesu od njih, novomašnemu življenju ter Bogu Stvarniku: z gotovostjo lahko trdimo, da je ta, močno odmevna pesniška zbirka naletela na ugoden odziv, saj je realen odsev pesnikove zgodnje novomašniške sreče. Za to popularnost jamčijo še druge, številne izdaje njegovih pesmi, kot so že leto poprej izdane *Marjetice* (leta 1902), nato znameniti pomnik pesnikovega prerodenja v večnem mestu *Roma* (1906 in 1941), v katerem je pesnik obudil spomin na srečna leta življenja, preživeta v njem. Posebej bi tukaj poudaril pesnikovo poglobljenost v ciklu pesmi z naslovom *V katakombah*; obisk le-teh je pesnika globoko pretresel, kakor je sam zapisal:

*Kamorkoli stopi noga,
vse je svetih sled stopinj;
vse je kakor neizmeren
dragocenih grob svetinj.*

*Ko bi stisnil v prstih rahlih
grudo vašo, se mi zdi,
z lahnim svitom zablestela
mučeniška v njej bi kri.*

Pesniška zbirka *Nebo žari* (1916) je močan, enkratni pesnikov odziv na strahote prve svetovne vojne. Pesnik je tu brenkal na narodno struno poezije, kjer je v nekaj tematsko sorodnih pesmih opisal posledice grozot prve svetovne vojne: ta problematika zajema podobe vojne na vasi, v družinah, na fronti. Med drugim je posvečena že prej omenjeni družini Pavšič s Posavja, ki je med prvo svetovno vojno izgubila očeta Ivana na bojišču. Razširjenosti zbirke pesmi *Nebo žari* med preprostim ljudstvom dokazuje tudi to, da je vrsta teh pesmi dobila svojo melodijo (napev), in da so jo radi prepevali naši ljudje, ne samo na podeželju, temveč tudi po taboriščih in v pregnanstvu po drugi svetovni vojni, npr. v Avstriji, v begunskih centrih.

Zbirka *Dekliške pesmi* (1922) že razodeva prehojeno pesnikovo pot do spoznavanja duševnega stanja ženske mladine od 15. pa tja čez 20. leto, kar dokazuje nekakšen »uvod« v zbirko pesmi, ki jih preveva resnica, »da vse nevidno se za vidnim skriva in vse življenje se v skrivnost preliva«. Pesnik se na začetku zbirke sprašuje: Kaj ste dekliški dnovi?

*Narasli studenci,
kipeči vrhovi,
bele samote,
vele gredice,
temni lesovi.
To smo dekliški dnovi.*

Pesniška zbirka *Daritev* iz leta 1927 odseva pesnikove postaje življenjskega potovanja (od Posavja, Stožic, kjer je bil rojen, Marijanišča, kjer je bil gojenec do duhovnika, postaje njegovih služb, do Rome in kanonikata in – že pesnik nakaže svoj odhod). Simbolični naslov *Daritev* predstavlja njegovo življenje, ki je bil daritev na oltar Bogu in Mariji.

Leta 1928 je izšla posebna zbirka pesmi iz Marijinega življenja z naslovom *Marija*, v kateri pesnik pokaže na Marijo v sklopih predhodnikov, sorodnikov in spremljevalcev njenega deviškega življenja. Ta zbirka je luksuzno opremljena in je izšla le v 153 izvodih v Blaznikovi tiskarni ter avtorjevi samozaložbi.

Pesnik je prelil v verze tudi življenja nekaterih znanih svetnikov. Na prvem mestu naj omenim njegovega zavetnika sv. Alojzija. Dokaj verjetno je knjiga izšla leta 1926; pesnik jo je opremil z obširno študijo o svetniku–vzorniku in jo namenil vsem njim, »ki mislijo, se bore in verujejo.« Ob koncu, ko pesnik v prelite verze spravi Alojzijevo življenje, konča z naslednjimi mislimi: In zadnji stih spominu zlatem: *Quid mihi ad aeternitatem?* Življenje sv. Pashala je Sardenko upodobil v idilični pesnitvi *Šotor miru* (1918), *Božji Materi* pa namenil lirično-dramski spev *Mater Dolorosa* (1908) in *Mater Gaudeosa* (1912), ki sta imeli zlasti primerna besedila za igro na ljudskih odrih in kongregacijskih shodih. Po izjavi Pavla Perka je začel Sardenko pisati svojo idilično pesnitev *Šotor miru* sredi prve svetovne vojne, najverjetneje leta 1917, na Češnjicah v Tuhinju. Vendar tu ni prišel dlje kot do konca prvega verza. Delo samo pa obsega 33 spevov in opisuje življenje sv. Pashala. Perko je prepričan, da so opisi romantičnih gorskih pokrajin, ki jih Sardenko slika v *Šotoru miru*, posneti po krajih okoli Češnjic; tja je pesnik večkrat prihajal in pomagal v dušnopastirstvu ter imel v bližini svojo malo hišico za oddih. Izdal je tudi zgodovinsko igro *Slovanska apostola* iz leta 1910, ki bržkone sodi v sklop zgornjih iger za ljudske odre. Vse zadnje navedbe del pa ne dosežejo pesniškega zanosa že imenovanih prvih pesniških zbirk (*V mladem jutru*, *Nebo žari*, *Dekliške pesmi* in *Trojno klasje*).

Znani slovenski kritik dr. Taras Kermauner je v *Draveljskih večerih* ob Sardenkovi drami *Pet modrih devic* izjavil naslednje: drama, ki je izšla leta 1903 v DS, je komaj znana, a izjemno pomembna. Pravi, da se razlikuje od tedanjih misterijev in dram katoliške desnice (Finžgar, Meško). V skupino Sardenkovih pesmi sodi tudi opesnjena svetopisemska prilika *Mlajši sin*, prikazana v pesmi in podobi iz leta 1941. Ne dosega zadnje izpovedne pesniške zbirke *Matii Tolažnica* (1942), ki je izšla mesec dni pred pesnikovo smrtjo in je vojnemu času primerno posvečena vsem trpečim.

Omeniti moramo, da se Sardenkova poezija ni omejila le na pesmi za odrasle, temveč tudi na pesmi za otroke, ki so sicer redkejšje, a so zato dokaj impresivne in upoštevanja vredne. Navedel bi le eno njegovo pesem versko-didaktične vsebine, ki globoko poseže v občutje otrokove duševnosti: *Glejte, človek! Pesnik je vzel ritem pesmi slednice Stabat Mater*, kar stopnjuje občutje žalosti:

*Glejte, moji otročiči,
kaj so grehi, kaj so biči
naredili z Jezusom!*

*Komu se srce ne gane,
ako gleda take rane –
kdo bo plakal solzo vsaj?*

*Spomnili se vsi ga bomo.
Glejte človek – ecce homo,
vabi solzo iz oči.*

*Vsem v srce se bridko smili,
vsi ga bomo tolažili,
križ nosili z Jezusom.*

Pesem (kot tudi nekatere druge) je bila otrokom tako blizu, da je našla pot tudi v berila za osnovne šole. Poleg številnih pesmi, ki so ohranjene v pesniških zbirkah, je bil Sardenko tudi priložnostni ljudski pesnik za človeški vsakdan. Jakobu Aljažu je za nagrobnik v Dovjem (leta 1926) izbral verze: Vsako jutro nam vrhovi, vstajajo v zarji novi, čakajo, da prideš spet, ki si bil jim varuh svet, naš triglavski kralj Matjaž, župnik z Dovjega Aljaž.

S pisateljem Finžgarjem je imel Sardenko dokaj pogoste stike. Ob smrti Sardenkove sestre Franice je poslal Finžgarju zahvalo za sožalje na podobici, kjer so natisnjeni njegovi verzi: »Rojstvo je tvoje bilo jeseni, žrtev stoterni bila je sad; smrt te je vzela v zimi ledeni, sijaj ti v Bogu večna pomlad.« Na robu podobice pa je pesnik pripisal: Dragi moj! Za tvoj god (29.1.) rad pridem potrkat na Tvoja vrata – to pot črnoobrobljen in pismeno – so res Dolorosae naše sestre. Zahvaljen za sočutni izraz. Bog Te ohrani čvrstega v čvrstem delu za blagor mnogih. Vedno Tvoj Sardenko (29.1.1930)

F. S. Finžgar se je Sardenka spomnil tudi v knjigi Leta mojega popotovanja (MD Celje 1957). O njem pravi med drugim takole:« V Ljubljani sem se поблиže seznanil tudi z mladim pesnikom Silvinom Sardenkom, Alojzijem Merharjem. Takrat je priobčil že mnogo pesmi, ki jih je zbral v V mladem jutru. Še danes sem mnenja, da je bil talent, in da je s temi pesmicami mnogo, mnogo obetal. Vsaj meni so bile zelo pri srcu. Ocenil sem jih v Slovenčevem podlistku. Tam sem celo trdil, da je edini, ki se bliža Župančiču. To mojo sodbo je neki kritik v Narodu kot hudo zmotno obsodil. Nič ne de. Sardenko

je tja dal sebe in pokazal ter dokazal, da je v njem dar. Bil je res pravi antipod meni. Mehak, čudno nežen v pogovoru. Silno je bil srečen v družbi mladine – otrok. Opazoval sem to, posebno pri družini Urbančkovih, ki mu je bila kot dijaku – sodim – tudi gmotno zelo naklonjena ... v njem je bila erotičnost zelo razvita. Toda to je nekako sublimiral in koval v pesmi, a se mu vse niso posrečile. Bilo pa je v njem kasneje nekaj boleznega ... Tako so tudi sodila dekleta, ki so imela pri kongregacijah več stika z njim. Meni je ohranil nekako prijateljsko zvestobo in mi tudi poklanjal svoja nova dela ... Branil pa sem ga vselej in deval njegovo misterioznost na rovaš boleznosti.«

Če hočemo potegniti črto pod njegovo življenje in delo, moramo reči, da je v pesniku Sardenku kakor v skoraj vsakem umetniku še veliko nedorečenega; kar pa je, bi mogli zapisati približno takole: Resnica bo verjetno ostala, da je Sardenko bil najznačilnejši pesnik – duhovnik, ki je ves navdih za svojo ustvarjalnost ali vsaj večino zajemal iz liturgičnega življenja in cerkvenih pripovedi. V svojih pesmih, ki so zastrte z nekim erotičnim pridihom, je skušal dvigniti versko in cerkveno življenje v pravo poezijo. Zato bi bila potrebna skrbno izbrana antologija njegovega dela. V marsičem se strinjam z ugotovitvijo pisatelja Preglja, ki je zapisal v uvodu k njegovemu delu: »Če je kateri naših pesnikov prejšnjih in zdanjih časov tako značilen, da ga smemo istovetiti s pojmom slovenskega pesnika in pevca, je to gotovo Silvin Sardenko. Silvin Sardenko si je s svojimi pesniškimi deli pridobil ime in naslov najodličnejšega in našega najboljšega verskega lirika, ki kliče po tem, da ga imenujemo v eni sapi z našimi prvimi modernimi skupaj. In če moremo in smemo imenovati kateregakoli našega pevca duhovnega, bomo s tem imenom nazvali Silvina Sardenka.«

Pregljevo oceno bi nekoliko korigiral takole: Kljub temu da so Sardenka na območju Absolutnega (kakor bi zapisal Vladimir Truhlar) že mnogi prehiteli (npr.: M. Elizabeta, Truhlar, še bolj pa brata Vodnik, Balantič in Kocbek) vsaj v nekaterih pesmih, ki zadevajo krščansko misel in izpovednost ostaja še vedno najboljši slovenski marijanski pesnik, tako po številu Marijinih pesmi kot po poglobljenosti v Marijino poslanstvo in liturgično himničnost.

Bogo Jakopič

JANEZ SVETINA

(1941–1991)

Letos, ko obhajamo deseto obletnico slovenske državnosti, se spominjamo dogodkov, povezanih s tistim časom. Velike stvari se vedno rojevajo z žrtvami. Ena od njih je bila tudi smrt psihologa in misleca Janeza Svetine, ki je padel v slovenski vojni pod streli jugoslovanske vojske.

Njegov nepričakovani odhod nas je pretresel, saj se nam je zdelo, da je bil to čas, ko bi ga najbolj potrebovali. Vsa področja družbenega življenja so se začela spreminjati in postavljati na druge temelje, on pa je že od leta 1987, ko se je vrnil v Slovenijo, razmišljal in pisal o razvoju in perspektivah slovenskega naroda v pogojih moderne družbe.

Podrobneje se je ukvarjal zlasti s slovensko šolo. Razgrnil je sistem in cilje humanega izobraževanja in vzgoje.

Svetinov glavni dar, glavno bogastvo, ki nam ga je zapustil, je po besedah A. Trstenjaka »globoko prepričanje in obenem globoka vera v duhovni svet ... to je tisto, kar sodobnemu človeku najbolj manjka ... prepričanje, da je zunanji, materialni svet kot pajčolan in da je vse odvisno pravzaprav od duhovnega sveta« (prim.: *Slapovi luči*, str. 244).

Iz tega prepričanja je Svetina živel in usmerjal svoje življenje: odpovedal se je strokovni karieri, zapustil je vse, odšel v Indijo in se povsem posvetil iskanju tega, da »odkrije svojo dušo in doživi najglobljo resnico svojega bitja« (prim.: *Slovenska šola za novo tisočletje*, str. 89), v smislu rekla iz evangelija: »Kaj človeku pomaga, če si ves svet pridobi, sebe pa zavrže ali pogubi.« Sam je znal govoriti: »Kar koli človek naredi pri sebi v smeri svojega počlovečenja, ne koristi samo njemu, ampak vsej človeški skupnosti.«

Janez Svetina je govoril o oblikovanju človeka v smislu počlovečenja in samouresničevanja, o razvijanju in kultiviranju tega, kar je položeno v človekovo naravo.

Njegovi pogledi na človeka, na njegov razvoj in oblikovanje so v nasprotju s trenutno liberalno miselnostjo pri nas, zato tudi niso upoštevani niti pri oblikovanju smernic niti pri izvajanju praktičnih ukrepov – tu mislim predvsem na področje vzgoje in izobraževanja, kjer je bil Svetina najbolj dejaven.

Čeprav je preživel 15 let v daljni Indiji, je ostal globoko povezan s svojo domovino in slovenskim narodom, kateremu je želel posredovati, kar je sam odkrival. To je bil razlog za njegovo prevajalsko delo. Prevajal je dela indijskega filozofa, mistika in vizionarja *Šri Aurobinda: Človeški cikel, Integralna joga, Slapovi luči, Mati, Umetnost in narod, Uganka tega sveta* in na tem področju opravil pionirsko delo.

Ko se je vrnil iz Indije, obogaten s spoznanji druge kulture, in dozorel v duhovni izkušnji, je posvetil svoje razmišljanje in pisanje aktualni slovenski situaciji. Iz tega so nastale tri knjige: *Slovenska šola za novo tisočletje, Znamenje časov in šola, Slovenci in prihodnost*. So bogat zaklad razmišljanj in idej, ki še čakajo na pravi zgodovinski trenutek, da se bodo lahko začele udejanjati.

Anica Uranjek

Zelenci, zadaj Ponce

Foto: Ančka Tomšič

ZVONAR TONČEK

Vsi v vasi smo ga dobro poznali. Otroci smo ga imeli sploh zelo radi, Tonček pa nas, saj se je najraje družil z nami, kakor da bi odraslim ne zaupal, kot bi se je bal njihove bližine.

Bil je majhne postave, a širokopleč in s krepkimi rokami, sicer pa krotek kot jagnje.

Zlasti v jeseni, ko smo lahko začeli pasti po vseh travnikih, smo si bili še mnogo bliže. Običajno smo ob potoku zanetili pravecato grmado suhljadi, da je iz prasketajočih ognjenih jezikov pršelo nešteto iskrice, mi pa smo razposajeno skakali skozi ogenj in dim ter se junaško postavljali pred njim; on je samo zadovoljno sedel v travi in svetel smehljaj se je poigraval na njegovem obrazu. Glasno se tako in tako ni nikoli smejal. Smeh mu je bolj žarel v globokih in temnih očeh. In ko smo končno zadihani posedli okrog njega, nam je začel razkladati najbolj neverjetne in shrpljive zgodbe – menda si jih je kar sproti izmišljal – ali pa je vzel v roke orglice (sam si jih je namreč izdelal iz trstja) in godel nanje, da je okoli nas vse poplesavalo: zdaj neskončna otožnost in zdaj nedopovedljiva veselost, zato nam je bilo hkrati bridko in radostno pri duši.

Nedelje so bile zanj nekaj posebnega – slovesne in praznične; dan, za katerega je menda živel ves teden, ko je garal na Kobanovem gruntu. Pa vendar mu je bilo pri hiši dodeljeno posebno mesto, kajti že od najzgodnejšega otroštva je živel na tej kmetiji, sprva kot pastirček in nato kot domači hlapec.

Nedelja je bila zares njegov dan. Tedaj je kar sijal od imenitnosti. Pred cerkvijo je že postajal, ko še nikogar ni bilo k maši – ves v praznični obleki, z belo srajco in pisano kravato, da ga kar ni bilo mogoče prepoznati od tistega Tončka, ki smo ga srečevali med tednom. Pa ne samo to. Po prsih se mu je ovijala dolga, srebrno lesketajoča se verižica z žepno uro. Večkrat je segel po njej in jo pomenljivo pogledoval, če ni že morda čas, da gre zvonit. Njegov suknjič – no, to je pa sploh bilo nekaj posebnega, prava paša za oči. Vse na njem se je svetlikalo in zvončkljalo, saj je imel v tej pisani mavrici pozlačenih in posrebrenih ter bakrenih in bogve kakšnih obeskov ter značk pravo bogastvo in ponos; zato je bil videti kot kakšen najbolj imeniten general. In nam se je zares zdel takšen.

Foto: Ančka Tomšič

Zgornje Jezersko

Še mi smo bili ponosni, če smo smeli z njim v zvonico, kjer se je obesil na eno izmed debelih vrvi, ki so bingljale skozi strop, da ga je nato odtegovalo navzgor in spuščalo navzdol, tam visoko zgoraj pa se je oglašalo v vsej mogočnosti, da je odmevalo daleč naokrog; zlasti tedaj, ko sta se oglasila še manjša dva, ki ju je včasih zaupal tudi nam. Potegovali smo za vrvi in pople-savali skupaj z njim.

»Samo da ne bo klenkalo,« nas je zmeraj opozarjal, »peti morajo, peti kot angelci, da bo donelo po vsej fari.«

Pa so zvonovi res peli mogočno in globoko.

»Pridite spet zvečer, ko bom zvonil,« nam je še zaupal, »ne bo vam žal.«

Pa ni hotel povedati, zakaj.

Ob večernem zvonjenju smo bili zopet pri njem.

Najprej nas je zagonetno opazoval, potem nam je le namignil, naj mu sledimo. Iz žepa je potegnil dolg ključ in v vratih, ki so vodila v zvonik, je votlo zaškrtalo. Tiho smo stopili za njim v temačen prostor. Ko smo se ozrli navzgor, nas je rahlo spreletela tesnoba: visoke, vijugaste stopnice so se strmo dvigovale v višino.

Vse zadihane nas je na vrhu najprej nagajivo opazoval, nato pa nam je z vidnim zadovoljstvom samo namignil:

»A niso lepi ti moji zvonovi, kaj? Ta, največji tu, je sveti Jurij, naš farni patron. Kar poslušajte ga, kako lepo zapoje.«

In je s prstom potrkal po njem, da je v bronu zveneče zadrhtelo.

Oči so nam kar naprej nemirno begale sem ter tja, saj je čisto tam zgoraj, v vrhu zvonika, venomer nekaj prhutalo in se gruleče oglašalo.

»Hm, to so golobi,« je pojasnil Tonček, ko je videl naše začudene obraze.

»Poglejte še sem!« nas je zatem povabil čisto k lini, ko smo nenadoma tam daleč, daleč spodaj zagledali strehe hiš, malo naprej že travnike in polja in v ozadju Pohorje. In mrak, ki je že legal na zemljo.

Ponosno nas je potrepljal po ramenih:

»Lepo, kaj?«

Mi smo mu samo prikimavali.

Z nežnim, božajočim pogledom se je še poslovil od svojih zvonov in nato smo se po stopnicah previdno spustili navzdol...

Tisto leto je bila izredno huda in dolga zima.

Vso noč je že naletaval sneg in tudi v nedeljskem jutru še ni prav nič kazalo, da misli prenehati. Na drobno in gosto je šelestelo z neba.

Tonček pa je – kot vsako nedeljo doslej – že zarana gazil proti cerkvi. Kar zgubljal se je v visokem snegu, v slapu padajočih snežink ga skoraj ni bilo opaziti.

V snežni metež so nato zadoneli čisti glasovi zvonov. Komaj so se dodobra oglasili, že je pričela njihova pesem ugašati, dokler ni povsem onemela.

Zato so se ljudje čudili:

»Ja, kaj je to? Kako pa danes zvoni ta naš Tonček?!«

In so ga našli negibnega v zvonici, ko se je z obema rokama oklepal vrvi.

Ivan Žigart

GELIKA

Gelika so jo klicali v vasi ob Savinji. Gelika, Gelika, stokrat na dan pri bogatih Pšeničnikih, kjer je služila trideset let.

Spomin seže na velikonočno soboto zvečer. Na razbohoteno zelenje in cvetoče češnje. Takrat sem jo srečal in obraz je preletel nasmeh. Njene kratke, skrivljene noge, ki so jih oblačili stari škornji, švrklji, smo jim rekli. Zato je tudi švrkljala. In že od daleč si lahko zaznal njen švrk, švrk. Njeno drobno telesce je odevala sprana, sivkasta obleka. In njen zaripel obraz, z dolgim

nosom in živahnimi, drobnimi očmi, nad katerimi so se štorasto spuščali mastni lasje, je odkrival Geliko.

»Gelika, dober dan!«

»Dober dan, Bog daj dobrega!«

Presvetila me je z drobnimi očmi, skoraj obstala, in veliki, pleteni jerbas, skoraj večji od nje, se je nevarno zamajal na njeni glavi.

»K blagoslovu, Gelika?«

»Ja, saj ne bom pozna!« In že je odmeval za njo švrk, švrk, švrk.

Še jo vidim, ob razhojeni cesti, in beli češnji ob njeji.

Ali naj ugasnem luč, tu v delovni sobi? Vame upira pogled znana oseba, ustvarjalka, na belem papirju. Smrt v aprilu...

Tam v Savinjskih hribih je bilo njeno rojstno gnezdo. In še devetero otrok v leseni kolibi, in studenec, ki se je nedaleč od tod penil v dolino.

»Gelika, radi te imamo! Sedaj si zaključila peti razred. Malo kruha je za vse. Tam pri Šeničnikovih, ob Savinji, ga imajo dosti, Gelika. V soboto te bom odpeljala tja... Saj boš pridna!«

Z ruto si mama otre solze.

»Saj veš, moramo. Moramo živeti!«

»Mama, mami, ne še!«

»Pridne roke sem ti dala in hitre noge. Radi te bodo imeli! Zelo radi!«

»Mama, ne še. Pozimi bi šla tja!«

»Glej, Gelika, velik kos kruha bo. Ne boš lačna!«

Gelikine oči so nabrale solz in božale leseno mizo sredi dimne kuhinje, božale skodelice in krožnike, ki so viseli kot cekini na steni.

Oči so božale vseh devetero bratov in sester, ki so se zbrali na pomenku.

»Gelika, obiščemo te. Gelika, z mamó pridemo. Gelika, skupaj bomo uživali hlebec, tisti pri Pšeničniku. V kričecem krogu je Gelika in solze drsijo same od sebe, kar tako; sonce jih zlati, da je vsaka kaplja zlata.

»Saj boš pridna, Gelika! Tako hitra si!«

Gelika nenadoma premaga solze, bratje in sestre se sproščeno nasmejijo. Gelika pa: »Takole bom hitela v hlev, na njivo in vrt, prav takole!«

In že je zašvrkljalo po majhni dimni kuhinji tako hitro, da si lahko ujel le odmeve: švrk, švrk, švrk.

»Kako sem zadihana!« Zapre temne oči, zamiži, in zdi se ji, da je vsa notranjost drobnega bitja polna groze, kot takrat, ko je divjalo neurje in je strela oklestila domačo hruško.

»Mama, je še daleč? Mama!«

Spuščata se po ozki poti do mehko obkrožene doline in že sta na makadamu. Na križišču počijeta.

»Otrok moj, zadihana sem.« Pod to krinko je skrila bolečino slovesa, bolečino ljubezni, ki se je z vsako stopinjo v dolino razraščala v njej kot krvaveča rana.

»Mama, je še daleč? Glej, kako daleč sva že!«

Oči obeh sta pobožali rjavo liso med zelenjem in visokimi smrekami.

»Tu smo, gospod Pšeničnik. Pripeljala sem vam jo in vem, da bo pridna!« Drobne Geličine oči so se skrile za mamino krilo.

»Ljubica, bodi pridna!« In že je odbrzela, da bi ne videla deklčininih oči in njenega drobnega telesa.

Visoka, tršata postava, okrogla glava, rdečega, zariplega obraza, oči, iz katerih se je pobliskalo, in dolgih črnih brk, ki so se spuščali kot razklana venca, je dokončno spregovorila:

»Zjutraj boš pomolzla krave! Potem jih nakrmiš. Pospraviš spalnico. Pomiješ črepinje. Greš na vrt, greš na polje. Greš, greš! Pri nas ne spimo dolgo. Zjutraj ob petih leto in dan!«

»Si razumela? Kako te že kličejo, Gelika?«

»Da, stric, razumela!«

»Da, gospod Pšeničnik!«

Prvi dan in drugi, vsi enaki. Brez predaha. Ah, kakšno drobno veselje jo je obiskalo le za praznike, veliko noč, binkošti, božič.

Takrat se je zleknila na slamarico na podstrešju in sanjala o rjavi lisi na hribu. Sanjala je o dnevu, ko si bo lahko opremila svojo sobo in živela varno.

»Draga mama, oči in vsi moji! Do danes sem prihranila še sto dinarjev. V nogavici jih imam. Še stokrat toliko in toliko mesecev, pa bom bogata. Povabila vas bom v svojo sobo in pogostila. Z velikim hlebcom kruha in čokolado in vinom. Dragi moji! Nikoli vas ne pozabim. Nikoli!

Vaša Gelči, na božični večer. Zbogom!«

Škrebļanje svinčnika je utihnilo.

Pšeničnik je že osivel in vedno, kadar se je vračal iz vinograda, je po tihem pel: »Ljuba si pomlad zelena ... Brž ko ozeleniš...« Tu so se ustavile njegove široko razprte oči: »Ne, ne dam se še! Ne! Na marof. A denar? Ni hudiča, sred' križišča, da bi mi ga dal. A, ga že imam, brez hudiča.«

»Gelca, Gelca, kod hodiš?« Ona je kot brezumna snela škaf z opranim perilom z glave, ga postavila pred večna vrata in odhitela tja, med jablane v sadovnjak.

»Gelca, Gelči! Zidali bomo nov marof. Boš posodila?«

»Stric, rada bi si kupila sobo in jo opremila za stara leta...«

»Saj ne bo trajalo dolgo, kmalu ti vse vrnem, z obrestmi vred!«

Pobliskale so se njegove izstopajoče oči in bile magnet, zravнала so se široka ramena in Gelika je stala pred njim kot neboljleni otrok, vsa otrdela. In tiha groza se je sprehajala v njeni notranjosti, kot žalik žene pelinova pijača.

»Stric!« krikne.

»Nič, stric. Dala boš, pa basta!«

Še tisti večer je priropotal v njeno strešno sobo, se usedel poleg nje na slamarico in jo objel čez ozka ramena. Že so zaplesale njegove obdelane, lopataste roke po njeni beli srājčki, in že so hotele ... »Stric!« je kriknila. Pšeničnikove oči so ošvrknile kratke, krivuljaste noge in pijana potenca je padla kot enodnevna muha.

»Gelči, kaj čakaš, vrnem ti!«

Stresla sta denar na pod ob postelji, štela in preštela.

»Stric, v petnajstih letih!«

»Ne boj se, še prej!«

Marof je zrasel, gospod v beli obleki. Leta so tekla. Švrk, švrk, švrk, je oplel vse njive, je obral grozdje, je pomil posodo, je opral cunje, je čakal na številko petnajst.

Bilo je zopet v brsteči pomladi. Pred nizko hišo in visokim marofom sta se srečala iz oči v oči. Krevljaste noge so otrdele kot mlinski stopi, beseda se skoraj ni mogla odlepiti od jezika.

»Stric, petnajst jih je mimo. Rada bi!«

»Kaj bi rada?«

»Posojeno vendar, da si za stara leta opremim kotiček!«

»Ženska neumna, kaj si rekla? Posodila? Lažeš! Ti že pokažem!

In zagrozil in nameril je svojo šapo proti njej, da je stekla po stopnicah navzgor in navzdol. Že je začutila za seboj njegov pijani dih.

Pognala se je navzdol, padla in polomila svoji krevljasti nogi.

Stara Pšeničnica je medtem umrla. In kmalu zatem tudi on. Vračal se je v trdi noči iz vinograda, po poti ob šumeči Savinji. Tam je lučka, ni čarovnica, tam je dom, je preudarjal, zablodil in utonil.

Zopet se srečava na velikonočni poti. Žene z jerbasi. Zvonovi. Cvetoče češnje.

Ona, Gelika, ob asfaltni poti.

»Dober dan, Gelika, vesele praznike!«

»Eh, niso veseli. Saj poznaš zgodbo. Zdaj sem stara, brez denarja.«

Oči preletijo njene bergele, ki so ji pomagale premagovati korak za korakom.

»Če je kaj na svetu, potem se mora krivica oprati! Bog bo sodil njemu!«

Zopet so se topile solze v koticčkih njenih pol priprtih oči in v njene bele lase, ki so vzvalovali v aprilskem vetru, so se zaganjale mušice.

»Bog bo sodil!« je ponovila.

Oddaljeval sem se od njene drobne, sedaj sključene postave. Stala je na mestu, ob berglah, in sanjala dalje.

»Ko bom ostarela, si bom kupila sobo in jo opremila. Za praznike bom povabila svoje drage, tiste s hriba, in jim ponudila hleba. Tako srečna bom, tako presrečna!«

Odmika se drobno in sključeno bitje z berglami, in srce zaboli.

Pozno je že. Skoraj polnoč. Ob meni na mizi je obledel portret domače ustvarjalke, Marije, nepozabljen, in še vedno poln hrepenenja...

Velikonočna sobota se zopet kopa v bujni travi in cvetočih češnjah.

Gelika je še vedno na križišču, z berglami pod pazduho in sanja v aprilski dan.

Njene misli in čutenja se selijo v podstrešno sobico. Čisto, pokrito z belim prtom in z narcisami na njem.

»Čakam vas, moji dragi, čakam vas, ljuba mati.« Okoli njene desne zapesti je ovit molek. Ta, ki ji ga je dala mama za popotnico. Kazalec in palec stiskata novo jagodo.

Foto: Ančka Tomšič

Stara Budnarjeva dimačija (Zg. Palovče)

»Saj niste želeli takrat, mama? Pa še rekli ste: »Saj imaš hitre noge, Gelika!««

Bratci in sestre ste kričali, še vas slišim: »Gelči, pridem k tebi, pridemo po hlebec!«

Oče ni prenesel prizora. Prijel je za kljuko vrat.

Kako sem zašvrkljala po dimnici... V meni je jokalo cvetje. Joj, kaj bi dala takrat, ko bi ne bilo treba v Dolino... Nenadoma se skrije sonce, veter zapiha in mavrični krog, ki se je razpel prav tja, do rjave lise, se je razpočil. Kot zlat in vijoličast mehurček.

Pok, ni ga več. Ni!

»Hej, neroda, postavila si se skoraj na sredino ceste! Naj te povozim, a? Neroda! Teslo! Odjebi! Sicer...«

Sicer, so se srečale njene oči z zlobno hitrostjo.

In že je zabrlizgal mimo nje mercedes; žugajoči prst je obležal na njenem razbrazdanem čelu.

»Moj bog, sem si zaslužila le to?« je tiho zdrsnilo preko njenih usten.

Jagoda na rjavem molku je zdrsnila dalje in vso njeno bit je preželo upanje, da se bo premaknilo. Tako kot se premikajo jagode na molku. Mora se premakniti. Tja, kjer bo več pravice. Tja, kjer bo velika noč zopet svatovska in okrašena z biseri vstajenja.

Vinko Šmajš

Črtica je dobila prvo nagrado na natečaju za zgodbo ali esej o strpnosti med dijaki Srednje zdravstvene šole v Ljubljani spomladi 2001.

STRPNOST IN ZVESTOBA

Sonce je zahajalo in bližala se je noč. S prijatelji smo se vračali z neke tekme in pred blokom sedli na klopce. Vsako soboto in nedeljo smo skupaj hodili na tekme, sprehode in izlete. Lepo nam je bilo. Bili smo zelo povezani in zaupali smo si tudi najbolj skrite misli.

Toda tistega prelepega pomladnega dne se je zgodilo nekaj, kar je naše prijateljstvo razdrlo. Prijatelja Lana smo dolgo čakali. Ker ga ob dogovorjenem času ni bilo, smo mislili, da ima pač druge opravke, in da ne more priti. Odšli smo na tekmo. Ko smo se zvečer vračali, smo ga našli, ko je ves objokan sedel na pločniku in zrl v nebo. Zaupal nam je, da je takrat izvedel, da je okužen z virusom HIV. Pretreslo nas je. V družbi smo se velikokrat pogovarjali

o AIDSU in prisegli smo si, da si bomo vedno stali ob strani, če se kaj takega zgodi kateremu izmed nas. A ni bilo tako.

Od tistega dne smo se Lana vedno izogibali. Ni bil več del nas. Izdali smo ga. Kolikokrat smo se srečali v mestu in se samo pozdravili. Hodil je po mestu – sam, objokan in nekako drugačen. Nič več ni podarjal lepega nasmeha, nič več ni bilo tistega žara v njegovih očeh. In kako je bolel njegov prelepi, temni pogled. Ko si ga pogledal v oči, si videl njegovo bolečino.

Sedaj ga ni več. Vzel si je življenje.

Žal mi je, tako zelo žal, da sem ga takrat, ko me je najbolj potreboval, zapustila.

Ko zvečer odhajam spat, pogledam v nebo – v zvezde in si izberem eno zvezdico – tisto, ki je najlepša. In vem, da si to ti, Lan. Moj pogled je uprt v nebo, kjer upam, da ti je lepo. Nikoli ne bom pozabila tvojega prijaznega nasmeška, tistega prelepega pogleda, ki mi je vedno dajal neko voljo, moč in pogum.

Oprosti nam, ker smo te izdali.

Tina Kokelj

Foto: Ančka Tomšič

PRVI KORAK V NOVO LETO

Kakor vsa leta pred teboj
si se nežno rodilo na vzhodu
se počasi ozrlo od juga na sever
in se napotilo proti zahodu.

Željno so te pričakovali budni
in nežno sprejeli prebujeni.
Strah noči je prešel
in hladne meglene zavese
so se začele raztapljati
v toploti prvih sončnih žarkov.

Koliko dobrih želja
in plemenitih besed
je bilo položeno v to jutro,
na začetek novega dne
in novega leta.
Na prvo stran
in v prvi korak
katerega pot je ljubezen.

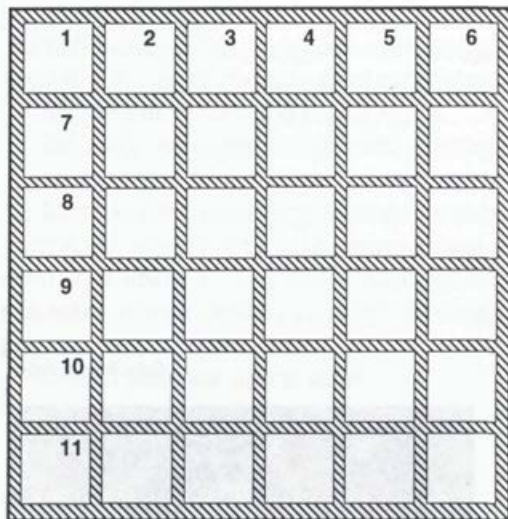
Tina Rot

Foto: Alenka Veber

KRIŽANKA

Vodoravno: 1 navdušenje, odobravanje, izraženo z udarjanjem dlani ob dlan; 7 tričlenik v matematiki, tudi knjižni izraz za skupino treh med seboj povezanih izrazov in pojmov; 8 morska boginja v grški mitologiji, Ahilova mati in Pelejeva žena; 9 daljša oblika imena Emil; 10 vrednostni papir, s katerim kdo komu naroča ali se sam obvezuje plačati določeni osebi določeno vsoto denarja; 11 planšar.

Navpično: 1 plemiška rodbina, imenovana po gradu v isto-

imenskem kraju v Furlaniji na slovansko romanski etnični meji, kasneje ena najmočnejših štajerskih fevdalnih družin, katere pripadniki so dosegli pomembna mesta v avstrijskem javnem življenju (Karel Mihael ... je 1752 postal prvi goriški nadškof); 2 telovadni element, obrat telesa okoli prečne osi po odzivu, v lingvistiki zamenjava glasov v besedi; 3 kovina, iz katere se ulivajo predmeti (bela, siva, jeklena ...); 4 rumenkasta strupena oljnata tekočina, ki na zraku hitro potemni in se rabi zlasti za izdelavo barvil (beseda ima izvor v portugalskem nazivu za indigo); 5 tekočina za osvežitev in razkužitev kože, zlasti na obrazu, lotion; 6 športnik, ki leta in se spušča z letalno napravo s krili.

IZHOD V SILI

Ko sta starša obiskala sina v mestu, kjer je študiral na univerzi, sta predlagala, da gredo na kosilo v kakšno dobro gostilno namesto v študentsko menzo. Nemalo sta bila presenečena, ko je vztrajal, da račun poravnata on. Oče je bil zadovoljen, da je sin začel pametno gospodariti z denarjem in je očitno tudi nekaj prihranil. Presenečenje pa je bilo toliko večje, ko je sin želel plačati račun s kreditno kartico, ki mu jo je oče dal s svojega računa samo za primer nujnega izhoda v sili.

ANAGRAMNA IZPOLNJEVANKA

V navpične kolone gornjega lika vpišite imena kemijskih elementov, katerih simbole vidite v prvi vodoravni vrstici. Potem črke s pomočjo številk prenesite v spodnji lik. Tu boste navpično prebrali imena še enajstih kemijskih elementov. Njihove simbole vpišite pod lik.

Sb	S	C	Au	F	Cu	Ti	Th	La	Xe	Pd
27	10	62	14	25	46	40	19	24	5	29
60	22	58	38	48	56	54	15	51	7	39
16	2	30	47	31	9	49	53	1	13	12
41	37	36	52	45	11	17	35	32	42	20
28	21	8	3	57	26	34	61	43	33	63
23	59	44						18	50	6
4					29					55
				22	30	37				
		10	16	23	31	38	44	50		
	5	11	17	24	32	39	45	51	56	
1	6	12	18	25	33	40	46	52	57	61
2	7	13	19	26	34	41	47	53	58	62
3	8	14	20	27	35	42	48	54	59	63
4	9	15	21	28	36	43	49	55	60	

MAGIČNI LIK

Besede med seboj ločijo črtnaste oznake.

Vodoravno in navpično:

1 prvine umetniškega dela, zlasti literarnega, ki posredno izražajo njegovo idejo, v njem prevladujoče čustvo in razpoloženje (iz črk DEKOPSTT); 2 dolgi slonovi čekani – cerkveno sodišče najvišje stopnje; 3 del roke – ime filmskega igralca Sharifa; 4 alkoholna raztopina zdravilnih snovi (npr. jodova ...); 5 krilati deček, spremljevalec grškega boga ljubezni – dolga mongolska reka (beseda sestavljena iz dveh enakih polovic); 6 pristaš ideologije, ki verjame v brezrazredno družbo; 7 najstarejši član kakšne skupnosti; 8 nekdanji ruski voz za prevažanje ljudi (iz črk SANTARTA).

	1	2	3	4	5	6	7	8
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								

DOPOLNJEVANKA

1 M I - - - - D
2 J U - - - - O
3 Z - - - - T E Ž
4 O K - - - -

1 organiziran, slovesen sprevod skupine ljudi mimo gledalcev; 2 praznik 24. aprila; 3 trdovraten, zagrizen človek; 4 vdor bolezenskih mikrobov v organizem.

Črke, ki ste jih vpisali na polja s črticami, brane po vrsti, dajo končno rešitev.

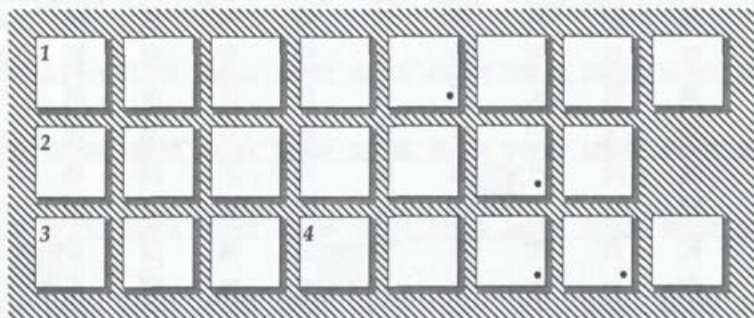
DOPOLNJEVANKA

Na vsako črtico vpišite po eno črko, tako da skupaj z napisanimi črkami dobite tri znane besede. Dopisane črke brane po vrsti dajo okrogel jubilej:

- - R A H - - - - E C
A - O L - - C - N -
P - - - I L - - - -

Črke, ki ste jih vpisali na polja s črticami, brane po vrsti, dajo končno rešitev.

DVOJNA ZEMLJEPISNA IZPOLNJEVANKA

Vodoravno zapišite v polja imena naslednjih krajev:

1 nemško mesto v deželi Porenje – Vestfalija s svetovno znano tradicionalno industrijo nožev, škarij in kirurških inštrumentov; 2 mesto v srednji Bosni na obeh bregovih Lašve, rojstni kraj Iva Andrića, ki je mestu posvetil roman »... kronika«; 3 japonsko mesto v osrednjem Honšuju (skriva se v besedi Kotar); 4 mestece v notranjem delu Boke Kotorske, znano že iz antike, klimatsko letovišče z bolnišnico za kostne bolezni (iz črk SARIN).

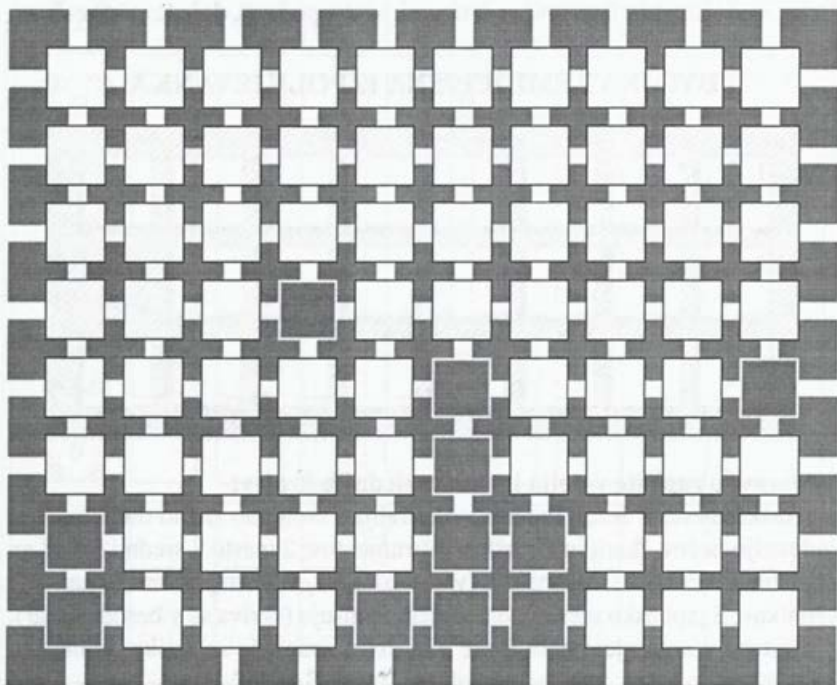
Po vodoravnih vrsticah zdaj preberite naslednje zemljepisne pojme: predmestje Splita s cementarnami; staro flamsko mesto, kulturno in trgovsko središče z znamenitimi tkalnicami; nizka valovita pokrajina v Dalmaciji med Novigradskim morjem in Zadrom (dve besedi); reka na jugozahodu Poljske, 444 kilometrov dolg desni pritok Visle

Na poljih s pikami boste prebrali ime dveh levih pritokov reke Odre.

KOMBINACIJSKA KRIŽANKA

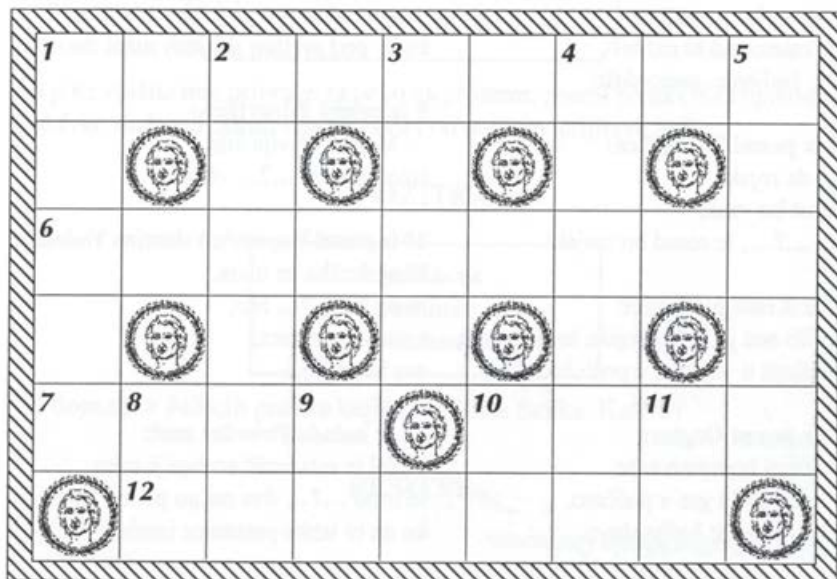
AKT – ALICA – ANA – ANNO – ATIČANKA – AVTOMATIKA – BRAČAN
 – CELA – ČEMBALO – EKAR – GALO – ITO – KIS – LAT – LIKALNIK
 – OKAN – OST – PRVA LIGA – RATTIGAN – RIGEL – SKALAR –
 SPRIČEVALO – VAL – VSTAVA

Gornje besede vpišite v lik tako, da se bodo med seboj ujemale. V eni od vodoravnih vrstic boste kot končno rešitev prebrali pojem, sestavljen iz dveh besed.

MREŽA »POZNATE PREŠERNA?«

V spodnjih verzih iz Prešernovih poezij manjkajo nekatere besede. Mesto teh besed označujejo vprašaji. Uganite jih in vpišite v lik.

Vodoravno:

1 iz Nove pisarije:

Romanca je s tragedijo škodljiva,
teh in sonetov in ...?... ne piši,
sovraži vse te Muza sramežljiva.

6 iz pesmi Pevcu:

Kdo zna
noč temno ...?..., ki tare duha?

7 iz Krsta pri Savici:

... ni ved'lo se d'jati srce moje,
tolažbe nisem našla v ...?... zmoti.

10 iz pesmi K slovesu:

Žale misli vsrču ni;

saj ni pred bilo veselo,
ko se ...?... je vnelo,
naj ne bo prihodnjih dni!

12 iz Lenore:

Končala pot, ...?... sva!
Odgrinja se ti post'ljica!
Ko blisk lete duhovi,
t'le moji so domovi!

Navpično:

1 iz pesmi V spomin Valentina Vodnika:

So zvezde sestrice,
mu mesec je brat:
ni dano mu ptice
si ljubico ...?...?

2 iz pesmi Učenec:

Si omožil mnogo deklic,
in med njimi mojo ljub'co
mlado deklico nezvesto,
lepo ...?... nemškuto,
za katero rad bi dal bil
kri, življenje, svojo dušo.

3 iz pesmi Zdravljica:

... da rojak
prost bo vsak,
ne ...?... , le sosed bo mejak!

4 iz Krsta pri Savici:

... To noč je ...?... vojske šum vunanji,
potihnil ti vihar ni v prsih boja;

5 iz pesmi Orglar:

Popusti posvetno rabo
orglarček in gre v puščavo,
tam prepevat božjo slavo,

svoje ...?... vzame s sabo.

8 iz Uvoda h Krstu pri savici:

...?... pa naklonijo nam smrt bogovi,
manj strašna noč je v črne zemlji krili,
ko so pod svetlim soncem sužni dnovi!«

9 iz pesmi Zdravljica:

... ki nam oživlja žile,
srce razjasni ...?... oko, ...

10 iz pesmi V spomin Valentina Vodnika:

Zanj družba ne mara,
in on ne ...?... njo;
v samoti se stara,
mu leta teko.

11 iz balade Povodni mož:

Podal je mladenič prelepi ji roko
in urno ...?... dva sta po podu zletela,
ko da bi lahke perutnice imela, ...

UGANKA ZA NAJMLAJŠE

SITA PREVITA ŠTRUČKA DREMUČKA.

NAPREJ IN NAZAJ

E - O - U - E - E - U - O - E

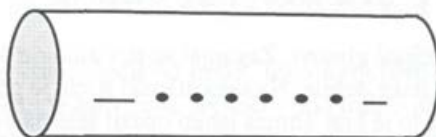
Na črtice vstavite prave soglasnike, tako da boste prebrali stavek, ki se naprej in nazaj bere enako. Lahko si pomagate z manjkajočimi črkami: Č Č D D M S S.

POLIREBUS

Rešuje se kot navaden rebus, le da ima več rešitev. Opišite, kaj vidite na sliki:

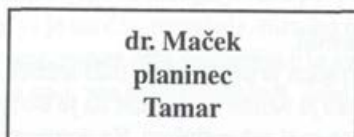

TULEC

Na pike vpišite ime priprave za peko na prostem, potem pa na črtici vpišite še dve črki, da boste dobili ime za enega od načinov priprave jedi.

VIZITKA

Na dopustu v Julijcih prebira knjigo Franceta Bevka. Katero?

REŠITVE

Krizanka: aplavz, trinom, Tetida, Emilij, menica, stanar.
Anagramna izpolnjevanika: zgornji lik: animon, žveplo, ogjik, zlato, fluor, baker, titan, torij, lantan, ksenon, paladij, spodnji lik: neon, kisik, železo, tantal, volfram, plutonij, platina, kobalt, natrij, argon, jod.
Magični lik: podtekst, okli, rota, dlan, Omar, uinktura, erot, Onon, komunist, starosta, tarantas.
Dopolnjevanika: mimohod, Jurjevo, zadrež, okužba = Mohorjeva družba.
Dopolnjevanika: strahopetec, adolescent, pletilnica = stopeddesetletnica.
Dvojnazemljepisna izpolnjevanika: 1 Solingen, 2 Travnik, 3 Ota, 4 Risan; Solin, Gent, Ravni kotari, San – Nisa.
Kombinacijska krizanka: spritčevalo, kratek stik, avtomatika, lat, Bračan, Alica, val, rigel, anno, Galo, kis, Ana, akt.
Mreža »Poznate Prešerna«: 1 zdravljic, 6 razjasnit, 7 taki, 10 zate, 12 končala; 1 zbrat, 2 Reziko, 3 vrag, 4 jenjal, 5 citre, 8 ak, 9 in, 10 za, 11 ta.
Uganika za najmlajše: dojenček.
Naprej in nazaj: Edo suče meč usode.
Polirebus: A pri L = april, za L A = Zala, pred A L = predal, L in A = lina, ob L A = obla.
Tulec: razenij, praženje.
Vizitka: Kaplan Martin Cedernac.

V JEZIKU LJUBEZNI

Veter je tulil z volčjimi glasovi. Zaganjal se je v zidovje neke okamenele samote tam na severu irske dežele. Na samostanski strehi je premaknilo nekaj temno sivega skрила, a to je brat Tomas lahko opazil šele naslednje jutro.

V celici meniha Modesta je dolgo v noč trepetal stenj in metal na steno obris nedoločljive podobe. Senco neke svetlobe. Senco križa.

Menih je tenko prisluškoval. Po rjoventu vetra je prepoznaval moč silovitih sunkov. Oljenka pa je nemirno vztrepetavala.

»Premišlujem lahko v temi.« Vstal je s klečalnika in upihnil nemirni plamenček.

Potem pa spet pokleknil.

Molil je še dolgo. Preden je omahnil na trdo ležišče, je mesec prehodil že polovico neba. *In nastala je velika tišina*, kot da je Božja roka pomirila vihar.

»Vsemogočni, za vse se ti zahvaljujem. Za nemirne mladostne sanje in za ta blagodejni mir srca. Izpolnjeval bom tvojo voljo. Pomagaj mi ostati Modestus, tuus Modestus. Skromni, tvoj Skromni. Izpolni mi vročo željo postati skromen misijonar med pogani.«

Jutro je bilo prijetno sveže. Menihi so že zdavnaj odmolili in odpeli svete speve. V samostanski cerkvi se je počasi izgubljal vonj po kadilu in toplem vosku. Brat Tomas je oltarje pregrnil z dnevnimi prti.

Po zajtrku so se ostareli menihi porazgubili v svoje celice, mladega Modesta pa je opat poklical k sebi.

»Daljne dežele kličejo, brat v Gospodu.«

Modest je svojemu predstojniku poljubil roko.

»Sedi, brat v Gospodu. Pravzaprav poklekni.« Opat je s hitro kretnjo pokazal na klečalnik.

»Modestus sum,« je dejal menih in pokleknil pred razpelom.

Pogovor z opatom je bil kratek in iskren.

»Pojdem. Z veseljem v daljni vinograd svojega Gospoda.«

»V neobdelan vinograd,« je dodal opat. »Med pogane v popolnoma tuje kraje. Tam so menda tudi neka nova ljudstva. Na nekdanjem prostoru naših Keltov.«

»Pojdem, častiti oče, pojdem. Z veseljem pojdem.«

»Mogoče se nikoli več ne vrneš, brat v Gospodu.«

»Mogoče nikoli več. A kaj bi to! Zapustil sem dom, vendar sem kot menih zelo srečen. Zapustil bom samostan, pa vem, da bom srečen kot misijonar.«

»Jezika tiste tuje dežele ne znaš.«

»Govoril bom jezik ljubezni.«

»Modestus, pripravi se na dolgo pot. Ne pojdeš sam. Do Rima te pospremi brat Tiberius.«

Svetek se je komaj ločil od petka, tako utrudljivo je postajalo to dolgo potovanje. Večkrat je bilo treba prenočiti pod milim nebom, tuje nebo pa ni vedno radodarno. Pošilja dež in vročino, ne ponudi pa strehe in toplega mleka, kadar je telo utrujeno in se iz konjskih nozdrvi praši vlažna razgreta sapa. Prenosišče v samostanih je kot oaza in platnena posteljnina osvežujoč objem.

Rim je sveta zemlja. Modest in brat Tiberius sta končno na cilju. Poiščeta samostan svojega reda in si napolnita pljuča z mehkobo južnega vetra. V resnici je na cilju le brat Tiberij. Njegova naloga je bila pospremiti Modesta do sem in nič dalj. Skupna pot ju je močno povezala, meniha in samostanskega brata. Kot da bi imela le eno srce, isto za oba, prijateljsko in sveto. Gozdovi, planjave, pogorja, vode, mesta in vasi, vse je že preteklost. Zdaj sta v drugačnem svetu, a pod istimi zvezdami.

Toliko da se dodobra oddahneta, potem se Tiberius vrne, Modest pa krene dalje. Medtem bo že pomlad.

Res so se napeli popki in drevesa ob Tiberi so pošumevala napeve Visoke pesmi. Modest se je spet in spet zahvaljeval Bogu za prijateljstvo učenega Bonifacija. Božja Previdnost mu ga je bila poslala na pot, da ga pouči v modrosti. Modest je bil preskromen, da bi sanjam pripisoval kak pomen. Res da je Bog mnogim spregovoril prav po njih, tudi Jakobu in Modrim in Jožefu. A to, kar se plete v snu skromnemu menihu na poti v misijon, ne more biti drugega kot blodnja njegovih razgretih želja. Bonifacij pa je menil drugače.

»Brat, razvaline so znamenje. Bog ti je dal vedeti, kje mu postavi svetišče.«

»Ne grem med pogane, da bi gradil svetišča iz kamenja. Tja grem oznanjat besedo Ljubezni.«

»In postavljat šotore, streho za bivališče Boga med ljudmi.« Modest je molčal. Kaj pa naj reče? Naj Bog poskrbi za vse tako, da bo prav.

Pot do Salzburga je bila pol manj naporna kot potovanje do Rima. Končno je prispel na cilj. Vendar je bil to le vmesni čas.

Neznana pokrajina. Druge navade. Hladno podnebje. Duhovni gospodje nekoliko zadržani. To zdaj ni več redovna skupnost. To je priprava na misijonarsko delo v neki novi škofiji, na tujem, daleč od domovine.

Modest veliko moli. Sveta knjiga se mu odpira na pomenljivih straneh. Ponovno se vrača k evangeliju o sejalcu in semenu. Noče biti slab sejalec. Noče biti slab vinogradnik. Prizanesi mi, Gospod, z zagledanostjo vase. Parce mihi, Domine!

Tam na jugu, pravijo duhovni gospodje, že dolgo živijo novi naseljenci. Veliko je še poganov. Pridrli so v kraje, kjer so nekdaj živeli kristjani. Potem duh Božji še prebiva tam, o tem je Modest trdno prepričan. O vsem tem razmišlja v rezko hladnih nočeh. Škof Virgil, njegov rojak, pozna razmere.

Ko bo čas, pošlje na misijonsko polje tudi njega. Dotlej pa, o Gospod, oblikuj to moje irsko srce za delo med neznanimi brati. Naj se ne ustraši poganjskih bogov. Eden je Bog. Za vse ljudi na svetu, tudi za pogane. Vzvišeno strogi sobrat Adalbert se je oni dan pri obedu sklonil k njemu, rekoč:

»Torej ste se tudi vi odločili spopasti z divjaki?«

Rad bi oznanjal evangelij kar se da miroljubno in ljubeče.«

»Potem pa ne pričakujte uspeha,« je duhovnik hladno pripomnil in skrbo poravnal gubo na novem talarju.

Tisto noč je Modest molil skoraj do zore. Na srce mu je spregovoril prerok Izaija:

Vse, kar pride nadte, sprejmi, in bodi potrpežljiv v težavah svojih bridkosti.

Zbudil se je spočit in trdno odločen oznanjati evangelij z dobroto in ne z rezilom hladnega razuma.

Nekega dne je škof Virgil poklical Modesta v svoj dvorec. Kako lepo je, če bratje skupaj prebivajo, govori Sveto pismo. Kako lepo je bilo v tuji deželi srečati rojaka z irske dežele. Tudi tistega dne je bil njun pogovor prisrčno prijateljski.

»Namesto mene pojdeš v mlado krščansko skupnost potrdit brate v veri. V deželo Karantanijo. Knez Hotimir je kristjan. O pravi veri je bil poučen v samostanu na otočku Kimskega jezera. Zdaj me prosi, naj si vzamem čas in pridem med njegovo ljudstvo. Sam ne utegnem. Ti boš šel tja dol. S spremstvom petnajstih mož: glasbeniki, stavbeniki, strokovnjaki za poljedelstvo bodo med njimi. Tam ostanete, in če bo Božja volja, boš za Boga pridobil še veliko poganov. Božjemu ljudstvu zgradiš cerkev. Da, prav ti, moj rojak, dobrodušni Irec.«

Tako je Modest tisti dan, ko se je vrnil v svoje skromno bivališče, v goreči zahvalni molitvi zaoral prvo brazdo na svoji misijonski ledini. Pa saj to ne bo ledina! Saj pride že med kristjane!

Sprejem na prostrani jasi karantanske dežele je bil prisrčen. Tam so škofovega poslanca Modesta pričakali Hotimirovi možje. Postavni, vajeni jezdenja in ožgani od sonca. Pride tudi knez. Spregovori v neznanem jeziku. Modest odgovori z blagim nasmehom. Vsi takoj razumejo njegov jezik ljubezni. Nekdo ga pozdravi še latinsko:

»Salve, domine, legatus episkopi!«

Modestu ponudi kruh in sol in sladko žgano pijačo.

Potem jezdijo, jezdijo in končno prispejo na grad. Tu bo zdaj njegov dom.

Čas pa teče. Pogled s Krnskega gradu se misijonarju Modestu ustavlja na razvalinah starega mesta Virunuma. Zdaj razume, da, zdaj razume pomen tistih davnih sanj. Prijatelj Bonifacij mu je takrat omenil šotor, bivališče za Vsevečnega med ljudmi. Virunum je bila nekdanja živa krščanska skupnost. Tam bo postavil božje šotorišče. To mora storiti. To karantansko ljudstvo je pristrčno in verno. Res se zgodi, da še kdaj pomoli k poganskemu Svetovitu. Kdo bi jim to zameril, tem preprostim ljudem? Sobrat Adalbert? Nemara. On, Modest pa ne. Zdaj že nekoliko razume njihov jezik. Zdaj je tudi že njihov škof. Predvsem pa razume njihovo trdo življenje in njihovo odpornost. Navezanost na zemljo in ljubezen do otrok. Mogoče jim je prav zato tako draga pobožnost do Matere božje, ker imajo radi otroke? Saj res, zakaj pa cerkve, ki jo bo začel graditi, ne bi posvetil njej? Tako bo storil! Naj ona bdi nad tem preprostim ljudstvom, ko njega že davno ne bo več. Ne, nikoli se ne bo vrnil na Irsko. Slutnja opata Teodora se uresničuje.

Minevajo leta. Cerkev Gospe Svete že zdavnaj ni več edina, ki jo je dal v deželi zgraditi škof Modest. Je pa prva med krščanskimi cerkvami v tem vinogradu Gospodovem.

Bolezen. Staranje. Tudi to je dar iz Gospodove roke. Dar so tudi spomini. Uhajajo tja daleč v mladost. Spominja se prijateljev menihov. Dolge poti v notranjost sveta in svetega očeta. Kakšna bi bila njegova pot, če ga božja Previdnost ne bi bila povezala z Bonifacijem, tem velikim misijonarjem nemških dežel? Pa je bil med njimi tudi on tujec. Kako da je v povsem tujem kraju srečal rojaka, škofa Virgila. Mar ni vse to milost?

Kadar mašuje v cerkvi Gospe Svete, čuti posebno povezanost z Bogom. Tu bo našel svoj zadnji dom. Tu bo sprgnelo njegovo krhko telo. Stara se, stara. Med Karantanci je zdaj že dvajset let. Moči odpovedujejo. Le moli še lahko z vsem žarom. Za svoje rojake Irce moli. Za misijonarje, ki jih salzburški škof še vedno pošilja na razne kraje. In za to karantansko ljudstvo moli, za ponosne koseze in za ves kmečki živelj. Kruh raste na njivi, nikjer drugje. Tudi kruh, ki ga Bog po njegovih rokah spreminja v svoje telo.

Mrzel decembrski dan leta 772. Nevidni angel Modestu zatisne oči. Na mejni črti smrti in novega življenja žari napis:

Kdor je mnoge poučil v pravičnosti, ostane kakor zvezda za vse čase.

Kakor zvezda za vse čase.

Berta Golob

POROČILO CELOVŠKE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 2001

Letošnje poslovno leto je minilo v znamenju praznovanj 150. obletnice Mohorjeve družbe. Doživeli smo mnogo prireditev, ki so bile posvečene temu jubileju, najbolj vidno pa je bilo osrednje, skupno praznovanje vseh treh Mohorjevih 28. septembra 2001 v Mohorjevi matični hiši na celovškem Vetrinjskem obmestju. Poleg častnih gostov s področja kulture, politike, znanosti in gospodarstva so Mohorjevo počastili tudi novi krški škof dr. Alojz Schwarz, mariborski škof dr. Franc Kramberger, koroški deželni glavar dr. Jörg Haider, predsednik avstrijskega državnega zbora dr. Heinz Fischer, avstrijski državni sekretar za umetnost Franz Morak in predsednik Republike Slovenije Milan Kučan. Matično hišo Mohorjeve je ta dan dobesedno »poplaval« nad 700 gostov. Slovenija je vse tri Mohorjeve odlikovala z najvišjim odlikovanjem, ki ga podeljuje Republika Slovenija. Tej častitljivi obletnici so posvetili pozornost številni mediji.

Z visoko obletnico so bili povezani tudi drugi dogodki v naši hiši. Naj omenimo samo dva: restavrirali smo **mozaik sv. Mohorja in Fortunata** nad pročeljem Mohorjeve hiše. To delo je opravil umetnik Johann Holzfeind-Wieltschnig. V hiši sami pa smo izpopolnili Omanovo ustanovo: k zbirki slik je priznani koroški akademski slikar Oman dodal še šestnajst novih. Sestrške Mohorjeve družbe smo svoje sodelovanje v jubilejnem letu še poglobile. To gotovo odgovarja potrebam časa – ne samo na gospodarskem področju. Prvi koraki so bile že skupne izdaje knjig, sodelovanje pa želimo poglobiti še s skupno distribucijo knjig v Sloveniji, s tem ali onim večjim knjižnim projektom, s skupnim katalogom mohorjev ipd.

To razveseljivo razpoloženje je nekoliko zagrenilo dejstvo, da se že šesto leto zaman trudimo, da bi od mesta Ljubljane odkupili hišo na Poljanski cesti 97. Vedno znova naletimo na domnevno nepremostljive birokratske težave. Mogoče pa bomo ob 150. obletnici koristnega delovanja za Slovence le deležni podpore tiste politične volje, ki je za odkup te hiše očitno potrebna. Med manj razveseljive dogodke šteje še, da se je Narodni svet koroških Slovencev po več ko petdesetih letih izselil iz naše hiše.

Študentski dom Korotan je v preteklem letu uspešno deloval ne samo kot dom za slovenske študentke in študente, temveč tudi kot slovenski kulturni center na Dunaju, s katerim so Slovenci ozko povezani že od davne preteklosti. Naj omenimo le najbolj uspešno prireditev, razstavo »Ljubljanska arhitektura«.

Slovenski in avstrijski politični vrh na proslavi z obema škofoma pokroviteljema

Polagoma končujemo (skupno z Ljubljansko univerzo) tudi obnovitvena dela pri **Knafljevi hiši** v dunajskem prvem okraju. Slovenski znanstveni inštitut je oktobra 2001 v tej hiši slavnostno odprl svoja vrata, prav tako so se že vselili prvi slovenski profesorji in študentje.

V preteklem letu se je izkazalo, da je bila odločitev, da v naši matični hiši spet poživimo **Slomškov dom** za slovenske dijake in dijakinje, pravilna. V šolskem letu 2001/02 je bilo toliko prijav, da smo za potrebe Slomškovega doma »prenamenili« tudi dve stanovanji na Kobariški cesti (KarfreitstraÙe). Slomškov dom je tudi letos julija ponudil tradicionalne nemške jezikovne počitnice za dijake iz Slovenije.

Medtem, ko se morajo na marsikateri ljudski šoli na Koroškem sprijazniti z dejstvom, da je vedno manj otrok, in dežela Koroška žal poskuša razpustiti nekatere manjše šole, se **Mohorjeva ljudska šola** že drugič zapovrstjo lahko veseli dveh prvih razredov. To kaže na kakovost dvojezičnega pouka, ki ga starši iz Celovca očitno vedno bolj cenijo. Celovito ponudbo Mohorjeve na področju izobraževanja otrok in mladine dopolnjuje naše **zavetišče**. Število otrok, ki so v (pošolski) popoldanski oskrbi v Mohorjevi hiši, iz leta v leto narašča.

Na proslavi je nastopil tudi mešani pevski zbor Sele.

Računalnik je postal pomemben dejavnik na vseh področjih našega življenja. Tudi Mohorjeva se mora z njim vsak dan spoprijemati. Temu izzivu smo kos s pomočjo našega **računalniškega oddelka** in drugih strokovnjakov. Že več let smo na internetu (naš naslov: www.mohorjeva.at) ter takodobesedno po vsem svetu preko računalniškega omrežja širimo vesti o svojih knjigah in drugih pomembnih dogodkih. Mohorjevke najdete tako na naši domači strani kakor tudi v spletni knjigarni www.amazon.de. Pomemben mesečnik v Sloveniji je pohvalil našo domačo stran v medmrežju, češ »da tako dobro in lepo narejene strani« še ni predstavljal v svoji rubriki.

Letos se je uresničilo tudi sodelovanje bivšega zasebnega radia Korotan in Avstrijske radiotelevizije (ORF). Novi radio z imenom »**Radio dva**« zdaj že nekaj mesecev pošilja celodnevni slovenski spored v koroški eter. V preteklem poslovnem letu sta uspešno poslovali tudi **Mohorjeva knjigarna in tiskarna**.

Prav tako v znamenju 150. obletnice je bila prireditev »**Klasika pri Mohorjevi**« v začetku avgusta. To prireditev je Mohorjeva priredila že drugič. »**Klasika pri Mohorjevi**« naj bi postala stalnica v našem prireditvenem koledarju, saj se nam kulturna izmenjava med Avstrijo in Slovenijo na vrhunskem glasbenem področju zdi še posebno pomembna.

Ko so naši predniki – osem koroških rodoljubov – leta 1851 ustanovili Mohorjevo, so imeli v mislih »družtvo, katero bode dobre bukve za Slovence izdajalo in jih med njimi razširjevalo«. **Mohorjeva založba** je s svojimi knjigami naučila Slovence brati, prispevala je velik delež k opismenjevanju ljudskih množic, k izoblikovanju in utrjevanju slovenskega knjižnega jezika. Knjiga in časopisje sta bila v drugi polovici 19. stoletja edina medija, ki sta služila opismenjevanju. Danes jih poznamo več, a kljub vsemu šteje knjiga še vedno med najpomembnejše. Otrok se recimo ne more naučiti brati in pisati brez knjig. Knjiga je torej slej ko prej v središču pozornosti Mohorjeve družbe. Celovška Mohorjeva je letos izdala 49 knjig – od tega jih je bilo 15 nemških ali dvojezičnih – in poleg tega še šest novih šolskih knjig.

Zgodovinsko knjigo o naši polpretekli dobi *Alfred Elste/Michael Koschat/Hanži Filipič, NS-Österreich auf der Anklagebank* (Nacionalsocialistična Avstrija na zatožni klopi) smo ob navzočnosti predsednika avstrijskega državnega zbora dr. Heinza Fischerja uspešno predstavili februarja 2001 v avstrijskem parlamentu na Dunaju. Knjigo bomo prihodnje leto izdali še v slovenskem prevodu. Med večje knjižne projekte, ki smo jih letos uresničili, štejejo knjige: *Drago Medved, Sto resnic o vinu*; *Andreas Moritsch* (†), *Alpen-Adria. Zur Geschichte einer Region* (Alpe–Jadran. O zgodovini regije); nemška knjiga o slovenski literaturi *Marija Mitrović, Geschichte der slowenischen Literatur* (Zgodovina slovenskega slovstva); knjiga *Vrt in vrtna kultura* bivšega ljubljanskega župana *dipl. hor. Jožeta Strgarja* in knjiga dunajskega Slovence *Silvina Eiletza, Zgodovina neke kolaboracije: boljševiki in Nemci 1914–1918*. Vsi ljubitelji naravne in vegetarijanske kuhinje pa bodo na naši knjižni polici našli knjigo *Polnovredna kuhinja za sladokusce* vrhunskega koroškega kuharja *Heima Grimma*. Omeniti je treba še likovno bogato knjigo o leta 1996 umrli koroški umetnici *Kiki Kogelnik*. Knjigo je napisala mlada umetnostna zgodovinarica *Gabriela Fritz*.

Na literarnem področju smo bili tudi letos most med Avstrijo in Slovenijo. V slovenskem prevodu so izšla dela *Christine Nöstlinger* (otroške knjige), *Barbare Frischmuth* in priznanega avstrijskega lirika *Ericha Frieda*, v nemškem prevodu pa slovenski literati *Drago Jančar*, *Marjan Tomšič* in *Marjan Kravos*.

Dr. Anton Koren

PREGLED DELOVANJA GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V LETU 2001

Letna kronika je priložnost, da se človek ozre po opravljenem delu in ga oceni ter, da povemo z Župančičem, »premeri daljo in nebeško stran« tudi v luči vloge Goriške Mohorjeve družbe v tem prostoru in v sedanjem času. Prva misel, ki se nam vrine v zavest, je ugotovitev, da je leto, ki se izteka, prineslo slovenski manjšini v Italiji zaščitni zakon, a tudi pokazalo, kako zelo smo izpostavljeni in ranljivi, ker marsikatera naša institucija hira zaradi pomanjkanja sredstev, na katera zaščitni zakon ni bil pozoren; predvsem pa, ker doživlja slovenski človek v zamejstvu čudno malodušje, ki ga oddaljuje od aktivnega opredeljevanja za slovensko stvar, in se zato, brez vizije v prihodnost in brez novih idej, zapira za domače duri. Na tem področju bi morala Goriška Mohorjeva družba vztrajno delati, nagovarjati in vzpodbujati.

Pomembno vlogo v tem smislu opravljata med odraščajočo mladino revija *Pastirček*, ki izhaja že vso povojno dobo, in tednik *Novi glas*, ki je sedaj tudi na spletni strani www.noviglas.it, in ima gotovo posebno mesto v našem zamejskem prostoru od Milj do Trbiža. Oba lista izdaja naša Zadruga Goriška Mohorjeva. Zaveda se pomena periodičnega tiska, ki ostaja zvest vrednotam krščanstva, slovenstva in demokracije.

Za GMD je bilo leto 2001 v znamenju nekaterih pomembnih obletnic in sicer: 1000-letnice prve pisne omembe »vasi, ki se v slovenskem jeziku imenuje Gorica«, kot je bilo zapisano 28. aprila 1001 v darilni listini cesarja Otona III.; 250-letnice goriške nadškofije, neposredne naslednice kulturne dediščine oglejskega patriarhata in njegove evangelizacije, ki je bilo vse od časa sv. Pavlina Oglejskega v znamenju spoštovanja krajevnih jezikov in kultur; pa še tretje obletnice, pomembne za vse Slovence, se pravi izrednega jubileja 150-letnice ustanovitve Družbe sv. Mohorja, ki je med slovenskim ljudstvom ustvarila pravi kulturni in duhovni humus.

KNJIŽNA ZBIRKA GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 2001

V skladu z mohorjansko tradicijo smo konec novembra 2000 poskrbeli za izid knjižnega daru za leto 2001, ki je obsegal štiri knjige:

Koledar 2001. Zbornik na 264 straneh je s svojim koledarskim delom, opremljenim s fotografskim gradivom Zdenka Vogriča, in tehtnim esejem dr. Branka Marušiča o jubileju Gorice in zasnovi Goriške dežele posvečen 1000-letnici mesta. Objavljene zgodovinske razprave in članki o verskem, družbeno-

Predsednik GMD Oskar Simčič, Marija Češčut in Zora Tavčar na proslavi v Celju

političnem, gospodarskem utripu ter predvsem kulturno-prosvetnem delovanju v zamejskem prostoru, so pomemben dokument o slovenski prisotnosti in življenjski moči v našem prostoru. To življenje izpričuje tudi bogata fotografska dokumentacija o dogodkih in ljudeh, ki so oblikovali to dejavnost. Koledar je uredil dr. Jožko Markuža.

Boris Mlakar – Tragedija v Cerknem pozimi 1944. To je knjiga, ki dokončno in brez najmanjšega dvoma osvetljuje tragične dogodke 27. januarja leta 1944, ko so nemški vojaki napadli nezaščiteno partijsko šolo v Cerknem in je padlo kar 47 tečajnikov. Temu dogodku je v prvih dneh februarja sledila partizanska represalija. Komunistični voditelji so krivdo za napad pripisali nekaterim domačinom. Prišlo je do poboja 14 nedolžnih ljudi na Lajšah, med žrtvami sta bila tudi kaplana Ladi Piščanc in Ludvig Sluga. Avtor, ugledni zgodovinar in raziskovalec dr. Boris Mlakar se v tej 11. knjigi iz zbrike Naše korenine, zavzema, da bi prišlo do poravnave krivic, ki so jih bile deležne nedolžne žrtve z Lajš. Knjigo je opremil Pavel Medvešček. Vzbudila je izredno zanimanje in je tudi hitro pošla, zato smo poskrbeli za ponatis.

Joža Lovrenčič – Sholar iz Trente. Z objavo te epske pesnitve smo se želeli pokloniti avtorju, primorskemu pesniku in šolniku, ob 110. obletnici

rojstva. V verzih opisana usoda trentarskega študenta, ki se je zapisal hudiču, se opira na ljudsko legendo, znano predvsem na Bovškem in Tolminskem. Ob tem sicer redkem faustovskem motivu ohranja ep tudi za današnjega bralca določen čar in umetniško vrednost. Z vsebinskega vidika izpostavlja vrednote krščanstva, narodne zavesti in samobitnosti. Knjigo je opremil Franko Žerjal.

Milan Pasarit – Pravljice na potepu. Gre za knjižni prvenec tržaškega pisca in ilustratorja, ki je poznan zlasti kot avtor radijskih pravljič. V knjigi, ki jo je sam tudi ilustriral, je prikazal čarobni svet narave in gozdnih živali, prepleten z vilami in palčki, poln majhnih dogodivščin in velike pravljične simbolike.

DRUGE IZDAJE

V želji, da bi počastili visoki jubilej Gorice in tudi tako potrdili slovensko prisotnost v njej, smo ločeno v slovenskem in italijanskem jeziku izdali knjigo **Umetnost 20. stoletja na Goriškem in v Posočju oz. L'arte slovena del XX secolo nel Goriziano**. Gre za bogato ilustrirano delo, ki zapolnjuje vrzel v dosedanjem poznavanju slovenske umetnosti polpretekle in novejšje dobe na tem ozemlju. K sodelovanju smo povabili domače strokovnjake. Ti so Verena Korsič Zorn, Milko Renner, Marko Pozzetto, Jožko Vetrin in Marko Vuk. Slednji je tudi opravil uredniško in usklajevalno delo. Našteti avtorji so obdelali različna poglavja s področja slikarstva, kiparstva, arhitekture in urbanizma. Projekt pa smo izvedli v sodelovanju z Goriškim muzejem, v sklopu projekta Interreg II. Odzivi na ti dve samostojni publikaciji, ki ju je opremil Franko Žerjal, so bili izredno pozitivni.

Franc Močnik – Moji spomini. Ugledni duhovnik in narodni ter kulturni delavec, ki se je rodil 1907 v Idriji, umrl pa novembra 2000 v Gorici, je na prigovarjanje sobratov napisal spomine, ki jih je za objavo uredil Jožko Kragelj. Otroštvo v Idriji, študij matematike v Bologni, odločitev za duhovniški poklic in delovanje v težkih vojnih in povojnih časih, čemur so sledili neljubi dogodki, ko so ga neposredno po priključitvi Primorske Jugoslaviji, ko je bil apostolski administrator v Solkanu, nahujskani aktivisti vrgli čez mejo. Njegovo pastoralno in vzgojno delo se je potem nadaljevalo v Gorici, kjer je bil dolga leta eden najuglednejših duhovnikov in profesorjev ter dolga leta duša slovenske duhovnije pri Sv. Ivanu. Publikacijo je opremil Ivan Žerjal.

V počastitev 150. obletnice ustanovitve Društva sv. Mohorja pa je izšla knjiga **Lojzke Bratuž – Iz goriške preteklosti**. Gre za knjigo, v kateri je avtorica zbrala štirinajst esejev, ki obravnavajo besedila in like, ki so skozi stoletja vplivali na razvoj slovenskega jezika, književnosti in kulture ter so

pomembni za slovensko zgodovino na sploh in še posebej za Goriško. V svojih poglobljenih raziskavah nam osvetljuje vlogo osebnosti, kot so bili protestantski pridigar Peter Kupljenik, duhovni pisatelj Jožef Cusani, prvi goriški nadškof, grof Karel Mihael Attems, znani duhovnik in prosvetljenec Valentin Stanič, Fran Erjavec, Baudouin de Courtenay, Simon Gregorčič, nadškof Sedej, Ivan Pregelj, jezikoslovec Škrabec, pesnik Ludvik Zorzut in pisatelj Andrej Budal ter druge osebnosti, ki so s svojim delom oblikovale in zaznamovale ta prostor in tukajšnje ljudi. Knjigo je opremil Franko Žerjal.

Kamni govorijo pa je naslov knjige, ki je izšla tik pred Vsemi svetimi. Gre za izbor nagrobnih napisov, ki jih je po primorskih pokopališčih zbiral duhovnik Jožko Kragelj, ki je tudi poskrbel za knjižno izdajo, saj so ti napisi prava priča globoke vernosti, ki je spremljala slovenskega človeka skozi še tako hude življenjske preizkušnje.

LITERARNA NAGRADA VSTAJENJE

Z velikim veseljem moramo tudi zabeležiti, da je 23. aprila 2001 publicistka Dorica Makuc prejela literarno nagrado Vstajenje za leto 2000, ki jo podeljuje revija Mladika, in sicer za življenjsko delo na področju domoznanstva. V utemeljitvi je rečeno, da Dorica Makuc ohranja s svojimi deli v naši zavesti usodo malega primorskega človeka. življenjsko delo Makučeve obsega tri knjige, ki so izšle pri GMD: **In gnojili boste nemško zemljo**, ki je izšla leta 1990, **Aleksandrinke**, ki so izšle leta 1993, ter knjigo **Sardinci**, ki govori o usodi slovenskih fantov in mož, ki so se med drugo svetovno vojno znašli v t.i. »posebnih bataljonih« na Sardiniji.

ZAKLJUČEK

Jesen je prinesla lepo doživeto skupno praznovanje 150-letnice ustanovitve Družbe sv. Mohorja v Celovcu in skupno obhajanje Slomškove nedelje v tamkajšnji stolnici. Prireditelj je idealno povezala ves širši slovenski prostor od Mure do Soče in od Vrbskega jezera do Jadranskega morja. Potrebno pa bo vztrajati pri teh povezavah in iskanju možnih skupnih oblik sodelovanja, a ob zavesti, da je potrebno skrbeti za to, da je in bo najprej »domači vrt« lepo oskrbovan in bogat s ponudbo, da je lahko zanimiv tudi za ostale rojake. To jesen pa nas čaka še nekaj knjižnih izdaj za mlajše in odrasle, še nekaj srečanj s pisatelji in sodelavci tudi v znamenju lepih obletnic, ki smo jih uvodoma omenili.

Marko Tavčar

BiNDAN ALI KAKO OSTATI MLAD PRI STOPETDESETIH!

Ob 150-letnici delovanja Mohorjeve družbe smo pri Mohorjevi družbi Celje sklenili jubilej praznovati tudi v obliki celodnevnihi srečanj za otroke in mladino, ki smo jih v spomin na Slomškova junaka poimenovali Blažetov in Nežin dan à B in N dan à Bindan. Mladim smo želeli na različne načine približati dejavnost in poslanstvo Mohorjeve družbe, ter jih spodbuditi k smiselnemu preživljanju prostega časa in k branju dobrih knjig. Našemu vabilu na Bindan so se odzvale župnije iz različnih krajev Slovenije. Prvič smo z nekaj Bindan delavnicami 2. junija odrinili kar na sredo Čarnega jezera, na srečanje za otroke in mladino na ljubljanskem Rakovniku. Prvi čisto pravi Bindan pa smo dva tedna pozneje dočakali v Prečni na Dolenjskem. Poleti smo se nato odpravili še v Zadobrovo in Mengeš ter na Svetega Lovrenca nad Štorami, jeseni pa v Stično, Moravče in Slovensko Bistrico pod Pohorjem.

Ko je bilo po intenzivnih jutranjih pripravi vse na svojem mestu in so se na župnijskem vrtu zbrali še otroci, se je vse skupaj lahko začelo. Po uvodni molitvi sta Blaže in Nežica z razgibano animacijo mlade dokončno prebudila in jih nasmejane popeljala v nov Bindan. Delavnice, ki smo jih pripravili za mlade, so bile vsebinsko zelo pester. V *likovni* so ob risanju stripa razmišljali o medsebojnem dopolnjevanju slike in besedila, v *delavnici grafitov* so verjetno prvič nekaznovano krasili zidove z napisi iz živobarvnih razpršil, v *zmajarski delavnici* so se poleg likovnih tehnik preizkusili tudi v modeliranju in včasih v prepričevanju zmaja, naj se vendar "dvigne nad loko" ... In če mu je uspelo, je na bližnjem travniku verjetno zagledal kólo rajajočih otrok, ki so v delavnici *meditativni ples na svetopisemsko témo* odkrivali zmožnosti telesnega izraza, ali pa je malo dlje, v gozdu, zalotil trumico pustolovcev, ki so v *delavnici v naravi* na novo začutili lepoto stvarstva. Na župnijskem dvorišču so najmlajši *pitrkovalci* medtem navdušeno vadili na zaenkrat ravno prav velikih zvonovih, da bodo morda, nekoč pozneje, skriti v zvoniku iz pravih zvonov izvabili ubrano melodijo, ki jo bo slišati daleč naokrog. Malo stran je bilo slišati nekoliko drugačen zven udarjanja kladiva ob nakovalo: mladi so se v sodobni "kovačiji" urili v umetnosti kovanja žebeljev. Živahno pa ni bilo le na prostem, tudi v notranjosti župnišča je bilo kot v čebelnjaku: v *svetopisemski delavnici* so se mladi pismouki na izviren način preizkušali v poznavanju temeljne knjige

krščanstva, v delavnici *Kako preživeti s katoličanom?* so se brez dlake na jeziku lotevali glavnih vprašanj naše vere, na *Križpotjih mladih* pa jih je nagovorila konkretna življenjska izkušnja mladostnika, ki mu življenje ni prizanašalo, a je na usodnem križpotju zmozel izbrati pravo pot. Najbolj razgibana in slastna pa je bila v župnišču zagotovo delavnica v kuhinji, kjer so mladi sladkosnede pripravljali *torto velikanka*, ki je bila res vsakokrat okusna in očem prijetna. Morda je bilo pri vsem skupaj najhuje to, kako jo tako obvarovati prav do konca Bindneva ...

Po vsaj petih različnih delavnicah, v katerih je sodeloval vsak od otrok, so se popoldne vsi udeleženci zbrali na predstavitvi posameznih dejavnosti, in se nato preizkusili v kvizu o poznavanju zgodovine Slomškove Mohorjeve. Česar niso vedeli prej, so mladi zvedeli med kvizom. In da slovo ne bi bilo preveč trpko, nas je čisto na koncu počakala še torta velikanka; ime je bilo res povsem upravičeno, saj je je bil vselej deležen prav vsak.

Ko smo se pozno popoldne prijetno utrujeni vračali domov, je bil vsak bogatejši za prenekatero novo spoznanje in lepo doživetje. Jesen je z dežjem in drugimi delovnimi obveznostmi sicer za nekaj časa ustavila naš Bin-vlak, vendar se kaj lahko zgodi, da se Blaže in Nežica z družino animatorjev že prihodnjo pomlad spet pojavita v kaki še neobiskani slovenski župniji ...

Tadeja Petrovčič Jerina

Fotografije: Janez Jeromen,

Tadeja Petrovčič Jerina in Alenka Veber

*Risanje stripa
v prijetni senci drevesa*

Pitrkovaški podmladek ...

Daj, zmaj, dvigni se visoko!

Čisto prava torta velikanka!

Tudi ples je lahko uvodna molitev ...

Pustolovski pohod v naravo.

Sporočilo na zidu ...

KRONIKA MOHORJEVE DRUŽBE CELJE

OD SEPTEMBRA 2000 DO SEPTEMBRA 2001

Teh dvanajst mesecev je bilo zaznamovanih s častitljivim jubilejem, s 150-letnico ustanovitve in s 150 leti neprekinjenega dela naše najstarejše založbe. Praznovali smo na različne načine. Izdali smo nekaj knjig, ki po svoji tehtnosti in pomenu za slovensko kulturo ustrezajo tako častitljivemu jubileju: faksimile Prešernovega KRSTA PRI SAVICI z literarnozgodovinsko študijo akademika dr. Janka Kosa, faksimile TREH SLOMŠKOVIH PRIDIG O JEZIKU v slavnostni izdaji, celotni pregled krščanske etike Bernharda Haeringa SVOBODNI V KRISTUSU.

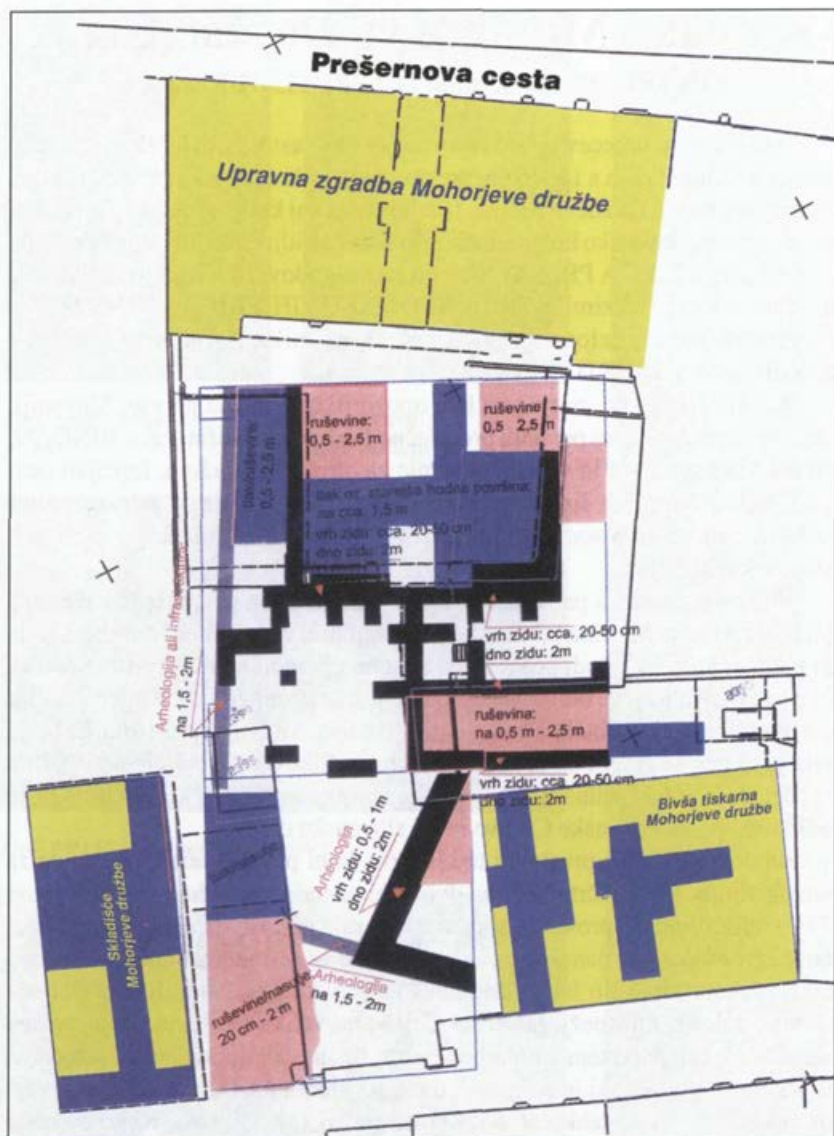
Na svoj jubilej pa smo v tem letu opozorili tudi mlade po vsej Sloveniji, saj smo vsem župnijam ponudili brezplačno Blažetov in Nežin dan = BINDAN, en cel dan zanimivih in veselih delavnic za otroke in mladino. Izpeljali smo ga v nekaj župnijah ljubljanske in mariborske škofije, s posameznimi delavnicami pa smo sodelovali v raznih prireditvah za mlade po vseh treh slovenskih škofijah.

Višek praznovanja pa je bila svečana akademija na god našega zavetnika bl. škofa Antona Martina Slomška, 24. septembra, v Narodnem domu v Celju, ki ji v tem koledarju tudi posvečamo posebno poročilo. Ob tej priložnosti so bile vse tri Mohorjeve odlikovane z najvišjim državnim odlikovanjem, zlatim častnim znakom svobode Republike Slovenije. Mohorjeva družba Celje je bila pred desetimi leti, ob svoji 140-letnici, odlikovana z odličjem sv. Cirila in Metoda in je tako edina slovenska kulturna organizacija, ki je prejela najvišje odlikovanje od slovenske Cerkve in od slovenske države.

Jubilej smo želeli proslaviti tudi s tem, da bi položili temeljni kamen za novogradnjo, ki jo načrtujemo na dvorišču za našim sedežem na Prešernovi 23 v Celju. V novih prostorih nameravamo razviti nove dejavnosti za mlade, kot odziv na potrebe današnjega časa. Žal se je vse zaradi različnih »papirjev« tako zavleklo, da smo lahko do danes le porušili in odstranili propadajoče stavbe. Tako sredi knežjega mesta Celja zija velika praznina, ki jo počasi zarašča plevel. Med tem smo arheologom financirali georadarsko raziskavo izpraznjene parcele, ki je pokazala, da se na globini od 0,5 do 2,5 m skrivajo ostanki zidov, ki so lahko arheološko zanimivi (glej skico!). Kako se bodo dogodki odvijali naprej, je še v celoti odprto.

Takole pa so si sledili dogodki po mesecih:

Oktober 2000: Konec oktobra je predstavitev knjige MOJE DOMOBRANSTVO IN PREGNANSTVO dodobra napolnila prostore Svetovnega

Slika georadarske raziskave mohorskega kompleksa v Celju

Razlaga barv k sliki na levi strani:

črna – zelo izraziti odboji: zidovi, kamniti arhitekturni elementi

siva – zelo izraziti odboji: zidovi ali infrastruktura

modra – odboji od horizontalnih reflektorjev: tlaki, utrjene hodne površine

roza – odboji od nepravilnih plasti: ruševinske plasti in nasutja

rumena – trenutno obstoječe mohorske zgradbe

Marjan Eiletz in Janez Dular na predstavitvi

hvalevredno dejstvo, da tudi ravnanje »svojega tabora« obravnava s kritično distanco, neredko se mu postavljajo neprijetna vprašanja, zbujajo dvomi... Skoraj enako stališče ima tudi do samega sebe in svojega ravnanja. Knjiga je med tem tudi pošla in bila ponatisnjena, kar zagotovo priča o njeni pomembnosti za današnji čas. Če bi doslej izšlo nekaj v tem duhu napisanih knjig z domobranske strani in nekaj s partizanske strani, bi bili danes že precej bližje celoviti resnici o drugi svetovni vojni na Slovenskem in dosti bližje slovenski narodni spravi.

November 2000: Mesec november je bil v znamenju 16. slovenskega knjižnega sejma, katerega smo se z ostalimi katoliškimi založbami udeležili tudi mi. Obiskovalce smo seznanili s svojimi pogloblitimi založniškimi dosežki v preteklem letu pa tudi z zasnovo programa za leto 2001. Največ pozornosti smo namenili četrti knjigi LETA SVETNIKOV, ki zajema življenjepise svetnikov od oktobra do decembra. Predstavili pa smo tudi knjigi

slovenskega kongresa v Ljubljani. Avtor knjige Marjan Eiletz se je rodil 1926 v Slovenj Gradcu, zdaj pa živi kot uspešen arhitekt v Buenos Airesu. V knjigi opisuje spomine na svoja mladostna doživetja, predvsem iz obdobja med drugo svetovno vojno, bolje povedano, med revolucijo na Slovenskem, v katero se je zapletel in se je udeležil že kot petnajstletnik. Knjigi na pot je spremno besedo dodal zgodovinar Boris Mlakar, esej pa pisatelj Jože Snoj. Avtor je zanimivo popisal vojne dogodke, pri čemer bralcem odkriva marsikatero podrobnost, ki sicer doslej ni bila znana. Predvsem pa je

Nagrajenci natečaja Moj čopič je beseda ob podelitvi priznanj

In sejem bil je lep ...

BOGOLJUB ČIVK in KAKO PREŽIVETI S KATOLIČANOM. Prva prinaša duhovito zapisane svetopisemske zgodbe, ki jih pripovedujejo živali. Druga pa se neposredno, odkrito, brez dlake na jeziku in s kančkom humorja loteva glavnih vprašanj naše vere. Ob koncu meseca sta izšli tudi dve ilustrirani knjižici za najmlajše. Pod prvo O SNAŽNEM

PUJSKU BENJAMINU IN DRUGE ZGODBE se je podpisal pisatelj Vojan Tihomir Arhar, ki mu je otroški svet domišljije zelo blizu. Druga OGENJČEK IŠČE OGNJIŠČE pa je knjižni prvenec in sad literarnega natečaja MOJ ČOPIČ JE BESEDA Sabine Koželj Horvat. Obe knjigi je s posrečenimi ilustracijami obogatila Milanka Fabjančič.

December 2000: Med naročnike redne zbirke je bilo razposlanih okrog 10.000 kompletov. Največ odmeva sta doživeli knjigi Jožeta Rodeta SPOPAD PRI MRZLI REKI, izšla je kot 150. zvezek Slovenskih večernic, ter DOŽIVETJA SREDI MOJEGA STOLETJA avtorja Mirka Kambiča. V redni zbirki za leto 2000 pa so izšle še naslednje knjige: MOHORJEV KOLEDAR 2001, tedenski namizni koledar, ANA Z ZELENE DOMAČIJE 2. del Lucy L. Montgomery ter MOJ PRVI NARAVNI VRT Tatjane Angerer. Redna zbirka je

bila širši javnosti predstavljena v Galeriji Družina v Ljubljani ter v dvorani Celjskega doma v Celju. Adventni in božični čas smo pospremili z zgoščenko **BOŽIČNA PASTORALA** skladatelja Avgusta Ipavca. Skladatelj, sicer bolniški duhovnik na Dunaju, je svojo glasbeno stvaritev namenil kot darilo bolnikom o božiču 2000. Skladba je nastajala več let: akademik dr. Emilijan Cevc je

Tatjana Angerer in Mirko Kambič na predstavitvi redne zbirke v Galeriji Družina

izročil rokopis besedila Božične pastorele skladatelju Avgustu Ipavcu z željo, da bi ga »podkrepil« s preprosto glasbeno spremljavo. Nastalo pa je veliko glasbeno delo za zbor, soliste, recitatorje, orgle, orkester in baletni ansambel.

Februar 2001: Pred slovenskim kulturnim praznikom sta kulturni utrip Mohorjeve družbe zaznamovala predvsem dva dogodka. V začetku meseca smo v prostore uredništva Mohorjeve družbe v Ljubljani povabili nagrajence in ostale sodelujoče na III. literarnem natečaju **MOJ ČOPIČ JE BESEDA**, ki sta ga razpisala Radio Ognjišče in Mohorjeva družba Celje. Ob tej priložnosti je izšel že tretji zbornik nagrajenih prispevkov in drugih prispevkov, ki so bili v ožjem izboru za nagrade. Drugi dogodek pa je bila predstavitev faksimila

Janko Kos (levo) in Milček Komelj govorita vsak o svojem pogledu na Krst.

prve izdaje besedila Franceta Prešerna **KERST PER SAVIZI / KRST PRI SAVICI** iz leta 1836 in njegove deloma posodobljene različice (uravnane po redakciji iz Prešernovega Zbranega dela I, 1996), ki je potekala v Kulturno informacijskem centru MML Križanke. Knjiga je predvsem pomembna zaradi dveh spremnih študij: literarnozgodovinska (akad. dr. Janko Kos: Krst pri Savici v luči kritik in interpretacij) in umetnostnozgodovinska (dr. Milček Komelj: Prešernov Krst pri Savici v soju likovnih upodobitev). Istočasno smo predstavili tudi peto knjigo zbirke Žerjavi, pesniško delo dolgoletnega urednika revije Meddobje Franceta Papeža. Ob koncu predstavitve pa je bil razglašen izid anonimnega nagradnega natečaja za dramsko umetniško besedilo ob 150. obletnici ustanovitve najstarejše slovenske knjižne založbe. Komisija je podelila samo drugo nagrado in sicer delu **PRAZNINA**, ki ga je napisal Vinko Möderndorfer. Za besedilo **NE ŽIVI ČLOVEK SAMO OD KRUHA** avtorice Sabine Koželj Horvat pa je komisija predlagala, naj se besedilo dramsko uprizori bo 150-letnici Mohorjeve družbe.

Ob koncu meseca pa smo sodelovali v Cankarjevi knjižnici na Vrhniki, kjer sta ob izidu knjige njihovega rojaka Jožeta Rodeta **SPOPAD PRI MRZLI REKI**, sodelovala glavni urednik dr. Janez Dular in urednik redne zbirke Matija Remše.

April: V začetku aprila smo na slovenski knjižni trg pospremili kar tri knjige. V zbirki Religiozna misel je kot 9. knjiga izšla knjiga **DRAMA ATEISTIČNEGA HUMANIZMA** Henrija de Lubaca ter kot 10. knjiga **PRAVOVERNOST** Gilberta Keitha Chestertona. V zbirki Studenci žive vode pa je kot 23. knjiga izšla knjiga Françoise Doltojeve in Gérarda Sévérina **EVANGELIJ NA REŠETU PSIHOANALIZE**.

Janez Zupet, Zorko Simčič in prevajalka Ina Slapar na predstavitvi De Lubacove knjige

Gostovali smo tudi v Zagrebu. V Slovenskem domu smo predstavili knjigo **OGENJČEK IŠČE OGNJIŠČE** avtorice Sabine Koželj Horvat, ki živi in dela v Osijeku.

Mohorjeva knjigarna v Celju je v mesecu aprilu spet priredila kulturni večer, ki so že lani pritegnili kar precej pozornosti. To-

krat je bil gost profesor Teološke fakultete v Ljubljani dr. Drago Oc-virk, s katerim se je urednik Matija Remše pogovarjal o krščanstvu in svetništvu.

Maj: Mesec maj je prinesel kar nekaj dogodkov, ki so bili deležni pozornosti širše javnosti. Prvi od njih je bila vsekakor predstavitev kar štirih novosti, ki obravnavajo temeljna dela zahodne, bizantinske, judovske in islamske srednjeveške misli: SREDNJEVEŠKA FILOZOFIJA ZAHODA (Armand A. Maurer), BIZANTINSKA FILOZOFIJA (Vasilios Tatakis), JUDOVSKA SREDNJEVEŠKA MISEL (Georges Vajda) in ZGODOVINA ISLAMSKA FILOZOFIJE (Henry Corbin). Dela priznanih strokovnjakov

filozofske zgodovine so bila tokrat prvič predstavljena v slovenščini.

Gostovali smo tudi v Radencih, kjer smo v Kongresni dvorani hotela Radin predstavili pesniško zbirko prleškega poeta Leopolda Staneka (rojen 1908 v Boračevi pri Radencih, umrl 1970 v Ljubljani). Naš izbor njegovega pesniškega dela s preprostim naslovom PESMI je prva samostojna knjižna objava njegove odrasle lirike.

V Mohorjevo knjigarno smo kot gosta mohorskega večera v mesecu maju povabili priljubljenega pisatelja Ivana Sivca. Ob njegovem življenjskem

Gorazd Kocjančič, Janez Dular in Janez Juhant predstavljajo knjige o srednjeveški filozofiji.

Zanimanje za srednjeveško filozofijo ni majhno.

Poznavalec Šestova Pavel Kuznecov med predstavitvijo knjige

jubileju je pri naši založbi izšla knjiga SNEG V MAJU, ki prinaša šest novel iz podeželskega življenja.

Trikratna zmagovalka literarnega natečaja *Moj čopič je beseda* Ingrid Merc je konec maja dočkala svoj knjižni prvenec. Njeno knjigo ZVEZDALNIK smo predstavili v Glazerjevi dvorani Univerzitetne knjižnice v Mariboru. Ingrid Merc je s svojo izvirno pesniško govorico prijetna osvežitev na sodobnem slovenskem poetičnem prizorišču.

Junij 2001: Med mohorske bralce smo pospremili knjigo Leva Šestova MED RAZUMOM IN RAZODETJEM. Na predstavitvi knjige v Kulturno informacijskem centru MML Križanke je sodeloval tudi pisec spremne besede ruski filozof Pavel Kuznecov.

Mohorski večer z Metko Klevišar v celjski knjigarni je bil kljub resnosti tematike prijazen. Celo nasmejali smo se.

V knjigarni Mohorjan v Celju je v junjskem mohorskem večeru nastopil dr. Jože Ramovš, predstojnik Inštituta dr. Antona Trstenjaka. Govoril je o alkoholni omami, domačih zdravilih za dušo, logoterapiji in kakovostni starosti.

September 2001:

Eden od predavateljev na vsakoletnem srečanju slovenskih katoliških intelektualcev v Dragi na Opčinah je bil tudi bivši glavni urednik celjske Mohorjeve družbe dr. Janez Dular, ki je ob 150-letnem mohorskem jubileju razmišljal o krščanstvu in usodi knjige na pragu tretjega tisočletja.

Ljubiteljem interneta smo se letos predstavili na svojih spletnih straneh www.mohorjeva.org, kjer si lahko ogledate vso našo ponudbo, posebej vse novosti, pa tudi kratko zgodovino Mohorjeve in dogajanja ob našem jubileju.

Uredništvo Mohorjeve družbe Celje

Fotografije v kroniki Alenka Veber, Janez Jeromen in arhiv MD

*V kotičku sredi knjig in pred pozornimi poslušalci
Matija Remše, Metka Klevišar in Jurij Ludvig*

*Janez Dular
predava v Dragi.*

SEZNAM NAROČNIKOV MOHORJEVE REDNE LETNE KNJIŽNE ZBIRKE PO ŠKOFIJAH, ARHIDIAKONATIH, NADDEKANATIH IN DEKANIJAH ZA LETO 2001

R SLOVENIJA

LJUBLJANSKA NADŠKOFIJA

I. ARHIDIAKONAT

1. Dekanija Ljubljana- Center – 7 župnij

1. Ljubljana-Bežigrad	29
2. Ljubljana	
- Marijino oznanjenje	–
3. Ljubljana-Sv. Jakob	5
4. Ljubljana-Sv. Nikolaj	13
5. Ljubljana-Sv. Peter	18
6. Ljubljana-Sv. Trojica	18
7. Ljubljana-Trnovo	–
8. Skladišče in prodajalna Mohorjeve družbe	250

Skupaj 333

2. Dekanija Ljubljana-Moste – 15 župnij

1. Dol pri Ljubljani	21
2. Javor	7
3. Ljubljana-Črnuče	20
4. Ljubljana-Fužine	–
5. Ljubljana-Kašelj/Zalog	11
6. Ljubljana-Kodeljevo	9
7. Ljubljana-Moste	16
8. Ljubljana-Polje	35
9. Ljubljana-Sv. Križ	20
10. Ljubljana-Šmartno ob Savi	2
11. Ljubljana-Štepanja vas	18
12. Ljubljana-Zadobrova	18
13. Sostro	25
14. Sv. Helena-Dolsko	14
15. Sv. Jakob ob Savi	27

Skupaj 243

3. Dekanija Ljubljana Šentvid

– 13 župnij

1. Ljubljana-Dravljica	34
2. Ljubljana-Ježica	25
3. Ljubljana-Koseze	24
4. Ljubljana-Podutik	6
5. Ljubljana-Stožice	14
6. Ljubljana-Šentvid	68
7. Ljubljana-Šiška	23
8. Pirniče	13
9. Preska	39
10. Sora	25
11. Sv. Katarina-Topol	5
12. Šmartno pod Šmarno goro	38
13. Vodice	78

Skupaj 392

4. Dekanija Ljubljana- Vič/Rakovnik – 13 župnij

1. Brezovica	17
2. Črni Vrh nad Polhovim Gradcem	10
3. Dobrova	15
4. Golo	–
5. Ig	8
6. Ljubljana-Barje	7
7. Ljubljana-Rakovnik	8
8. Ljubljana-Rudnik	–
9. Ljubljana-Vič	51
10. Notranje Gorice	–
11. Polhov Gradec	12
12. Tomišelj	2
13. Želimlje	5

Skupaj 135

II. ARHIDIAKONAT

5. Dekanija Radovljica – 25 župnij

1. Begunje na Gorenjskem 25

2. Bled	27
3. Bohinjska Bela	6
4. Bohinjska Bistrica	23
5. Breznica	30
6. Dobrava	–
7. Dovje	–
8. Gorje	23
9. Jesenice	14
10. Jesenice-Koroška Bela	13
11. Kamna Gorica	6
12. Koprivnik v Bohinju	5
13. Kranjska Gora	10
14. Kropa	5
15. Lesce	25
16. Leše	4
17. Ljubno	10
18. Mošnje	13

Franciščanski samostan Brezje	8
19. Ovsje	5
20. Radovljica	28
21. Rateče-Planica	8
22. Ribno	7
23. Srednja vas v Bohinju	18
24. Sv. Križ nad Jesenicami	–
25. Zasip	8

Skupaj 320

6. Dekanija Kranj – 11 župnij

1. Besnica	55
2. Kokrica	20
3. Kranj	25
4. Kranj-Drulovka/Breg	33
5. Kranj-Primskovo	35
6. Kranj-Šmartin	58
7. Kranj-Zlato polje	22
8. Mavčiče	25
9. Naklo	38
10. Podbrezje	4
11. Predoslje	22
12. Kranj - F. Kodrič	–

Skupaj 337

7. Dekanija Šenčur – 10 župnij	19. Zali Log	5	18. Zlato Polje	2
1. Cerklje	20. Žabnica	12	Skupaj	303
2. Jezersko	21. Železniki	25	12. Dekanija Litija – 14 župnij	
3. Kokra	22. Žiri	32	1. Dole pri Litiji	5
4. Predvor	23. Kapucinski samost. Š. L.	8	2. Hotič	4
5. Smlednik	Skupaj	419	3. Janče	–
6. Šenčur	III. ARHIDIAKONAT		4. Javorje pri Litiji	–
7. Šenturška gora			5. Kresnice	15
8. Trboje	10. Dekanija Kamnik – 17 župnij		6. Litija	14
9. Velesovo			7. Polšnik	10
- Voglje/Duhov. urad	1. Gozd	3	- Polšnik - M. Kotar	–
10. Zapoge	2. Homec	20	8. Prežganje	8
- Hrastje Duhovnija	3. Kamnik	33	9. Primskovo na Dolenjskem	–
- Olševke	4. Komenda	75	10. Sava	2
Skupaj	5. Mekinje	15	11. Sveta Gora	1
	6. Motnik	16	12. Šmartno pri Litiji	24
8. Dekanija Tržič – 8 župnij	7. Nevlje	10	13. Štanga	4
1. Duplje	8. Sela pri Kamniku	5	14. Vače	15
2. Goriče	9. Stranje	15	Skupaj	102
3. Kovor	10. Šmarca-Duplica	13	13. Dekanija Zagorje – 12 župnij	
4. Križe	11. Šmartno v Tuhinju	3	1. Čemšenik	22
5. Lom	12. Špitalič	10	2. Dobovec	4
6. Trstenik	13. Tunjice	3	3. Izlake	7
7. Tržič	14. Vranja Peč	4	4. Kisovec	7
8. Tržič-Bistrica	15. Zgornji Tuhinj	7	5. Kolovrat	10
Skupaj	16. Stahovica-Žagar	–	6. Radeče	5
	17. Kamnik-Franč. samostan	2	7. Sv. Planina	–
9. Dekanija Škofja Loka – 22 župnij	Skupaj	234	8. Svibno	4
1. Bukovščica	11. Dekanija Domžale – 16 župnij		9. Šentgotard	6
2. Davča	1. Blagovica	4	10. Šentjurij-Podkum	5
3. Dražgoše	2. Brdo	16	11. Šentlambert	–
4. Javorje nad Škofjo Loko	3. Češnjice	2	12. Zagorje ob Savi	16
5. Leskovica	4. Dob	40	Skupaj	86
6. Lučine	5. Domžale	28	IV. ARHIDIAKONAT	
7. Nova Oselica	6. Ihan	36	14. Dekanija Vrhnika – 13 župnij	
8. Poljane nad Škofjo Loko	7. Jarše	12	- Bevke, Duhovnij. urad	9
9. Reteče	8. Krašnja	27	1. Borovnica	19
10. Selca	9. Mengeš	52	2. Dolnji Logatec	18
11. Sorica	10. Moravče	43	3. Gornji Logatec	12
12. Stara Loka	11. Pastoralni center Vir	18	4. Horjul	12
13. Stara Oselica	12. Peče	7	5. Hotedrška	7
14. Sv. Duh pri Škofji Loki	13. Radomlje	8		
15. Sv. Lenart	14. Rova	8		
16. Škofja Loka	15. Šentožbolt	–		
17. Škofja Loka-Suha	16. Trzin	–		
18. Trata-Gorenja vas	17. Vrhpolje	–		

6. Podlipa	10
7. Preserje	7
8. Rakitna	3
9. Rovte	22
10. Šentjošt nad Horjulom	8
11. Vrh - Sv. Trije Kralji	7
12. Vrhnika	39
13. Zaplana	4

Skupaj 177

15. Dekanija **Cerknica** – 11 župnij

1. Babno Polje	–
2. Begunje pri Cerknici	13
3. Bloke	13
4. Cerknica	0
5. Grahovo	3
6. Planina pri Rakeku	18
7. Rakek	12
8. Stari trg pri Ložu	25
9. Sv. Trojica-Šivče	1
10. Sv. Vid nad Cerknico	5
11. Unec	12

Skupaj 102

16. Dekanija **Ribnica** – 14 župnij

1. Dobrepolje-Videm	35
2. Dolenja vas	7
3. Draga	–
4. Gora pri Sodražici	–
5. Loški potok	18
6. Ribnica	57
7. Rob	6
8. Sodražica	11
- Nova Štifta/Franč.sam.	11
9. Struge	6
10. Sv. Gregor-Ortnek	6
11. Škocjan pri Turjaku	6
12. Turjak	–
13. Velike Lašče	10
14. Velike Poljane	4

Skupaj 177

17. Dekanija **Kočevje** – 9 župnij

1. Banja Loka	–
---------------	---

2. Fara pri Kočevju	10
3. Hinje	2
4. Kočevje	20
5. Kočevska Reka	–
6. Mozelj	–
7. Oslinica	–
8. Spodnji Log/Nemška Loka	–
9. Stara Cerkev	6

Skupaj 38

V. ARHIDIAKONAT

18. Dekanija **Grosuplje** – 12 župnij

1. Grosuplje	12
2. Ivančna Gorica	8
3. Kopanj	–
4. Lipoglav	4
5. Polica	4
6. Stična	23
7. Šentjurij-Podtabor	11
8. Šentvid pri Stični	24
9. Škofljica	20
10. Šmarje-Sap	13
11. Višnja Gora	2
12. Žalna	17

Skupaj 138

19. Dekanija **Žužemberk** – 8 župnij

1. Ajdovec	6
2. Ambrus	–
3. Dobrnič	7
4. Krka	15
5. Sela pri Šumberku	–
6. Šmihel pri Žužemberku	–
7. Zagradec	–
8. Žužemberk	9

Skupaj 37

20. Dekanija **Trebnje** – 12 župnij

1. Boštanj	–
2. Čatež-Zaplaz	6
3. Mirna	2
4. Mokronog	–
5. Sv. Križ-Gabrovka	6

6. Šentjanž	5
7. Šentlovrenc	–
8. Šentrupert	–
9. Trebelno	–
10. Trebnje	16
11. Tržišče	5
12. Veliki Gaber	4

Skupaj 44

VI. ARHIDIAKONAT

21. Dekanija **Leskovec** – 13 župnij

1. Bučka	5
2. Cerklje ob Krki	14
3. Čatež ob Savi	6
4. Kostanjevica na Krki	4
5. Krško	4
6. Leskovec pri Krškem	30
7. Raka	5
8. Studenec	8
9. Sv. Duh-Veliki Trn	6
10. Sv. Križ-Podbočje	7
11. Šentjernej	40
12. Kartuzija Pleterje	–
13. Škocjan pri Novem mestu	7
13. Velika Dolina	6

Skupaj 142

22. Dekanija **Novo mesto** – 17 župnij

1. Bela Cerkev	7
2. Brusnice	5
3. Črmošnjice	–
4. Mirna Peč	14
5. Novo mesto	–
- Kapitelj	56
6. Novo mesto - Sv. Janez	7
7. Novo mesto - Sv. Lenart	25
8. Novo mesto - Šmihel	9
9. Podgrad	2
10. Poljane-Dolenjske Toplice	–
11. Prečna	2
12. Soteska	–
13. Stopiče	9
14. Št. Peter-Otočec	14
15. Šmarjeta	3
16. Toplice	5

17. Vavta vas 47

Skupaj 205

23. Dekanija Črnomelj – 12
župnij

1. Adlešiči –
2. Črnomelj 22
3. Dragatuš –
4. Metlika 5
5. Podzemelj 7
6. Preloka –
7. Radovica –
8. Semič 12
9. Sinji Vrh –
10. Stari trg ob Kolpi 5
11. Suhor –
12. Vinica 11

Skupaj 62

Ljubljanska škofija
vsega 4.333

MARIBORSKA ŠKOFIJA

I. NADDEKANAT

1. Dekanija Dravograd

1. Črneče 20
2. Dravograd 19
3. Libeliče-Horvat 9
4. Ojstrica –

Skupaj 48

2. Dekanija Dravsko polje

1. Cirkovce 15
2. Fram 5
3. Hoče 12
4. Majšperk 12
5. Ptujška Gora 6
6. Rače 7
7. Slivnica pri Mariboru 45
8. Sv. Miklavž ob Dravi –
9. Sv. Lovrenc na Dravskem
polju 5
10. Št. Janž na
Dravskem polju 4

Skupaj 111

3. Dekanija Jarenina

1. Gornja Sv. Kungota 4
2. Jarenina 9
3. Pesnica 2
4. Spodnja Sv. Kungota 4
5. Svečina –
6. Sv. Jakob v Slov. goricah 15
7. Sv. Jurij ob Pesnici –
8. Sv. Marjeta ob Pesnici 3
9. Št. Ilj v Slov. goricah 21

Skupaj 58

4. Dekanija Maribor

1. Kamnica 20
2. Limbuš 10
3. Lovrenc na Pohorju 15
4. Maribor-Brezje 8
5. Maribor-Pobrežje 18
6. Maribor-Radvanje 10
7. Maribor-Sv. Janez
Krstnik 35
8. Maribor-Sv. Jožef 7
9. Maribor-Sv. Križ 15
10. Maribor-Sv. Janez Bosko 1
11. Maribor-Sv. Magdalena 9
12. Maribor-Sv. Marija 10
13. Maribor-Sv. Rešnje telo 12
14. Maribor-Tezno 5
15. Ruše 10
16. Selnica ob Dravi 16
17. Sv. Barbara
v Slov. goricah 1
18. Sv. Duh na Ostrem Vrh –
19. Sv. Križ nad Mariborom 5
20. Sv. Marija v Puščavi 50
21. Sv. Martin pri Vurberku 10
22. Sv. Peter pri Mariboru 5

Skupaj 272

5. Dekanija Mežiška dolina

1. Črna 30
2. Javorje –
3. Koprivna –
4. Kotlje –
5. Mežica 28

6. Prevalje 32

7. Ravne na Koroškem 11

8. Strojna –

9. Sv. Danijel
nad Prevaljami 20

Skupaj 121

6. Dekanija Radlje

1. Brezno ob Dravi –
2. Jernej nad Muto –
3. Kapla na Kozjaku 7
4. Muta –
5. Pernice –
6. Radlje 7
7. Remšnik –
8. Sv. Ožbalt ob Dravi 12

Skupaj 26

7. Dekanija Slovenska Bistrica

1. Črešnjevce 1
2. Gornja Polskava 3
3. Laporje 15
4. Makole 4
5. Poljčane 8
6. Slovenska Bistrica 25
7. Spodnja Polskava 10
8. Studenice –
9. Sv. Martin na Pohorju 2
10. Sv. Venčeslav –
11. Tinje 5

Skupaj 73

8. Dekanija Stari trg

1. Dolič 9
2. Pameče 9
3. Podgorje pri
Slov. Gradcu 7
4. Razbor pri Slov. Gradcu 7
5. Sele 2
6. Slovenj Gradec 19
7. Stari trg pri Slov. Gradcu 7
8. Sv. Peter na Kronski gori –
9. Sv. Vid nad Valdekom –
10. Šmartno pri
Slovenj Gradcu 11
11. Šmiklavž pri
Slovenj Gradcu –

12. Št. Ilj pod Turjakom 22

13. Št. Janž pri Dravogradu 5

Skupaj 98

9. Dekanija Vuzenica

1. Ribnica na Pohorju 10

2. Sv. Anton na Pohorju 3

3. Sv. Primož na Pohorju –

4. Trbonje –

5. Vuhred 10

6. Vuzenica 15

Skupaj 38

II. NADDEKANAT

**1. Dekanija Lenart
v Slovenskih goricah**

1. Marija Snežna 22

2. Lenart v Slov. Goricah 40

3. Negova 2

4. Sv. Ana v Slov. goricah 12

5. Sv. Anton v Slov. goricah 4

6. Sv. Benedikt v Slov.
goricah 5

7. Sv. Bolfenk
v Slov. goricah –

8. Sv. Jurij v Slov. goricah 19

9. Sv. Rupert v Slov. goricah 3

10. Sv. Trojica
v Slov. goricah 17

Skupaj 124

2. Dekanija Lendava

1. Beltinci 45

2. Bogojina 22

3. Črenšovci –

- Horvat 10

- Žerdin 6

- Čurič 9

4. Dobrovnik 2

5. Dokležovje 4

6. Hotiza 3

7. Kobilje 2

8. Lendava 10

9. Odranci 10

10. Turnišče 10

11. Velika Polana 5

Skupaj 138

3. Dekanija Ljutomer

1. Apače –

2. Cezanjevci –

3. Gornja Radgona 15

4. Kapela pri Radencih 4

5. Križevci pri Ljutomeru 23

6. Ljutomer 18

7. Mala Nedelja 11

8. Radenci 8

9. Razkrižje 15

10. Sv. Jurij ob Ščavnici 15

11. Veržej 5

Skupaj 114

4. Dekanija Murska Sobota

1. Bakovci 2

2. Cankova 12

3. Dolenci –

4. Gornji Petrovci 13

5. Grad 5

6. Kančevci 1

7. Kuzma 2

8. Markovci –

9. Martjanci 7

10. Murska Sobota 15

11. Pečarovci 2

12. Pertoča 2

13. Sv. Jurij v Prekmurju 5

14. Tišina 17

Skupaj 83

5. Dekanija Ptuj

1. Dornava 6

2. Hajdina 7

- Pucko –

3. Kidričevo 1

4. Polenšak 6

5. Ptuj-Sv. Jurij 10

6. Ptuj-Sv. Ožbalt 13

7. Ptuj-Sv. Peter in Pavel 7

8. Sv. Andraž

v Slov. goricah 2

9. Sv. Lovrenc

- Juršinci 10

10. Sv. Marjeta niže Ptuja 9

11. Sv. Marko niže Ptuja 8

12. Sv. Urban

- Destrnik 10

13. Vurberk 1

Skupaj 90

6. Dekanija Velika Nedelja

1. Kog 2

2. Miklavž pri Ormožu 8

3. Ormož 35

4. Podgorci sv. Lenart 3

5. Središče ob Dravi –

6. Sv. Tomaž pri Ormožu 7

7. Svetinje –

8. Velika Nedelja –

Skupaj 55

7. Dekanija Zavrč

1. Cirkulane 5

2. Sv. Trojica

- Podlehnik 8

3. Sv. Vid pri Ptuj 10

4. Zavrč 9

5. Zgornji Leskovec 4

Skupaj 36

III. NADDEKANAT

1. Dekanija Braslovče

1. Braslovče 11

2. Gomilsko 18

3. Marija Reka –

4. Prebold –

5. Sv. Andraž nad Polzelo 3

6. Sv. Jurij ob Taboru 5

7. Šmartno ob Paki 39

8. Vransko 40

Skupaj 116

2. Dekanija Celje

1. Celje-Sv. Cecilija 3

2. Celje-Sv. Danijel 15

3. Celje-Sv. Duh 10

4. Celje-Sv. Jožef 7

5. Svetina (eksp.) –

6. Teharje	–	Skupaj	116	2. Hrastnik	5
7. Sv. Lovrenc nad Štorami	3			3. Jurklošter	–
- Uprava MD Celje	190	6. Dekanija Šaleška dolina		4. Laško	34
Skupaj	228			- Laško – Lah F.	–
3. Dekanija Gornji Grad		1. Bele Vode	4	5. Loka pri Zidanem Mostu	10
1. Bočna	–	2. Gornja Ponikva	–	6. Marija Širje	5
2. Gornji Grad	3	3. Velenje-Sv. Marija	–	7. Sv. Jedrt nad Laškimi	3
3. Ljubno ob Savinji	17	4. Velenje-Sv. Martin	14	8. Sv. Lenart nad Laškimi	2
4. Luče ob Savinji	14	5. Šentjanž na Vinski Gori	9	9. Sv. Marjeta	
5. Mozirje	42	6. Šoštanj	50	v Rimskih Toplicah	11
6. Nazarje	9	7. Št. Ilj pri Velenju	8	10. Sv. Miklavž nad Laškimi	5
7. Nova Štifta	6	8. Velenje-Sv. Barbara	10	11. Sv. Rupert nad Laškimi	6
8. Radmirje	15	9. Zavodnje	4	12. Trbovlje-Sv. Martin	15
9. Rečica ob Savinji	20	Skupaj	99	13. Trbovlje-Sv. Marija	7
10. Solčava	8			Skupaj	113
11. Šmartno ob Dreti	14	7. Dekanija Žalec		3. Dekanija Rogatec	
12. Šmihel nad Mozirjem	18	1. Galicija	10	1. Kostrivnica	3
Skupaj	166	2. Gotovlje	10	2. Rogaška Slatina	18
4. Dekanija Nova Cerkev		3. Griže pri Celju	10	3. Rogatec	15
1. Črešnjice	10	4. Petrovče	7	4. Stoperce	8
2. Dobrna	8	5. Polzela	25	5. Sv. Ema	5
3. Frankolovo	5	6. Šempeter v Savinjski dolini	6	6. Sv. Florijan ob Boču	–
4. Ljubčana	11	7. Žalec	10	7. Sv. Peter na Kristan Vrh	1
5. Nova Cerkev	21	Skupaj	78	8. Sv. Rok ob Sotli	–
6. Sv. Jošt na Kozjaku	3			9. Žetale	1
7. Šmartno v Rožni dolini	5	IV. NADDEKANAT		Skupaj	51
8. Vitanje	16	1. Dekanija Kozje		4. Dekanija Šmarje pri Jelšah	
9. Vojnik	12	1. Buče	–	1. Dramlje	10
Skupaj	91	2. Dobje pri Planini	12	2. Kalobje	2
5. Dekanija Slovenske Konjice		3. Kozje	10	3. Ponikva	22
1. Čadram-Oplotnica	–	4. Olimje	2	4. Sladka Gora	7
2. Kebelj	–	5. Pilštajn	4	5. Slivnica pri Celju	–
3. Loče pri Poljčanah	20	6. Planina pri Sevnici	5	6. Sv. Štefan pri Žusmu	4
4. Prihova	3	7. Podčetrtek	11	7. Šentjur pri Celju	30
5. Skomarje	–	8. Podsreda	3	8. Šentvid pri Grobelnem	5
6. Slovenske Konjice	70	9. Polje ob Sotli	4	9. Šmarje pri Jelšah	10
7. Stranice	–	10. Prevoje	1	10. Zibika	–
8. Sv. Jernej pri Ločah	5	11. Sv. Peter pod Svetimi gorami	6	11. Žusem	–
9. Sv. Kunigunda na Pohorju	10	12. Sv. Vid na Planini	10	Skupaj	90
10. Špitalič	–	13. Zagorje	5		
11. Zreče	3	Skupaj	73	5. Dekanija Videm ob Savi	
12. Žiče	5			1. Artiče	30
		2. Dekanija Laško		2. Bizeljsko	–
		1. Dol pri Hrastniku	10	3. Brestanica	11
				4. Brežice	18

5. Dobova	12	9. Gabrovica	–	13. Trnovo ob Soči	–
6. Kapele pri Brežicah	–	10. Hrpelje – Kozina	–	Skupaj	75
7. Koprivnica	9	11. Kobjeglava	10		
8. Pišce	8	12. Komen	5	5. Dekanija Vipavska	
9. Razbor nad Loko	6	13. Kostanjevica	–		
10. Senovo	4	14. Lokev	–	1. Ajdovščina	10
11. Sevnica	10	15. Pliskovica	–	2. Batuje	12
12. Sromlje	8	16. Povir	10	3. Budanje	18
13. Videm-Krško	1	17. Rodik	8	4. Col	10
14. Zabukovje	1	18. Senožeče	7	5. Črniče	10
15. Zdole	3	19. Sežana	4	6. Goče	12
Skupaj	121	20. Slivje	4	7. Kamnje	–
Mariborska škofija		21. Škrbina	–	8. Lokavec	6
vsega	2.827	22. Štjak	6	9. Lozice	–
		23. Temnica	–	10. Otlica	7
		24. Tomaj	6	11. Planina	12
		25. Vatrovlje	–	12. Podkraj	2
KOPRSKA ŠKOFIJA		26. Veliki Dol	–	13. Podnanos	14
1. Dekanija Koper		27. Vojščica	11	14. Podraga	4
		28. Vrabče	–	15. Slap	18
1. Bertoki	6	29. Vreme	7	16. Šmarje na Vipavskem	4
2. Sv. Anton	–	Skupaj	89	17. Štomaž	7
3. Izola	9	3. Dekanija Ilirska Bistrica		18. Šturje	23
4. Koper-Stolna župnija	15			19. Ustje	–
5. Sv. Ana	–	1. Golac	–	20. Velike Žablje	5
6. Koper-Sv. Marko	7	2. Harije	–	21. Vipava	–
7. Korte	3	3. Hrušica	–	22. Vipavski Križ	14
8. Krkavče	5	4. Ilirska Bistrica	11	23. Vrhpolje	–
9. Koštabona	–	5. Jelšane	3	Skupaj	188
10. Lucija	3	6. Knežak	–		
11. Piran	1	7. Podgrad	2	6. Dekanija Postojna	
12. Portorož	5	8. Podgraje	6		
13. Sečovelje	1	9. Pregarje	–	1. Hrenovice	18
14. Strunjan	1	10. Prem	7	2. Košana	4
15. Šmarje pri Kopru	4	Skupaj	29	3. Matenja vas	8
16. Pomjan	–	4. Dekanija Kobarid		4. Orehek	3
17. Truške	–			5. Pivka	6
18. Marezige	–	1. Bovec	10	6. Postojna	5
Skupaj	60	2. Breginj	5	7. Slavina	13
2. Dekanija Kraška		3. Dreznica	14	8. Studeno	–
		4. Kamno	–	9. Suhorje	–
1. Avber	–	5. Kobarid	19	10. Šmihel	3
2. Branica	–	6. Kred	3	11. Trnje	9
3. Brestovica	–	7. Libušnje	12	12. Ubeljско	4
4. Brezovica	–	8. Livek	4	13. Zagorje	9
5. Divača	–	9. Log pod Mangartom	–	Skupaj	82
6. Dutovlje	11	10. Sedlo	–	7. Dekanija Šempeter	
7. Gabrje	–	11. Soča	4		
8. Gorjansko	–	12. Srpenica	4	1. Bilje	–

2. Branik	11	34. Šmartno	5	5. Lom	–
3. Brje	–	35. Trnovo	–	6. Most na Soči	16
4. Bukovica	–	36. Vedrijan	–	7. Obloke	–
5. Dornberk	27	37. Vipolže	–	8. Pečine	–
6. Gradišče	–			9. Podbrdo	5
7. Miren	43	Skupaj	158	10. Podmelec	–
8. Mirenski Grad	–			11. Ponikve	–
9. Opatje selo	4	9. Dekanija Dekani		12. Roče	–
10. Prvačina	–			13. Rut	–
11. Renče	11	1. Ankaran	10	14. Stržišče	–
12. Šempeter pri Gorici	25	2. Dekani	2	15. Šentviška Gora	4
13. Šmarje	–	3. Gradin	–	16. Tolmin	12
14. Vogrsko	2	4. Kubed	–	17. Volče	8
15. Vrtojba	9	5. Movraž	–		
16. Zalošče	–	6. Osp	–	Skupaj	50
		7. Plave	–		
Skupaj	132	8. Podgorje	–	Koprška škofija vsega	981
		9. Predloka	3		
8. Dekanija Nova Gorica		10. Pregara	–	Skupaj SLOVENIJA	8.141
		11. Sočerga	–		
1. Avče	0	12. Škofije	8	RAZNA DRUGA	
2. Banjšice	2	13. Tinjan	–	POVERJENIŠTVA	
3. Bate	–	14. Topolovec	–		
4. Biljana	3			Ž. U. Roč - Istra	–
5. Cerovo	–	Skupaj	23		
6. Čepovan	–			Skupaj	–
7. Deskle	8	10. Dekanija Idrija – Cerkno			
8. Fojana	–				
9. Gorenje Polje	10	1. Bukovo	2		
10. Gradno	–	2. Cerkno	9	INOZEMSTVO	
11. Grgar	6	3. Črni vrh	11		
12. Kal nad Kanalom	5	4. Godovič	6	Argentina	7
13. Kanal	9	5. Gore	7	Avstrija	–
14. Kojško	3	6. Idrija	13	Avstralija	5
15. Kozana	–	7. Jagršče	4	Belgija	1
16. Kožbana	–	8. Ledine	5	Finska	1
17. Kromberk	5	9. Novaki	5	Francija	–
18. Levpa	6	10. Orehek	–	Italija	–
19. Lokve	–	11. Otalež	1	Kanada	3
20. Lokavec	–	12. Ravne	–	Nemčija	4
21. Marijino Celje-Lig	4	13. Spodnja Idrija	4	Švedska	–
22. Medana	–	14. Šebrelje	7	ZDA	3
23. Nova Gorica	7	15. Vojsko	7	Nizozemska	–
24. Nova Gorica-Kapela	30	16. Zavratac	14		
25. Osek	5			Skupaj	24
26. Plave	2	Skupaj	95		
27. Podsabotin	–				
28. Ravnica	–	11. Dekanija Tolmin			
29. Ročinj	6			Skupaj vseh naročnikov	
30. Solkan	8	1. Dolenja Trebuša	2	v letu 2001	8.165
31. Sv. Gora	–	2. Gorenja Trebuša	–		
32. Šempas	23	3. Grahovo	3	Celje, 07. 08. 2001	
33. Šlovrenc	11	4. Idrija pri Bači	–		

REDNA ZBIRKA 2002

MOHORJEV KOLEDAR 2003

Z NAMIZNIM KOLEDARJEM

Koledar se ob obravnavanju aktualnih tem v krajših in obsežnejših člankih ne bo odrekel »vidiku večnosti«. Prizadeval si bo za slikovitost tudi v dobesednem pomenu in prinesel seveda vse običajne kalendarske podatke.

MIRA DOBRAVEC

REP MAVRICE

SLOVENSKE VEČERNICE 152

Publicistka, urednica in pisateljica Mira Dobravec pripoveduje vznemirljivo zgodbo o mladem paru, ki se mora že v prvem letu zakona spoprijeti s kruto preizkušnjo in spremembami, ki jih ta povzroči v njunem življenju in čustvovanju. Pripoved se odlikuje s tenkočutnim zarisovanjem več razsežnosti odnosa med mladima zakoncema. Prepričljivo je njeno psihološko slikanje obeh. Nista predstavljena črno-belo, sta pa človeka, ki v spletu dogodkov in situacij reagirata različno. Raznovrstna slikovita prizorišča dogajanja, od hrvaškega primorja do Rima in Kenije, popestrijo ljubljansko enoličnost. Berljiva in branja vredna povest izzveneva optimistično, ne v brezupu in slepi vdanosti zaradi nemoči, ampak v poletu proti novim obzorjem. Repa mavrice ni, smisel je drugje.

JEAN VANIER

VSAK ČLOVEK JE SVETA ZGODBA

Sin kanadskega guvernerja je bil mornariški oficir, pozneje pa je doktoriral iz filozofije. Leta 1964 je v Franciji ustanovil skupnost Barka, v kateri kot v družini živijo zdravi pa telesno ali umsko prizadeti ljudje. Ideja se je razširila in skupnosti so zaživele po vsem svetu. Vanier se je tako srečal s tisočeriimi ljudmi v skrajnih življenjskih stiskah. Spoznal je dno trpljenja in videl, kako so se pobrali in znova zaživel ljudje, za katere se je zdelo, da so od vseh zavrženi in izgubljeni. V namenoma preprostem in neposrednem jeziku se Vanier v svoji knjigi dotakne vseh vidikov človeškega življenja: življenjskih obdobij, mladostnih ran, strahov,

ki jih vsak izmed nas nosi s seboj, zidov, ki nas ločujejo od soljudi. Odkriva pa tudi zdravilno moč ljubezni in nas vodi po poteh ozdravljenja.

ALMA KARLIN POD KOŠATIM OČESOM

V Celju rojeno svetovno popotnico mohorjani že poznate po knjigi *Urok Južnega morja*, ki je izšla v redni zbirki leta 1996 in opisuje zadnji del njenega osemletnega popotovanja okoli sveta. Morda pa še ne veste, da je bila predlagana tudi za Nobelovo nagrado za literaturo, saj je objavila 17 proznih del za odrasle in mladino. Pisala je v nemščini, ki jo je imela za materni jezik, prevajali so jo v francoščino, angleščino, finščino, po drugi svetovni vojni tudi v slovenščino.

V naši knjigi so objavljena tri njena dela: Pod košatim očesom, Mala Pomlad in Kupa pozabljenja. Pred bralca razgrinjajo življenjske usode ljudi iz kitajskega in japonskega okolja. Pisateljičin zajem je globok in njene pripovedi takšne, da si jih lahko vzame k srcu tudi človek naše dobe.

ADA CERKVENIK KUCHARICA

V knjigi bodo zbrani preprosti recepti sodobne in tradicionalne kuhinje.

Po letnih časih bodo razdeljeni v štiri sklope. V vsakem bo po 25 različnih jedilnikov, od navadnih do prazničnih.

Upoštevana bodo načela zdrave in uravnotežene prehrane. Posebej bo izpostavljena uporaba začimb, dišavnic in zdravilnih zelišč pri vsakodnevni pripravi hrane. Poudarjena bosta božični in velikonočni praznični čas.

Nanizani bodo mikavni predlogi za pripravo posebej slovesnih jedilnikov ob raznih družinskih praznovanjih. Predstavljenih bo nekaj idej za pripravo domiselnih pogrinjkov. Knjiga bo ilustrirana.

*Takole so ob zaključku naše proslave v Celju jubilantri, že 150 let stari, voščili na mnoga leta vsi zbrani z nadškofom Rodekom in oktetom Deseti brat: »Kol'kor' kapljic tol'ko let Bog ji daj na svet' živet'!«
Da bi le bilo tako!*

Kazalo

Kalendarij 2002, mali koledar 2003 in astronomski podatki	4
Navadno leto	34
Tri Mohorjeve družbe praznujejo	40
Ob 150-letnici Mohorjeve družbe	40
Kako smo reševali dediščino Mohorjeve družbe na Koroškem pred petdesetimi leti (I. Voje)	46
Svetniki in mohorjani(M. Smolik)	50
O cerkvenem premoženju v preteklosti in o denacionalizaciji (J. Maček)	53
Dvanajst mesecev, dvanajst dogodkov (J. Pavlič)	66
Edinost kristjanov v začetku 3. tisočletja (F. Perko)	72
150 let Slomškove družbe za edinost kristjanov (S. Janežič)	76
Apostolski nuncij nadškof dr. Ivan Jurkovič (J. Pavlič)	78
Bogastvo revežev (M. Sreš)	81
Če hočeš pomagati sebi, poskrbi za druge Če hočeš pomagati drugim, poskrbi za sebe (J. Ramovš)	85
Prostovoljno socialno delo (A. Sečnik)	113
Evtanazija – aktualen, a odprt problem (J. Bohak)	117
Pogovor z Janezom Suhadolcem (M. Paternoster)	131
»Poglejte, v enem letu je tole zraslo« (A. Tomšič)	144
Prosto živčice divje živali in avtocesta (K. Jerina)	146
Filipini (N. Smerdelj)	154
Današnji nasilneži – nekdanje žrtve (V. Grmič)	164
Ciril in Metod krstila med potovanjem v Rim (F. Štefanec)	166
Prekmurske reménke, remenice (F. Štefanec)	170
Kesanje dubrovniškega trgovca Mihajla Martinušića (I. Voje)	172
Repek na rob minulega »prešernovanja« (M. Remše)	176
Prof. Andreas Moritsch (A. Angerer)	179
Spomin na stoletnico rojstva dr. Iva Juvančiča (P. Stres)	180
Zvezde odsevajo le na mirnih vodah (K. Godina)	184
Na smrt obsojeni (J. Godina)	190
Petdeset let Misli (T. Gorjup)	193
Diamantni jubilej g. Tineta Tomana (B. Golob)	199

Vasilij Melik – osemdesetletnik (S. Granda)	201
Škof Jožef Smej (V. Škafar)	206
Rafko Vodeb (F. Pibernik)	212
P. Hieronim Žveglič OFM (J. Faganel)	216
P. Štefan Balažic (V. Škafar)	222
Prof. dr. Francetu Rozmanu v spomin (M. Peklaj)	224
Stolni kanonik dr. Alojzij Merhar (B. Jakopič)	228
Janez Svetina (A. Uranjek)	242
Zvonar Tonček (I. Žigart)	244
Gelika (V. Šmajs)	246
Strpnost in zvestoba (T. Kokelj)	251
Prvi korak v novo leto (T. Rot)	253
Ugankarski kot(l)iček (J. Petelin)	254
V jeziku ljubezni (B. Golob)	262
Poročilo celovške Mohorjeve družbe za leto 2001 (A. Koren)	266
Pregled delovanja Goriške Mohorjeve družbe v letu 2001 (M. Tavčar)	270
BiNdan ali kako ostati mlad pri stopetdesetih! (T. Petrovčič Jerina)	274
Kronika Mohorjeve Družbe Celje	277
Seznam naročnikov	286
Redna zbirka 2002	294

Veliki Marko – romaniček (M. Planinšek)	101
Staro leto (V. Gajser)	102
Časni vrhovi (T. Planinšek)	103
E. Hecovnikova (večni GEM) (I. Planinšek)	104
E. Širčan Kalafir (V. Štamen)	105
Časni vrhovi (V. Gajser)	106
Časni vrhovi (V. Gajser)	107
Časni vrhovi (V. Gajser)	108
Časni vrhovi (V. Gajser)	109
Časni vrhovi (V. Gajser)	110
Časni vrhovi (V. Gajser)	111
Časni vrhovi (V. Gajser)	112
Časni vrhovi (V. Gajser)	113
Časni vrhovi (V. Gajser)	114
Časni vrhovi (V. Gajser)	115
Časni vrhovi (V. Gajser)	116
Časni vrhovi (V. Gajser)	117
Časni vrhovi (V. Gajser)	118
Časni vrhovi (V. Gajser)	119
Časni vrhovi (V. Gajser)	120
Časni vrhovi (V. Gajser)	121
Časni vrhovi (V. Gajser)	122
Časni vrhovi (V. Gajser)	123
Časni vrhovi (V. Gajser)	124
Časni vrhovi (V. Gajser)	125
Časni vrhovi (V. Gajser)	126
Časni vrhovi (V. Gajser)	127
Časni vrhovi (V. Gajser)	128
Časni vrhovi (V. Gajser)	129
Časni vrhovi (V. Gajser)	130
Časni vrhovi (V. Gajser)	131
Časni vrhovi (V. Gajser)	132
Časni vrhovi (V. Gajser)	133
Časni vrhovi (V. Gajser)	134
Časni vrhovi (V. Gajser)	135
Časni vrhovi (V. Gajser)	136
Časni vrhovi (V. Gajser)	137
Časni vrhovi (V. Gajser)	138
Časni vrhovi (V. Gajser)	139
Časni vrhovi (V. Gajser)	140
Časni vrhovi (V. Gajser)	141
Časni vrhovi (V. Gajser)	142
Časni vrhovi (V. Gajser)	143
Časni vrhovi (V. Gajser)	144
Časni vrhovi (V. Gajser)	145
Časni vrhovi (V. Gajser)	146
Časni vrhovi (V. Gajser)	147
Časni vrhovi (V. Gajser)	148
Časni vrhovi (V. Gajser)	149
Časni vrhovi (V. Gajser)	150
Časni vrhovi (V. Gajser)	151
Časni vrhovi (V. Gajser)	152
Časni vrhovi (V. Gajser)	153
Časni vrhovi (V. Gajser)	154
Časni vrhovi (V. Gajser)	155
Časni vrhovi (V. Gajser)	156
Časni vrhovi (V. Gajser)	157
Časni vrhovi (V. Gajser)	158
Časni vrhovi (V. Gajser)	159
Časni vrhovi (V. Gajser)	160
Časni vrhovi (V. Gajser)	161
Časni vrhovi (V. Gajser)	162
Časni vrhovi (V. Gajser)	163
Časni vrhovi (V. Gajser)	164
Časni vrhovi (V. Gajser)	165
Časni vrhovi (V. Gajser)	166
Časni vrhovi (V. Gajser)	167
Časni vrhovi (V. Gajser)	168
Časni vrhovi (V. Gajser)	169
Časni vrhovi (V. Gajser)	170
Časni vrhovi (V. Gajser)	171
Časni vrhovi (V. Gajser)	172
Časni vrhovi (V. Gajser)	173
Časni vrhovi (V. Gajser)	174
Časni vrhovi (V. Gajser)	175
Časni vrhovi (V. Gajser)	176
Časni vrhovi (V. Gajser)	177
Časni vrhovi (V. Gajser)	178
Časni vrhovi (V. Gajser)	179
Časni vrhovi (V. Gajser)	180
Časni vrhovi (V. Gajser)	181
Časni vrhovi (V. Gajser)	182
Časni vrhovi (V. Gajser)	183
Časni vrhovi (V. Gajser)	184
Časni vrhovi (V. Gajser)	185
Časni vrhovi (V. Gajser)	186
Časni vrhovi (V. Gajser)	187
Časni vrhovi (V. Gajser)	188
Časni vrhovi (V. Gajser)	189
Časni vrhovi (V. Gajser)	190
Časni vrhovi (V. Gajser)	191
Časni vrhovi (V. Gajser)	192
Časni vrhovi (V. Gajser)	193
Časni vrhovi (V. Gajser)	194
Časni vrhovi (V. Gajser)	195
Časni vrhovi (V. Gajser)	196
Časni vrhovi (V. Gajser)	197
Časni vrhovi (V. Gajser)	198
Časni vrhovi (V. Gajser)	199
Časni vrhovi (V. Gajser)	200

MOHORJEV KOLEDAR 2002

Izdala in založila Mohorjeva družba Celje

v redni knjižni zbirki za leto 2001

Z uredniškim odborom uredil Matija Remše

Opremila Mihaela Svetek

Za založbo Jože Planinšek

Tisk Delo Tiskarna, Ljubljana

Celje 2001

ISSN 1318-5462